

Editino očko

knihy - povied, angažovaná 497
nemeč - 50-y autobiografická
lingvistika 204
rozprávka 109
opis 100
Jan. prírodný

Dovoľte mi láskavo, aby som vám predstavil Editu; o jej očku rád by som, hľa, niečo porozprával.

Edita je moju malou deväťročnou sestričkou. Sám som ju ešte donedávna nepoznal. Ešte pred rokom som nezbadal, že je na svete. Voči malým deťom som predpojatý. Pokladám ich za nečisté, neslušné, stále vrieskajúce, neovládateľné, mrzké malé bytosti, s ktorými najlepšie nemať nič spoločného. Editu síce nikdy nevrieskala, ani neslušnou nebola, zošity a knihy mi neroztrhala, ale predsa som si ju nevsímal. Pred rokom však naraz som ju uvidel. Cistila mi keľou klobúk, potom prišla ku mne a podala mi ho, lebo som sa chystal práve odísť.

9

- Kto vám kázal, aby ste mi klobúk okefovali?
- Nikto.
- Ona vám už mnohokrát preukázala podobné služby, len ste si to nevsímali, - potvrdila Macka, druhá, štrnásťročná moja sestrička.

- Hm...
Zadival som sa na Editu. Malé, štíhle, filigránske dievčatko. Taká jemná, porcelánová figúrka. Človek by sa jej bál dotknúť, aby ju neporušil, nerozbil. Jej modré, veľké očka, z čistej, trochu rumenej tváricky, vážne sa dívajú na mňa. Pohladím jej plavé, hodvábne vlásky:

- Editu, ďakujem vám za láskavosť. Ste vskutku milá a pozorná.
Neodpovedá, len sa díva na mňa.

Rád by som vedel, na čo myslí, prečo je taká vážna? Začal som ju pozorovať. - Editu nemôžem pristihnúť, aby niečo nerobila. Editu vyberie slúžku z ruky prácu a urobí ona sama. Skoro som sa zasmial, keď som videl to malé, filigránske dievčatko ohromnou metlou zametať dvor.

- Prečo jej dávate také ťažké práce? Čo to robíte s Editou?

- Veď jej nikto nič nekáže. Ona to robí z vlastnej vôle a nedá sa odhovoriť.

- Editu, aké to máte chůtky? Prečo sa tak namáhať? Prečo radšej niečo nečítate? A či nechcete byť študentkou?

Edita je chvíľu v rozpakoch, potom odloží metlu a ide dnu do domu.

- Editu, ak máte chuť, poďte so mnou na prechádzku. Musím spoznať, čo je s tým deckom. Zdá sa, že je pravým opakom Macky, ktorá je viacej teoretikom a o praktický život sa nezaujíma.

Edita vážne kráča vedľa mňa. Chytím ju za ruku:
- Editu, povedzte mi, prečo ste vy taká vážna?
- Ako by som mohla byť veselá, keď mi tá Mariša

10

stále sľubuje, že ma naučí pančuchy štopkať, a potom nikdy nemá čas; vždy ma odbyje tým, že...

- No dobre, dobre, Editka.

Zbadám, že je Editka hlúpym, hlúpučkým dievčatkom, že po Mackiných rozpravách v nej nielo ani stopy. Editu je ako malé teliatko, samostatného názoru na nič nemá, len na prácu, a je nekonečne dobrodúšna a pozorná. Editu celý deň mlčí a je vážna, chýbajú jej alúry duchaplných, zázračných detí, ale má vzácne vyvinutý zmysel spoločenský a za zdvorilé slovo dušu by dala človeku.

Začínam mať to dievčatko veľmi rád. Jej úslužnosť a tichá zdvorilosť nepozná hraníc, z každého pohybu toho maličkého, filigránskeho stvorenia sála toľko šľachetnej harmónie, toľko prirodzeného pôvabu, že je mi smutno za ňou, keď ju deň nevidím. Najradšej by som si ju vstrčil do vrecka ako takú drahú, milú, maličkú sošku.

Editka sa spoločensky zo dňa na deň vyvíja. Poznajú ju všetci moji priatelia. Ide nakupovať, navari nám čaj a očari každého svojou milou vážnosťou a pozornosťou.

Len vzdelávať sa nechce. Filozofiu nemá rada. Pozorne počúva, ale vidieť na nej, že ju to neinteresuje. Že má v škole samé jednotky, to môže ďakovať tiež len svojej milej povahe.

Nič to, Editka! Nebude z teba suchá, filozofiu otrávená, okuliarnatá, premúdra profesorka, ty budeš len Editou, našou maličkou, hlúpučkou gazdinkou, ktorú by sme ale nedali za múdrosť všetkých mudrcov.

Editka je mojou reprezentačnou priateľkou.

Ona mi je akýmisi duševným doplnkom, som pyšný, že sa s ňou môžem ukázať. Editu očari každého a ja sa zohrievam v teplé, čo jej maličkú, tenkú postavu a jej drahú povahu všade obklopuje ako zázračná gloriola hlavu svätých. Editu pretvorí, preformuje každého, každú atmosféru na svoju drahú, dobrotivú podobu,

11

a to robí malé dievčatko nie afektovaným spôsobom fenomenálnych, záračných detí, ale ticho, nevedomky. S nikým nie je dôverná, nik ju nebozkáva a nemazne sa s ňou. Jej vážnosť je niečo samozrejme a prirodzené. — To je Edita a Edita je toto. Ani viac, ani menej.

Edita sa stáva vážnym faktorom môjho života. Začínam s ňou kombinovať.

— Edítka, chcem sa s vami trochu pohovárať. Viem, že vás to neinteresuje, hádam mi ani neporozumiete, ale potrebujem teraz láskavého, vážneho pohľadu vašich modrých očíek.

Hľa, pozrite, Edita, prichádzam na to, dozrieva vo mne myšlienka, že som na tomto svete úplne zbytočným človekom. Prichádzam na to, že ma okrem vás nik nemiluje. Pozrite, Edita, ja roky a roky vylievam svoje myšlienky, svoje city do studne, z ktorej pije verejnosť. Mňa v čiernych nociach, keď ľuďom sníva sa o blaženosti, keď nanajvýš usilovný študent bdie pri stole, aby sa prežul cez hory svojich kníh k šťastnej budúcnosti — vtedy, Edita, v čiernej noci, ktorú neruší len pokojné chrápanie môjho drahého priateľa, ktorý spí spánkom spravodlivých ľudí — vtedy, Edita, ma šialená túžba vedie k bieluému papieru, aby som vliadol do pera svoju lásku i svoju nenávisť k tomuto svetu a k ľuďom, ktorých predsa, predsa len nekonečne milujem, hoci sa od nich niekedy odkopnem.

Ja, Edita, vliavam do pera svoje city, svoju nahú dušu, tak ako je, s úprimnosťou kajúceho hriešnika na smrteľnej posteli. Stojím vo svojich literách pred ľuďmi taký nahý, ako ma mater porodila. Trpím, plačem a prídem do šialenej extázy tam pri tom bielom papieri, a čo ta perom naškriabem, to som ja, Edita, ja, moja nahá podstata, ani horšia ani lepšia, práve taká, akú som ju vykreslil na ten biely papier. A myslíte, Edita, že sa mi podarilo získať jediného priateľa? Myslíte, že sa našiel človek, ktorému sa zadrapili moje city do duše, zatiaľ čo som si nutili ho spolu chvieť a znieť s vlnami mojej psychy?

12

Že ma tie moje konfesie, moje spovede priblížili k ľuďom? Nie, Edita!

Márne to bolo všetko. Som od ľudí ďalej ako posledný ožratý paholok, ktorého od zvierata odlišuje len to, že namiesto vody pije špiritus.

Edita, márne som zvliekal svoju dušu donaha; v tom mori tuposti a bezcitnosti stratili sa vlny mojej psychy bez konsonancie, bez ozveny.

Edita, rozumejte mi. Nič sa mi nestalo. Nespravili mi nič zlého, ani nemohli, lebo veď, keď na to príde, udrieť viem aj ja, že zabolí, kam traším. Mne, Edítka, nikto nič nespravil, ale zroňuje ma bezcitný, hlúpy, nenávislivý smiech, plný sotva utajenej zlomyseľnosti, lebo jasne mi zvučí z neho odkaz:

— Márne je všetko, ničo prostriedku, moci, ktorou by som sa prebil v hnusných, intrigánskych bojoch cez zdrevenenú, paranoicky zlomyseľnú kôru tých duší. Márne som vliadol svoju nahú dušu do pera a do slova: priatelia, tých niekoľko bytostí, o ktorých som si myslel, že sú mojej duši blízke, veď spolu sme plakali, zúfali, úfali, šaleli toľko a toľko ráz, tí ma odkopnú a zašpinia hned, akonáhle sa nám záujmy, čo aj len zdánlivo, na prvý pohľad trochu skrzujú.

Kde je sila myšlienky, kde je pribuznosť duší, Edita? — Je to všetko len chvíľkové, je to len naivný sebaklam, humbug.

Zroňuje ma ten svet, tá celá rozostvaná zemeguľa, kde ľudský pokrok naraz produkuje salvarázn a štyridsaťdva centimetrové delá, kde sa ľudia s menom Spasiteľa na perách vraždia. Spoločenstvo, kde sa jeden druhému díva do hrneča, čo si varí ten druhý na obed a slina mu tečie od zúvisti, ide toho druhého v mene Pravdy vykynožiť zo sveta, keď mu uvidí v hube väčší kus nahňitého mäsa.

Dušu mi zvieria pocit hnsu, keď vidím, že ľuďom, intelektuálom tá bohatá zemeguľa nedopraje nič „nadbytočné“, že im vypočítajú živobytie na gramy; toľko smieš zožrať, toľko šiat kupovať, keď sa rozmnožíš, do-

13

staneš nejaké pridávky, aby tvoje plody hladom neskapali. Zídú sa: tvoji synovia pre vojny, epidémie, náhody, dcéry tvoje pre prostitúciu alebo pre tuberkulotické živorenie v obchodoch a kanceláriách.

Bolí ňasy, Edita, keď ma tie veci boľeli až do zošalenia, keď som chcel ten svet rozdrúzať alebo spasiť za každú cenu. Potom prišli skúsenosti, prišla psychopatológia a tie ma naučili, že škoda sa rozčuľovať: odstrániš zlo dvermi, vojde ti cez oblok. Odstrániš hmotnú biedu, neodstrániš légie chorôb, ktoré existujú a existovať budú, neodstrániš tehly, ktoré nám padajú na hlavu na ulici, nič nemôžeš robiť proti nešťastiu zdedenému po rodičoch, alebo náhodnému.

Dnes už nechcem korigovať. Nechcem už svet spasiť. Zosmiešlili sa mi alúry novodobých prorokov, ktorí tak rastú v rozličných politických kluboch ako huby po daždi.

Dnes mám už len jednu túžbu: Preč, preč z toho ohavného jarmoku, niekam ďaleko, kam ani vták nezaletí. Za horami, za morami kdesi sa nájde azda, iste sa nájde, musí sa nájsť nejaký ostrov, nejaký prales, nejaká oáza, kde jasné lúče ranného slnka nekalia hmlu a smradlavé výpary biedy a egoizmu. Kde voľne rastie banán a kokosový orech. Ta pójdem, Edita.

Och, to bude krásne. Viete čo? Pójdem medzi Zulu-kafrov do Afriky. To sú zaujímaví ľudia. Zožierajú sa síce tu i tam, ak sa nemýlim, ale nerobia to aspoň v mene lásky ako u nás v Európe. A potom ich naučím lepším mravom. Len si predstavte, Edita! Môžem tam spraviť ešte aj kariéru. Povedzme ja ako znamenitý chirurg vyoperujem žene nejakého černošského kráľa appendix, zapáčim sa jej, zaprotežuje ma pri dvore a ak budem mať šťastie, môžem sa stať i dvorným lekárom jeho veličenstva.

Pomyslite si, Edita! Nebude to vznešené? Prirodzene, vy pójдете so mnou. Vy budete mojou asistentkou.

Je to krásna, čistá, precízna práca, hodí sa pre vás práve znamenite. Pójde s nami i Macka. Ona bude

14

mojou tajomníčkou, bude mi klepať moje novely na stroji. Lebo dúfam, Edita, ba som pevne presvedčený, že sa mi podarí časom vzbudiť záujem Zulu-kafrov aj v literatúru. Iste budem môcť aj knihu vydať. Vyjde v mojom vlastnom náklade, lebo tam budeme bohatí, Edita.

Otecko, ktorý, prirodzene, tiež pójde s nami, bude dozorcóm nad našimi kávovými plantážami. Nemusi viacej celý deň v kancelárii drhnúť a oči si kaziť aj v noci. Bude sa len prechádzať a domorodcom koman-dovať.

A potom, keď náhodou zatára sa k nám nejaký beloch z tej divokej Európy, viem, že sa zadiví nad našou kultúrou. Ja budem voči nemu gavalierom. Uhostím ho, navarím mu čiernej kávy z našej vlastnej úrody a dám mu na pamiatku zväzok mojich zobraňných noviel s vlastnoručným podpisom na titulnej stránke.

No, nebude to vznešené, Edita?

— Ale hej, náramne, — povedala Edita s výrazom hlbokého presvedčenia na tvári, taktne pritom zivajúc do vreckovky.

V poslednom čase som trochu precitlivý. Hanbím sa, že moja drahá Medicína dosiaľ nevyňčila zo mňa také malicherné, nedôstojné, ani laikovi nesvedčiace motívy, ale nemôžem za to.

Myseľ mi kalí kvíčanie zajaca, ktorého na okraji lesíka v šere podvečera chytila liška. Ten hlúpy zajac jačal ako malé dieťa, ako ho liška kántrila a mňa čert práve vtedy viedol popri lesíku, že ma mráz prešiel od ľútosti a hnsu.

V mysli mi vŕta písanie môjho malého Pištu. — Pišta je maličké biele morčiatko, z ruky asistentovej som si ho zachránil, keď mu chcel dať práve skúškovú injekciu z krvi nejakého chorého. Nazýval som ho Pištom, lebo ráno, keď sa zobudil, píšťal ako malé kurča.

Vychoval som si Pištu a uzavrel s ním priateľstvo. Býval v mojom širokom, z trstiny upletenom foteli.

15

Raz v noci ma zobudilo Pištovo písanie. Takým srdcovúim hlasom písal v tom pozdnom, tichom, nočnom čase, že mi vlasy hrôzou vstali na hlavu. Nevedel som sa hnúť asi minútu, len vidim, že niečo, pes či mačka — nejaké temné zviera so zelenými, fosforeskujúcimi očami unáša môjho Pištu. Schytil som revolver z nočného stolíka a praštim za ním, ale už bolo vonku cez oblok.

Zmeravel som od hrôzy. Čo sa tu stalo? A vonku, v tichej, čiernej noci ešte stále bolo počuť písanie môjho malého Pištu. Ten hlas mi rezal do nervov. Znel vždy zo vzdialenejšieho miesta a vždy tmenejšie. Ako pološialený vyskočil som s malým elektrickým lampášom a s revolverom v ruke a tak, ako som bol, v košeli, vybehol som do čiernej noci. Pobehal som celú siňoh široko-ďaleko, všade ticho, nikde nič.

Bolo po mojom Pištovi. Zalostné písanie toho maličkého, bezbranného, mne tak milého zvieratka mi vŕtalo do duše, že som sa išiel zblazniť od žiaľu. Sadol som si na breh mŕtveho ramena Váhu pod bananským kopcom, kde zo zeme vyvierajúca horúca voda parila sa do chladnej noci, a tam som smútil nad Pištom. I zrela vo mne myšlienka pomsty, pomsty krutej, ne-definovateľnej, veď ani neviem, čo to bolo, kuna či mačka, alebo akési iné zviera. Len viem, že ma cit vie-dol netrpieť krivdu slabých, nevinných tvorov, naučiť silných a namyslených, čo je bolesť, naučiť ich súcitu. Vytknôžili sme všetky mačky z ostrova. — Na, tu máš, pre Pištu — bum.

Cítil som akúsi satisfakciu. Zostala mi už len Editka. Celá moja žiarlivosť, ustrašená láska koncentrovala sa na ňu.

Ste taká bledá, tenká, Editka. Veď vás vietor odnesie. Pozrite, som vaším bráčekom a Macka vašou sestričkou a sme veľa vás skoro ako medvede pri sýrkorke. Vy musíte byť tiež silná. Ako chcete byť potom mojou asistentkou? Ako chcete ísť so mnou do Afriky medzi Zulukaľrov?

16

Musíte sa naučiť po anglicky a po francúzsky. Vidíte, s Mackou už ináč ani netrepeceme. Ak budete usilovná, o mesiac, o dva všetko môžete po anglicky vyjadriť.

Vláčil som Editu so sebou cez hory-doly, bežali sme hore svahom, dolu svahom, dvíhali — hádzali kamene, kúpali sa vo Váhu, kŕmil som ju good morning-om, if you pleaseom, anglickou zdvorilosťou, a hľa, Editina tvár začala sa červenaf a hrdo zápasila s vykŕutenými hláskami angličtiny.

Edita všetko to robila so svojou obvyklou, vážnou ohotou. Pýtala o odpustenie, keď už ďalej nemohla hore kopcom od únavy a bola celkom nešťastná, keď niečo chybne vyslovila.

Po obede zápasila so svojimi školskými úlohami, a aby počty išli veselšie, zavolala si priateľku, spolu-žiačku.

— Och, čert aby vzal tie počty, — vzdychla Editka, — čo by dala za to, keby som len tie počty nemusela robiť!

Certa dojala tá úprimná prosba a rozhodol sa, že Editu pomôže. Priateľka sa trápila so svojim zlým, od rúčky už celkom zahrdzaveným perom, ktoré už asi päť minút darmo fahala von — ani sa nehlo z rúčky.

— No, ako dlho sa chceš ešte trápiť s tým zlým perom?

— Aha, už je vonku, — zajasá Editina priateľka a ako sa Editka zvedavo k nej nahne, „švungom“ namáhania zapichne Editu vyťahnuté pero do praveho oka.

Na, už nemusíš tie počty robiť, čert ti pomohol.

Nebol som vtedy doma, volali ma z parku telefónom.

— Ako sa máte, Editka?

— Dakujem, celkom dobre. Oko ma neboli vôbec. Však keď mi krvácalo, Mariša ho hneď umyla v lavore a potom prišiel pán doktor, zaviazal ho a poslal nás okamžite na kliniku.

Ach, tak, pravda. Mariša nevie, že sa ľudské oko a špinavé hrnce nečistia rovnakým spôsobom. Ešte je

OKRESNÁ KNIŽNICA

17

pekné od nej, že nepriložila na to oko trocha kravského hnoja, ako je to zvykom na dedine, „aby vysal ranu“.

Večer leteli sme rýchlikom do mesta na kliniku. — Vy ste otcom dievčatka, tak len pekne zostaňte vonku, — povedal inšpekčný lekár otcovi, — vy, — ukázal na mňa, — kolega, môžete to vidieť.

Sňal obväz a namieril vyšetrujúcu lampu. Uvidel som Editino očko.

Díval som sa doň. Dival som zuby. Nebolo to už oko. Bola to akási slzou a krvou zlepená kalná masa s úplne zakalenou šošovkou; pupilu, dúhovku rozoznať na ňom nebolo. V prostriedku široká štrbina vpichnutia.

Doktor pomaly recitoval: — Úplná perforácia, prepichnutie rohovky a šošovky, z toho cataracta traumatica, úplné skalenie. Ranu zajtra zašijeme. Ci sa dá oko udržať, či rana nebola infikovaná a nehrozí skazou aj druhému oku, to uvidíme neskoršie. Dievčatko tu zostane u nás v ošetrovni. O nejaký čas, o mesiac, o dva uvidíme.

Díval som sa do Editinho očka. Potom som pozrel na Editu. Vytackal som sa do čakárne k otcovi. — Choď, rozlúč sa s ňou, zostane tu na klinike.

Počul som hlas otcov: — Nesmieš plakať, Editka, ty teraz musíš tu zostať a neplač za nami, lebo to uškodí tvojmu oku. Veď zajtra k tebe prídeme.

Edita prestala plakať. Referoval som otcovi.

Hej, ten strieborný mesiačik nad nami nevidel ešte dvoch takých nešťastných červíkov túľaj sa po nočných uliciach, túľaj sa nemo, bez slova, slzy od zúfalstva, akí sme boli my dvaja.

Vtedy v noci nemohol som zaspaf a zašiel som k Váhu ako minule, keď som stratil Pištu. Biele pary sirnatých, horčicích prameňov váľali sa v chladnom nočnom po- vetří ako biele mátohy na brehu.

18

Hľa, sedím tu na vulkanickej pôde. I vo mne je vulkán, chcel som dodať, ale potom som sa zbadal a žiadal som biele hmlu a tichú noc o odpustenie, že som sa ja červík-šlovek vopchal k nim a chcel sa k nim pripodobňovať.

Z bielej hmly sa mi vynorila Editina tvár, maličkej mojej Editky, ktorú som mal najradšej na svete. Editino pravé očko nebolo už modré a vážne usmievané, bolo zohavené. Namáhal som sa, chcel som vidieť, vsugerovať si do tej bielej hmly jej starú tvár, tú krásnu, jemnú, bledú, filigránsku tváričku s dvoma modrými vážnymi očkami. Márne som si vsugeroval, ako keby nebola nikdy ináč vyzerala, nemohol som si spomenúť na jej ešte predčerváršiu tváričku, na jej usmievané pravé očko.

To strašné, zohavené pravé očko mi nezmižlo sprad očí.

Juj — juj — juj. Hrdlo mi zviera bezmocné zúfalstvo, reval by som, plakal, hlavou by som drúžgal do steny. Čosi strašne temné sa mi vkradlo zase do života a uchvátilo mi Editu ako Pištu minule.

I vzbudil sa vo mne zase popud k pomste. K pomste slabých, nevinných obetí na silných a namyslených. Spýtal som sa bielych mátohy na druhom brehu.

Ako mám pomstíť Editu? Koho mám zničiť za modré, usmievané očko Editino? Kto má na svedomí Editino očko? Ale biele mátohy nedali mi odpovede. Zakolísal nimi ľahký nočný vánok.

Och, ty, ktosi, — riekol som, — Pane, povedz, čo chceš od Edity, čo ti urobila Editka. Pozri, koľko zlých, bezcitných duší žije na tom tvojom krásnom svete, prečo tresceš práve Editu, ktorá je maličká, bezbranná a dobrotivá? Pane, stvoril si nás, aby sme skapali, ale prečo zmrzačíš nám ten krátky sen, ten kratučký život?

Dal si nám krásnu dušu, ochotnú nasledovať tvoje rozkazy, prijať do seba ohromný komplex krásy, dobývať svet, pokiaľ si nám ty vymedzil, javiť ustavičnú, neukojiteľnú snahu, zdokonaľovať sa. Dal si nám dušu,

19

ktorá by bola schopná zažiť celý ten život v rozprávko-vej harmónii, neuviedť špinu a zlo, apercipovať si len krásu, činiť len dobré, hľadať len Teba, a hľa:

— Pane, tú našu krásnu dušu, vrchol svojho diela uzavrel si — do kalu.

Pozrieš kedy-tedy, Pane; cez oblok našich anatomic-kých ústavov do pitevni a vidíš tam, čo je telo, pozem-ský obal tvojho najdokonalejšieho diela, duše našej?

A keď vidíš, nepomyšlíš si, že je lepšie tomu červí-kovi v zemi, ktorému si takej duše nechal, ako nám — na posmech — ale ktorému ona vôbec nechýba a ak ho rozkúskuješ na sto kusov, z každého kusa jeho čer-vičieho tela vyrastie červík nový.

Strašný to posmech, krutý žart. Stvoril človeka s nezmyselne komplikovanými, bezúčelnými, zbytočne križom-križom prekrútenými, labilnými, neodolnými or-gánmi, súčiastkami telesnými, veď naše optické prístroje sú oveľa účelnejšie a presnejšie než naše oko, hociktorá pumpa preciznejšie, istejšie a spoľahlivejšie funguje než naše hlúpe srdce a tak rad-radom a — a do toho nezmyselne, zbytočne zložitého, neodolného, úplne nepotrebného, križom-križom prevykrúcaného komplexu nasadená je naša duša. Duša, ktorá cíti, ktorá ako keby bola len na to, aby pochopila svoju biedu, strašlivú mizériu, súc uzavretá do tej labilnej, na každý nevidi-teľný bacil, na každú malichernosť neslýchane, extrém-ne reagujúcej — špinavej hmoty, čo sa telom nazýva. Naša krásna duša je stvorená len na to, aby trpela, znášala neustále hrubé útoky toho nemotorného, bar-barského mechanizmu.

Nechcem ísť do podrobností, nechcem už do toho vrátať, ale Editino očko ma na dušu páli. Co robíš, ako sa pomstíš za Editino očko?

Oj, vedel by som! Stal by som sa apoštolom, ktorý by pozrel tvoreniu do karát, korigoval by jeho nezmy-selné hračky, postavil by sa proti jeho zákonu.

Eh, márne, som oveľa zronenejší, než aby som sa vedel zvíť do úlohy apoštola.

20

Tie biele mátohy z druhého brehu prídu až sem ku mne, zahalia mi obzor koldokola, už ani bananské kopce nevidím, nevidím už nič, len hustú bielu hmlu, čo ma obklopuje a v nej vidím — márne si zakrývam oči — z nej sa díva na mňa, márne sa chcem vkolisať do bez-vedomia — Editino zohavené očko.

Nevidel som potom Editu vyše mesiaca. Nemohol som sa odhodlať navštíviť ju. Konečne som predsa zašiel na kliniku. Najprv som sa informoval u doktora, čo je s Editou.

Oko, hoci ešte nie je upokojené, pekne sa vraj kon-soliduje. Infekčné komplikácie sa dosiaľ neukazovali. Skalenú šošovku, ktorá je neupotrebitelná, neskoršie, už dozreje, vyberú. Tým Edita pride o 10–13 dioptrií a jej očko by bez šošovky predmety neuviedlo, len svet-lo a tieň. Tomu by sa dalo odpomôcť silnými, vybratej šošovke zodpovedajúcimi okuliarmi, ale druhé, zdravé oko by tie umelé veci nestrpelo. Vznikli by nerovné, skalené obrazy, preto Edita na tom operovanom oku nijaké sklo nosiť nebude a naučí sa pracovať jedným zdravým okom. To druhé, ktoré vraj po vybratí skale-nej šošovky bude mať vzhľad celkom normálny, bude akousi rezervou, keby sa zase zdravému oku niečo prihodilo. — Videnie jedným okom, ak trvá od detstva, môže sa vcelku vyrovnáť videniu normálnemu. Videnie telies, ktoré normálne oko robí tým, že dve zdravé oči stoja od seba vzdialené, a tak vidia teleso z dvoch strán, urobí tiež jedno oko tým, že telesá, fixované akýmiś neuvedomelým pohybom hlavy, „obchádza“.

Potom som išiel k Edite. Vitala ma zdáleka. Nosila čierne okuliare. Bola veselá, žartovala; v nemocnici ju mali radi, dobre sa cítila.

Šiel som jej z očí okuliare a pozrel som na ňu.

Oj, kde boli jej drahé modré, usmievané, vážne očka? Kde bola tá drahá tvárička? Dívala sa na mňa akási zvláštna, malá, detská tvár, zmenená na nepoznanie, s výrazom ľudí, majúcej na jednom oku veľmo, s vý-

21

razom, pri ktorom prejde človeka zima hrôzy a poľuto-vania.

A k tej strašnej tváričke jej nezmenená povaha, jej jemnosť a veselo vážna zdvorilosť.

— Odvrátil som sa, aby nezbadala v mojich očiach slzu.

— Jaj, Editka moja, čo zostalo z tvojjej drahej tváričky?

Zbadala čosi, lebo ma pritiahla k sebe a potešovala.

— Nebuďte smutný, nič to, maličkosť. Všetko bude dobre. A nemyslíte, že som bola lenivá za ten čas. Sestre som robila pátricky z prevŕtaných zniek svätóján-skeho chleba. Pozrite, koľko ich mám a aké sú krásne.

— A viete ešte niečo z angličtiny?

Och, akoby nie. Všetko! Nezabudla som ani slovičko.

Aj na veršik sa pamätám, čo ste ma učili.

*Under a spreading chesnut tree
the village smithy stands;
the smith, a mighty man is he,
with large and sinewy hands.*

— Dobre, Editka, ďakujem, vidím, že ste nič neza-budli.

— Však nie, pravda som bola dobrá? Všetko bude dobre, áno? Však budem vašou asistentkou a vezmete ma so sebou do Afriky medzi Zulukaľrov?

— Nevieť, Editka, neviem.

Hoj, dušu mi páli, myseľ mi vrta, kalí to Editino, Editino očko.

22

Moja malá Macka

*Píše to pod starým platanom
svojej sestričke Margite
ktośi ďaleký.*

Presne o pol piatej mal som s Mackou rendezvous. A vskutku, už čakala na mňa, videl som ju už zďaleka, ako sedí na lavičke pod starým platanom a ako oby-čajne vyšiva.

Macka je mojou najlepšou priateľkou. V ten deň mala práve štrnásť rokov, tri mesiace a sedem dní. Je to modrooké, buclaté dievčatko s nakrátko pristríhnu-tými plavými vláskami. Má také krásne modré oči. Vidím v nich uvedomelý rozum, dušu, a preto ju mám rád. Menuje sa Margaréta, kratšie Gréta, ale ja ju na-zývam len Mackou. Myslim, nikomu by nedovolia, aby ju tak menoval, lebo Margaréta nestrpí dôvernosti od

23

Margaréta, toto je v tom ohľade moje stanovisko.

— Krásne, utešené, to som čakala od vás, — odvetila Macka.

— Len udržujte vieru vo vyšších ľuď, Macka, na dav nehľadte, dav je hnusný a zverský, nesmie byť pre vás smerodajný. Zablúďte v chaos ich nízkych duší. Ešte vždy zabil toho, kto ich chcel spasit'. Vaše miesto je medzi vyššími ľuďmi. Len na nich hľadte, len verte v nich. Oni sú celkom iní, oni sú lepší, lebo svoj život venujú kráse.

— Áno, verím v nich, — povedala, — a odpusťte, že som pochybovala.

— Tak, Macka, toho sa držte. Ináč na dnešok toľkoto stačí nám obom. Do videnia!

Since sa už blížilo k západu, keď som sa od Macky odobral. Zostala ešte na lavičke a hlávku si sklonila na ruku. Rozmýšľala.

— Naivné, drahé decko, — myslel som si, — však fa preklial osud, že ti dal hlboký um, ktorý skúma a neuspokojí sa. O čo sú šťastnejšie tvoje „zverské“ priateľky, ktoré v tvojom veku nad srdcom nosia a bozkávajú obrazy Harry Piela. Ty si malým, pokusným králikom Života, za všetku hlúposť a nedokonalosť svojich družiek ty zodpovedáš, za všetky viny tvojho okolia, ktoré ono nevidí, ty trpiš. Kam máš hľadieť, malá Macka, kde je nejaký pevný bod v tom chaos, nejaký uspokojujúci, posilňujúci kútik, kde by tvoja precitlivená, komunistou života prenasledovaná duša mohla nájsť útulok. Vieru, Boha, ak si ho vôbec mala, zobrali ti knihy, tvoji verní kamaráti. A čo ti môžem dať ja, keď nemám ničoho, keď sám len tak leziem sem-tam, z nálady do nálady. Ja som už privykol, kúpem sa v čiernych vlnách svojho vlastného smútku a dobre sa v nich cítim, sfa fakir na klincami vybitej posteli. — Môžem ti dať, nasugerovať akúsi náhradu, akúsi fanatizmu podobnú vieru v krajší život, vo vyšších ľuď.

Áno, Macka, to ti dám, mnohí to majú, predierajú sa

28

ňou celý život, majú tiež chvíle sväté — postaći azda i tebe viera vo vyšších, lepších ľuď. Vzorom bol som a budem ti ja!

Bol som už na konci veľkej aleje parku a odbočil som napravo na tichú cestičku so živým tujovým plotom, keď z húšte ktosi vykrične na mňa.

— Hallo, mister, where do you go? — Predo mnou stál Bobby, malý sedemročný gentleman. Bobby je čertikom parku, poznajú ho dobre všade a boja sa ho, lebo jeho žarty sú ostré a bezohľadné. Aj so mnou vyvádzal už všeličo, ale minule zdrapil som ho a poriadne vymlátil. Reval trochu, ale nik tade nechodil a nepustil som ho, kým mi nesľúbil na svoje čestné slovo, že mi dá pokoj. Od tých čias díva sa na mňa s ohromným rešpektom. Teraz ma chytil za ruku. — Come with me, — povedal a fahal ma so sebou cez húšť. Naraz mi ktosi zozadu náhle zakryl oči. Kto iný to môže byť než miss Alice. A vskutku ona to bola. Miss Alice je veselá, milá Londýňanka, patrónka Bobbyho a Bobby je jej rytierom.

— Hrajme sa na lapačku, — navrhol Bobby hlasom, ktorý nestrpí odpor.

— No dobre.

— Čo mi dáte, keď vás chytím, — pošepol som Alici.

— What do you wish?

— Will you give me a kiss?

— All right, — odvetila Alice po kratšom rozmýšľaní, lebo ona bola aj v Amerike a tam sa naučila stručnosti.

— Keď all right, tak all right, — myslel som si. Bobbyho som chytil za krk a zastrčil hlboko do tujovej húšte. Potrvá zo pár minút, kým sa odtiaľ vytrepeš a revať môžeš pre mňa koľko chceš, pomyslel som si a pustil sa za Alicou. Dohonil som ju šťastne pred veľkou alejou. Nebolo tam nikoho, bola rada, že som ju tak šikovne zachytil, a keďže som well educated gentleman, nezabudol som na zmluvu. Nebolo tam nikoho, len Bobby reval kdesi, keď naraz Alice vykrične: Stop! —

29

— No, čo je?

— Hľa, tam, — ukazuje na druhú stranu.

— Kto je to? Nejaká little girl sa vraj díva sem.

Priblížil som sa a spoza krika vynorila sa mi známa, buclatá tvárička. Nebola červená, bola bledá ako stena.

Asi minútu sme sa dívali na seba bez hlasu.

— Tom, ... vy ... vy ... tiež ... , — prehovorila hlasom zúfalstva a zmätku.

Pojal ma hnev. — Nešťastné dievčatko, čo je to, čo vy tu hľadáte?

Sklonila hlavu, odvrátila sa a pomalým krokom sa vzdalovala.

Pár skokmi bol som pri nej.

— Macka, malá priateľka moja, čo sa vám stalo? Hovorte, preboha, neodchádzajte takto. — Chytil som jej hlávku, podvihol a podíval sa jej do tváre.

— Macka, čo je vám, povedzte! — Jej zrak bol skalený.

— Nič, vy vyšší človek, — povedala sotva počuteľne. Vytrhla sa z mojich rúk, tam stála bledá, bez slz a so stisnutými perami, dívala sa na mňa, cezo mňa, cezo moje impozantné teórie, ďalej, ďalej, kdesi do bezodného Nič, kde nieto logiky, dobrej výchovy, ideálov, vyšších ľuď a kde uvidela nejaký sedivý, kalný chaos, čo sa menuje: Život.

Potom odišla Macka, ktorá mala štrnásť rokov, tri mesiace a sedem dní, v hlave Schopenhauera, v ruke výšivku a pred sebou dlhú, dlhú cestu — bezúčelnú, nezmyselnú.

— What is it there, Tommy; I say, come here! — volal ma Alicin netrzeplivý hlas.

— Idem už, idem!

30

Diabol a Diabolo

J. Rob-Poničanovi

Kapelník orchestra v parku kúpeľného miesta P. práve zdvihol čiernu dirigentskú paličku, aby udal takt partitúry opery: „Diabol sa bavi“. Nato hneď zazneli široké akordy opery.

Hovorí sa: Nemaľuj čerta na stenu, lebo sa ti zjaví. Diabol sa veru zjaví! Jasal radosťou, ako počul muziku Diabol sa bavi. Vystúpil neviditeľný pri veľkom platane. Okolo starého platanu sa hrali deti: samé dievčatá, menšie a vyrastenejšie. Lucifer sa natešene obzeral. — Pravdu majú tie čerstvé, veselé akordy! Diabol sa bavi. Diabol sa chce baviť!

31

Okolo starého platanu na lavičkách sedeli dievčatká sa hrali s diabolom. Nie s Diablom, ale s diabolom. Krútili tie farebné kuzele po dlhých vláknach, priviazaných na dve paličky. Potom čertovskou šikovnosťou náhle roztrhali paličky a napnutá nitka vysoko vyhodila diabola. Zmizlo vo výške v zeleni platanu a keď spadlo, šikovne ho zachytili a krútili ďalej.

Okolo platanu na lavičkách sedeli mamičky dievčat a kochali sa v šikovných pohyboch svojich dcérušiek.

Diabol sa oprel o platan a usmieval sa:

— Skutočne, milé dievčatká, S akou obratnosťou krúti ta to diablo. Pozrel na okolo sediace matky. Boli veselé. Niektoré vyšivali, ale zrakom pozorovali hru dievčat.

— Och, aké sympatické mamičky, — pomyslel si Diabol. Dievčatká trochu utíchli, takže bolo počuť balet opery. Lucifer sa spamätal. — Ech, čo tu stojím, keď nie preto som prišiel! Moju muziku hrajú. Hej, Diabol sa má baviť!

Tie detičky sú milé, veľmi milé, ale ich mamičky sa mi lepšie páčia. Sedia tam ako také dobrácke, starostlivé kvočky. — Tuk, fuk, fuk, detičky! Chodte troštičku stadeť! Oprobujem niečo s týmito mamičkami. Nech zjem všetky tie drevené diabolá na obed, ak tie kvočky trochu nenahnevám. — Tuk, fuk, fuk, kurčiatka! Bežte len stadeť, bežte!

Malé dievčatko vykričlo: — Deti, tam na druhej strane vedú to malé medvieďa, ktoré sme aj včera videli. Bežme sa naň poďívať! — Všetky odhodili diabolá a veselo vykrikujúce bežali na druhú stranu k vodometu dvať sa na medvieďa.

Mamičky blažene hľadeli za nimi. — Choďte len detičky, choďte!

Spzoa platanu vystúpil Lucifer v podobe elegantného gavaliera. V očiach mal monokle a medzi prstami krútil chybnú paličku. Zastavil sa uprostred polkruhu lavič

okolo stromu a usmievavo sa obzeral. Matky sa pokojne zhovárali; nevyšli si ho, veď takých figúr dosť chodí po parku. Diabol zdvihol klobúk, hlboko sa poklonil dookola a lichotivým hlasom prehovoril:

— Ruky bozkávam, milostivé! Vy ma nepoznáte, však nie? Menujem sa Dagobert Diabolo a som doktorom filozofie. Rád sa vrtím sem i tam po tom svete širokom a teraz tu letujem. Chcel by som vám niečo povedať, milostivé, azda vás to nebude nudiť. Tak udivene poveráte na mňa. A ja vás veľmi dobre poznám!

Stále krútil medzi prstami svoju paličku a s arogantným úsmevom pozeral na matky, ktoré ten úsmev celkom odzbrojoval, že ani k slovu neprišli.

Áno, poznám vás, milostivé, veľmi dobre. Ste ženami ľudí dobre situovaných a žijete blažene. Splnil sa najvyšší ideál, sen vášho života: dobre ste sa vydali, ste mamičkami, milujete svojich mužov, svoje deti, slovom žijete pokojným a harmonickým životom.

Mamičky drahé! Či sa vám páči alebo nie, musím vám povedať, že nie som s vami spokojný. Neopytajte sa, ako sa opovážim takto hovoriť! Vás do toho nič; mám na to právo. Rozumiete?!!

Oči cudzinca iskrieli a magnetický prúd, ktorý z nich šáľal, priklinoval matky k miestu. Meravo hľadeli na hovoriaceho.

Nie som s vami spokojný. Hnuší sa mi každý váš pohyb, každé vaše slovo. Oškľivé ste. Čo sa s vami stalo? Kto vás tak pretvoril? Ste iróniou samých seba.

Nepoznávam vás, milostivá pani, áno, vy tam na kraj, ty, Margitka, lebo to je tvoje dievčenské meno. Čo je to s tebou? V gymnáziu si bola dušou, bohyniou triedy. Profesorky boli uchvátené tvojim talentom a spolužiačky ňa zbožňovali. Ty si bola kráľovnou všade na tanečných zábavách, v lete na plavárni, v zime na ľade. Bola si jará, veselá a štebotavá ani lastovička. Tvoja duchaplnosť, tvoje výborné poznámky stali sa porekadlami v meste. Pamätáš sa, Margitka? A čože si teraz? Vy-dala si sa za bohatého obchodníka, máš dve krásne dcé-

rušky, si blažená a nebadáš, ako si sa premenila?

Alebo ty tam, Irenka! Kde je tvoja usilovnosť? Kde je tvoje pero, ktorým si kedysi tiché, krásne, cituplné, hodvábne básne písavala, kde je tvoje pero, ktoré ňa urobilo pýchou samovzdelávacieho krúžku preparandie? Kde sú tvoje knihy, kde sú tiché letné večery, keď si s Juliánom záhady života riešila, kde sú ohnivé, rozčúlené debatné večierky, keď si pred veľkým poslucháčstvom s takou dôkladnosťou, bystrým umom a logikou hovorila, že i najzatejšia antifeministi otvárali ústa a vo svojich hladkých a „čistých pravidlách“ museli nechať medzeru pre teba, lebo „ty si výnimkou, ty si nadženou“. Pamätáš sa, Irenka? Kde sa podelo to všetko, akou si teraz, „milostivá pani“?!

Nepoznám ani teba, Editka! Ako dievča bola si samopašným čertíkom. Milým, drahým dietatkom si bola vždy. Oh, ako sa hnevali na teba chlapi! Ako si ich potrápila, zosmiešňovala, vyfigurovala! Ako ňa nenávideli a zbožňovali zároveň, lebo si bola ukrutná, poznala si ich zvyky a spôsoby dokonale. Denne traja, štyria ňa vyznávali lásku a ty si sa im vysmiala. Keď boli takí smiešni, nemotorní, pravda, Editka? Jeden plakal, kľakol si a tak šepkal „milujem vás“, druhý zabalil svoje vyznanie lásky do obalu cynizmu, tretí ňa dlho filozofoval predtým, než vyrukoval s podstatou vecí, štvrtý hral rolu silného „muža“, ohnivého trubadúra, rečnil, prisahal, horel a roztopil sa; tak ňa chcel imponovať. Ty si ich však dobre poznala. Veď v podstate boli takí primitívni, jedno a to isté chcel každý, iného programu nemali. Večným ich refrénom bolo: milujem Vás, buďte mojou. A ty, Editka, si mala tisíc spôsobov, žartov, raničila si ich, profanizovala si ich samých pred sebou. Nenávideli ňa zato a zbožňovali. Ty drahé dečko, ty veselý čertík, kde si ty vystúpila, tam bolo úšnie, veselosť, tam bol dom plný jasoty, spevu a dobrej vôle. Pamätáš sa, Editka? A potom prišiel nejaký plešivý filister, veľký pán, ministerský tajomník a zakúpil si ňa, oslnil si tebou život. Prišli i detičky a čo si, aká si teraz?

A čo ste, aké ste vy ostatné? Neboli ste rovnaké ako dievčence, veď ste rozličných temperamentov a pováh, ale dávali ste svetu, svojmu okoliu vždy to najkrajšie, čo vaša jemná duša produkovala. A čo teraz? Kde je váš klavír, váš štetec, váš esprít, kde sa to všetko podelo, mamičky drahé? Viete, aké ste dnes? Viete, ako vás spotvorilo to materstvo? Tak to má byť a to čaká i na vaše dcérušky, keď sa raz vydajú? Ste egoistky, len všetko pre tú malú spoločnosť, ktorá sa menuje rodinou. Neinteresuje vás nič, vašou najušľachtilejšou zábavou je ohovárať iných. S cudzím mužom neviete ani slovo prehovoriť objektívne, veď „ste poctivými manželkami“ a všetko, všetko, vaša úprimnosť, bezprostrednosť, patrí výlučne vášmu mužičkovi a s druhým len „s rezervou“ sa púšťate do reči. S pýchou hľadíte na svoje detičky, nesmieme ich milujete a je to správne tak a dobre, ale predsa, predsa...! Tá vaša zvláštna, divoká, opičia láska robí na mňa taký divný dojem. — Mamičky drahé! Obdivuhodne ste podobné istému... istému vtákovi... Nemajte mi za zlé, ale vždy na toho vtáka musím myslieť, keď vás takto vidím. Áno! Ste kvočkami. Obmedzenými, sebeckými kvočkami. Materstvo to isté urobilo z vás, čo zo sliepky. Sliepka je dobrým, milým, pekným a solidným vtákom. Niektorá je krotká, že z dlane ňa zobe kukuricu, druhá bojzlivejšia, tretia milo dotieravá. Ale keď vyliahnú kurčiatka, nastane neprijemný obrat. Úplná nivelizácia pováh. Nie sú už milé, ani krotké, ani bojzlivé, alebo milo dotieravé, ale všetky rovnaké. Neprijemné, nervózne, stále sa rozčutujúce, sebecké bytosti, ktoré vo všetkom nebezpečenstvo tušia. Robia sa všade dôležitými a neinteresuje ich nič, nič iné na svete, len aby čím viacej nahrabali pre svoje kurčiatka.

A čím ďalej, tým oškľivejšia bude vaša rola. Dcérušky vám vyrastú. Drahé staré mamičky, tam zobavíte tanečné siene, kde je pokope toľko krásy a mladosti. Tam sedíte okolo vy, staré kvočky, ako gardedámy a so strachom sledujete každý krok svojej dcéry. S kým

tancuje, s kým sa zhovára? Tam tákáte sa všade, kde sa dve mladé srdcia stretávajú a nalakane sa sputujete svojej dcérky: — No, povedal už niečo pozitívneho ten chumaj?

Dcéruška vám musí všetko vyložiť dopodrobna a keď sa vám niečo nepáči, ukrutne sprofanizujete lásku tých dvoch milujúcich. Vo vašich očiach len to je láskou, len to je „vážna vec“, keď máte výhľad, že svoju dcérku prišijete mladíkovi na krk. On, chudák, si myslí, že o tých jeho vznešených citoch okrem jeho lásky vie hádam iba Pán Boh, a ani si nepomyslí, že dcérka doma musí mamke o všetkom referovať, že priam pofujete na neho rafinovaným spôsobom, lebo, drahé staré mamky, s vami to tiež tak robili, nuž čože máte spraviť?

Matičky drahé! Kvočky ste vy, nie Iudia. Nepáčite sa mi, ošklivé ste. A bolí ma vidieť tie dievčatá. Sú krásne, milé, veselé, sentimentálne, skromné, nadané, ako ste boli vy kedysi. Ale načo to všetko. Štetec, klavír, esprít, to všetko trvá len dotiaľ, kým príde ktosi a to všetko si pre seba zakúpi. Nemôžem mať radosť z krásy, z inteligencie a dobrotivosti vašich dcér, lebo to všetko je len dočasné, nič vážne a trvalé.

Veru tak: to je váš osud, preto sa mi nepáčite, preto vás ľutujem, matičky. Manželstvo vás znetvoruje, urobí z vás kvočky. Prečo? Nemohli by ste si to trochu uvedomiť a pozor dávať na seba? Nedaf sa opanovať tak silne pudom kvočiek?

Oprobujte to, matičky drahé!

A teraz odpusťte mi, ak som sa vás svojou rečou nemilo dotkol. Berte si to však, ako sa vám páči. Vidím, detičky sa už vracajú od medvieďata. Menujem sa Da-goberť Diabolo. Rád sa vrtím po tom svete širokom sem-tam a teraz uletím.

— Tuk, fuk, fuk, detičky. Podte, hrajte sa ďalej s diabolom. Adieu, matičky, kvočičky, fuk, fuk, fuk.

Diabol sa hlasne zasmial, paličkou svojou dirigoval

posledné akordy opery „Diabol sa bavi“ a ako sa hudba skončila, dodirigoval aj on a potom pružným krokom ufujazdil.

Holčička

V svojom siedmom roku šťastnou rukou som si rozviazal svoju zoschnutú pupočnú šnúru, ktorú s obdivuhodnou starostlivosťou odložila pre mňa toho času moja zlatá babka. Prorokovala mi z nej, tá drahá duša, veľké šťastie. Veril som tomu i ja, iba to ma sužovalo, že v kartách som zostal vždy durom.

No, kdeže je to šťastie? Všetkým som sa aj ponosoval svojej dobrej babke. — Nepláč, dieťa moje, — potešovala ma, — nič si z toho nerob, že nemáš šťastie v kartách, budeš ho mať v láske, len nepláč.

Prestal som plakať, lebo som mal svoju babku rád a radoval som sa budúcej šťastiu. Spytoval som sa z ro-

ka na rok drahej svojej babky, čo bude s tým šťastím? Upokojovala ma dobráckym hlasom: — Len buď trpezlivý, len počkaj, chlapče mój milý, veď máš času dosť a keby sa ti azda počkal nechcelo, môžeš aj bežať.

Minuli sa roky jeden za druhým, zobrali mi aj babku drahú. — Bože mój, koho sa mám teraz spýtať, kto mi povie, čo bude s tým mojim šťastím v láske? A či azda nadarmo som bol taký šikovný v siedmom roku?

Celkom určite sa pamätám, keď som ju prvý raz zazrel, hneď som na to myslel: Laľa, toto je Holčička. Holčička nie je nijaké meno. Je to akési nežné slovičko a znamená asi toľko ako dievčatko. Ale nie hocikaké dievčatko. Pre mňa aspoň nie. Musím vidieť určitý typ dievčat, aby mi to slovo prišlo na um. Sú ženy, ktoré keď zazriem, musím náhle myslieť na morskú rybu alebo napríklad na kyslé uhorky. A to ani nie preto, že by boli podobné tým ušľachtilým jedlám, ale — nuž sám neviem prečo, fakt je, že také myšlienky mi skrsnú v hlave, keď uvidím niektoré ženy.

Mohol by som uďaf ešte niekoľko obrazov, ktoré by boli hádam ešte výraznejšie, ale už to radšej nechám, lebo viem, že už aj tak mnohí krútime hlavou nad mojim duševným stavom. A márne krútime, drahé duše, lebo takéto podobné citové videnie tvorí základ celého moderného písomníctva i maliarstva. Kto to nemá, pre toho moderné verše a maľby zostanú naveky šialenými nezmyslami, lebo logiky a „zmyslu“ v nich vskutku niet. Sú v nich len škály farieb, citov, nálad a chutí. Viem, ako užasol mój drahý, naivný tatík, keď som mu také veci ukázal. Neveril svojim očiám a vlny by mu boli iste vstali na hlave, keby ich mal. No nemá chudáčik, mal namiesto nich tisíc nadávok pre Marinettiho a ostatných bláznov.

Nadával by vari dodnes, keby som ho nebol uspokojil tým, že je to písané pre podobných bláznov, akým je sám Marinetti. A mal som pri tom i veľa pravdy.

Vrátim sa však k svojmu dievčatku. Najprv som si ho ani nevšimol. Ustálil som si len celkom roztržite, že je Holčičkou, ale potom som na ňu nemyslel. Nevidel som na nej najprv nič zvláštne. Bola práve taká ako tie ostatné. V Prahe je ich totiž strašne mnoho, ba osmelím sa tvrdiť, že tu do svojho osemnásteho roku je každé dievča Holčičkou.

Tisíckrát som ich pozoroval na ulici, v električke, na zábavách a, Boh mi odpusť, mal som vždy taký dojem, akoby som videl roj mušiek alebo komárikov, ako sa rojí vo večernom povetří. Jedinca z nich zbadaf nemožno, lebo sú všetky úžasne rovnaké. Zvlášť duševne sú rovnaké. Po hlase nemožno ich poznať, lebo všetky deklamujú tým istým zvláštnym, vyumelkovaným, exaltovaným hlasom.

So mnou nikdy nesympatizovali. Nie azda preto, že by som nebol švárnym šuhajom, ale akiste preto, že som sa nevedel vzíť do ich tónu.

Nezískal som nikdy sympatiu ani u jednej a veľmi ich za to nenávidím. Myslím, veľmi verne a celou dušou vedľa milovať. To ani netaja. S chlapcom totiž len málokedy som ich vidal chodiť ináč než „per pazuch“ a to najintímnejšie. Vysvetľoval som si to tak, že mozaika pražskej diaľby nie je všade v najlepšom poriadku a, keďže medzi chádzou stále len na seba pozerajú, ľahko by mohli spadnúť. Mal som aj takú teóriu, že láska im zahrieva mozog, stávajú sa bojzlivými, boja sa náhleho zemetrasenia, búrky, a preto sa tak pevne zavesí jeden do ramena druhého, aby ich nerozsyvalo.

Len vtedy padli tie moje starostlivo vybudované teórie, keď som sa presvedčil, že i v električke „per pazuch“ sedia; pritúlia sa k sebe tak pevne, že by ich ani hrom nebeský nerozdelil.

Závidel som blaženú obmedzenosť ich ohromnej lásky, ktorá im nedáva vyrušovať a ženitovať sa ani v preplnenom vozni, no a ako každý závistlivý, pohoršoval som sa. — Skándal je to, myslím som si, skándal verejný, čo vy robíte, ty Pepík a Holčička! Veď je to veľmi

vznešená vec, že sa tak úžasne milujete, ale čo ma do toho? Musíte to hneď celej električke demonštrovať? Ako ja prídem k tomu, prečo sa musím dívať na — vašu lásku? Každá mačka má v sebe viacej slušnosti než vy, lebo ony si dávajú na strechách rande, kde ich nik nevidí, len mesiačik sa škľabí na ne s dobromyseľným porozumením.

Holčička a Pepík vystúpia, ako zraštené dvojčatá a idú sa oblažovať do Stromovky. Ja idem ešte o stanicu ďalej, potom vystúpim aj ja. Nevľúdna samota ma obklopi doma, iba Mona Lisa ma ľutuje zo steny záhadným úsmevom svojím a vonku, na dvore píska ktosi ostlivú, otrepanú „tramtara, ramtara, ramtararam silnice bílá přede mnou“.

Áká to musí byť níзка duša, čo takéto veci píska — myslím si, ale zdá sa, to ešte nie je všetko: v susednej izbe začína ktosi ľadiť husle. Je to môj sused, študent filozofie, ináč znamenitý chlapík, len keby nemal tú fixnú ideu, že vie hrať na husliach. Niekedy hodiny tu musím počúvať jeho nezmyselné melódie, ktoré, ako často tvrdí, on sám komponuje a „vlieva do nich celú svoju dušu“. Och, tá duša je plná sentimentality a z tej potom povstávajú také ukrutné sladké melódie ako cukrová repa. U neho je všetko „dolce“, všetko hrá s takou umierajúcou oddanosťou! Povedal som mu raz, že v bučaní zarmúteného vola alebo v kvílení vymáteného, maskrtného pudlika je omnoho viacej temperamentu než v jeho hre. — Bol smrteľne urazený, hoci som to povedal s dobráckou úprimnosťou, bez afektácie.

Začnem hrať aj ja; hádam ho to bude vylíť a prestane. Ale nie! Je asi taký spitý svojou hrou, že nečuje a nevidí. Musím odísť z domu. Pôjdem nakupovať, hádam zatiaľ prestane hrať.

V pekárskom obchode napravo v kúte na nízkej polici sedí čierny kocúr.

Tak vľúdne žmurká na mňa, že nemôžem vydržať, aby som ho na znak svojej solidarity nepohládka. Nemôžem za to, mám mačky rád. Majú takú múdru, čistú

a nevinnú tváričku. Ony ma tiež milujú. Náš domáci kocúr je celkom uchvátený, keď ma uvidí a príde skoro do extázy, keď ho potilapkám. S rezignovanou dobromyseľnosťou znáša aj to, keď ho zo žartu hladkám v opačnom smere. Chytenú myš mi vždy prinesie ukázať a kvôli mne zmieril sa aj so svojim úhlavným nepriateľom Hektorom.

Nie je potom divné, keď s plnou sebadôverou som sa približoval i k tomuto kocúrovi. No nebol vľúdny vôbec. Najprv len prestal priasť a divoko krútil fúzami, a keď som ďalej hladkal, pokúsil ma. Pohoršený jeho grobianstvom, vylepil som mu facku, nato ma ešte uskrabol a utiekol. Nemohol som za ním zaliezť pod policu, nuž radšej som ho nechal.

No počkaj, ty bestia, mrmal som polohlasne a umiernenil som si pevne, že sa tej potvore pomstím.

Čo si prajete, zavolať na mňa ktosi za policou. Ach, to je Holčička. — Lebo v pekárskom obchode za pultom stojí Holčička.

Och, nie tak ako iné chudobné dievčatá, predavačky. Ona neobsluhuje, ona je vo svojom. Je to ich obchod, pekný a veľký. Prečo by nemohla domáca slečinka predávať v obchode? Je to také prirodzené, že vskutku sám nechápem, ako môžem byť taký nechápavý, že som to hneď nepochopil. — Pravda, pravda! To je ten môj mladistvý, úzky obzor, potešoval som sa. Ja som si to dosiaľ tak myslel, že takéto bohaté dievčatá sú len na to na svete, aby celý deň francúzske romány čítali, na ľúbostné listy pri plameni sviečky strieborný, pečatný vosk kvapkali, potom aby sa vydali a konečne, aby som ja, ako budúci chýrny špecialista-psychiater, mal koho liečiť z hystérie. Vidiac Holčičku, vyjasnilo sa mi v hlave a hneď s akýmsi rešpektom hľadel som na ňu.

Vidám niekedy i jej mamku. Tisťá osoba, typická pekárka.

Uradníci a robotníčky, čo ta chodia, milostivou ju titulujú a povedia jej: Ruky bozkávam. Z jej rešpektu dostane sa i na jej dcérky. Má totiž dve: jedna je Hol-

čička a druhá malé, asi sedemročné dievčatko. Tiež pomáha v obchode a so zázračnou šikovnosťou počíta a vracia peniaze.

Holčička je teraz sama v obchode. S dobráckym úsmevom ju pozdravím: Maucta, slečno!

Maucta, čo si prajete?

Podívam sa jej do očí. Sú modré. Usmejem sa, vľúdne a sugestívne. Myslím, zo sto ľudí deväťdesiatdeväť nevydrží, aby sa tiež neusmialo.

Holčička vydrží. Pokojne sa díva na mňa. Opakuje otázku. Z jej modrých očí sála toľko chladu.

— Jaj, — prebehne mi hlavou, — nie som pre ňu ničím. Neznamená pre ňu nič, som len „kunčatom“. Je to možné? Ja? — Áno, je to možné. Holčička sa díva cez mňa.

Holčička ma dopaľuje a znepokojuje. Chcel by som, aby sa voči mne nejako prejavila. Čo aj hneď hnevom. Probujem vždy ináč. Som nekonečne zdvorilý, nežne ako kos jej fujarujem na otázku „čo si prajete?“ — Šišku. — Probujem s ňou čisto slovensky hovoriť, azda sa spýta, čo som, vzbudím jej pozornosť. A vskutku, spytuje sa raz: Vy ste Bulhar, že jo? Jó, reku, úplne, docela jó.

A nič viac.

Proboval som aj ináč. Pripravil som scénu. — Šišku mi dajte! — poviem v kategorickom imperatíve a koruny capnem o stól, až tak cvendžia.

Podíva sa na mňa, akoby ma ľutovala. Nie, márne sa s ňou zhovárom, hocijako, hocičo. Tak nechotne, flegmaticky odpovedá.

Holčička neprijíma moje komplimenty a nedá sa mnou uraziť! A už akoby som aj chápal, čo je vo veci.

Hja, chodím v obnosenom zimmiku, vidieť na mne dobre, že som len sladkou nádejou, že ešte mnoho vody potečie matičkou Vltavou, kým sa vyškríbam na stupeň blahobytu, v ktorom pekárova dcéra žije.

Ona to vie dobre a kde by vzala toľko inteligencie, žeby mi to neukázala?

A bolí ma to, lebo viem, tu niet pomoci, títo ľudia nemajú v sebe nič ľudského, tým neimponuje nič, len peniaze.

Pekárova dcéra je triezvo vychovaná, bez sentimentalít. Tlástá pekárka si ju vchovala v obchode medzi „šiškami“, žemľami, lichotiacimi úradníkmi a hladnými, poníženými robotníkmi.

Vychovávala si ju ako tú menšiu, sedemročnú, ktorá je tiež stále v obchode.

Iné decko v takom veku hrá sa so svojou bábikou a číta Andersenove rozprávky.

Pomyslím si: Co by sa stalo, keby som raz Holčičku vzal za ruku a povedal by jej:

Ty milá, malá Holčička, ty mačička modrooká, ničomná, poč so mnou! Nič nechcem od teba, Holčička, nič na tom svete, len to, aby si sa nedívala na mňa tak chladne, tak cudzo. Bolí ma to, Holčička, že tak nedôverčivo, tak zvsyoka pozeráš na mňa. Toľko bolesti a smútku na tom svete, toľko chladu a neporozumenia okolo nás. Pozri si len dobre, otvor si oči, dôkladne a uvidíš, uslyšíš, ako túžime po slovíčku lásky my veľkí chlapi. Navonok predstavujeme gentlemanov, „nadľuďi“, aristokratov duše, mizantropov, ale v sebe sme len veľkými deckami. Zúrieme niekedy, nadávame na svet, chceli by sme ho oblažiť, hádam zničiť, prevrátiť, citujeme Brahma, Budhu, čerta, diabla, postavíme si vznesené teórie, že lepšie je nebyť, ale uver mi, Holčička, odhodli by sme to všetko za jeden láskavý úsmev.

Prečo pozeráš na mňa tak zvsyoka? Veď áno, nosím ošúchaný zimník, ale uverže, citlivé srdce klope pod ním sedemdesiatpäť úderov za minútu. Keď ty pozrieš na mňa, klope aj stodvadsať. Co si taká nedôverčivá? Keby si vedela! Som taký dobrý chlapec, že neviem, či chodí vôbec ešte jeden taký dobrák v tomto veľkom meste. Niekedy by som najradšej zaplakal nad svojou dobrotivosťou. Som taká jemná a citlivá duša! Mám v sebe toľko jemnosti a umeleckého citu! Vidíš, práve včera pítvali sme žaby na fakulte. Jednej žabe zo žartu

poškrabkal som hlavu špendlíkom medzi očami, lebo žaby nosia oči na hlave, (preto sa neujalo u nich kloboučnícke remeslo, zhotovujú len papuče pre bocianov) a na to tá žaba vytréštila oči od radosti a začne spievať. Spievala ako kanárik, s takým citom a temperamentom, že ma až k slzám dojala. Dojate som ju predstavil profesorovi.

Professor sa začudoval, zavolať i všetkých asistentov a hádali sa nad mojou žabou asi hodinu. Vyprovokovali všetky žaby, čo len pri ruke mali, ale ani jedna nevedela tak krásne spievať ako moja. Pán profesor ma poľapkal po pleci, asistenti mi gratulovali, takú kariéru som spravil s tou žabou. — Škoda, že nakoniec zvonila špendlík, ktorým som ju vyzdvihol z bezvýznamného osudu obyčajných žiab. Ešte nežný pohľad vrhla na mňa, potom sa bez ďalšieho ohlásenia presťahovala do ríše, kde niet bocianov ani medikov. Vytrel som slzu z oka a zaplatil sluhovi korunu dvadsať, ako reálnu cenu žaby pre medikov. Od tých čias veľa žiab som už operoval, ale ani jedna nemala taký utešený hlas ako tá, s tým kanárikovitým spevom.

Mohol by som ešte veľa hovoriť, ale vždy som miloval stručnosť a jadrnosť, preto ani teraz nechcem vrátiť zbytočné veci.

Holčička! Nemysli si, že šišky a žemle sú všetko. Mnohí ľudia mimo žalúdka majú aj dušu a ja som z tých.

Pod so mnou, Holčička, a uvidíš, kdektoľvek kročím, čokoľvek uvidím, o všetkom tisíc a tisíc neslýchaných, interesantných vecí ti budem môcť povedať.

Pod, dievčatko modrooké, nechaj tam na chvilu šišky a žemle! Pod, pójďme rozriešiť základné otázky, záhady, metafyziku života!

Rozumíš ma, Holčička? A ba, kdeže? Nikdy ani jedna neporozumela. S tými ľuďmi nemožno takýmto tónom rokovať.

Nedá sa im nikdy vysvetliť, lebo sú zakorenení v svojej šiškovitej sústave životnej. Holčička nemá nijakej

duševnej hodnoty, a preto necení si ju ani u iného. A márne by som ju lutoval, že pre ňu neexistujú Gréci, Rimania, veda a umenie; jej to nechýba. Väčšina sveta je podobnej duše, všade si nájde spoločnosť a nikdy nebude mať príležitosť cítiť sa hlúpu.

Holčička je dieťaťom západu, nikdy jednu dobrú knihu neprečítala a jej prvou láskou bude ten, kto si ju vezme za ženu.

Som bezradný voči nej. Má modré oči a z nich sála toľko bezcitnosti, toľko komisného chladu. Je tiež dieťaťom, je možné, žeby bol vymrel z nej Zákon Prírody?

Co môžem spraviť? Nie som zlomyseľný, ale prial by som jej, aby sa jej niečo stalo. Nič zvláštneho, nejaká nepatrná maličkosť, povedzme nejaký nevinný nádorček kdesi, aby sa dostala ku mne na chirurgiu. Aby som ju operoval, alebo aspoň aby som jej narkózu ja dával. Uvidela by, že je iný svet než šišky a žemle. Viem, s úctou by hľadela na mňa. Veda a umenie by jej nevedeli imponovať, ale operačná sieň by ju naučila skromnosti.

No, márne, hlúpe kombinácie. Včera som videl Holčičku na ulici. Sľa s nejakým „fešákom“ per pazuch, blažene prítúlená.

Keď ma uvidela, urobila grimasu.

Šepkala niečo svojmu „fešákovi“ a chichotali sa obidvaja veselo.

V obchode stála za pultom maličká. — Koľko je pätnásťkrát dvadsaťpäť? — sputujem sa rýchle. — Tristo-sedemdesiatpäť, — odpovedá dôstojne, po krátkom rozmýšľaní. Vypočítam za ňou na papieri, lebo vždy som matematiku nenávidel a konštatujem, že má pravdu. — Kde máte sestru? — Sľa na rande, — povie maličká s diskretným úsmevom.

No, pravda, s tým „fešákom“.

Oj, Holčičkine modré oči pre mňa majú len chlad a flegmu. — Co ty na to, Lisa? —

Spýtam sa Mony Lisy doma, v neutšenej samote svojej.

Co mám robiť, Lisa, prečo majú modré oči Holčičkine pre mňa len flegmu?

Načo mi veda, načo umenie a filozofia, keď tej malej žabe neviem imponovať?

Načo mi láska Semiramidy, keď to malé parvenu, to plebejské nikto má pre mňa len grimasu?

Načo mám ísť svety búrať, keď nemôžem zatriať flegmou tej malej žaby?

Jaj, Holčička, keby si vedela, ako ma znepokojuješ! Keby si vedela, ako ňu nenávidím!

X Paranoik

Tebe to píše, Otecko, na svoje dvadsiate narodeniny, na pamiatku tých nekonečných nočných debát s priateľskou láskou Tvoj podarený potomok.

Tak, hľa, umieram ja, ktorému hnev bohov nedal milosť smrti v skalách Tajgetosu ---
Ci by som mal smelosť hnusnej zbabelosti,
život rovnaký dať nešťastnému tvorú,
ktorý s kľatbou otca žitím by sa vláčil
ani človeka tieň --?

Jarko Elen

— Nahnevany Boh kopol do žltého-žeravého slnka, že sa rozplasklo v ohnivé kvapky a jedna z nich vpadla mi do mozgu. Och, ako ma páli, ako ma boli.

— Dobre, dobre priateľu, ste veľký človek, ale teraz už len choďte.

— Profesor kývol sluhom, aby tvrdošijného pacienta odvieď. — Privedte druhého pacienta! — Utrúci si okuliare, obrátil sa k poslucháčom.

— Ako hneď uvidíte, prípad je dosť zaujímavý. Je to mladý človek a, ako som počul, veľmi vzdelaný. Privedli ho sem do ústavu preto, že sa správal v poslednom čase veľmi zvláštne a pokúsil sa o samovraždu.

48

Pacient vstúpil. Mladý muž s melancholickou tvárou, modrými očami. Nosi šaty ústavu pre choromyseľných. Vstúpil, zastal, potom sa ironicky usmial.

— Dobrý deň, pán profesor a pánovia, volali ste ma; nuž som tu, rozkážte.

— Vitajte, priateľu, sadnite si; chcem sa s vami trochu pohovárať. Ako sa máte, čo robíte, čo je nové?

Mladý muž sa meravo díval na profesora a na poslucháčov, potom kývol hlavou a opäť sa zasmial.

— Aha, už chápem, tak vy sa chcete na mne učiť, ha — ha — ha, no to je výborné! Tak ja som teraz predmetom vášho štúdia. No, som naozaj zvedavý, do ktorej kasty šialencov ma zadelíte. Ostatne na tom nie je nič čudného! Dost dlho som ja študoval vás, sluší sa, aby ste sa mnou zaoberali trochu aj vy. Tak ráčte začať, pán profesor!

— Profesor sa vážne spytoval: — Necítite sa duševne chorým?

— Ja? Vôbec nie!

— No, a tu predsa vo vašom životopise, ktorý mi udal váš otec a známí, vidím, že ste stvárali všelijaké normálne veci.

— Tie veci, už neviem, aké myslíte, sú abnormálne len pre vás, lebo im nerozumiete, lebo ich neviete precítiť.

— No dovoľte, priateľu, azda nie je úplne v poriadku napríklad ten fakt, ktorý tu vidím označený, že ste už v svojom mladom veku rodičov nenávideli, že ste sa s nimi ani nezhovárali a chodievali ste doma ako divoch, hoci oni vás mali radi a chceli vám dobre. Nuž, povedzte, je to vec normálna? Počul som, že ste boli celkom blažený, keď vám zomrela matka. Nuž, čo na to poviete, je to v poriadku?

— Pre mňa úplne a hádam pre vás nie, pane, ale to je vaša vec. Dovoľte, aby som vám ten fakt trochu vysvetlil, azda mi trochu porozumiete. Máte pravdu, dobre vás informovali, rodičia ma mali radi; chceli mi len

49

dobre. Odkiaľ teda tá moja nenávisť, prečo som sa správal tak „abnormálne“?

Dobre sa pamätám zvlášť na niektoré scény. Chodil som ešte do strednej školy, keď sa to stalo:

— Vitajte, mladý pán! Pekne vás ráčite prichádzať. Je práve pol tretej; onedlho bude ráno. Od obeda sme vás nevideli. Zaslúžil by si, aby som ťa tu hneď vyfackal, avšak najprv mi povedz, kde si bol?

— Neodvážil som sa podívať otcovi do očí. Tento prípad nebol prvý. Vždy som sa nejakým vyhovárať a otec mi veril. Tejto noci bol však nepokojný. Začal už niečo tušiť: — Ten chlapec je v šestnástom roku. — A keď som vstúpil do izby a zazrel moju tvár, môj nútený pokoj, čierne kruhy pod očami, keď počul moju odpoveď „bol som u priateľa“ — už mu bolo všetko jasné.

Dlho sa díval na mňa, potom pevným hlasom opakovala svoju otázku:

— Pozri mi do očí a povedz pravdu, kde si bol?

— Bol som s priateľom.

— A kdeže ste boli?

— Nuž... prechádzali sme sa.

— Kde ste sa prechádzali?

— Nuž, vonku.

— Kde vonku?

— Nuž v parku.

— Áno, v parku po polnoci?

— Neodpovedal som. Otec dobre vedel, že karhaním si nepomôže a rozmýšľal, čo by mal spraviť. Zrazu mu prišlo niečo na um.

— Počkej, ty lump, však dostaneš takú lekciu, že nezabudneš nikdy! Nižaké karhanie ani prosby ťa neobráti tak, ako to, čo ťa ukážem.

Co vymyslel, to aj vykonal. Na druhý deň ráno zašiel so mnou na dermatologickú kliniku. Mal tam dobrého priateľa, doktora. Vysvetľoval mu svoj plán: — Treba ukázať tomu soplíkovi, kam speje. Priateľu, predstav

50

mu trochu svojich pacientov. Nech vidí, čomu sa vydá takým životom. Vskak mu odíde chuť, keď uvidí strašné následky zvrhého života.

Pán doktor úplne súhlasil. — Bude to silný protijed, ale užitočný. — Previedol ma, bledého, chvejúceho sa chlapca, cez všetky siene žiaľu. Keď som bol poloomráčený od hrôzy, povedal mi:

— Vidíš, chlapče, to všetko je následok nemravného života. Toto čaká skôr alebo neskôr i teba, ak budeš takto pokračovať. Rozumieš!?

— To je strašné, to je strašné, — mrmľal som skoro bez seba.

— Podívaj sa len na tých ľudí! Aká strašná zvrhlosť a cynizmus hori v tých očiach. Pozri len na to dievča tam. Mladé, ešte skoro dieťa a vidíš ten strašný vred, čo má na hornej pere? Vieš, čo to znamená?

Ostatne, presvedč sa sám na vlastné uši. — Haló, počte sem! — zavola dievča. — Rozpovedzte nám, ako ste prišli k tej nákaze. Viedli ste akiste nemravný život, však; len nám povedzte pravdu!

Tá strašná, znetvorená tvár zostala nehybná, len čierne oči hľadeli na nás. Bolo v nich toľko nekonečného, strašného smútku. Hlas dievčata znel tupo, keď prehovorila:

— Nie, pán doktor, nevedla som nemravný život! Rozumejte mi, nemám ani chuti ani príčiny luhat! — Jediným mojim hriechom je prvý a posledný bozk, ktorý mi násilím na jednej tanečnej zábave dal jeden mladík, vojak, ktorý nedávno prišiel z mesta. Moja prvá zábava a prvý bozk... To je všetko, čo vám môžem povedať.

— Áno, áno, — dosvedčila živo akási staršia osoba, ktorá nablízku počúvala, — je to moja dobrá známa. Sme z jednej dediny. Tak sa to stalo, ako vraví.

— Ech, to nie je dobrý príklad, — povedal pán doktor.

— Je to takzvaná „nevinná nákaza“.

— Počte sem, vy tam, — ukázal na staršiu ženu,

51

ktorá mala podobný vred na nose. — Povedzte nám, ako ste k tomu prišli.

— Malý asistent priskočil:

— Dovoľte, pán doktor, ja vám rozpoviem, ona by tárala veľmi zľhavo. Je to nešťastný prípad! Tá žena má v meste dcéru, ktorá tam slúžila, ale, ako veľká časť takýchto dievčat, dostala sa na zlé cesty. Otec ju prekínal a vydedil, ale matka oplakávala a milovala v nej ďalej svoju nešťastnú dcéru. Práť bielizeň posielala vždy domov, svojej matke. Asi pred mesiacom poslala zase a matke sa jedna šatka zdala ešte dosť čistou. Nevyprala ju teda, ale upotrebila ako vreckovku, ibaže pár týždňov nato sa jej tá afekcia zjavila na nose. Tamojší lekár hneď poznal, o čo ide; poslal ju sem, k nám a tu sme dlho sami nevedeli, ako sa k veci dostala. Bola to práca pre Sherlocka Holmesa, kým sme z nej tie dáta vytiahli, ale predsa sa dokázalo, že je to mu tak. Nakazila sa šatkou svojej dcéry, prostitútky. Musím poznamenať, že jej dcéra je tiež tu na oddelení.

— Dakujem vám, pán asistent. To zase nie je to, čo my hľadáme.

— Pán doktor mal skutočnú „smolu“.

Svet sa točil okolo mňa, myslím som, že omdliem, ako som ho nasledoval.

— Prešli sme na mužské oddelenie.

— No tak, čo vy, gavalieri! — oslovil pán doktor jedného mladíka. Nebolo na ňom vidieť nič zvláštneho. Pán doktor sa podíval do jeho chorobopisu, čo tam ležal na stolíku, potom natešene skríkol:

— Výborne, to je to, čo hľadáme! Osemnástočný gymnazista. Ej, no, mládenc! To ste sa peknými vecami zaoberali pred maturitou. Chodili ste lumpovať miesto štúdia, však?

— Mladík apaticky odpovedal:

— Nie, nechodil som lumpovať. Nemal som na to ani prostriedkov, ani chuti. Tichý, letný večer ma zaplietol

52

do svojho osídla. Sníval som o nadľudskej láske, básne som písal, oltár vystaval v svojom mladom srdci a... a... osud ma kruto dodrúgal. Vybájená, tisícimi túžbami vymodlená prvá láska ma stretla na ulici v jeden tichý, letný večer, plný pokušenia — nebolo vidieť na nej nič, nepoznal som ju, nepoznal som Život — a ja som upadol, nevedel som odolať. Márne by som teraz ťuoval, nadarmo by som prekínal svoju slabosť, pamätám sa na ten okamih: nebolo možno odolať pokušeniu, lebo tisícimi ramenami ma obklopil polypt túžby a nebolo nikde, nikde ani jediného tenkeho vlákna, čo by ma bolo vedelo odtrhnúť od priepasti. Nuž, priznám sa, upadol som, tu som... stalo sa...

— Trasúcim sa hlasom som prehovoril:

— Pán doktor, to je to, to je ten strašlivý hriech, za ktorý je takýto osud odmenou?

— No, veď fakt, ani s tým básnikom nemáme šťastia; samé také hlúpe prípady, ale zato aj z tých sa môžeš poučiť!

— Čo, o čom sa môžem poučiť?

— Pán doktor nato neodpovedal.

Boli tam však ešte iné oddelenia. Videl som tam mladého človeka. Ležal na posteli polonahý a srdce mu tak kloपालо pod rebrami, že som si myslel, že mu vyskočí z hrude.

— Od čoho je toto, — spytoval som sa.

— Pán doktor ochotne odpovedal: — Nuž, to nie je od ničoho; ten človek sa tak narodil.

— A ten tu prečo zomrel?

— Mal veľmi ťažký prípad zápalu slepého čreva a operácia nepomohla.

— A od čoho možno dostať tie choroby? Kto ich môže dostať?

— Ťažko povedať od čoho a dostať ich môže ktokoľvek.

— Teda tu nepomôže čistý a mravný život? Také veci môže dostať hocikto?

— Nuž, veru všetci sme v rukách osudu!

53

A potom nás pán doktor vypravdal.

— Servus, priateľu, zbohom! Dúfam, že to stačilo tvojom ambicióznemu potomkovi. Servus.

— Pán doktor mal pravdu; stačilo mu, strašne mu stačilo.

— Veru, všetci sme v rukách osudu, — tá veta mi znela v ušiach stále a otrávil mi život. Čo je teda život, načo žiť, keď sme všetci v jeho rukách, hlúpych, ukrutných a nemilosrdných. Celý svet je veľká, veľká nemocnica, kde sú síce, nájdú sa ešte i zdraví ľudia, ale to je len náhoda, veď „sme všetci v rukách osudu“ a „také veci môže dostať každý“.

Tie vety mi otrávil život. V polroku som mal veľmi mizerné vysvedčenie. Boli u nás práve hostia, keď som prišiel domov. — No, chlapče, čo je? — spytoval sa otec veselo, keď som bol ešte na prahu. — Mám štvorku, — bola moja smutná odpoveď.

— Čo — chlapče! Nežartuj, ukáž! — Nervózne mi vytrhol z ruky papier. — No, a čo som potom dostal, nezabudnem nikdy. Tam pred hostami ma vyzauškovoval. Nazýval ma darebákom, nepodareným idiotom, hanbou domu a rodiny. Bol celkom rozzúrený, sotva ho vedeli utíšiť.

Neskoršie mi odpustil, ale už bolo neskoro. Nikdy predtým ma nevymlátil, tým väčšími ma zničil ten prvý prípad.

— Čo, ten človek ma zbil, nazýval ma darebákom, idiotom. Tak skadiať som ja vlastne? Skadiať mám svoje telo, svoj rozum? Že som nepodarený. A to povedal on, môj vlastný otec? Nuž, vari som si kúpil svoje schopnosti v obchode za šesťák? Nie som synom svojich rodičov? Nededil som všetko po nich? Veď som takým, akého ma splodili. Akým právom ma teda berú na zodpovednosť?

To je teda tá svätá, ideálna láska rodičov? Trvá iba dotiaľ, dokiaľ sa môžu so mnou rozhadzovať, reprezentovať?

— Veď oni nemajú radi mňa, veď ja nie som im synom.

54

Som im hračkou, príjemným, malým, domácim zvierätom, milým a milovaným, kým donášam domov výborné vysvedčenia, kým im pekne po obede ruky bozkávam, ale odkopnú ma hneď, akonáhle to produkovať neviem. A majú na to právo? Či môže strojník rozbiť, potrestať svoj stroj, keď mu dobre nefunguje? A či môže stroj za to, že ho zostavili zle?

Potom som uskutočňoval túto pre vás tak hroznu a hnusne zvláštnu filozofiu ešte ďalej.

Spadol som na kamennú dlažbu. Uderil som si silne ruku. Boli. Spolužiak, ktorý mi bol dobrým kamarátom, hnusne ma urazil. Prečo, veď ja som ho mal rád. Boli ma to veľmi. Stále zápasim so štúdiom, stále mám v škole strach. Ochorel som, operovali ma, skorzo som zomrel. Najlepšího kamaráta mi pred očami rozdrvila električka. Boli ma to všetko, veľmi boli.

Stalo sa po maturite, že má priateľ medik zaviedol na svoju fakultu. — Poď, starý, — povedal mi, — ukážem ti niečo interesantné.

Zaviedol ma na prednášku profesora súčasnej pitvy. — Pevne sa drž, — povedal mi pri dverách, — lebo bude zle, ak prezradíš, že nie si medikom. — Na dverách pitvne visela cedulka s nápisom:

Prednášky podľa zásoby materiálu

— Podľa akého materiálu? — spytoval som sa svojho priateľa. — Všetci hneď uvidíš! — povedal mi s úsmevom.

Vstúpili sme. Svet sa mi začal točiť od zápachu a sotva som sa opovážil obzerať. Potom som sa predsa len opanoval. Cez sieň pred lavicami poslucháčstva tiahol sa rad oválnych mramorových stolov, pokrytých plachtami.

Sadli sme si do prvej lavice a onedlho nato vstúpil profesor. Pristúpil k prvému stolu a odkryl ho.

— Dovoľte pánov, aby som vám predstavil prvý prípad našej dnešnej hodiny. Dvadsaťtyriročný tesár-

55

sky tovariš, včera v noci sa obesil na povale u svojho domáceho. Údajne pre nešťastnú lásku. Ráno, keď ho zbadali, bol už vychladnutý; hneď ho priniesli sem. — Ako vidieť, údy má ešte meravé. Môžete dobre vidieť tie modročervené stopy povrazu okolo krku. Je to typický prípad, niet na ňom nič vynímocného.

Tým interesantnejší je prípad číslo II. Devätnásťročný úradník zemskej poisťovne. Už dlhší čas vraj spreneveroval menšie-väčšie sumy z pokladnice svojho úradu, ale predvčerom na to prišli. Pravdepodobne nenašiel si iného východiska, lebo si predvčerom popoludní v byte svojej matky strelil do srdca. Sú to údaje jeho matky. Tá totiž na rachot výstrelu vrazila do izby a vydesene sa spytovala svojho syna, ktorý sedel na diváne s revolverom v ruke; — Čo sa to stalo? — Mladíček náš pokojne odpovedal: — Nič to, mamička! To som ja vystrelil náhodou. Počkajte, hneď sa vrátim! — Vstal a odtackal sa do druhej izby. Praštil dverami za sebou a o chvíľu počula matka z druhej izby nový rachot. Náš mladík tam s guľkou v srdci nabil zase revolver a strelil si do hlavy. Teraz už s oveľa väčším úspechom, lebo ako vidieť, dosiahol svoj cieľ. Je to, pánovia, niečo také neslýchané a neuveriteľné, že v mojej tridsaťročnej praxi sa dačo podobné nevyškytlo. Ze niekto si najprv strelil do srdca a potom pred zrakom svojej omdlievajúcej matky nabije revolver a strelí si do mozgu! Vidíte, tu sú tie dve rany. Ostatne, o tej záhade sa presvedčíme aj pítvou.

Nášli v ňom niečo abnormálne krásne a pán profesor vykladal ďalej o všetkých možných a nemožných spôsoboch vrážd a samovrážd strelnou zbraňou.

— Obyčajne tak to býva, že vojaci sa streliajú svojimi vlastnými zbraňami. Civilni revolverom. To však ešte neznamená, že povedzme sedliak by si nemohol na tento účel požičať zbraň od vojaka, ktorý je doma na dovolenke. S tým, pánovia, vždy rátajte. Ak má človek, pravak, strelnú ranu na ľavej slucho, to je vždy podozrivé. Môžete si pomyslieť na vraždu. Ak pritom koža

na okrajoch rany nie je charakteristicky spálená, čiže guľka ho zasiahla zďaleka, vaše podozrenie je o to oprávnenejšie.

Ďalší prípad je zase jeden z obyčajných. No sotva spoznáte, o čo ide, lebo telo je trochu deformované. Nie div! Je to dvadsaťročná slúžka, ktorá zo strachu pred hanbou skočila zo štvrtého poschodia a to, ako vidieť, s veľkým úspechom. Obzrite si to, pánovia, ale ináč nič zvláštneho. Tuctový prípad.

Tento pán je už zasa niečo lepšie. Včera popoludní ho priniesli z blázince. Mal tábes dorsalis a chorobný proces tak účinkoval na jeho organizmus, že jeho kosti strácali pružnosť; stali sa pórovitými a krehkými, že sa skoro spontánne lámali. On v poslednom čase úplne pomätený bavil sa tým, že si ešte úmyselne drúžgal údy na peľasti posteje. Sotva nájdete na ňom nejakú neporušenú kostičku.

Môj priateľ si usilovne značil do zošita a ja som sa apaticky prizeral. City akoby boli skameneli vo mne; pre mňa tu už môžete robiť, čo chcete!

Na konci prednášky, keď už poslucháči vychádzali zo siene, pristúpil som k profesorovi.

— Ráďte mi láskavo dovoliť jednu otázku, pán profesor.

— No, prosím, nech sa vám páči.

— Nechápem, načo to všetko. Prečo to ráčíte vykladať?

Profesor na mňa udivene pozeral. — Čudná otázka! Prečo? Nuž, pre vašu budúcu prax! Prečo vám vykladajú povedzme chirurgiu alebo pôrodníctvo? Veď vari nebudete navyky medikom; o rok, o dva získate doktorát a potom ako lekár budete tie veci práve tak potrebovať ako hociečo iné z medicíny. Nemyslíte? A čo, ak vás zavolajú kdesi k obesenovi, utopenkovi, otrávenému, zastrelenému, úrazom vykrvácanému, zadusenému a bohvie ešte k akému? Čo si s ním počnete, pán doktor? Ako ustanovíte príčinu smrti? Há?

— Nuž... hm... neviem, tak ťažko si pomyslieť: o rok, o dva roky...

Profesor pozeral na mňa veľmi divne; nechcel som blamovať priateľa medika. Nesmel vedieť, že nie som jeho poslucháčom. — Odprosil som ho za hlúpe otázky a poručal sa.

Vonku bolo krásne letné popoludnie. Ulice plné ľudí. Tak divne mi bolo... Ľudia, živí ľudia, žijúce mŕtvolky. Koľko ich je v parku a za parkom, na námestí. A akí sú veselí. Nie je to divné? Tí nevedia o ničom? Netušia, čo ja viem, čo som na vlastné oči videl? Môžu tí voľne, blažene dýchať v chládku smrti? Kto sú to? — Kto sú to, povedzte mi!

To je ten materiál, napísaný na dverách siene súčasnej pítvy. Podľa zásobovania nimi konajú sa tam prednášky.

Medzi nimi sú i tí, ktorí hádam o krátky čas budú tam ležať na pitevnom stole, veď viem, dosiaľ nestalo sa ani raz, žeby neboli mali prednáškový materiál. Tu sú i tí, ktorí sú vyvolení, aby medici na nich študovali všetky možné príčiny smrti. Kto by mi ich vedel ukázať, kto mi povie, ktorí sú to? Aby som ich mohol upozorniť: dajte si pozor, dajte si veľký pozor!

Kto je ten strašný Pán, ktorý sa tak starostlivo stará o materiál pre medikov?

Divné, divné. Nejde mi do hlavy. Nedalo by sa tu niečo spraviť? Čo keby som zakričal na nich:

— Haló, ľudia! Sem podte a počúvajte! Mal by som vám čosi povedať! Leží mi niečo na srdci, vás sa to týka, počte, poraďte sa. Zostúpte z lietacej hojdačky, zamilovaní tovariši, i vy, cnotné, hanblivé služobné dievčatá!

Zarmútení filistri, matematikou utýraní gymnazisti, rezignovaní vojaci, páni, sedliaci, dámy a služobné dievčatá, mudrci a paralytici, čujte! Pán profesor súčasnej pítvy pokladal ma za medika a povedal mi, že súčasnú pítvu potrebujem do praxe, do lekárnice, o rok, o dva!

Musím sa presne naučiť, ako sa môže človek zastreliť, obesiť, utopiť, ako skape, aby som vedel, čo robím o rok, o dva, ak budem hotový. Čujte! O rok, o dva!

Spýtam sa vás teraz:

Kde sú tí moji budúci pacienti? Kde je môj budúci materiál? Rozumejte mi, budú, iste budú. Pán profesor vie, čo hovorí, neklamal by ma! Budú iste, ale kde sú teraz, čo robia v tejto chvíli? Vy, tesárski tovariši, dievčatá! Nemáte nejakú nejasnú predtuchu? Ešte dva roky máte, moji tichí pacienti! Žite. — Radujte sa. — Milujte sa. — Len dva roky ešte do mojej praxe, potom tiež budem mať takých nemých, chladných pacientov. Veď pán profesor ma to neučí nadarmo!

Z vás sa zozbiera náš materiál, rozumej, tesársky tovariš. Dnes láska a radosť, zajtra azda pitevňa a pán profesor.

Žite, radujte sa zatiaľ. Alebo, viete čo? Zoskupme sa, združujme sa, prejdime celý svet, zavoláme každého, pôjde každý s nami. Preklináme Život, my žijú, preklináme Slovo, čo nás žiť volalo a vrátilo Život tomu, kto nám ho dal: — Na, tu máš! Podrž si ho!

Čuj, materiál! Urobme to! Ja vediem zástup a prvý skočím zo skaly Tajgetosu!

Sme už pokope? Počkajte! Probujme niečo iné. Azda bude milostivý. Azda len preto nebol takým dosiaľ, lebo sme ho dosť neprosili. Počme všetci. Všetci pred neho! Do prírody, do jeho velebného chrámu. Tam si klaknime a prosme ho vrúcnyim slovom. Kvíľme ako psi. Nebudme hrdí, zabudnime, že sme ľudia, ukážme sa len utýranými zvieratami. Azda zazrie našu biedu. Azda sa zmluje nad nami! Azda nás vytrhne z údolia slz a smrti, keď ho tak ponížene a plačúcim hlasom poprosíme. Vari uvidí našu strašnú biedu, biedu Človeka, úbohého červíka, hračku náhody. Dojme ho naše kvílenie, slzy a mea culpa, naša, žiaľ, nevládneho, bezbranného materiálu.

Len nebudme hrdí, preč s pokrytectvom. Ukážme svoje nahé telo, svoje nahé srdce, do ktorého sa z re-

volvera striefa. Svoj krk, na ktorom tmavočervené stopy necháva povraz. Svoju hlavu, ktorá sa sekerou roz-bija. Svoje brucho, ktoré je zelené a naduté, keď sa utopíme. Svoje ruky-nohy, ktoré sa dolámu ako slama, keď zoskočíme zo štvrtého poschodia.

Ukážme mu celú svoju nahú biedu. — A keď ho to nedojme, keby sme ho márne prosili?

Napľujme do jeho beštiálnych očí a potom mu účivo pobozkajme otlaky na nohe a povedzme mu: — Nech sa stane teda vôľa tvoja. Nech sa ti páči! Tu sme my, ľudia, tvoje poslušné hovädá, len ráč sa starať, aby sme sa dobre rozmnožili a potom ráč nás vraždiť, vešať, strieľať, kántrif ďalej.

Iste, tak som mal hovoriť tým ľuďom!

Nepovedal som im nič, Skadiaľ by som bral sily hovoriť hlasom apoštolov? Som práve takým zbabelým poľkanom tohto údolia slz ako oni.

Keby som teda riešil aspoň problém vlastného živo-ta? Prečo to všetko znášať?

Prečo to musí tak byť? Odpoveď je veľmi jednodu-chá: lebo som, lebo som sa narodil. Chcel som sa na-roditiť? Kto ma nútil do toho života? Nuž rodičia moji. A prečo ma chceli? Chceli ma vôbec? Ci som nie z tých, ktorí pridu na svet medzi kliatbami svojich rodičov, alebo môžu ďakovať za svoj život akejsi zakliatej náho-de? Akokoľvek je to, oni sa milovali a zabudli na to, že je ich čin hazardnou hrou, že môžem byť aj „nepo-dareným“. Vytrhli ma z blaženého nebytia, áno, teraz cítim, že je ich čin blažený stav nebytí, a urobili ma pro-striedkom, uspokojovateľom svojho egoizmu.

Pardon, čo hovoríte, pán profesor, že je hlúposť, čo táram, že deti rodiť, svoje plemá udržovať, je svätý zákon prírody, proti ktorému márne protestujeme, lebo to tak bolo od večnosti a tak bude aj naďalej. Ej, kdeže je ten svätý Zákon?

Ukazuje svoju múdrosť na Východe v Číne a v Indii, kde ročne státisíce mrú hladom, na cholery a bohvie od čoho. Načože ich stvoril, keď ich potom ako muchy

pozabija. Pekný by bol ten svet, keby sa ľudia vždy podrobávali tomuto „svätému Zákonu“, kedy len svoju vôľu najavo dať ráci.

Modliť by sa mali rodičia k svojim defom, prosiť ich na kolenách, aby im odpustili ten neodpustiteľný hriech, že ich z nebytia ľahkomyselne vytrhli a hodili ich do najhoršieho zla, do života.

Ešte dobre, keď majú deti, ktoré o svojom bytí ne-rozmýšľajú, ale poslušne zápasia so životom a nikdy v nich neskrse myšlienka: prečo je to tak a má to tak byť, má to byť vôbec? Hrozná by to bolo, keby dieťa analyzovalo príčinu svojho života tak, ako som analy-zoval ja. Keby uvidelo ten profánny, často ľahkomysel-ný, smilný, ohavný alebo náhodný pôvod tohto po na-rodení takého „svätého“ života.

Všetko máme v evidencii. Na kilogram múky nám vydávajú lístky, obchodník a továrnik je zúfalý, keď má nadbytok tovaru. Noviny, denníky, ktoré nik ne-kupuje, znižujú svoju činnosť a vychádzajú týždenne, ba mesačne, keďže vychádzať vôbec neprestanú. Ľudia sú opatrní všade, kde sa pracuje s nadbytkom alebo s veľkým rizikom, len práve tam, kde je riziko naj-väčšie, pri svojich deťoch, nerozmýšľajú vôbec, ale sle-po poslúchajú „múdry a nezmeniteľný rozkaz svätého Zákona prírody“.

Kontrola, poriadok všade, len tu panuje úctyhodný chaos. Milovať, rozmnožovať sa, ako nejaký hlúpy ba-cil, smie každý darebák, každá Mariša, nech len rodičia súhlasia, nech je slušné veno, nech len Mišo nepije, nech je človekom poriadnym. I tu majú tisíc starostí, iba o tom nepride im na um rozmýšľať, o čom by sa malo uvažovať najviac.

Ci majú právo vytvárať nové životy? Ľahkým, až hlúpo darebáckym profánnym činom uviesť do pohybu mechanizmus nového života, človeka, ktorý za všetko, všetko bude môcť ďakovať tomu, že sa jeho rodičia „milovali“.

Krásne to znie „milovali“.

Hoj, malo by sa myslieť na tú vec ako na vrchol všetkého. Malo by sa vstúpiť do manželstva ako do svä-tiny svätých s trasúcim sa telom, s trasúcim sa svedo-mím, ktoré chápe, v pinej miere chápe, ohromný vý-znam toho profánneho spojenia. — Čože vidieť miesto toho? Ukrotnú ľahkomyselnosť, nebalosť. Ba robia si z tohto okamihu „pikantérie“, kuplety, ohavné žarty a v najkrajšom prípade básnicki fňukajú o ňom rozhorčene duchaplnosti.

Ech, chudáci, konajú tak, ako im chytrá matička Príroda predpísala a nikdy im nepride na um, žeby jej trochu pozreli do karát, aby konštatovali, na čo som prišiel ja tak jasne, že matička naša nie je svätá, len ukrotná, zlomyseľne múdra. — Len plodiť, rodiť veselo, bez rozmýšľania. Čo bude s tými nešťastníkmi, to je vedľajšie, nech skapú, nech zhnúť. Skape ich milión, zostane ich vždy dosť. Nezáleží na množstve, na akosti: kto, kedy, ako skape.

Keby ste boli toľko rozmýšľali o tých veciach, keby ste tak videli život ako ja!

Malý človečik, mrzák, netvor chce vstúpiť do elek-tričky. Nedosiahne držadlo. Vozen sa dá do pohybu a malý netvor spadne do schodov. Udríe sa nemilosrdne a plače od bolesti. Okoloidúci sa chvíľku divajú na neho a potom idú ďalej. Chcel by som mu zarevať do uší: — Človeče, čo tu stojíš? Prečo nejdeš na breh rieky a neskočíš do nej? Prečo nevyjdeš na štvrté poschodie a neskočíš? Čo tu stojíš? Na čo si? Aký má zmysel tvoj mizerný život? A kto je ten zločinec, ktorý ťa do života vďavil?

Ach, nepoviem mu nič, čo ma po ňom.

Mój sused je korheľ. Pozde v noci sa vracia z krč-my. Ledva stojí na nohách. Jeho malý päťročný chlap-ček trpí epilepsiou. Denne dva, tri razy omdlieva. Vzdychla si nešťastná, stále tehotná matka, keď sa jej chlapček už nevrátil z tej ríše, ktorú vo svojich záchva-toch denne navštevoval.

Starí Sparťania vyložili svoje slabé plody, neschopné

pre život, na Tajgetos. My necháme vyrásť z tých ne-šťastných obetí „svätej lásky“ v mene kultúry a hu-manity mrzákov, degenerovaných zločincov, biednych žobrákov, ktorí sú pre seba a pre ľudstvo iba tarchou, kliatbou.

Pripomínal som raz tie veci svojmu otcovi. Odpove-dal mi: — Nuž, obes sa, syn mój drahý, keď sa ti ten život nepáči.

Dobrú radu mi vedel dať, ale odvahy k nej už ne-pridral.

Otec ma mal ešte rád, keď som mu robil radosť, ale matka nemala pre mňa ani dobrého slova. Často som vypočul, ako rozhorčene o mne hovorila, hrešila ma pred známymi. Aký som vraj morózny darebák, neviem ani trochu lichotiť a chcem byť stále múdrejším než ona.

Pravda, nepáčilo sa jej, že som nebol poverčivý ako ona a opravoval som jej falošné názory o prírodných javoch.

— Nestojí zato deti vychovávať, veď vám prerastú cez hlavu, — vravievala často, na to ale celkom zabudla, že ja som ju vlastne nikdy nepožiadala, aby ma poro-dila.

Ci je to potom čudné, že som mal veľkú radosť, keď som už nemusel počúvať jej hrubé kliatby, že som už necítil na chrbte jej kostnatú pášť.

Zdedil som po nej neurasténii a utešené zvyky. Moji spolužiaci v gymnáziu nestačili sa čudovať, kde som sa naučil tak šťavnato srbsky nadávať, prekínať. Strašne im to imponovalo, učili sa odo mňa a o týždeň po srb-sky nadávala celá trieda. Povedal som im, že som sa tým veciam naučil od kamaráta Srba a k nemu chodie-vam na hodiny srbských šťavnatých nadávok. Mal som im povedať, že je to zvyk, krásne dedičstvo po mojej drahej mamke? Robte, povedzte si, čo chcete, páňovia, je pravda, že ak sa dieťa nenarodí, tým sa nespáchal proti nemu nijaký hriech, ale len čo sa narodilo, hneď je vchodené do života náhody a pravdepodobnosti, že sa

mu bude dobre viesť, je práve toľko, ako že tomu tak nebude. Vy môžete robiť, čo chcete, ale ja si nevezmem takú pochybnú hru na svedomie, necitím v sebe toľko odvahy.

Ha-ha! Je vám zvláštna tá myšlienka, že by sme prestali plodiť, jestvovať na zemi? Načo sme vlastne? Narodíme sa a zomrieme. A čo sme dosiahli svojim bytím? Dejiny ľudstva sú samé vojny, vraždy a smrť. Na mesiaci života niet, a vesmír sa aj tak točí pokojne ďalej.

Nie, pánevnia, nie som ja blázon. Blázní ste vy, ktorí to nevidíte.

Zbieral som, dlho som zbieral odvalu na to, aby som sa z toho všetkého vytrhol.

A keď som už mal zvfizafiz, keď som už zvfizafiz nad tým urputným životným pudom, nuž keď som už visel a už ma takmer prijala do seba tá krásna, blažená Nirvána, kde nieto bolesti života, trápenia, vtedy prišiel niekto a vykonal ten „krásny a humánný“ čin, že mi povraz odrezal, že som musel zostať tu.

Áno, musel som tu zostať medzi vami. Dúfal som však pevne, že časom sa mi podarí zase zvfizafiz nad životom, odísť z tohto slzavého údolia nerušene, nechať ho tu naveky. Stratil som však i túto nádej. — Rozumajte mi — nemožno zomrieť!! Ja, moja bolesť, moja radosť zomrieť nemôže, lebo ja ani nie som. Chápete ma, ja, jednotliviec, nie som; sme len my. Mravec ako mravec, nemenuje sa ani Mišo, ani Jano; keď zahynie, ktože zahynul? Nik!

Pes ako pes. Môže sa zabíť Hektor, ktorého azda bolí noha? Nie, lebo takých Hektorov je i bude ešte veľa. Pred ním žilo už nekonečne mnoho psov a po ňom tiež nasledujú nespočetné generácie. Nie veru, Hektor s tou svojou bolesťou nevie skapať!

Niet smrti, život je večný a večná je aj bolesť i radosť. Ja nie som ja; som len varáciou života, som len jeho atómom. Ja žijem vo vás, vy hlupáci, ďalej. Od počiatu: — ja — bolí ma — teší ma — dobre mi — zle

mi je — smrť ma neoslobodí, lebo ten pocit je u každého rovnaký.

Rozumiete mi? Niet človeka, je len človek — homo. A niet bolesti človeka, lež jestvuje iba bolesť života.

Nemožno mi z toho utiecť, ba nepomôže ani vznešený plán ktorýchosi môjho duchaplného kolegu: vykopaf jamu do stredu zeme a pušným prachom ju rozdrúzať, aby na nej nezostalo života. Život nezničí ani vymretie ľudstva, ani rozdrúženie zemegule.

Hoj, Ktoš fajčí kdesi a z akejsi čudnej cigary fúka ohnivý, žeravý dym v dlhých kotúčoch do vesmíru. Dym víri v čudných tvaroch, špirálovite sa zatáča a víri, víri sem-tam bez prestávky.

Akáže podivná Kuchárka varí kdesi nejakú zvláštnu polievku? Žeravé pary sa valia a víria, víria bez prestávky. Ako keď slniečko svieti cez škáru starých popraskaných dverí do izby a osvieti v tenkom pruhu myriady jemných, drobulinkých zrníek prachu.

Iskierky lietajú sem-tam. V bláznivom tanci sa vrtia jedna okolo druhej. Časť ich už vychladla. A tam v jednej špirále veľkého Fajčiara, na jednej polovychladnutej iskierke žijú malilinké, nekonečne malé tvory a rozmýšľajú, s múdrou tvárou špekulujú o záhadách života. Chudáci! Jeden z tých malých prejavov života akosi zle sa cíti. Chcel by prestať jestvovať. Aká to márna námaha. Veď kde už len trochu vychladla žeravá kôra tých iskiek, tam všade vystrčí hlavu život v tisícich variáciách.

Bláznivé vírenie, šialený tanec bez konca.

Nie, nemožno zomrieť!

Keby som teda aspoň prestal myslieť, keby som ohľúpko ako len idiot, ktorý nemá problémov, ktorý na deň, na noc, na radosť, na bolesť a na všetko má iba jednu stereotypnú odpoveď.

Ech, viem, i vtedy by ste urobili všetko, aby ste ma k tomuto prekliatemu rozumu vzkriesili. Veď i teraz liečite moju filozofiu brómom a studenou vodou.

Tak, tak ma len skúmajte ďalej, pán profesor, len ma študujte, páni poslucháči, zapíšte do svojich poznámok: zaujímavý prípad paranoie.

A vy, premúdre slečinky, kandidátky vysokej medicíny, z ktorých ešte vzácné vaše remeslo nevyničilo úplne sentimentalitu gymnaziálnych rokov, povedzte si: chudák; taký pekný, mladý človek a taký šialený.

Och, však vás nenávidím, vy „normálni ľudia“, vy „ochrancovia moji“!

S divokou nenávisťou pozeral pacient na poslucháčstvo, potom rýchle vstal, dvere prudko roztvoril a buchol nimi za sebou, až tak zdunelo.

Blížila sa už šiesta hodina, koniec prednášky a profesor ešte stále prednášal o tomto prípade.

V poslednej lavici pri okne sedeli len dvaja: medik a medička. Dievča zmeraveným zrakom divalo sa na prednášajúceho profesora.

— Prečo ste taká vzrušená? Vari ešte stále myslíte na toho paranoika? — šepkal jej medik.

— Áno, nevychádza mi z hlavy; divné veci hovoril ten nešťastník.

— Eh, čože, — odsekol medik, — veď môžete vedieť, keď sem vstúpíte, že sa tu divoké veci tárajú. Načo sa trápíť tými nezmyslami? Pozrite radšej von oblokom! Ich pohľad padol do veľkej záhrady ústavu; stromy stáli v kvete, lebo bola jar. Zapadajúce slnce ich pozlátilo; boli sťa ohromné zlaté kytice.

Dievča sa usmialo: — Pravdu máte, veď je tam iný svet, veď vonku kvitne jar!

A tam, uprostred ohromnej kolónie pobitých ľudí, v posluchárni bláznica, dvaja mladí ľudia, keď ich nik nevidel, blažene sa pritulili k sebe.

Luciferove rozmary

Nebo sa na jednej strane smialo, na druhej szlizo. — Čudnú náladu musí mať čert aj s tým počasím, — vpravievali si ľudia a mali pravdu. Pán pekla, Lucifer, bol skutočne vrtošivo naladený. Nervózne prezeral strany svojho veľkého lexikonu, ale veru nenašiel v ňom nič zaujímavé. — Och, preda sa je tu niečo; analytika, psychoanalýza; hm, pekné to slová. Co to len môže byť? — Prečítal celý odsek a na konci sa veselo zarehoťal, že sa na nebi zase rýchle vyjasnilo.

— Výborne, urobme teda na zem výlet ako analýzu. Všetkí uvidíme, koho napálime, aké huncútstvo z toho bude.

Veľkým lexikonom praštil do kúta a hip-hop, ani sekunda neuplynula už aj bol na zemi, kde snice svetilo, kde kvitol orgován, kde bola jar; lásky čas.

Kvitol už orgován, bola už krásna jar. I chodievali medzi kvitnúce kríky dvaja ľudia: Alex a Vera. Prechádzali sa ticho, bez slova; načože hovoriť, keď príroda spieva svoju jarnú hymnu. Tak dávno túžili už obidvaja po jari, toľko mali nádejí a krásnych, tajuplných očakávaní. Zrazu prehovorila Vera: — Ty, Alex! Ty si krásna duša a ja ťa mám tak rada, ako by som bola milovala svojho brata, keby nebol zomrel. Ty si mojím najlepším priateľom. Alex, hovor mi o niečom!

Alex pozrel na Veru a nepovedal nič. Veď on miloval svoju priateľku — prechádzali sa medzi kvitnúcimi kríkmi a bolo všetko také svieže, také krásne — ako miluje človek svoju milú, ktorú má veľmi rád.

Začal však predsa hovoriť o vznešených vysokých veciach. Chcel hovoriť aj o inakších a s takým bôľom hľadel na tú svoju kamarátku; veď keby bol chcel pobozkať ju na ústa, nemohol tak urobiť. Musel rozprávať, na recept, bez chuti, s intenzívnym pocitom odporu o láske ako o psychologickom jave, o Darwinovom blude a o hlúpej impotentnej astronómii. — Cistý rozum, ktorý triumfuje nad citom a nad zverským pudom — tak si to vravievali. Okolo usmievať jar, lásky čas a Alex musel hovoriť o vysokých veciach, ktoré nezávidel a ktorých sa bál, lebo vedel, že je to len úbohé zvíňanie ľudského mozgu, nešťastný čierny labyrint, ktorý nevedie nikam, iba zda do blázince. Aké by to bolo bývalo, keby bol začal hovoriť i o svojich citoch, o svojej láske? Aké to profánne veci medzi vysokým Darwinom a Lamarckom.

Veď boli priatelia a Alex násilím, s hrôzou tmlil v sebe hlas vyšší, Hlas Večného Zákona: — Hlúpy, nešťastný červík, čo to len robíš? Vonku je jar a jar máš aj vo svojom srdci, veď žiješ najkrásnejší vek svojho malého, krátkučkého života. Ani sám nezbadáš, tak ti

mladosť uletí a čo budeš mať za ňu, keď zostarneš, keď príde vek, ktorý sa živí iba spomienkami dávnominulej krásnej mladosti? Nič tam nebudeš mať. Bude tam neutešená prázdnota, deň ako deň, práca a starosť. Čo ťa má tešiť v tomto živote? Vidieš tu okolo seba tých ostatných, kochať sa v tom večnom nudnom filme: narodíš sa, zomrieš a narodíš sa znovu. Generácia za generáciou; o niekoľko storočí ani chýru po nich. A tým menej po jednotlivcovi. Veď je ich tu ani psov, ani ameti. Kde je jednotlivec? Kam sa podela doba starej Sparty, keď žili silní, zdraví ľudia, a nie bledé groteskné figúrky, keď slabých vyložili na Tajgetos. Kde sú časy, keď Cato z Utiky nemusel nosiť uniformu konduktorov na električke? Kde si, krásna Eurydika? Prečo blúdi tvoj Orfeus sám v podsvetí? Kde žiješ, božská Kleopatra? Prečo musí tvoj Antonio dvoriť špinavým slúžkam?

Torquato Tasso, ty teraz v blázinci sedíš a v žalári hniješ, veľký Torquemada, ty svätý fanatik.

Nuž kedyže vychodíš slnce, kedy príde zmrtvychvstanie?

A ty Alex, ktorý by si mal teraz zúriť v šíalom avítom ohni lásky, ty táraš svojej Vere o vysokej filozofii. Vy dvaja nešťastníci, ktorí miesto toho, žeby sa milovali, ako to robil v prediluvialných pralesoch náš pradeda, pologorila, o ktorom viete tak múdro hovoriť, postavíte si medzi seba umelý čínsky múr prekliatej analýzy. Vy nešťastníci, necítite perverznosť svojej situácie?

Vy múdry, vzdelaní analytici, necítite, že ten neotečený paholok je tisíckrát blaženejší než vy?

Jeho frajerka mu napíše list na peknom, ružičkami ozdobenom papieri; neopíše svoju najnovšiu duševnú chorobu, len ponajprv pochváli Pána Ježiša Krista a potom píše o tom, čo čvirkali vrbce na streche, čo všetko poklebetila včera susedka, nazýva svojho paholka nie krásnou dušou, lež drahým hovädom svojím. Na konci mu posielala tisíc bozkov a praje mu dobré zdravie.

Tak si to myslí Alex a ako rád by vymenil svoju nepodarenú analytickú hlavu za nejakú zelenú tekvicu. Ako závidí tomu paholkovi na panstve: mať frajerku, mať desať detí, v noci k nej chodiť, oženiť sa s druhou, mať u žida a v nedeľu vo sviatočných hábch do kostola chodiť. V studené zimné noci hlasom vínovej chuti zaspievať svojim koňom do uší vo vonnej maštali:

*Komu lepšie, komu lepšie, ako čertom v pekle:
dreva si tí nenanosia, predsa sedia v teplé.*

A potom raz zomrieť ako pes, ako analytik, ako Ramzes, ako Madame Pompadour.

Však Alex nie je paholkom, len Večný zákon mu šepká tie veci a on prekríči Jeho hlas duchaplnou dizertáciou o elektrónovej teórii hmoty.

Prechádzajú sa medzi kvitnúcimi kríkmi a Alex plnými pľúcami vdýchne omanujúcu sladkú vôňu modrého orgovánu.

A naraz umlne a pohliadne na Veru.

Ona mlčí tiež.

Chvíľu sa ticho dívajú jeden druhému do očí a v Alexovi Hlas Večného Zákona už nešepká.

Nešepká, lež reve.

Reve tak, že premôže Darwina, zvíťazí nad rozumom, prerazí čínsky múr analýzy. Alex rýchle siahne po Verej ruke a stisne ju strašnou silou, že Veru bolesťou zalejú slzy. Alex chrípavým, rozčúleným hlasom žiada svoje právo, právo Muža.

Chce ju objímať, ona sa však vytrhne z jeho rúk.

Nastane ticho, trápne a mučivé ticho.

Tisíc iskier, tisíc perspektív prebehne Verinou analytickou hlavou. Jej oči takto hovoria: Ty, Alex! Tu kráčam po tej krásnej ceste. Mám radosť z motýtkov, z kvetín, zo slnka a moja radosť je plná, jasavá, lebo viem, že ju necítim sama. Chcelo by sa mi spievať, bozkať kvety a kôru bielych briezok, ktoré sú také

krásne, krásne, lebo na ne pozerá Alex. A cítim k tebe nežnosť, ktorej neviem dať meno, ktorá ma ale núti, aby som sa k tebe ticho pritulila, v pevnej dôvere k tebe, lebo si jediný pevný, jediný najdrahší.

A teraz, v tomto okamihu cítim, vidím, že siaháš po mne. V твоjich očiach horia divoké plamene. A viem už, Alex, že si po celý ten čas nevedel, že je to Vera, ktorá ide vedľa teba, ale si cítil, že je to žena: ľahostajné ktorá. A čo žena: animal, animal imprudens.

Ty, Alex! Ja vidím, ja analyzujem ďalej, do budúcnosti. A vidím jasne, čo bude, ako bude. Ty, Alex, keď si sa nasýtil mojih bozkov, keď si už urobil všetko, čo by bol urobil náš pradeda troglodyt, tak odídeš, lebo čo by si viacej hľadal, keď si si vzal, čo si chcel. A chvíľku budeš spokojný v povedomí, že sa ti stalo po vôli. A keď sa ti zachce bozkať druhý raz, pôjdeš k tej svojej milenke, ktorá nasleduje v tvojej láske hneď za mnou. A ja, Vera, budem musieť odstúpiť a ona postúpi na moje miesto. A tak to pôjde s tebou, Alex, ďalej, ďalej...

A vieš, čo sa stane so mnou, s Verou? Povedzme si tú najlepšiu variáciu. Budem žiť v nedôvere k ľuďom, s vedomím, že je môj život zbytočný, keďže som nevedela oblažiť toho, koho tak milujem. Keď budem vedieť, že môj život, moje sny, moje myšlienky, celé moje dvadsaťročné panenské Ja nemalo viacej ceny pre Alexa ako okamih rozkoše, ktorú by mu poskytla ktorákoľvek a ktorú, keby chcel, našiel by i tam, kde lásku predávajú za peniaze.

A nikdy nevidím viacej, že slnko svieti, nikdy nebudem bozkať kvety, biele briezky a nikdy nebudem mať viacej nevinné krásnej radosť.

Alebo ktovie, Alex, či nebude s nami tak ako s mojou priateľkou. Vieš, čo urobil istý taký ideálny mladíček, takáto krásna duša z mojej drahej modrookej priateľky?

A čo mohla spraviť moja priateľka? Nuž plakala, plakala. Oplakávala ten náš ženský osud, lebo pánni ste

vy, mužovia. Nám dobrotivý Pán Boh udelil len trpieť a plakať, keď je nám už neznesiteľne trápne. Nech je poženaná svätá Jeho vôľa.

Nuž, ďalej, Alex, iná variácia: možno príde na svet dieťa, lebo nebudem chcieť vraždif. Dieťa, ktoré si prinieslo na svet ako krstný dar od zúfalej a smutnej matky zase len zúfalstvo a smútok. Vtáča, ktoré vyrástlo v hniezde premočenom slzami, v hniezde bičovanom vetrom, v hniezde, kde nebolo otca-vtáka, ktorý by ho chránil. Alex, drahý môj, ja to všetko vidím jasne; analytika mi to ukazuje a ty to nevidíš?

A môžem ti to všetko tak povedať? — V твоjích očiach horia divoké plamene; pomohlo by to, keby som ti to všetko povedala? Nie, Alex! Ja som prestala byť pre teba dušou, Človekom a z teba vystrčilo hlavu zviera, ktoré je všade to isté, to ohavné; v divokom bušmanovi a v vzdelanom gentlemanovi. Alex, medzi nami je koniec, Alex, zbohom!

Takto hovorila Verine oči, ale Alex nerozumie.

A Vera už vie, čo má robiť. Vera zdvihne hlavu a ostrým, tvrdým hlasom odpovedá: — Čudujem sa ti, Alex! Veď si bol mojim priateľom! Keď sa človek na tvoju nevinnú tvár podíva, netušil by veru, že také divoké, zverské pudy v tebe spia! Fuj, hanbi sa. Alex, nikdy sa s tebou viacej nebudem zhovárať.

Vera sa rýchle odvráti a odíde. Alex zostane tam. Zdá sa mu, že svet sa točí rýchle dokola a že čuje skadiaľsi škodoradosťný smiech. A hanbí sa pritom, strašne sa hanbí.

A okolo je všetko také krásne, orgován sa mu smeje do očí. Žltá púpava sa spytuje: No, ako sa má Darwin, múdry filozof? Žltý tanier slnca v potoku sa rehoce, až sa trasie na vlnách: No, čo teraz milý analytik? — Alex zaškrípe zubami.

Okolo je tak krásne a jeho kamarátka kdesi sama krúti; ktovie na čo myslí. Orgován sa smeje tak veselo, všetky buzčia v povetří a Alex je taký smutný. Alex nechápe svoju prítomnosť, nevie pochopiť, že je to

on medzi úsmevom jari. Alexovi hrkoce v hlavě elektromotor. Ako šialený udrie pästou do pňa bielej brezy, rozprestrie ramená v povetří a zareve na modré nebo: — Ty, Bože! Čo si to dopustil, ty, Bože, je to možné, ty, Bože, nie si tam, všade je len Lucifer, keď sa to mohlo stať!

Potom sa trochu spamätá: — Čo tu revem ako blázon, ako herec?

A pomaly sa dáva na cestu. A nejde si hľadať potešenie k Darwinovi, nepochová sa do svojich kníh, och nie, lež, kyslo sa usmieva, obzrie sa a — okolo je všetko také usmievavé, veselé a svieže, orgován sa smeje tak veselo, ako keby cengotali malé strieborné zvončeky. Žltá púpava si líška s malým zlatým chrobákom, okolo život, radosť, láska všade — a Alex si zájde do domu nízkych radostí — a vonku je jar, úsmev, úslnie, láska všade.

Nestretli sa dlho. Minuli dni, týždne a mesiace. Minul čas fialky, orgovánu a agátom už tiež opadla biela, voňavá ich ozdoba. Na čerešne sa pomaly zabúdalo; prišla sezóna krásnych, červených, letných jablč, žltých šľavnatých hrušiek. Pod ovocnými záhradami hrkotali mláčky a pri humnách vyrástli vysoké, strmé kopyčky stohov. Bosé deti oberali stihle, žlté snečnice.

Vera často sedávala v záhrade; vyšivala alebo čítavala. Zriedka sa vynorila zo zelene kríkov pri plote Alexova postava. Neobzeral sa, išiel rovným smerom. Bol to nepríjemný obraz pre Veru: bledý tieň, stála, umelá pochmúrna nálada, nešťastná analytika.

Alex však nevedel zabúdať. Skúmaval lásku iných veselých ľudí a videl už jasne, kde bola chyba. — To je to, tá tvoja kľatba, tá moja nešťastná analytická nátura, že neberiem život tak, ako je, ale stále skúmam príčiny, tá moja prekliata pochtivosť či zbabelosť, či ako ju mám pomenovať, že neviem byť ľahkomyselne komisišným, že to, o čom iní hovoria ako o vzácnosti: vyhral by z niekoho dušu, Človeka, to je mojou kľatbou, kto-

rá ma sprevádza neustále. Ešte i tam, kde sám chcem najmenej, kde som presvedčený, že je to hlúpe a zbytočné, ešte i zo žien vyprovokujem, i z tých najľahkomyselnejších ich pravú tvár, bez pudru, bez parfumu. Sám sa hrozim a predsa o niekoľko dní predtým mnou stojí ich nahá duša. Aké je mi to všetko banálne a nudné, veď koľko som ich už videl; stránky ľudského života, ktoré na iných účinkujú ako smrteľná otrava, tie jedy boli mojim každodenným chlebičkom. Tie, ktoré som miloval (aké to banálne slovo), vždy ma odmenili za to, že som sa s nimi zhováral ako s ľuďmi; áno, utešená bola moja odmena: stal som sa ich — priateľom.

Asi také mával Alex myšlienky, keď sa raz popoluďni prechádzal a díval na okoidúčich. V očiach, v hlase, v reči párikov cítil a videl veselosť a ľahkomyselnosť. — To je to, čo ja nemám a ja nešťastník pritom si namýšľam, že som múdry, že som dokonalejší než oni.

Tak to bolo s nami ako v tej ľudovej rozprávke s tou hlúpuou devou, ktorá išla do pivnice po víno a keď zarezala sekeru zavesenú na klenutí, začala rozhorčene nariekať: — Och, bože môj, aká to hrozná sekera visí na klenutí. Čože to bude, akože to len bude, keď si ma môj milý vezme, budeme mať syna, ktorý vyrastie, príde raz sem do pivnice po víno tak ako ja teraz, tá hrozná sekera mu spadne na hlavu a zabije ho. Aký to bude ziaľ, aký smútok pre nás.

Neboli sme my práve takí s tým našim prekliatym pesimizmom? Nuž, načože vidieť všade sekery, ktoré nám môžu spadnúť na hlavu, načo vidieť všade bacily, ktoré nás môžu infikovať. Keď sme už raz tu, môže byť našim cieľom nariekať, čakať, hľadať neustále niečo hroznejšie? Nemáme byť silnými, veselými a dobrotivými? Koľko ľudí milovalo už na tomto svete, koľko sa milujú i teraz tu okolo mňa a tí všetci hádam rozumujú, filozofujú? Z ich očí sála spokojnosť, samopaš a veselosť; kde v nich hľadať analytiku?

Beda, tisíckrát beda tým nešťastníkom, tým podivníkom, ktorí sedia vo svojej špinavej, neporiadnej, studenej izbe, kde je všetko oškľivé, a tripa tam nevyssloviteľne a nepríde im na um pozrieť von oknom, nedozvedia sa nikdy, že vonku je veselosť, krásna, mladosť a blaženosť.

Len von, len vystúpíť z tej prekliatej špirály, ktorá ma vedie do zúfalstva. Vyhľadám Veru, s veselou, usmievavou tvárou, zabudneme na tú nešťastnú jarnú scénu, nebudeme hľadať svoje ideály v pochmúrnych labyrintoch, lež zostaneme na zemi a budeme blažení obaja.

Smelým krokom sa dal na cestu k vile Veriných rodičov. Zaklopal a vstúpil do polotmavej predsiene. Nebolo tam nikoho, a keď sa rozhladel, videl na vešiaku akýsi dôstojnícky plášť. — Hm, čo to, ale veď tu nik nie je, poďme sa podívať do kuchyne.

— Dobré popoludnie, Mariška! — pozdravil slúžku. — A či sú kišasonka doma?

— Sú, ale sú v záhrade, — odpovedala Marka.

— A či sú sama?

— To nie! Je tu ten pán, neviem veru, ako sa volá. Je nadporučikom a kišasonka ho volajú len: Miško. Ach, ľafa, tam sú, odiaľto z obloka ich môžu vidieť.

Alex pristúpil k obloku. Videl Veru a mladého, štíhleho nadporučika. Veselo sa naháňali medzi stromami. Alex si nervózne zahryzol do pier. Ach, teraz ju zlapil, objíma ju a bozkáva. A Vera nevytrhne sa z jeho rúk, neodpovie mu: — Fuj, hanbi sa, Miško! — lež s úplnou oddanosťou trpí jeho bozky. Ako skamenelý stál tam Alex.

— Ako dávno chodíva sem ten pán nadporučík? — spytoval sa celkom zmeneným hlasom.

— Nuž, sú tu asi tretí raz. Minulý týždeň ich poznali kišasonka na bále. Sú to ale veselí a pekny pán a kišasonka povedala, že ich veľmi ľúbia. Nuž a oni čo sú taký smutný, tak tam stoja pri tom obloku ako svätý za dedinou.

Alex náhle zdvihol zrak. Bleskurýchle mu prebehlo niečo hlavou! Pomstal! Pomstil sa Vere hnusne, profánne, za každú cenu. Náhle sa zasmial a pristúpil bližšie k Marke a pohladkal ju po červenej tváričke. — Nie som ja smutný, Marka, ba je mi veselo, lebo sa mi, Marka, páčiš. A či máš už nejakého frajera?

— Ja nepotrebujem nijakého, — odpovedala Marka, cudne sa zapýriac a potom s blaženým úsmevom dodala: — Ale oni sa mi tiež páčia.

— No vidíš, Marka, hneď som si to myslel; si len sama doma, hej?

— Nuž tak, teraz sme kvit, drahá Vera, ty beštia, ty večná Eva, ty čistý rozum, samá analytika, vy handra ako handra, celkom jedno ktorá, — mrmľal si Alex, keď vychádzal z Markinej izbičky. Potom vidiac, že Vera práve vstupuje do predsiene s mladým nadporučikom, hlasne povedal Marke:

— Povedz svojej kišasonke, že ju dávam pekne pozdravovať! Teší ma, že sme sa tak utešene našli. A teba, Marka, zajtra večer čakám pod záhradou.

A než vyšiel zo dverí, obrátil sa a chvíľku sa ticho dívali jeden na druhého: Alex, analytik — múdra, samý rozum Vera — cudná, červená Marka — a elegantný, veselý nadporučík.

A nad nimi veselý Lucifer kotrmelce hádzal.

Tri gardedámy

Vtedy popoludní prechádzali sme sa ďaleko za mestom, pri čiernych jazerách, na ktorých plávajú žlté ruže s obrovskými, okrúhlymi listami, v pralese trstiny.

Kolko ráz som myslel vtedy na to, Stella, že ti poviem, že ťa milujem a potom — neviem čo — a potom umriem.

Ale neviem, v tvojej prítomnosti stal som sa sám nevinným, veselým deckom. Kedykoľvek som sa do tvojich modrých očí podíval, vždy zatrasol mnou akýsi neviditeľný prúd čistoty, čo z nich sála. Stella, keby si vedela, akú máš silnú, nepremožiteľnú gardedámu! Sú to tvoje modré očka, ktoré prenikajú dušu,

77

ktoré zaženú ďaleko nečisté myšlienky. Stella, ja, ktorý som s mladistvým nihilizmom opovrhoval čistotou a postavil som „skalopevné“ teórie o materiálnom založení ľudskej duše, o nemožnosti vyšších ideálov, citov, hľa, v tvojej prítomnosti naučil som sa veriť v čistotu, opovrhovať nízkosťou, ktorí som sa snažil predtým všemožne ospravedľovať. Áno, naučil som sa, že sú nízke myšlienky odsúdeniahodné ohavnosti ľudskej duše, ktoré ospravedľovať nemožno a nesmieme. Veď z tvojich modrých očí žiarila na mňa neodolateľná moc, sila pravej čistoty a nevinnosti.

A márne som preberal v duchu najvyberanejšie spôsoby filmových, románových hrdinov, och, akí boli malí, nepatrní so svojimi láscičkami, úspechmi okolo vznešených prostitútok, grófov a žien starých multimilionárov, áno, Stella, chcel som byť tiež „impozantným, pravým mužom“, nebezpečenstvom žien, „srdcozrútom“, hľa, veď nejde o dcéru petrolejového magnáta, ako v tom filme, je tu len malá žabka Stella. Ale nemozol som sa hnúť. Tvoja neviditeľná gardedáma ma odzbrojila, usmievať pohľad tvojich nevinných modrých očí rozdrúžal vo mne zvyšok vysokých póz, vznešených posunkov. A neodporoval som, nemozol som; oddal som sa čistote a naivnej nevinnosti, čo nás obklopovala a hľa, bol som v svojej prirodzenej role. Našiel som svoju pravú tvár k tebe a našiel som seba. Sfa malé deti tešili sme sa jari, žltým ružiam, bielym oblakom, kvetnatým lúkam, celému životu.

Dievčatko moje pred tromi mesiacmi bolo ošklivé. Len oči jej svietili z pupencami znetvorenej červenej tvári, čierne oči, ktoré hovorili o jednoduchej, prostej dobrej duši. Mal som nevysloviteľnú duševnú radosť, ako som sa na to dievča díval.

Hľa, ty hnusota, ty znetvorená žaba, načo si na zemi, keď nie si krásna, milá, ľudom príjemná? Dievča sklonilo hlavu a z očí jej padali slzy. — Neplač, — kričal som na ňu, — nemám rád plačúce ropuchy; poď so

78

mnou! — Vzal som si ju do práce, umyl som, očistil jej znetvorenú tvár. Každý deň chodievala ku mne, každý deň s húževnatou trepezlivosťou som získaval milimetre na jej tvári pre zdravie, krásu. Moje srdce plesalo radosťou, keď som videl výsledok svojej práce, že hniasavé pupence sa zahoja, že nová životospráva jej vráti do tvári rumeň; pod mojimi usilovnými, vytrvalo hladiacimi prstami sformujú sa jej línie, ťahy, vyplnia sa v harmonický celok. Deväťdesiaty deň spravil som posledné ťahy na jej tvári a bol som pyšný na svoje dielo. Hľa, ty žabka, pozri sa do zrkadla! Poznáš sa? Plačes zase, ale od radosťi, však?

— Keď si prerobil moju tvár, prerob aj moju dušu! — žiadala ma.

Zarazil som sa. Vskutku, na to som ani nemyslel. Preskúmal som jej dušu a videl som, že to dievča na nič nemyslelo, nečítalo, nemudrovalo. Po tie tri mesiace nehovoril som s ňou okrem najpotrebnejších pár slov o ničom, ako sa sochár nezhovára so svojim materiálom. Videl som, že je to dievča sprosté, naivné, že okrem prirodzenej dobrotivosti v duši nič nemá. A uznal som, že má pravdu, má nárok na kultúru a krásu. Chcel som doma vypracovať plán: vyberiem jej najlepšie knihy, zavediem ju do kostolov ľudskej civilizácie, oboznámim ju s filozofiou, psychológiou. Jej duša je chápvavá, žízni, túži po vedení.

Nech je teda múdra a dokonalá, ako... ako... ako...

Bože môj, ako kto?

V myslí preberal som všetkých ľudí, ktorí mi imponovali, ktorých som poznal a ktorí boli chýrni svojím hlbokým umom. Hľadal som dlho, ale nenašiel som ani jedného, ktorý by bol dokonalý. Vzal som si samého seba, zašiel som do univerzitnej knižnice, kde je nazhromaždená všetka múdrosť starých a novších vekov a zúfale som konštatoval, že ten zametač ulice tam vonku, ktorý z tých knih neprečítal ani jednu jedinu, je tiež človekom, a keď sa večer poriadne spije, je azda oveľa blaženejší ako ja.

79

Skúmal som sa ďalej a videl som, že ma knihy vôbec nepolepšili, zaviedli ma len do relativity, do cynizmu, vyčínili zo mňa vieru, vyčínili dôveru v rozum, že čím viac som čítal, vedel, tým jasnejšie som videl, že nič nevidím a vidieť nikdy nemôžem, že vtedy som videl čosi, kým som nič nevidel, kým som bol zakotvený v akejsi polovzdelanosti, ktorá je ešte len cestou do relativity a rezignácie.

Druhý večer prísne som zakázal svojmu dievčatku, aby sa zaujímala o vzdelanosť. Prosil som ju, aby mi hovorila o kvetinkách, o kúpaní sa v rieke, o svojich priateľkách, a bol som blažený, keď som počúval jej veselé, prosté rozprávky, ktoré sú vlastne najmäjšimi vecami na svete, lebo osviežujú a rozveselujú.

Ja sám som neprehovoril ani slova. Nenávidim reči, nemôžem vystáť myšlienky, lebo sú vratké, falošné, nestále, lebo klamú a zavádzajú.

Dievčatko moje umlne a diva sa mi do očí.

Čo sa tak díváš na mňa?

Neviem.

Máš ma rada?

Ano, veľmi.

Jej slová ma zarmútili. Hľa, na to som ani nepomyslel. — Ty nešťastné dievča, ako sa opovažuješ? — spytoval som sa. — Nevieš, že to je len pre silné individuá? — Pohládil som ju po tvári. Ináč než predtým. Nebránila sa. — Prečo sa nebrániš? Nebojíš sa ma? Nemáš strach, že ťa urobím nešťastnou, vieš ty, aké úžasné následky môže mať tvoja slepá, hlúpa oddanosť? Nevieš si to uvážiť, kto má mať rozum za teba, kto má miesto teba myslieť, keď ty sama nemáš obavy?

Vidím, nechápe moje slová. Ako by som ju mohol urobiť nešťastnou? Ja, ktorý som jej všetko? Začínam sa báť. Na, tu ho mám. Moje dielo je v nebezpečenstve. Chytrý chrániť, čo sa dá, ináč príde nazmar.

Každý večer ju poučujem, vykladám rýchle a mnoho, chcem vynahradiť všetko. Len naspáť k rozumu, lebo ináč bude zle! Je už jasný pred ňou osud žien,

vie už, čo čaká na ňu, ak bude slabá. Musím ju imunitovať, urobiť pevnou a neporaniteľnou. Pracujem húževnate, ako vtedy, keď som jej tvár korigoval.

Jej oči visia na mojich perách. Úlohy sa premenili. Teraz ona mlčí a ja vykladám. Niekedy mi príde na um: nie je to vlastne hlúpe? Tu je dievča, ktoré ma miluje, ktoré som ja vrátil životu a ja miesto toho, aby som ju prijal ako dobre zaslúženú odmenu za svoju námahu, hovorím jej, ako sa má proti láske brániť. Často mi príde na um podobná myšlienka a kedy-tedy už-už pochybujem. Ale vtedy sa podívam na ňu, vidím jej úplnú, slepú oddanosť ku mne a vzbudí sa vo mne žiarlivý strach starostlivej gardedámy; keby sa bránila, keby som videl pri nej aspoň bledý tieň nejakej vlastnej vôle, aby som mohol dúfať, že bude stáť na vlastných nohách! Vtedy by sa zodpovednosť za jej osud akosi podelila medzi nami, mohol by som s jej samostatnosťou počítať. Po takej samostatnosti však pri nej ani stopy. Miluje ma úplne inštinktívne s hlúpu, bezpodmienečnou oddanosťou. Pomyslím si: keby som ja nebol ja, ale jeden z tých iných, „veselých chlapcov“, to dievča by sa zase len tak správalo, bolo by vhoďené napospas ukrutným chŕtkam života. Tá myšlienka je neznesiteľná, veď ide o moje dielo, ja som ochrancom, gardedámou, tohto dievčaťa. Ku koncu ma opustila trepezlivosť. Zniesol som ju a povedal, že týždeň ju nechcem ani vidieť.

O tri dni som ju predsa uvidel večer v parku. Sedela na lavičke a bozkávala sa s nejakým veselým chlapčekom z tých najdarebáckejších exemplárov. Bola dokonale blažená; odvrátila sa, keď ma uvidela.

Zdá sa, predsa len nebol som dobrou gardedámou!!

Vlasy sa mi zžili hrôzou vtedy večer; taká to bola ukrutná situácia.

Pobozkal som svoje dievčatko, lebo večer nám to tak diktoval. Prvý raz som ju pobozkal a bol to vôbec jej prvý bozk. Počúval som tikot jej srdca a rozmyšľal

som. Neviem, na čo myslelo moje dievčatko a chcel som vidieť. Viem, že ju ten prvý bozk nekonečne dojal.

— Na čo myslíš, — pýtam sa jej.

Nedala odpoveď. Usmial som sa: — Ej, azda sa hneváš na mňa?

Nie.

Vzpriamim sa a približujem sa k nej. Je nehybná a so zavretými očami.

Zasmial som sa: — Aké to máš čudné spôsoby? Prečo nehovoríš?

Nie.

Zarazil som sa. Nahnem sa nad ňu a počúvam. Nedýcha. Zatrasiem ňou. — Nereaguje.

Pojala ma hrôza. Pre boha živého, čo je to?

Veď to dievča nedýcha. A nedýchať znamená nežif. Vidím v pološere, ako jej modrie tvár. Obzerám sa ako blázon. Chcel som kričať o pomoc, ale široko-ďaleko ani duše. Prebehne mi hlavou celá perspektíva tej úžasnej situácie. Azda zomrela? Co z toho bude?

Akýmsi inštinktom hnaný rýchle chytím jej ramená a plnou silou začínam jej dávať umelé dýchanie. Jej údy boli úplne mdlé, pasívne. Plnou silou som pracoval asi tak tri minúty, ale po živote ani stopy. Pot sa len tak lial zo mňa, sám som bol blízko k omdlietu od hrôzy a vyčerpanosti.

Už som chcel práve prestať a oddať sa osudu, keď pocítim, že sa do jej ramien vracia pružnosť. Asi minútu nato hlboko vydýchla a trochu otvorila oči. — Sialenou silou som ňou zatriasol: — Ziješ, vieš o sebe?

— Ano, — odpovedala sotva počuteľne.

Nahnem sa nad jej srdce a počúvam. Och, je otvorenou knihou: — Turn pff tata, pff tata, — hovorí jej srdce. Vyjasnilo sa mi v hlave.

— Dievčatko moje, pamätáš sa, vieš, čo sa s tebou vlastne stalo?

— Nie, nepamätám sa na nič.

— Nuž teda, zapamätaj si! Ty nebudeš môcť milovať

nikdy. Máš strašnú gardedámu, ktorá dáva na teba pozor a zabije ťa, ak ju neposlúchneš.

Zaviedol som ju domov a posledné zbohom som povedal dievčatku svojmu, ktorého srdce, táto jej nemilostivá gardedáma, nedovolilo, aby som ho miloval.

Maryla

Úvod románu, ktorý však nejestvuje a ktorého hrdinkou mala byť Maryla.

Nebol som ja donchuanom nikdy a pravdepodobne ani nebudem, ale vtedy som bol odhodlaný na všetko. Ja to dievča musím poznať. Mohla tu byť už dávnejšie, lebo som ju videl už aj predtým niekoľkokrát v parku. Chodila vždy sama, nepoznal ju nikto. Nepoznal ju ani mister Walter, najväznejší tunajší „luftínspektor“, a to je veľké slovo, lebo on musí poznať každé dievča. Každý deň inej musí dvoriť, a to s ohromným úspechom, lebo keby som ja mal toľko šestákov, koľko faciek už ten gentleman od dievčat dostal pre svoje, ako sám tvrdí „bezprostredné“ správanie sa, bol by som pánom a nemusel by som od pána tatika pumpovať apanáž. Ako

Nič, nijaká reakcia.
— Gestatten, Fräulein? — probujem s nemčinou. Nič. Dievča sa díva pred seba.

— Qui tacet, consentire videtur, — poviem trochu neste a sadnem si. Začala ma opúšťať chladnokrvnosť. No, pravda! Čože ja vlastne chcem? Luftínspektorom sa nepodarilo a ja ešte dúfam v niečo, och, ja nešťastné, neoholené individuum.

Moje zúfalstvo však náhle prešlo do rozhorčenosti. Aká to divná osoba! Co si tá vlastne o sebe namýšľa. Co, kto je ona vlastne? A či ma na smetisku pozbierali? Čím je ona väčším pánom než ja? Tu je tá malá, mizerná zemeguľa; nie som ja práve takou kapacitou na nej ako ktokoľvek iný? Pojal ma hnev, zabudol som celkom, čo chcem, kde som. Udrel som plnou silou na operadlo lavice a vykrikol: — Hrom do toho! — Dievča sa obrátilo a naľakane pozrelo na mňa. — Co panu jest?

— Nič!

— Czego pan chce?

— Co pani do tego! Chvalabohu, že konečne prehovorte. Ved vy ste Polka?

— Tak.

(No, asi tu bude tajomstvo neúspechu luftínspektora. Nevedia sa s ňou porozumieť.) Podíval som sa jej do očí. Bola krásna a korektné elegantná. Povedala, že je tu s matkou už dávnejšie, ale o tri dni odcestujú. Zabolelo ma srdce, ale potom som sa uspokojil. Skamarátili sme sa už trochu a prechádzali sme sa v labyrinte parku. Zostal som úmyselne trochu vzaďu a prízrúrenými očami som sa na ňu díval. Och, akú malá krásnu postavu! — A bude tu už len tri dni. — Hm. — Udrel som si hlavu niekoľkokrát do pňa topoľa, aby mi rozum lepšie fungoval a začal som hovoriť.

— Prepáčte, Maryla, viem, som trochu zachrípnutý. Nečudujte sa. Je to malá reakcia na ten predvčerajší rev. Boli sme sa kúpať s priateľom Ciborom. Bolo trochu poehmúrne i vietor povieval, nuž nebolo tam okrem nás nikoho. Sedime tam s Ciborom, dívame sa

hovorím, nepoznali to dievča ani najmonoklovitejší luftínspektori, a to vraj nie „z vlastnej viny“, lež preto, že je to akási divoká hus. Spicaté francúzske topánky jej vraj neimponujú, monokle fumiguje, v ruke nosenými raketami a vyhrnutou tenisovou kosefou opovrhuje a nereaguje vraj ani na najparížskejšie spôsoby oslovenia, lež chladne ide ďalej. Luftínspektori rezignovane mávli rukou, keď som sa ich spýtal: — Márne tam všetko, treba ju prepustiť svojmu osudu. Nech chodí sama, nech sa nudí, nech sa otravuje, keď je taká fádna, keď nemá zmyslu pre vyššie životné perspektivy. Walter rozhorčene vrazil monokle do očí a potľapkal ma po pleci.

— Mladý muž, nad čím si lámáte hlavu, kam vás vedie slepá vášeň? Učte sa radšej modernejšie kravaty nosiť a choďte sa oholiť, lebo s takou zanedbanou fyziognómiou nemôžete imponovať ani len tej mladej mačke tam v kvetinovom pavilóne.

— Nicht wahr, Katerl, kistihand! — pozdravil nejakú dekoltáž, čo na dvoch nohách vedľa nás prešla a nechal ma tam.

Zarmútené pohladil som sa po svojej zarastenej fyziognómii a konštatoval som v srdci svojom, že ten Walter má v mnohých veciach pravdu. Vtom zjavilo sa práve predom mnou cudzie dievča. Bola sama a išla sa prechádzať na štrand. Orchester práve hral svadobný pochod z Lohengrina. Osmellil som sa. Rozmýšľal som ešte, čo radí Marden na také prípady. Ach, už viem: vsugeruj si, že sa nebojíš, opakuj v sebe často a s veľkým presvedčením „nebojím sa“. — Teda nebojím sa, rozhodne sa nebojím, čo by som sa bál, veď ma neže. Pohliadol som ešte na nebesia, pomyslel na smrť a na nirvánu a pustil som sa za ňou. Na štrande si sadla na lavičku. Okolo nebolo nikoho, s flegmatickou tvárou som sa približoval. S ohromným pokojom som si pískal pomedzi zuby Lohengrina.

Bol som už pri lavičke. — S dovolením, — reku nežne.

na vodu, na nebo i na piesok a medzitým tuho rozmýšľame. Mne prišlo na um, aký som vlastne darebák, čo všetko krásne by sa dalo za ten čas spraviť, čo tu ležíme s tým Ciborom. Cibor mal tiež chmúrne náladu, neviem, na čo mohol myslieť. Konečne prišlo mi čosi na um. Počul som kedysi v gymnáziu veľa o nejakom Demostenovi, ktorý bol takým chlapikom, čo ani len poriadne hovoriť nevedel. Nevedel hovoriť, zajakal sa, a predsa chcel byť prvým rečníkom svojej vlasti. Nuž, čože robil, chudák? Chodieval na breh mora, kde ho nikto nepočul, vstrčil si do úst nejaký kameň a potom zúfale reval; cvičil sa vraj v rečnení. Šlo mu to asi, lebo na konci predsa sa len stal najchýrnejším rečníkom Helady.

Rozpovedal som tú vec Ciborovi. Tváril sa najprv, že sa na nič nepamätá, nepočul nikdy o nijakom Demostenovi, ale na konci, keď som sa mu vyhráždal, že ho hodím do vody, priznal sa, že sa už pamätá a že ten Demostenes bol predsa len znamenitý chlap. Potom som mu vyložil svoj plán ďalej. Co myslíš, Cibor, nemali by sme tiež začať niečo podobné? Hovoríš by sme už ako tak vedeli, ale nevieme spievať. Živými farbami som mu líčil, aké má v sebe čaro ľudský spev. Poznal som istého nadporučíka, ktorý ináč nebol nikým, iba nadporučíkom, a predsa ho mali radi všade, lebo mal pekný barytón a výborne ho vedel využiť v spoločnostiach a na žúroch.

Ciborovi sa blyšľali oči, videl som, že sa oduševňuje. Šikovne som obrátil kompas svojho hovoru tak, či by sme sa nemohli i my trochu pociviť v tom speve? Cibor bol celkom nadšený. Hneď vyľadil dva ploché kamene. Neboli práve malé a očistil ich od piesku tiež zabudol. Rýchle mi vstrčil jeden do úst, druhý sám zhlto. No teraz môžeme spievať. Otvoril som ústa ako tá vrana v tej rozprávke. No kameň mi vypadol hneď a zostal tam iba piesok. Obzeral som sa, či ma nevidí niekto, či si môžem nepozorovane odpľuť, lebo piesok mi vřzgal pod zubami. Už som sa chystal, ale zase mi

na um prišlo niečo. Nie preto som si neodpľul, že by som sa bol azda hanbil, veď ma okrem Cibora nik nevidel a ten bol práve takým vtákom ako ja, ale, ako hovoria, prišlo mi niečo zase na um.

Mám v Prahe jedného kamaráta. Och, keby som mal len štvrtinu tej flegmy ako ten môj priateľ! Chcel som si, myslím, zápalku vypožičať od neho, zaklopem mu na dvere a vstúpim. Musel byť veľmi zamyslený, lebo v okamihu mu spadol z ruky ohromný kus chleba s maslom, čo práve jedol. Poznáte náтуру tých chlebov s maslom, hejže? Môžu ináč padať na zem než tvárou dolu? Nie! Smelo tvrdím, že nie. Ani môj priateľ netvoril výnimku. Smutne sa díval asi minútu na ten „osolený“ chlebič. Videl som na ňom i to, že najradšej by ma vyhodil, ale neurobil to, lež pohliadnuc ešte raz na chlieb s maslom, takto začal mudrovať:

— Podívaj sa, braček, na ten chlebič! Vidíš ho? Je zafútaný, však hej? No! — Ak ale pozrieš naň zblízka, zbadáš, že to nie je také hrozné. Pozri si potom i podlahu! Čo je na nej? Prach a piesok. Ku mne totiž okrem teba chodia samí poctiví ľudia, ktorí do čokoľvek nestúpia, a na svojich topánkach majú následkom toho len, ako som už povedal, prach a piesok. Nepečul som, že by sa v poslednom čase bola vyskytla v Prahe nejaká epidémia, cholera, týfus, alebo čosi podobné, teda ten prach tam na podlahe je celkom hygienický. Nemôže sa mi od neho stať zloha nič. Vrzga síce pod zubami, to nemožno popierať, ale to je skôr vecou nervov. Nervi mám v poriadku, teda povedz mi, človeče, čo mi v tom zabráni, aby som ten chlebič, tak ako je, zjedol?

Jeho argumenty ma nemalo dojala i presvedčili a zostal vo mne iba bledý tieň pochybností. S trasúcim, neistým hlasom som sa vyslovil: — Čo ti zabráňuje, aby si ten chlebič zjedol, ako je? Nuž hádam dobrý vkus. Opozitívny pohľadom ma premeral. Och, nešťastné dieťa degenerovaného dvadsiateho storočia. Dobrý vkus? Čo je to? Sem sa dívaj aj s tým tvojim dobrým

vkusom: vzal nožik a pred mojím zrakom zjedol ten chlebič s maslom. Ešte i svoje zaatramentované prsty si obližoval po ňom.

Bol som presvedčený a na rumoch mojich rozdrúzaných pochybností vykvitol strom úcty a rešpektu voči môjmu pražskému kamarátovi.

On mi prišiel na um tam na piesku. Upozornil som však i Cibora, že my tu máme iný prípad než Demostenes. My sa chceme naučiť spievať, a to s kameňom v ústach nejde. Nuž začali sme spievať. Najprv pekne ticho, melancholicky, potom som si však pomyslel, že to možno i doma. Vietor ma dojal, nuž začal som intenzívnejšie a Cibor so mnou. Na konci boli sme už celkom spití svojím revom, ako slávik svojím spevom, revali sme nesúvisle všetko, čo nám na um prišlo. Nepamätám sa, že by som bol podobný rev vydával vo svojom živote. Iba raz, keď sme na Vianoce cestovali domov. Bolo to tiež impozantné. Revali sme od Prahy až do Ziliny celú noc. S revom sme preleteli Čechy, Moravu a časť Slovenska. Bolo to vtedy veľmi pekne, len to bolo chybou, že sme to robili len z dobrej vôle, bez všetkej ušľachtilej tendencie. Tam na brehu rieky sme však spievali z ambície, hnaní vyšším ideálom. Pred očami nám visela ušľachtilá postava takých ľudí ako ten môj nadporučík s barytónom, slovom, boli sme v moci Ducha, nadišla nás inšpirácia, rozplašili sme všetky vrabce v okolí; áno revali sme z ambície.

Preto som i teraz zachrípnutý a nemajme mi to za zlé, Maryla!

Vidím, Maryla, že ste s tým úvodom spokojná. Lebo je to len úvod, Maryla. Ja vám tým svojim zachrípnutým hlasom chcem veľa povedať. Vy máte veľkú úlohu, Maryla! Či vedome, či už nevedome, ale vy mi musíte dodať motívy. Čítam sa niekedy vyčerpaný ako nejaká zlá elektrická batéria. Chcem však skúsiť, prežiť skutočné duševné senzácie. Nechcem robiť ako mnohí spisovatelia-darebáci.

Keď oni milujú, nebo sa smeje, siniečko sa rehoce,

mesiačik pre nich svieti, slávik pre nich spieva, hoi, a keď ich dievča oklame, zamračí sa nebo, orkán zúri nad zemou, hromy-blesky dunia, blyštia, je jeseň, listie padá, vietor šuchoce v opustenej záhradke mojej, a — medzitým sedia doma pri stole a pozorujú samovar, či vrie už tá voda a či treba ešte počkať s čajom.

Neverte im! Sú to darebáci falošní, neberte ich vážne. Vedzte, že všetko, čo od nich čítate, bolo najprv napísané. Viete, čo to znamená, že bolo napísané? Nuž to, že si sadli ku stolu, dívali sa na biely papier a rozmýšľali, ukrutne rozmýšľali, starostlivo pozerajúc na samovar, aby im vriaca voda nevykypela. Keby ste vedeli, aká je to profánna práca písať! Neverte napísanému slovu, lebo vedzte, že spisovateľ-básnik, ktorý zúri, je smrteľne smutný a či azda huláka od radosti, sedí pri stole, čaj pije a medzitým čo sa ide zabíť od smútku, ide zošalieť od radosti, prisne dbá na to, aby písal zreteľne, lebo vie, že sadzač nečitateľný rukopis vráti, spokojne sa díva na plné strany, hromy hučia, zem sa trasie, milienka mu umiera a on sa naraz zastaví; ach už bude viac než päť strán, nezmešťa sa, rýchle dokončí! Hrom náhle zabije smutného hrdinu, milienka náhle zomrie, i nebo sa rozpláče od veľkého žiaľu spisovateľa. Tak koniec. Ešte raz starostlivo prečítať, štýl a chyby opravovať, och tu ten odkas s tou nešťastnou láskou bude trochu fádny, von s ním a na konci spokojne vzdychne: Som hotový, chvalabohu, môže ísť do tlače. Práca sa vytlačí, vy, drahí čitatelia, prečítate: — Och, výborná vec, je to skutočne človek citlivej duše, ten vsuktku celú svoju dušu vliadol do tej práce. Alebo: — Aké to suché, neoriginálne veci tu na kope, musí byť veľký manľas, kto také veci pácha.

Kritizujete sem i tam, vec sa vám páči, hádam ste otrávení, myslíte na všeličo, iba na jednu vec nie: ten vznešený spisovateľ, ktorý vo svojej novele zápasí, bojuje, vykoná zázračné veci, zatrasie vám každým nervom, vstúpe do duše nekonečný, veľký smútok a či azda nadzemskú radosť, ktorý vjele do svojho diela

celú svoju veľkú, nesmrteľnú dušu; ten vznešený spisovateľ vlieva pri písaní svojej práce nie do diela, radšej do seba veľký, ohromný hrniec čaju s kyselinou citrónovou. Chuť mu nemilosrdne, a tak hádže od neho hromami, trasie zemou a ničí svojich hrdinov, ktorí vám tak prirástli k srdcu, ako sa jemu páči.

Vidíte, aký je falošný! Ja však nechcem byť taký.

Niekedy by som rád napísal niečo veľmi pekné, dojmavé. Čo však robiť, keď sa mám celkom dobre, život plynie v poriadku, ani naľavo, ani napravo nedeje sa nič hrozného, ba ani zvláštneho. Mám si teda spraviť umeľý smútok, rozhorčenie? Hrabem si, kutám v pamäti, no vyťahujem staré krivdy: mamka ma raz nespravodlivo vymlátla, och, ako ma bolela a musí ma bolieť i teraz jej nespravodlivosť. Na jednej hodine z matematiky chytil som tri štvorky. Prvý preto, lebo profesor si myslel, že ja som hvízdal v triede, a nemal som svedomie udať svojho suseda, toho darebáka, ktorý zase sám nemal toľko charakteru, aby bol vstal a povedal: — Pán profesor, ja som hvízdal, mne ráčte tú štvorku zapísať. — Druhú som dostal preto, že ma prvá zarmútila, nedával som pozor, nevedel som v počítaní na výzvu nazlosteného profesora pokračovať. Tretiu som dostal preto, že ma druhá tak dojala, že som sa od veľkého žiaľu rozplakal ako nejaký naivný sekundán. Tak ma priviedol nemilosrdný osud na jednej matematike k trom štvorkám. Užasná nespravodlivosť; stálo by za to novelu o nej napísať, avšak to ešte nič nie je. Stali sa mi v dávnej minulosti ešte väčšie krivdy. Raz som utiekol z domu, tri dni som sa túlal po chotároch, spal v stochoch a hltal, nemajúc iného, sčastky dobré čerstvé dedinské povetrie, sčasti polopečené zemiaky. Akože sa to len stalo?

Aha, viem už. Mali sme doma v rodine okrem mňa ešte dvoch tovarišov. Jeden bol Lux, malý biely foxteriér, druhá bola Micka, malá biela mačička. Lux bol mojím intímnyim priateľom, ale Micku som nemohol vystáť. Nič mi ona úbohá nerobila; inde bola príčina

mojej antipatie. Micka bola pekná, biela, pilne chytala myši a vo svojich voľných chvíľach sa umývala. Robila to tak, že si pravú labku najprv starostlivo obližala a potom sa mokrou labkou kefovala, kým nebola jasná a biela ako sneh. Mamka pozrela na Micku a potom na mňa. No nemohla to nechať bez poznámky. — Vidíš, mohol by si sa učiť od toho zvieratka čistote a poriadku. Ona ten istý biely kožuch nosí cez celý život a je vždy, ako keby ju boli zo škatule vybrali. Ty iba pred dvoma týždňami si dostal nové šaty a vyzerajú, ako keby si bol v nich ulice dláždil.

— A či sa mám tiež obližovať ako Micka? — spýtal som sa rozhorčene.

— Nemusíš sa priam obližovať, tam máš kefu, veď aj Micka sa kefuje.

Cítil som, že je v tom veľa pravdy, ale predsa som bol ponížený. — Aj ty sa kefuješ, Luxi, ako ten päťlizáč? Lux mi nerozumel, len hlúpo sa mi díval do očí. No, fakt, že som bol dopálený Mickou, ale nechal som ju zato na pokoji. Azda by sa nikdy nebolo nič stalo, keby nebol na Micku medzitým prišiel ešte nešťastnejší vrtoch. Hádám vedela, že v Mamkiných očiach stojí vysoko nado mnou, preto si také veci dovŕila; stalo sa ale, že raz v noci mi prišla pod oblok (spával som vo svojom malom laboratóriu) a začala takým zúfalým hlasom mňaukať, skoro hulákať, ako keby jej boli zuby trhali. Prebudil som sa, pozriem na hodinky, bolo okolo druhej. Prebehol ma mráz od strachu a hnev. Podívam sa von okienkom, nuž Micka tam sedí priamo pod oblokom a narieka na mesiačik. Hádaval som po nej, čo mi do ruky prišlo, kým neutiekla. Bol som veľmi najedovaný. A Micka mi ten žart robila potom každú noc, skoro vždy presne o druhej. Vo dne sa mi vyhýbala, ale v noci mi vždy prišla mňaukať pod oblok. Počkaj, päťlizáč, myslel som si a raz, ako mi tak z celej duše hulákala, zdrapil som ju a hor' sa do laboratória. No vedela, že z toho nebude pre ňu nič dobrego, lebo chcela sa mi dostať z ruky za každú cenu,

držal som ju však pevne. Rozmýšľal som, čo mám s ňou spraviť. No počkaj, ty päťlizáč, však ti ja dám pekný biely kožuch. Budeš mať čo kefovať, len počkaj. Zamazal som milé zviera najprv vixsom na čierno, potom čirismom a potom zaspal múkou. Bola biela zase, lenže jej kožuch do rána uschol ani drevo. Sotva vedela chodiť. Suchotala, keď chodila, ako suché listie v lese na jeseň a pukal jej pancier ani zem v chotári, keď dlho neprší. S úžasom hľadel na ňu každý, Lux sa jej bál ani čerta a ako som sa neskoršie informoval, tri dni ju umývala mamka v teplej vode mydlom a kefou, kým dostala svoj starý kožuch naspäť. Preto hovorím, že neskoršie som sa dozvedel, lebo mamka, vidiac mi na ruke stopy Mickiných pazúrov, ani nepočúvala argumenty o Mickiných divných nočných chůfkach, lež nemilosrdne ma vyhnala z domu. Srdce ma bolelo, bol som rozhorčený, nuž nešiel som domov tri dni, i potom len pod vplyvom nepriaznivých okolností.

Bolo to už dávno, dávno. Sladké pamiatky detského veku, dajteže mi pokoj! V matičke Prahe iné veci sa stávajú s človekom. Zijeme tam tak všelijako; raz smutne, zase veselo. Spytovať som sa aj minule:

Co je s tebou zase, nesmrteľná dušička moja? Si azda trošičku otrávená? Nič si z toho nerob! Je ich dost, ktorí sa aj za teba dobre majú a radujú sa. Na tom skutočne nezáleží, či sa ti život páči alebo nie.

Ostatne, chápem ňu trochu! Tento posledný týždeň bol abnormálne komisičný. Nie som, nechcem byť fatalistom. Vždy som hlásal, že silnému sa všetko podarí, je kováčom svojho šťastia. Nuž, keď to tak pôjde ďalej so mnou, musím predsa len prijať niečo z fatalizmu.

Už nemám smelosti vyjsť na ulicu, lebo celkom iste sa mi prihodi niečo nepríjemné, čo ma znechucuje a znemožňuje na celý deň. A samé prekliate náhody, za ktoré nemôžem. Ako aj neďavno. Chcem nastúpiť do električky, lebo sa ponáham domov. No, chvalabohu, vozeň je už tu. Čakáme tu naň už viaceri. Predo mnu stojí akýsi veľmi elegantný gavalier. Stojí tam, stojí,

chytí sa držadla. Ja stojím za ním, okolo nás hrnú sa dnu ostatní. Rád by som sa hrmul aj ja, ale ten panák stojaci predo mnou ma nepustí. Najradšej by som ho chytíl za golier a hodil do Vltavy, ale sme v strednej Európe, teda udusím svoju túžbu a vŕtne mu šepnem do ľavého ucha: — Poďme, pane, poďme! — Obráti hlavu, pohľadne zboknu na mňa. — Ach tak, no jó, — a pohodlne vlezie aj on. Šiel by som aj ja, ale vozeň je už plný, konduktor zve: — Obsadené, pane, ráte zostúpí, lebo zavolám policajta. — Len sa neunúvajte, — poviem a ráčim zostúpim. No, ten gentleman bol zdvorilý na môj účet.

Čakám, čakám, asi štvrthodinku. Analyzujem ten predošlý prípad, psychológiu toho nepríjemného panáka a nebadám, že okolo mňa ľudia utekajú na druhú stranu. Polievajú ulicu. Ide voz s ohromným železným sudom. Vodu leje okolo seba a nemilosrdne mi naleje za golier tak zo liter.

No, len to mi ešte chýbalo. Zase sa na mne baví celá ulica.

Tu je však zase električka. Poučím sa z predošlého prípadu a vtlačám sa dnu ako oceľový vrták. Škoda sa bolo tak namáhať, veď je tu miesta dost. Sadnem si do kúta, dívam sa von a počítam obloky na domoch. Príde konduktor. Ukazujem mu legitimáciu, zakrútim mu s ňou pred nosom aj trikrát, no nestačí mu to, lebo zoberie mi ju z ruky a dlho sa díva na mňa, zase na legitimáciu. Je to hrozne nepríjemné. Nestalo sa mi to ešte nikdy. — Vari neveríte, že je to moja legitimácia? — spytujem sa ho. — Ale jó! — a konečne mi ju vráti.

Hrom do toho, čo to je dneska?

Predo mnou sedí stará dáma. Peniaze počíta. Spadne jej koruna. Rýchle sa zohne, aby som jej ju zdvihol a podal. Zohne sa i ona, odstrčí ma a s divkým pohľadom ma premeria a skríkne: — No, podivajme sa, to je moja koruna!

Zapýrim sa, díva sa na nás celý vozeň, chcem jej povedať, že nepotrebujem jej korunu, chcel som jej ju

len zdvihnúť a zdvorile podať, ale jej drzosť ma odzbrojuje. Neviem vydať hlasu. Veď je to hrozné, kto by pomyslel na také veci. Tak už ani zdvorilým nemôže byť človek, lebo nevedno, či nemá do činenia s akousi hysteričkou, ktorá ho ešte znosi, lebo si myslí, že ju chce človek okradnúť. Bláznivý, nešťastný prípad. Rýchle idem von a zoskočím. Krk som si nezlomil, chvalabohu, lebo práve tam stojí policajt a vrazím mu do nárúčia. Všetka sa aj pohoršuje. Vidím mu na nose, že ma chce pokutovať. Aha, už začína: — Pane, tu nie je stanica! Vy neviete, že neslobodno vyskakovať?

— I do not understand you, please: do you speak perhåps English? — odpovedám mu s naivnou tvárou. — Eh, blbý Nemeč, s tým sa nedohovoríš, — mrmle a vidieť na ňom, že nechce už mať so mnou nič spoločného. Všetka ani ja s ním.

Nuž také veci sa stávajú s človekom v Prahe. Nemá ma pojať bôľ nad takými krivdami? Chvalabohu, je ich ešte niekoľko, budem môcť z nich ešte koristiť, pisať o nich nejaký čas. Ale čo potom? O čomže pisať, keď človek nijaké duševné senzácie neprežíja.

Ech, veď tu ste vy, Maryla! Nechže vám však nederoguje, že vás postavím na miesto mojej nebohej bielej mačičky. Nie! Micke som dal výpoveď už dávno. Je tam teraz prázdnota a ticho.

Len dnes som vás spoznal, budete tu už len tri dni, potom uletí s vami rýchlik ďaleko do Varšavy. Nuž nič to, za ten čas môžeme prežiť ohromné veci. Len od nás všetko závisí, hlavne však od vás, Maryla! Ste zvláštnym dievčatom, nemôžem vás zaraďovať nikam. Ste celkom iná než naše dievčatá. Tie sú úctyhodné, dobré bytosti, ale sú primitívne. Potrebujú ešte najmenej sto rokov výchovy, kým zjemnejú, dostanú esprít a budú mať aj iné ideály než sa vydať.

Vy ste z iného kraja, Maryla. Ste mi tu vzácna. I moja duša je úrodný humus; budte vy oceľovým pluhom, ktorý vorie do neho hlboké brázdy. Nech vykvitnú z tých brázd pestré kvety, divoké, ohnivotervené

alebo nežne fialové. Uvijem vám z nich veniec, ktorý neuvädnem nikdy.

Postavím vám pomník ako Horác svojim priateľom. Len od vás závisí, aby bol „aere perennius“.

Maryla! Na vás som čakal. Otvoril som bránu svojej duše dokorán. Je to vaša ríša. Vstúpte!

Takto som hovoril Maryle. Bola krásna, cudzia a záhadná. Poššina sa mi zdala vtedy najkrajšou rečou sveta, lebo ona ňou hovorila. Na moje slová však neodpovedala. Zostala vážna. Bohvie, kde jej blúdili myšlienky. Tie tri dni prebehli rýchle, nebadane. Dúfal som, do poslednej minúty dúfal, že Maryla odhodí svoju flegmu, vystúpi z tej ľadovej hmly, ktorá ju obklopuje, avšak márne. Zostala mi neriešiteľným problémom, cudzou, úplne cudzou.

Posledný večer sa mi zdalo, že už tu ani nie je, že to, ako tam sedíme na lavičke, na tichom opustenom štrande Váhu, je nie prítomnosť. Je to iba akási hmlistá, nejasná pamiatka. I tá hudba zďaleka, z druhej strany parku znela mi tak divne. Orchester hral práve „Aranjuezské krásne dni“. I zdalo sa mi, že vidím pred sebou širokú tropickú rovinu; je ešte včasráno, červené svitanie, poltma a nad rovinou valia sa hlasy, široké lango, pochmúrny tere, tempo pomalého valčíka a teraz vychodí slnce nad rovinou, blíží sa finále a povedal som Maryle, že ju mám rád, že chcem od nej na pamiatku bozk. — Neodpovedala. Zostala vážna, vstala, pohľadila ma po tvári a rýchlym krokom odišla. Nechala ma tam na lavičke na opustenom, tichom štrande Váhu pod zamatovým, hviezdnatým nebom, pri umierajúcom finále „Aranjuezských krásnych dní“. Vstal som potom i ja a ako vo sne zašiel som ďalej, ďalej na štrand k železnej veži, na ktorú každú noc o dvanástej vylezie duch a narieka takým hlasom, že kto to počuje, zošalie hrôzou.

Dlho som tam čakal. Slzy sa mi tísli do očí od strachu, avšak duch neprišiel. Nad parkom zavial ostrý vie-

tor, skalil vo Váhu reflex hviezd. Hudba už dávno zamkla, v širokej tropickej rovine zachodilo slnce. Konec krásnych dní. Stratil som sa v čiernej tme vymretého parku, sám neviem, ako som sa dostal domov.

Krásnu Marylu som viacej neuvidel. Nedala mi nič, jej pamiatka mi bledne každým dňom, akože by som mohol o nej román napísať?

Dvadsiaty máj

Dobry Chlapec (len takto ho nazývali) cítil sa tento večer tak čudne.

Udrel mu niečo do duše. Najprv to hádam ani nebol úder, iba akási zvláštne hladkanie; trochu sladké, trochu melancholické. — Nevedel, čo to je, ale oddal sa tomu sladko-bôlnemu pocitu, ktorý sa potom stával jasnejším.

Pozeral oknom do pološera.

— Červený májový súmrak; súmrak mojej dvadsiatej jari. Máj sa už ku koncu chýli, malo by prísť horúce leto, a mne hladká duša jesenný vánok.

Život mi zostane naveky dlhý. Áno, dlhý, ten dvadsiaty máj.

Cim ďalej rozmýšľal, tým sa mu stával jasnejším pôvod tohto nezvyčajného bôlného pocitu, tým prudešie mu bilo čosi do duše.

— Máj sa už ku koncu chýli; je to môj dvadsiaty máj. Smádná bude moja staroba, šedivá a neutešená. — Prečo tak včas ožiarila moju dušu červenými, chladnými lúčmi zapadajúceho slnka môjho života? Veď je ešte tak ďaleko. Je na druhej strane tej veľkej hory! Nesmel by som ju cítiť, vidieť ešte, veľmi dlho ešte. Dlho by som mal kráčať ešte hore vrchom v krásnej zlatej hmle mladosti. Prečo mi pretrhli tú zlatú hmlu mláde, červené lúče zapadajúceho slnka môjho života?

Nebol som mladý nikdy. — Bol som vždy dobrý, múdry, rozvážny, a preto sú veľké moje hriechy, preto bude neutešená moja staroba.

Bol som dobrý, spokojný so životom. Žil som svojím povinnosťami a nežaloval som sa. Prečo som nezostal navždy takým?

Nie som už taký. Cítim, že ten máj, ten tajuplný červenolilavý súmrak akoby mi bičom šľahal do duše. — Čo mi nedá pokoja?

Vidím sa v ďalekých perspektívach. Šedivé mám vlasy, som slabý, život má pre mňa už len omrvinky a — a spomienky. A tie spomienky sú šedivé, niet nikde ani jediného jasného bodu, lebo som bol dobrý, lebo mi rozum osvietila skromnosť a rozvažitosť.

Hovorí sa: mladost — pochabost. Nie, ja som nebol pochabý. Mohol som byť. Veď i tá najväčšia hlúposť, spáchaná v mladom veku, stáva sa neskoršie milou, záujmavou spomienkou, mannou staroby. — Veľký huncút som bol toho času, — rozpráva starý pán svojim deťom a vnukom, a to jeho „veľké huncútstvo“, kedysi azda veľká hlúposť, oslňuje mu zvyšok života.

Nuž, ja som bol rozumný a dobrý. Nezarmútil som nikdy nikoho. Nešiel som ovocie kradnúť do susedovej

záhrady, lebo som myslel, že je to hriech. Netýral som ani vrabca, ani žaby, lebo ich to bolí. Nebolo mi ani raz zle od fajčenia, lebo otecko mi zakázal fajčiť. Utlmil som vrútnu túžbu svojho detského srdca, keď som čítal Verneho, Karla Maya a neutiekol som do Ameriky, nešiel som za cowboya. Nechytli ma žandár na chatári, keď s veľkou túžbou v srdci a s krásnou hlúposťou v hlave lúčil som sa s rodným domom a šiel za námorníka na šire more, do ďalekých krajov. Nechytli ma, lebo som ani neodšiel z domu. Mdlé lúče tvoje, staroba moja, osvietili mi rozum a ja nešťastník udusil som túžbu svojho detského srdca a zostal som doma.

Nikdy som ani len nemiloval. Utlmil som svoju túžbu, veď akože prídem k tomu, aby som sa približoval k žene, k svojmu bližnému, ako k zdroju svojej zábavy, radosti. Ako by som mohol urobiť z človeka prostriedok, hračku svojich chútok? Ako by som sa opovážil svojho bližného takto ponižovať, pre svoj egoizmus vyrvať ho z pokoja, hazardovať s jeho šťastím, šťastím ženy, svojho bližného?

A keď sa ona približovala?
Bol som — och, veľké sú moje hriechy, smädná budeš, bezfarebná budeš, staroba moja — poctivý, zachoval som sa čistým. Spáchal som hriech proti svojej mladosti, proti Nej a najväčší proti tebe, staroba moja.

Vtedy som to ešte nevedel; bol som v duchu pyšný na svoj čin, ale teraz, ten májový súmrak, tisíc rehtajúcich sa gnómov, posmievajúcich sa čertíkov mi vkúšuje do duše, ten purpurový podvečer s krvavou iróniou sa usklabuje, rozbujať moju pokojnú sústavu duševnú a ukazuje jasne, že som nebol dobrý, spáchal som veľký hriech.

Stalo sa to v mojej tichej dedinke. Na hradskej stáli štíhle topole, strážili biele domčeky. Na brehu tichej Nitry snivali smutné vrby. Vždy večer sme tam chodievali. Bol som vždy chmúrny. Vykladal som Jej dlhé, pokrútené teórie. Ona počúvala a niekedy sa tak zvláštne usmievala. Bola asi o päť rokov staršia a vycítil

som z jej pohľadu, že sa diva na mňa ako na svojho zlého, morozného chlapčeka. Spozoroval som i to, že nerozumie mojim pokrúteným teóriám, že ju to nudí, ale s porozumejším úsmevom hľadí na mňa, ako keby povedala: — Tak, tak, len táraj, chlapček, hlupáček, však tá ja počúvam, veď čože si s tebou počat.

Raz večer sedeli sme na lavičke a divali sme sa do lenivej rieky. Bolo pološero a z diaľky bolo počuť šuchotanie vody, ako padá pri mlyne z vysokej hrádze.

Ona s usmievaným zrakom dlho sa divala na mňa. Cítil som sa pod jej pohľadom nepohodne. Spýtoval som sa:

— Prečo sa tak zvláštne diváte na mňa?

V okamihu ma objala a vrútno pobozkala na ústa.

— Preto, že vás milujem, — odpovedala.

Pamätám sa, zapýril som sa a strašne sa hanbil. Asi minútu som bol celkom zmätený a nevedel som, čo mám povedať, robiť, ale potom ma zachvátila zlosť, tá scéna zdala sa mi takou nízkou a zverskou. Náhle som vstal a hrubo odvetil:

— Slečna, nezabúdajte, ja som Clovek, — a skoro som utiekol. Počul som ešte jej chichot: — Mýlite sa, priateľu, vy nie ste clovek, vy ste somár!

Pravdu mala; nebol som clovek, bol som somár.

Od tých čias biely papier je môj život, nudný, prázdny, biely papier.

Dobry Chlapec ticho zaplakal. Na srdci mi bolo tak nesmierne ťažko. Zrak mu padol na kalendár: 31. mája; zmizne bez stopy. Na mieste môjho dvadsiateho mája bude šedivá prázdnota.

Nie, nesmie byť!

Staroba moja, nesmieš byť neutešenou.

Ja červík, ja nula, ja nikto, búrim sa proti osudu; idem ho dirigovať. On bude tancovať, ako ja chcem! — Pôjdem vyvádzať nejaké ohromné hlúposti.

Čo, hlúposti? Kdeže? Idem si spraviť krásnu starobu. Na prítomnosti mi nezáleží. Nevieť, nevedel som fixovať nikdy ani jeden jej okamih. Včera som bol dieťa-

tom. Kedy to bolo? Bol som dieťaťom vôbec? A čože som dnes? Kedy je dnes? — Nie! Prítomnosti nieto, jestvuje len minulosť. Mladosť letí, nemožno ju zbadat. Staroba už nebude letieť. Ona bude. Jedine ona je a minulosť.

Nech sú teda farebné a utešené!!!

— O minútu bol Dobry Chlapec na ulici.

Briezdišlo sa už, mohlo byť okolo štvrtého ráno. Ulica svahom hore, nebolo v nej ani duše, iba z dolného konca sa ozýval akýsi zvláštny krik.

Ulica svahom, ale musela byť ešte aj iná príčina, že sa tí piati mladíci tak potáčali z jednej strany na druhú. Dobry Chlapec viedol kompániu. Bavil sa pritom tým, že bakaťou preťahoval stiahnuté rolety obchodov. Hučalo to v tichej ulici ani bubnová paľba.

— Kamaráti stop! — velil Dobry Chlapec. — Teraz budeme psami. Každý nech chodí štvornožky a šteká, ako ja: hau, hau.

Štvornožky sa fahali ulicou, ktorá sa ozývala štekaním.

Na hornom konci stál strážnik.

— Pánovia, rušite nočný pokoj; buďte ticho a choďte domov!

— Čo, — reval Dobry Chlapec, — ten nám chce komandovať?! My sme my a my sa nedáme! Chlapci! Tohto panáka vymlátime ako toho žida v bare.

Všetci sa vrhli na policajta. — Odznel dlhý, ostrý hvizd. Okamžite pribehli ešte traja policajti a rýchle odzbrojili bojovnú spoločnosť. Viedli ich rovno na strážnicu. Prvý policajt si utieral krv z tváre. — Tu počkáte do rána a potom zúčtujeme.

Strážnica bola malá, začmúdená a špinavá. Sadli si na lavicu a pomaly ich chytali driemoty.

Bolo ticho v malej strážnici, petrolejová lampa ospalivo blikala, ktosi chrápal v kúte a zachrípnutý hlas mrmľal ešte skadiaľsi v polospánku: Staroba moja, nebudeš bezfarebná, nesmieš byť bezútešná!

Za Diogenovým lampášom

G6-6-1, reve mi pod oblokom 60 000 športových červíkov na thrískách Sparty a Slávie v nedeľu popoludní.

Diogenes vystrčil hlavu zo suda a podíval sa na nebo. Slniečko sa už približovalo k vrchohu svojej nebeskej dráhy. Vonku bolo krásne a starý vyľiezol zo suda. Sadol si do vysokej, mäkkej trávy a rozmýšľal. Ten hliený sud bol jeho celým majetkom. V ňom spával starý cynik a našiel útulok v zlom počasí. Tam v diaľke ležalo mesto pyšné a veľké. Nevábilo ho. Žil vo svojom sude pri lesíku. Ovocie, granátové jablká a kedy-tedy ryby boli jeho skromnou každodennou hostinou.

Nedávno sem prišiel. Veľká túžba mu žila v srdci, poznať cudzie kraje a ľudí. Bol nekonečne spokojný so sebou a azda by bol býval i so svetom, iba to mesto, to

mesto tam, v modravez dialke ho znepokojovalo. — Nechápal ho, chodieval jeho ulicami ako námesačník; pozeral na ľudí, na domy a na čulý ruch udivene, s nepokojnou myslou. Zdalo sa mu to všetko akýmsi zvláštnym.

Nevoľky mu prišli na um čudné veci.

Od istého veľkého mudrca počul už dávno, dávno, pred rokmi podivnú teóriu. Veľký to bol človek a Diogenes ako mladík obdivoval jeho pokojnú myseľ a tiché múdre reči. Ten pokoj, tá spokojnosť sa stala i Diogenovým ideálom. Jeho druhovia veru neboli takí. Mladá, horúca krv ich hnala do života, do zápasu. Jednému takému mladíkovi, Telemachovi, rozpovedal starý učiteľ tú zvláštnu teóriu.

Telemachos nadšenými slovami líčil všemožnosť ľudského myslenia. Popieral bohov a prednášal čudné veci o stvorení sveta a o všetkom. Hovoril o nejakých prvkoch: o vode, zemi, povetrí a ohni; z týchto sa vraj stvoril svet. Ľudský rozum je vraj najdokonalejšou vecou sveta. Pred ním nezostane skryté nič, vyskúma pôvod všetkého. — Mladý Diogenes pozrel na starého učiteľa. Čo odpovie na Telemachove reči? Ten pokrútil hlavou a ticho povedal: — Mladý muž! Ľudský rozum má svoje hranice, ktoré nemôže prekročiť. Tvoje teórie sú zdanlivo dobré, budeš mať veľa prívržencov, kým ľudský rozum nedôjde k svojim hraniciam. Tam sa veru zastaví, prestane myslieť, uvažovať o záhadách života. Veru pride čas, keď ľudia budú žiť celkom pudovo ako zvieratá, nebudú sa trápiť myšlienkami. Také nespokojné hlavičky, akú máš ty, Telemachos, veru vymiznú, a keď sa ich predsa nájde niekoľko, budú na posmech ostatným, ktorí sa veselo vrhnú do života a nebudú sa starať o jeho tajomstvá.

Diogenovi bolo ľúto mladého druha. Báľ sa budúcnosti ľudského myslenia, ktorú starý učiteľ prorokoval, veď miloval rozum a hĺbku ducha.

Teraz, ako tam sedel pred sudom, oživil mu tie spomienky mladého veku a srdce mu zvieral žiaľ. Dlho sa

díval do dialky na mesto, potom sa rozhodol. Vzal si svoj malý olejový lampáš a dal sa na cestu. Utišoval sa: — Načo sa dávam trápiť svojim myšlienkami, veď to nebude také zlé. Je to mesto ďaleko od môjho rodného kraja, ale jeho obyvatelia hovoria pribuzným dialektom. Rozumieť ich reči celkom dobre. Musím ich poznať! Pozriem im hlboko do duše, veď sú to moji bratia, ja ich milujem a chcem, aby boli dobrí a dokonali.

Slniečko už dosiahlo vrcholu svojej nebeskej dráhy, keď Diogenes došiel do mesta. Lampáš si zapálil ešte než prekročil bránu a pomaly kráčajúc obzeral sa. Ľudia sa za ním obracali a spytovali sa jeden druhého: — Kto je ten bláznivý stavec? Co si to zmyslel, s lampášom chodíš po uliciach, keď je svetlý, jasný deň? Smiali sa a čakali, aké bláznovstvá im ešte vyvedie. Diogenes začal hľadať. Hľadal Človeka. Nieкого.

Na námestí pred akropolou stála skupina nadšene deklamujúcich mladíkov. — Ach, tí tam akiste rokujú o zvláštnych problémoch života. Z ich tvári vidim sáľat mladistvú nadšenosť, ich prudké posunky sice nesvedčia o prílišnej rozvažitosti, ale veď sú mladí a vznešenosť témy akiste silne uchvátila ich náruživú, citlivú dušu. — Zamieril priamo k nim a vľúdnyimi slovami oslovil mladíka najprudšie deklamujúceho.

— Pozri na mňa, mladý muž! Prichádzam z ďalekých krajov, badaš azda na mojom nárečí, že nie som z tohto vidieka. Vy ste však moji bratia, ja vás milujem, chcem vás poznať. Hľadám, vidíš, s týmto lampášom v ruke, hľadám vašu dušu. Zasväť ma, prosím ťa, do vašej debaty. Problém, o ktorom hovoríte, musí byť neobyčajne zložitý. Aspoň tak súdim z vašich posunkov a mladistvej prudkosti. Ako starý človek môžem vám hádam poradiť. Povedzte mi, o čo ide?

Mladíci udivene pozerali na starca, potom ten, ktorého oslovil, začal vykladať: — Celé naše mesto je pobúrené. Každý o tom hovorí, kto bude víťazom zajtrašej olympiády. Prišli do nášho mesta cudzí atléti a ho-

rime zvedavosťou, či nás premôžu a či bude patriť palma našim zápasníkom. Kimon práve tvrdí, že neverí vo víťazstvo Lysandra, najlepšieho diskobola nášho mesta, ja som však opačnej mienky a sto zlatých drachiem stavim proti jednej, že...

— Prepáč, mladý muž, že ťa prerušujem. Téma, o ktorej hovoríš, je rozhodne zaujímavá, ale ako sám tvrdíš, je problémom každého, celého vášho mesta, uvažovať o ňom je dané každému, nevyžaduje nijakého zvláštneho, britkého umu. Ja som však zvedavý na hĺbku vášho myslenia, chcem poznať vzácnejšie vaše myšlienky, chcem vedieť, čo je pre vás problémom, o čom uvažujete, po čom túžite?

— Čo je pre nás problémom, o čom uvažujeme? Veď práve teraz som ti vyložil, že máme veľké obavy o víťazstvo našich atléto. A či mi azda schválne nechceš rozumieť a dôverujúť v to, že si etím tvoje šediny, robíš si zo mňa žarty? Jeden z mladíkov kývol rukou, ukázal si na hlavu a polohlasne povedal: — Ech, nevidíte, veď je ten chudák bláznov?

Diogenes zbadal ten pohyb, počul posmešný rehot okolostojacích a zarmútil sa vo svojom srdci. — Sklamal som sa v nich, sú to obyčajní, prázdni hlupáci, — myslil si a smutne šiel ďalej.

Na chodníku kráčal proti nemu dôstojne oblečený starší človek. Keď zarezal Diogena, zastavil sa a riekol:

— Čože hľadáš, cudzinče, v jasný deň s lampášom? — Diogenes s rozjarenou tvárou odpovedal: — Hľadám vašu dušu, azda práve teba, občan; nie tvoje meno, zamestnanie, povinnosti, ale tvoju povahu, túžbu, názor na život, slovom tvoju individualitu. Práve pred chvíľou som sa sklamal v ľuďoch a zarmútil som sa, vidiac ich márnomyseľnú prázdnotu; teraz však som veselý zase, lebo zdáš sa mi vážnym a vzdelaným človekom a dúfam, poučím sa od teba o veciach, ktoré by som tak rád vedel. Hovor mi teda, občan, prosím ťa!

— Dobré! Chápem ťa a ochotne ti odpovedám. Čuj teda! Čo do názorov, som rozhodne Krotonovým privr-

zencom. Poznáš ho už dávno a viem, že vykoná, čo nám sľuboval o znížení daní. Na neho budem hlasovať vo voľbách a nie na toho hlúpeho demagoga Lykona, ktorý...

— Nehnevaj sa, prosím ťa, dôstojný občan, že ťa v reči preruším. Tvoje politické úvahy sú akiste veľmi zaujímavé, avšak to nie je to, na čo som zvedavý. Hovor mi radšej o tom, čo je tvojou témou, keď si v spoločnosti svojich priateľov? Nezachváti vašu dušu kedytedy bôľ, keď vidíte márnomyseľnosť tohto sveta; necítite, nevidíte, že vás obklopujú záhady? Nevkráda sa vám do duše nekonečná túžba veľa vedieť, vedieť všetko; a či ste azda už ustali v boji po zdokonaľovaní sa a zaujali ste pokojné filozofické stanovisko? Povedz mi, ako zmýšľaš o tých veciach a ako zmýšľajú tvoji priatelia; kde sú, kde ich nájdem, aby som ich spoznal.

Občan s ľútosťou hľadel na Diogena. — Tvoje reči sú zmätené, cudzinče. Tak, ako ty hovoríš, nezmysla nik v našom meste a také reči, takých ľudí nájdeš iba na ostrove, kam sa posielajú ľudia, ktorým bohovia vzali rozum. — Taktó hovoril starý občan a odišiel. Duša starého mudrca bola nekonečne zarmútená. Videl okolo seba ľudí, veselost všade, hovorili o ničomných veciach a vedeli sa rozčuľovať nad malichernosťami. Niektorí sedeli pred krčmami a popíjali z veľkých amfor akýsi zvláštny, žltý mok. Horlivo sa dohadovali o nastávajúcich voľbách, alebo o zajtrajších zápasoch. Ten bol v najväčšej úcte u ostatných, ktorý vypil najviac amfor toho žltého moku.

Bolo už popoludnie a po agore, v tienistom stromoradi, okolo krásnej sochy bohyně lásky Afrodity prechádzali sa páriky. Niektorí sedeli pod stromami a náruživio sa bozkávali. Diogenes pokrútil hlavou; a či tým ľuďom nie je nezvyčajné a neprijemné taktó verejne sa milovať! — Pod sochou v tóni vonného vavrína stál párik v objati. Mladík hladkal zlaté vlasy dievča a bozkával ju tak náruživio, akoby okolo nebolo nikoho. Diogenes sa približoval k nim a zakašľal, aby ho zba-

dali. Obzreli sa a udivene hladeli na čudného starca s lampášom.

— Odpusťte mi, — začal starec trasúcim sa hlasom, — prepáčte, že vás budem chvíľku obťažovať. Som starý človek, cudzí v tomto kraji, nepoznám vaše zvyky, avšak vidím, že sa milujete a bohovia iste milostivým okom hľadia na vás. Afrodita požehná vášmu zväzku, veď akiste v plnej miere ste si vedomí svätosti svojho počínania. Viete, čo je láska, ten vznešený dar veľkých bohov, ktorý vám život pozlacuje a bude požehnaním i pre vašich potomkov.

Párík chvíľku nevedel, čo odpovedať. Bezradne pozerali na seba. Boli obaja krásni. Dievča, štíhla plavovláska, mladík, svalnatý brunet. Z jeho tvári a z očí sálala inteligencia, bolo vidieť, že sú obaja defmi rodičov vysokého postavenia. Náhle sa ozval mladík:

— Čože to tu hovoríš, starý muž? Nerozumiem tvojim zvláštnym slovám. Rád by som vedel, čo majú bohovia do našej lásky, veď bohov ani niet!

— Akože? Čo to tvrdíš, mladý muž? Že bohov niet? Prosim ťa, zdáš sa byť človekom vyššej vzdelanosti, vysvetli mi, ako si prišiel na ten názor, akými teóriami a smerní si sa k nemu dostal? Veď, akiste veľa si o tej veci uvažoval, veľa názorov počul, keď to s takou určitostou tvrdíš. Som skutočne veľmi zvedavý, rád by vidieť schody, ktoré ťa priviedli k vrcholu myslenia — bohov niet.

— Prečo by som ti to nevysvetlil, keď si toho taký žiadostivý. Nebolo mi treba nijakého uvažovania, nijakých schodov, aby som sa k tej vete dostal. Kto by sa moril všelijakými teóriami a názormi, o ktorých ty hovoríš? — Že prečo niet bohov? Lebo ich nevidieť. Nie je to jasné? Čo ma k tomu názoru priviedlo? Nuž, priateľ ma nahováral, aby som sa dal zapísať do spolku nevercov; vee sa mi zapáčila, teda je prirodzené, že podľa zákonov spolku v bohov neverím. A keby si vedel, aké má ten názor výhody! Niet bohov, teda netreba im ani obetovať. Nie je to ročne ohromný osov?

108

Chápeš už, prečo neverím v bohov? Čiže v jednu bohyňu verím predsa; pod jej sochou stojíme práve a to tiež len preto verím, lebo... lebo... — Náruživó objal svoje dievča a nestaral sa viacej o starého, o jeho teórie a schody.

Diogenes sa rýchle odvratil a odišiel. Bolo mu zúfale trpkó. Jeho oči vnorili sa do ohromnej, nepreniknuteľnej prázdnoty týchto ľudí. So smutnou, rozhorčenou tvárou kráčal k veľkému námestiu. Rušno tam bolo, trúbenie, jasot ľudu. Tam sú cudzí atléti. Ide ich uvítať celé mesto. Starci, deti, ženy a mužovia, všetko sa ženie s blaženou tvárou na námestie, každý sa vzrušuje a hovorí o zajtrajších zápasoch. Čudného starca s lampášom si už nevšima nik. Na námestí bolo plno ľudu. — Diogenes vystúpil na peristyl kostola Pallas Atény. Stadiaľ mal dobrý prehľad nad celým davom.

Samé nadšené tváre, napnuté mysle, akoby im šlo o najväčšie šťastie.

— Koľko ľudí tu pokope, a predsa nikoho tu niet. Nieto tu človeka, duše, individuality. Ti sú všetci rovnakí. Rovnakým zvláštnym hlasom hovoria, ako keby stále niečo ľutovali; majú rovnaké zvyky, zmýšľanie, radosti, bolesti, ideály. Nieto tu ľudí. Všetci sú jedným veľkým telom bez duše. Ktoréhokoľvek zastavíš a s hociktorým sa zhováraš, vždy máš ten istý dojem. Keď si spoznal z tohto veľkého mesta jedného človeka, spoznal si všetkých. Ďalej skúmať, ďalej sa spytovať ani nemusíš. Ako keď si videl jedného vrabca, videl si všetkých, celé vrabčie plemä, lebo všetci sú jednaki.

Smutno a horko bolo starému Diogenovi. Veď to predsa len boli jeho bratia, on ich chcel milovať a nesmierne ho bolelo vidieť ich povrchnosť, ich malicherné zmýšľanie. Prišli mu zase na um slová niekdajšieho starého učiteľa. Och, to je to. Ti ľudia stoja už veľmi blízko k tomuto stavu sveta, ktorý ten starý mudrc predpovedal. Z týchto už vymizla duševná hĺbka, tí už nemajú ani pochopu o nejakých vyšších ideáloch. Veď

109

divajú sa na mňa ako na šialenca, keď im hovorím o nejakých problémoch života. Starci sú tu spokojní, mešťanmi, ktorí nemajú starosť o nič, iba o svoj chlebiček. Popijajú z toho zvláštneho žltého moku a hovoria o voľbách.

Ženy sú bezduchými, drevnými bábkami. S božskou obmedzenosťou hľadia do sveta, mužov si ctia, divajú sa na nich ako na vyššie tvory, od ktorých závisí ich blaženosť a spasenie.

Mládež žije úplne bezmyšlienkovite. Jej ideálom sú olympiády a zápasy. Keď je zbožná, je preto, že ju tak vychovali, a keď v bohov neverí — robí to preto, lebo ju dali zapísať do spolku neveriacich, páči sa jej to, teda podľa spolkových zákonov neverí.

Diogenes si pomyslel na svoju mladosť, na svojich priateľov. Ako sa vedeli oduševňovať, sklamať sa vo svojich ideáloch. Ako ich vedela bolieť nedokonalosť a márnomyseľnosť sveta a aká nekonečná radosť uchvátila ich dušu, keď sa im zdalo, že kráčajú po správnych cestách. Ako milovali život a ľudí a s akým zármútkom hľadeli na ich egoizmus. Zbožnosť im vyvierala zo srdca, z hĺbky duše. Verili preto, lebo ich rozum a cit zaviedli k viere, k veľkým bohom, ktorí spravujú svet spravodlivou rukou, trestú hriech a odmeňujú cnosť.

Pamätal sa na svojho priateľa Telemacha. Čo sa ten nablúdiť a nahľadať. Popieral bohov, ale jeho neverectvo nebolo ani módu, ani predpisom spolku, ale vzjaňím, blúdením jeho mladej, smädnej duše. Neskoršie našiel cestu i on. Prišiel k hraniciam rozumu, uvidel zbytočnosť svojho blúdenia, vrátil sa k bohom a jeho viera bola veľká a hlboká, veď rozum udrel na ňu pečať schválenia, a nie obmedzenosť alebo spolok.

Dav jasal tamdole, lebo rečník, ktorý uvítal cudzích hostí, práve skončil a hluk vyrušil Diogena z myšlienok.

Bolo by možné, žeby sa v tom veľkom dave nenašiel jeden jediný človek, ktorého vie nadchnúť aj niečo iné

110

než povrchné politizovanie a zápasy? Nie! Nemožno! Nechcem tomu veriť!

Náhle rozochvenie dodalo starcovi sily. Rýchle, ako mu len nohy stačili, zostúpil zo schodov kostola a vyšiel na tribúnu, skadiaľ sa práve vtedy vzdialil posledný rečník. Dav s údivom hľadel na neho a okamžite všetko utíchlo.

Diogenes si zložil lampáš na okraj tribúny a obzrel sa. Námestie bolo nabité ľuďom, ktorý napnuté očakával slová zvláštneho cudzince. Ako mu zrak prebehol po dave, zbadal, že práve pod tribúnou stoja tí mladíci, s ktorými sa nedávno zhováral.

Toľko mal povedať tomuto ľudu. Nekonečná láska mu naplnila srdce. Dav stál pod ním, on ho však chcel pozrieť k sebe, presvedčiť sa, že sú to predsa len ľudia, a nie stroje. Začal hovoriť.

— Bratia moji! Nech vás nezarázi môj zvláštny vzhľad. Som cudzinec. Prišiel som do vášho mesta, aby som vás poznal. S tým lampášom v ruke hľadal som človeka, dušu a nenašiel som iba nepatrné, obyčajné figúry s povrchnou myslou, bez vyšších ideálov.

Bratia moji! Upokojte sa, že som sa mylil, nehľadal som dôkladne, môj malý lampáš bol slabý. Vy nie ste takí, akými som vás videl, nie ste strojmi bez duše, lež nájdú sa medzi vami, sú mnohí z vás s vyššou myslou, ktorým tie moje slová budú jasné, ktorí sa nebudú smiať mojim obavám, lež dokážu, že sú ľuďmi, že rozmýšľajú, že ich vie nadchnúť nielen olympiáda a politika, ale hľadia na svet z vyšších sfér, že sú individualami. Nemožno, aby sa v takom veľkom meste nenašiel takí ľudia. Tí precítia, musia precítiť, že moje slová nie sú len malichernými obavami cudzieho starca, lež sú výkrikom duše, ktorá hľadá, hľadá, zúfa a nenájde, po čom túži.

Nech sa ozvú teda tí ľudia! Nech odchádzam z vášho mesta s pokojnou dušou, že som našiel, čo hľadám; našiel som človeka.

Starcov hlas sa triasol veľkým rozochvením. Oprel sa

111

o zábradlie tribúny, lebo cítil, že nohy mu ochabujú. Čakal. Dav tamdole vzrušene mlčal. Tí mladíci, Diogenovi známi, sa radili, potom jeden z nich začal hlasne vykrikovať: — Počkaj, cudzinče, upokoj sa, hneď ti ukážeme človeka, ktorého tým lampášom tak horlivo hľadáš. Dokážeme ti, že nie si sám v našom meste s takou vznešenou myslou. — Dvaja mladíci niekoho trhali z davu a vliekli ho hore, k Diogenovi na tribúnu. Dav sa pustil do hlasného rehotu.

— Oho, bláznivý Ametroepes, tichý idiot nášho mesta, — bolo počuť z davu. Mladíci boli o chvihu na tribúne a človeka, ktorého vliekli so sebou, šmarili do prostriedku pred Diogena.

— No, tu máš Človeka, po ktorom tak veľmi túžiš. Dav jasal a hulákal od radosti. — Výborne, výborne! Tí sa našli: cudzí šialenec a bláznivý Ametroepes.

Diogenes pozrel na človeka stojaceho pred ním. V posmešnej, roztrhanej, červenej tunike bol oblečený. Tichý melancholický výraz mal na tvári a v očiach sa mu blyšťali slzy, keď sa na Diogena díval. Ten sa približoval k nemu a spýtal sa ho: — Človeče! Kto si, prečo sa ti ten dav smeje?

— Som ten, ktorého hľadáš, som dušou, svedomím tohto mesta, ináč jeho tichým bláznom. Vidiš, čo zo mňa urobili? Len sa vzdial, cudzinče! To, čo si hľadal, máš tu pred sebou. Je na posmech, je bláznom pre ostatných. Čuješ, ako sa nám smejú, ako sa rehojú, vidiac nás tak spolu?

Diogenes sa ešte raz obzrel na dav. Všade rehoť, každý sa rehoce, až im slzy tečú. — Tí sa našli! No, čo tak stojíte? Pobožkajte sa, veď patríte k sebe!

— Vzdialim sa stateto, — povedal Diogenes a vzal si svoj lampáš.

Slnce už zapadalo. Nad mestom sa širil lilavý súmrak. Diogenov malý olejový lampáš vrhal slabučké svetlo a osvietil všade, kade šiel, rehotajúce, posmievať sa tváre. Počul ich výkriky. Prenasledovali ho až k bráne mesta.

112

Bol už vonku na poli. Ticho kráčal starý cynik. Obzrel sa ešte raz. Za ním bolo mesto — mesto radosti, povrchnosti — mesto obmedzenosti. Sotva už videl niečo z neho, keď bola tma a oči mu skallili slzy.

Tma sa širila nad poľom a Diogenov malý lampáš dohárál. Ani ho už nebolo treba, keď bol mimo mesta, tam už nebolo ľudí.

Dotackal sa v tme k svojmu sudu a vlezol dnu. Horkokyslo mu bolo v ústach, kyslohorko v duši. Čože mohol spraviť? — Lahol si a tichučko zaspal.

Atómy Boha

Stalo sa raz, v jeden melancholický jesenný deň, že jeden malý, ale malilinký, okom neviditeľný člen veľkej a mocnej ríše baktérií, jeden švárny, guľatý kokus, poctivým menom Ján Andrej de genere Micrococcus, hnaný túžbou poznania nových svetov a akýmsi zvláštnym zárukcom v srdci, vydal sa na cestu. S tromi z popola pečenými pagáčmi v kapse len sa kotúľal, kotúľal cez hory a doľu, keď raz zazrie jedného bacila, ako sedí v tóni košatej huby a nemajúc inej roboty, chystal sa práve rozštiepiť. — Zakrikne na neho náš švárny Mikrokokus: — Hej, kmotre, bacil týfu, nemámaj sa tak pod tou hubou, lebo sa rozpučíš. Radšej

114

pod so mnou na vandry poznávať nové svety. — Bacilovi týfu zapáčila sa rozumná reč nášho buclatého Mikrokokka i pridral sa k nemu a šli spolu. Stretli sa potom ešte s mnohými známymi, spirilami, spirochétami a všetkých dojala nadšená výzva Mikrokokova; pridali sa a kráčali, kotúľali sa, vlnili, kymácali ďalej, komu ako najpohodlnejšie padlo.

Bolo ich už veľa, veľa v tom veľkom dave, zastúpené boli všetky možné druhy tých malíčkových bytostí.

Nadišiel večer a naši unavení vandrovníci sa usalášili na brehu rieky. Okolo veselého ohníka si zaspievali svoje národné piesne, spievali o starej sláve a ne jeden starý zaslužilý Stafylokokus sa rozpučil od radosti, aby potom z jedného dvaja načúvali utešeným zvukom. Uplekli si na ražni niekoľko zajatých bielych i červených krviniek a po dobrej večeri pomaly utíchli. Na návrh Mikrokokka korporatívne požiadali najstaršieho Stafylokoka, aby im prehovril o zašlých časoch a o ich nehmýnej sláve.

STAFYLOKOKUS HOVORÍ

— Hoj, bratia moji, bračekovia drahí, kolená sa mi trasú a neviem sa už ani množiť od staroby. Dni moje sú spočítané, degenerujem zo dňa na deň, že by ma už vlastná mater nepoznala, nechutí mi už ani mäsová polievka, ani zemiakový bouillon, ale nezomriem skôr, než vám srdce nevylejem.

Hoj, bratia moji, my sme začiatok a koniec života, keď ešte nič nebolo, len chaos a len duch Pána lietel nad vodami, my sme už tam plávali v tých divých vodách, v tom chaose začiatku začiatkov. My sme tam lietali v kozmickom prachu všehomira, rútili sme sa hnaní tlakom plápolajúcich lúčov, žeravých telies vesmíru. My sme veční a vo večnosti neexistuje pojem veľkosti či malíčkovosti. Vo vesmíre niet hraníc a my tiež sme len hranicou jednej formy života. Pod nami ide ďalej nekonečný rad nižšie a nižšie. Niet pojmu máloho a niet

115

ani veľkého, lebo veď plápolajúce i vychladnuté telesá vesmíru tiež nie sú ničím v perspektíve vesmíru než atómami či len elektrónmi čohosi veľmi nepatrného. Niet hraníc ani hore a dolu i hore všetko summa summarum splyva v jedno, v Najvyššie Dobro či Zlo, Prozretelnosť či Náhodou, Živú Voľu – v Boha.

Boh je život a my sme atómy Boha.

My sme tam hľadáli v svetovom éteri na začiatku a zasiali sme všade zrnká života. Boli sme svedkami všetkých prechodov. Videli sme všetky fázy Veľkého Vývoja všetkých foriem života. Maličkú našu telo skrýva najväčšiu, nevyspytateľnú tajnosť Životnej sily. To, čo pobáda trávu rásť, srdce biť, mozog rozmýšľať. To, čo rozum darmo ohmatáva koldokola. Je v nás kus Živého Boha – toho „vyššieho, dosiaľ nevyriešeného, chemického pochodu“ – čo číni rozdiel medzi bunkou živou a bunkou mŕtvou, pre výskum rovnakou, a predsa tak veľmi diferentnou.

Hoj, prešli veky a veky vo večnom kolobehu života a naše rody, zasiat na zemeguľu, dožili sa divných vecí.

Tu zaviazol hlas starého, poctivého Stafylokoka, jeho tvár zaliali slzy roztrpenia a v dojatej tichosti davu prevzal slovo jeho starý druh, veďa stojaci

STREPTOKOKUS

Tak krásne to šlo všetko.

Pokyn akéjsi mocnej ruky naraz udal znamenie, akýsi mocný hlas raz vyriekol heslo: – Deľte sa, diferencujte sa! – Ten hlas rozbil putá, ktoré nás prikovali k jednobunkovému životu a otvoril hranice neobmedzeného delenia sa. To je počiatok našej tragédie.

S takou ušľachtilou sebadôverou sme pozerali na Vývoj. Ako by nie, veď všetky jeho predmety nám slúžili. Od ichtiosaury cez vtáky, ryby až k rastlinám bolo naše všetko. Všade sme boli doma. Všetko len preto sa vyvíjalo, diferencovalo, aby bolo dobrou výživnou pôdou pre nás, pre naše rody a rodiny. Len raz sa stalo čosi,

116

čo nás zarazilo. Z tmy preddiluvialných pralesov sa vynorila akási čudná odroda, zvláštny druh opíc, ktorý si začal prisvojovať čudné zvyky.

Z generácie na generáciu prechádza strašná povest, ako sa vec začala. Náš starý praded, poctivý Kokus, videl raz takúto čudnú opicu, ako v prednej labe držala hrubú bakuľu a zabila pomocou tej bakule druhé zviera. Potom, keď raz hrom udrľ do stromu, tá opica neutekla ako ostatné zvieratá, ale priblížila sa k horiacemu stromu a ukradla jeho plamene na vlastné ciele. S tichou hrôzou povedal vtedy náš dobrý praded: – Z toho nebude nič dobrého. Ten zvláštny druh opíc sa mi nezdá.

Vysmiali sa mu, nik nebral jeho slová vážne. – Mne sa veru zdá, – kričal bacil tuberkulózy, – celé jeho telo, ale zvlášť jeho pľúca sú najideálnejšou pôdou pre mňa. – I mne sa zdá, – vykričilo Vibrio Cholery. Nikde sa necitím tak dobre ako v jeho črevách. – Ešte i parazity rastlín a plesne začali hulákať: – Len nech žije, nech žije ten čudný druh opíc, čo sa Človekom nazýva: v jeho koži, v jeho orgánoch i my vyžijeme. A ako znamenite vyžijem, chvatal sa Aktinomyces. Ja žijem pôvodne na stoklasoch obilia, ale ak sa dostanem do človeka, nikdy si lepšej pôdy nepracujem.

A všetci kričali, koky, bacily, spirily a spirochéty: Nech žije Človek, nech žije, lebo kým on žije, bude nám dobre. Náš starý otec Kokus len smutne potriasol hlavou. Jeho oči prorockým zrakom hľadeli do budúcnosti. Zhrozili sa nad tým, čo tam videli, a nie nadarmo.

Celé vec je taká čudná, pochybná a nepochopiteľná. Čo sa to vlastne stalo? Ako nám mohol Človek prerásť cez hlavu?

Čo je vlastne ten Človek?

Akási nemravná, mrzká a divoká, diablom posadnutá bunka sa raz začala množiť. A keby sa bola množila cnostným spôsobom ušľachtilých baktérií: z jedného jedinca dva či viac samostatných jedincov. Bolo by

117

všetko v poriadku. Ale nie! Tá prekliata bunka sa síce štiepila, diferencovala sa sem-tam, ale jej nové bunky zostali pokope, neodlúčili sa v samostatných jedincov ako naše. Zostali pokope, tvorili súvislý celok a cez záplavu tisícročí a miliónov rokov sa ešte viac a viac a vždy bláznivejšie diferencovali. Keď sa v tých zakliatých útvoroch vyvinula časom akási zaživacia rúra, čert po tom, tým lepšie pre nás, aspoň sa má kde pohodlne usalašiť náš brat, Bacil Týfu, Vibrio Cholery, Bacil Dyzentérie a tí ostatní. – Ale tomu čudnému útvaru sa chcelo vždy viac a viac bláznit. Vytvoril sa v ňom nervový systém, mozog, ktorý potom celé telo ovládal a dirigoval. Bolo to zároveň jeho nešťastím, lebo čím sa stal komplikovanejším, tým sa stal poraniťnejším. Niektoré druhy našich bratov, ako Spirochéta Palida atď., sa špecializovali priamo len na neho, na Človeka. Už inde, v inom zvierati sa angažovať ani nechceli.

A azda bolo by bývalo všetko dobre s tým divným, bezúčelne komplikovaným, bláznivo a nepotrebné diferencovaným zhlukom buniek, s Človekom.

Bolo to s ním vlastne ako s ostatnými živočíchmi. Dobromyseľné, ustálené nádory tela Boha. Zvieratá boli dobromyseľnými nádormi, ktoré nám boli len na osoh.

Človek však sa stal na tele Boha rakovinou. Strašlivým, zhubným, chorobným, nezastaviteľným procesom, nádorovitým bujnením neobmedzeného vrostu a šírenia sa.

Bunky tohto strašného nádoru, Človeka, rakoviny Boha, sa zorganizovali v účelný celok; och, neboli by účelnejšie zariadené než u zvierat, ale ich ovládalo čosi, čosi nevysvetliteľné, akýsi Zázračný Element, či už ako by sme ho nazvali.

A nastal krutý boj, boj buniek Človeka, ovládaných a dirigovaných Zázračným Elementom, proti nám, nezorganizovaným jedincom.

Tento strašný nádor napadol všetky ostatné bunky tela Boha a chce byť neobmedzeným pánom, utláčajú-

118

cim a ničiacim všetko. Napadol i nás, bratia, nás, baktérie a ak milosrdný Boh, veľký a najspravodlivejší Regulátor, sa nezmluže nad nami, rakovina jeho tela, Človek, nás vničí do posledného koku.

Raz s mozgom Človeka, predtým dobromyseľnom zhluku buniek, benígneho nádoru – s mozgom tej neškodnej opice začal sa ktosi pohrávať. A z toho, predtým tak pudovo jednoduchého mechanizmu, z mozgu Človeka, stal sa klavír, na ktorom hral Umelec. Umelec, ktorý zo dňa na deň prekonáva samého seba.

A hrozný sen nášho úctyhodného pradeda Koka sa splnil. O tej strašlivej prvej katastrofe by azda mohol hovoriť očitý svedok, brat Plazmódium Malárie. Nech vylíči, kedy nás porazil prvý raz Zázračný Element!

DONNA MAKROGAMÉTA A DON MIKROGAMÉT

– Moja manželka a ja, – začal don Mikrogamét, elegán a veľký športsman, zahryznúc ľavým okom do svojho monokla, – ako znáte, veľavážení, sme príčinou malárie. Moja pani a ja nie sme úzko spätí ružovou reťazou manželstva (donna Makrogameta veselo sa množí i bezo mňa, dodal s arogantným úsmevom), a preto sa nesmierne milujeme. Avšak preč s tebou, prekliaty pseudohumor! Slzy chcem roniť, horké, krvavé slzy, keď si spomeniem na našu strašlivú katastrofu.

So zúfalou grimasou vypľul z oka monokel, zo svojho slzného vačku vytlačil niekoľko slz a melancholicky pokračoval.

– Mój praded, blahej pamäti Elemír Mikrogamét, osedlal si svojho sivého konika, komára Anofela a zareval na neho mocným hlasom: – Dost už lenivosti, dost už bezduchého živorenia, konk mój sivý, Anofeles. Srdce moje túži po dobrodružstvách. Len napred, konk mój, už je mi úzke to tvoje brucha, kde som sa usalašil, keď si ma z krvi toho chorého domorodca vycical. Teraz ma zaštep zase kamsi inam. Aj tebe sa zí-

119

de už trochu čerstvej ľudskej krvi. Povieť ti však, koník mój, Anofeles, nezabudni, že máš do roboty so mnou, Elemírom Mikrogamétom! Aby si ma potom nezaštepil do kadejakého ničomného paholka!

— Neboj sa, Elemírko mój zlatý! Len to nechaj na mňa. Mám ja vkus, viem ja, čo je galantnosť, — uistoval môjho pradeda verný komár Anofeles. A hneď sa dal na cestu.

Vznešená kráľovná Inkov, Jej Veličenstvo madame Cinchona, práve v zlatej záhrade Boha Sinca siestovala. Okolo nej štyri otrokyne čakali na najmenší pokyn Jej ruky. Pred ňou, pred obrovskou zlatou sochou Boha Huitzilopochtli, kňazi ľudskej srdcia obetovali na zlatom oltári. Obete, ktorým na mramorovom stole kňazi krátkym bronzovým mečom rozrezali hrudník a vytŕhli srdce, ležali tam na kope za sochou Huitzilopochtliho.

Kráľovná zivala od nudy a dívala sa na obrad.

Anofelovi zabúšilo srdce, keď ju zazrel.

— Ty, Elemír, — šepkal si do brucha, kde sa mój pradec skrýval, — to by bolo niečo pre teba; madame Cinchona. — Mój dobrý pradec zadupotal od radosti. — Urob to, koník mój sivý, ale opatrne.

A Anofeles to urobil. Ticho, tichučko, bez svojej obvyklej múzky prikradol sa ku kráľovnej a uštipol ju tam, kde sa mu zdala najgulatejšou.

— Pác! — v nasledujúcom okamihu mŕtvý ležal na mieste činu. Rozdrvil ho zúrivý úder Cinchony, ktorej hnev nepoznal hraníc. Vyfackala všetky svoje otrokyne a málo chýbalo, že ich nehodila za obeť Huitzilopochtli. Mój dobrý pradec Elemír horko zaplakal nad tragickou smrťou svojho verného koníka-komára, ale potom sa premohol a hneď sa pustil do práce.

— Som Svoje Veličenstvo, don Mikrogamét, som tvójim pánom, predstavil sa jednej červenej krvinke. Kráľovská návšteva u kráľovnej Cinchony, — riekol sebavedome a vstúpil do červenej krvinky. Boh mu požeňnal dvadsať dcér, ktoré sa rozšíli, každá do zvláštnej červenej krvinky a tie dali život vždy dvadsiatim no-

vým parazitom. Pri tom veľkolepom spôsobe mojich predkov sa o pár dní zjavil účinok. Kráľovná dostala typickú triašku malárie, ktorá sa každý druhý deň opakovala; vždy pri novom množení sa Elemírových generácií. V jej krvi sa len tak hemžili moji slávni predkovia. Praded Elemír hrdó povedal: — Pán Boh mi požeňnal v tejto krvi, z mojich detí azda vyjde nová, mocnejšia generácia Plazmódii. Musí to tak byť, lebo sú to moje deti a ich príbytkom je krv kráľovská.

Vtedy ešte netušil mój pradec tú hroznú tragédiu, ktorá ho o pár dní stihla. Oj, lepšie by bol urobil, keby sa bol dal zaštepíť Anofelom do tela, do krvi občajného, biedneho domorodca peruánskeho. Ten by bol ako obvykle biedne skalp a bolo by bývalo všetko po starom, pri bezstarostnom blahobyte.

Môjho pradeda však omámil lesk slávy a zato musíme my teraz pykať horko-ťažko, zato je náš život otrávený, zato nám zmizla aj tá posledná, najprimitívnejšia možnosť jestvovania.

Cinchona nezostala ticho, nechcelo sa jej umrieť. Zmučená na smrť záchvatmi a triaškami malárie vyhlásila v celej svojej ríši, že bohato odmení toho, kto ju z tej strašnej choroby vyľieči.

Do kráľovského dvora prišla celá záplava veľkohlavých učencov. Údili ju ako šunku, kúpali v zázračných elixíroch, mrmľali nad ňou čarodejné slová; všetko darmo. Ubohá Cinchona bola už len tieňom seba samej, utýraná chorobou a umučená svojimi lekármi.

Bohom obetovali celé hektomby, kňazi od rána do večera vŕždili nové obete, ťažký zápach spálených ľudských vzduch vznášal sa nad celou ríšou — všetko darmo. Kráľovná už umierala. Náreka a zúfalý rev s ňou na smrť odsúdených otrokov naplnili celé mesto.

A vtedy, vtedy, skoro v poslednej chvíli, udrľ do toho hrom. Napriek posmechu a kopancem okolostojacích kňazov prebýjal sa ku kráľovninmu lôžku akýsi otrhaný, zafúlaný človeček, občajný mizerný domorodec. V ruke držal nejaké špinavé kóry známeho stro-

mu a dušoval sa, že čajom uvareným z tých kór kráľovnú vyľieči. Kopali do neho, sotili ho von, ale on sa nedal. Kráľovná začula jeho slová a slabým, umierajúcim hlasom rozkázala, aby jej tie kóry uvarili. Urobili to a kráľovná vypila.

Mój pradec zanedlho nato stal sa svedkom strašnej veci. Z toho čaju dostal sa do kráľovnej krvi strašný jed, ktorý hneď za hodinu vničil všetky nádejné zárodoky najnovšej generácie môjho pradeda.

Kráľovná sa za pár mesiacov z malárie úplne vyľiečila.

Viete, čo to bolo? Čo to priniesol ten prekliaty domorodec v podobe tej špinavej kóry stromu Cinchony?

Chinín, najúčinnnejšie protimalarické špecifikum. Objavil ho ten zafúlaný, peruánsky domorodec a od tých čias rozšíril sa a stal sa našim strašlivým neoladateľným osudom.

Don Mikrogamét nemohol sa ďalej zdržať. Vybuchol v kričovitý plač, rozplakala sa i donna Mikrogaméta a s nimi spolu plakali všetci prítomní. Ich srdcia zachvátil tiesnivý pocit bezmocnosti.

— Oj, veľký je Pán Boh, náš tvorca, — zastenal do hrobového ticha trasúcim sa hlasom starý Stafylokokus. — Všemohúci Pán, veľký Regulátor. Stvoril nás a daroval nám celý vesmír, a keď sme si už namýšľali, že naša moc sa vyrovná aj jeho moci, urobil z mozgu prašivej opice neslýchanú, strašlivú zbraň, ktorá nás odhalila, čujete, bratia, poznala nás, u-vi-de-la nás. Zazrela nás, ktorí sme pre živú bytosť neviditeľní. Dobrotivo nás skrýval závoj Casu. Pri chorobách stáli ako osprostení, chytali sa za hlavu, zalamovali rukami, čarodejné vety mrmľali, čerta vyhánali z tela. Ktože, povedzte mi, ktože by bol pomyslel na to, že sme to my, maličké, neviditeľné bytosti, ktoré zničíme státisíce, milióny ľudí.

Veď ty, mój drahý braček, Vibrio Cholery, kde si ty vystŕčil hlavu, tam si vyplnil dedinu a mestá. Kto ti mohol odolať? Všetko, čo proti tebe mohli spraviť, boli

procesie a modlitba k Bohu. A Boh ich vyslyšal. Lebo už vtedy sa postaral náš tvorca, veľký Regulátor, o našu reguláciu, keď nás vytvoril.

Kde je tvoja sláva, Vibrio Cholery? Oj, čo urobili s tebou, mój drahý braček! Neostáva ti už nič iné, než zmeniť si podobu i vlastnosti, aby si bol pre nich nový, neznámy, aby si kántril, kým ťa zase neskrótia.

Uvideli nás. No nevedeli, čo si počať s nami. Dlho sa hádali, mysleli na to i ono. A keď nás už aj videli jasne, nevedeli, že my sme príčinou toľkých chorôb. Požeňnaný omyl akéhosi slávneho bakteriológa Naegeliho tridsať rokov vedel zdržať vývoj ich poznatkov. Ale potom, keď sa z toho vymanili, šlo to všetko ako záplava.

Ešte ten špinavý peruánsky domorodec, ktorý maláriu trápený hrýzol do zeme, do trávy i do stromov a takto objavil v kóre Cinchony náš úžasný jed, chinín — nevedel, čo robí. Videl len dobrý účinok, ale o tom strašnom pustošení, čo chinín v krvi s Plazmódium vykoná, nemal ani poňatia.

Ten istý diabol musel našepkať Semmelweisovi, aby si ruky pred vyšetrovaním v chlórovej vode umýval. Veď viete, ako to bolo. Lekári si pred operáciou ruky vôbec neumývali, mysleli si, sú dosť čisté, keď sa priamo nelepejú od špiny.

Ruky si neumýli, len po operácii, a šli amputovať, zanášajúc takto do otvorených rán tie najutešenejšie kombinované húfy našich neviditeľných tiel. Oj, to boli časy! Ľudia sa trikrát prežehnali nad tým, koho niesli operovať. Ten bol synonym smrť. Pamätáte sa, ako nás bavil ten úžasný, zúfalý rev chorých, akým uvítali v špitáli každé ráno „vypalovača“, ktorý pristúpil ku každej posteli a žeravým železom vypaľoval tie hrozne hnísavé rany, pooperačné následky neumytých rúk a nástrojov lekárov?

Kdeže sa podeli tie krásne časy? Zázračný Element nepozná milosrdenstva. V boji proti nám sa zo dňa na deň zdokonaľuje. Osud náš je pomalé umieranie.

Predsá nezúfajme, bratia! Človek sa nestará len o nás. Má On ešte celú kopu iných starostí. Ten božský dar, Zázračný Element, zdegeneruje, zneužíva sa na objavovanie nových plynov, nových a nových smrtonosných zbraní. Nešťastný šialený červík, mal by možnosť sústrediť sa len proti svojim skutočným nepriateľom, zdokonaľovať si život, ale on si ho miesto toho roztrpčuje, otravuje a znemožňuje. Pod najrozličnejším titulom sa bije, vraždí medzi sebou.

Nie je ešte všetko stratené; len dúfajme, bratia!

Študentská láska

Vidíš, moja milá, teraz už nie sme si cudzí, teraz si už rozumieme. Ešte pred chvíľou sme sa náruživbo bozkávali, prestalo pre nás všetko, nepoznali sme ani čas, ani svet, zabudli sme, že žijeme a že nás čakajú povinnosti. Minúta zdala sa nám večnosťou. A predsá ako ďaleko sme boli jeden od druhého. Ženu si bola pre mňa, mladou, krásnou a plnou lásky a ja tiež mladý a cítil som sa veľmi osirelým. Potom sme sa poznali, a už prišlo všetko samo od seba.

Nevedel som, nestaral sa o to, že si neobyčajná duša, že sa zaoberáš aj filozofiou, že opovrhuješ svojimi ľah-

125

komyseľnými a prázdnohlavými spoližičkami. Pre mňa si bola ženou a ničím iným.

A ty si videla, že fajčím cigaretu s flegmatickou tvárou, že si sadám do fotela sťa Psilander, kráľ filmu, a keď sa skloním, vlasy mi padajú po tvári a som ako romantický zbojník. A to fa iste veľmi získavalo.

Kým som ti to nepovedal, nevedela si, že sa snažím vyničiť v sebe idealizmus, že hľadám všade matériu, že mám hodiny, keď sa mi hnuší, oškľiví všetko. A nazbieralo sa vo mne rozhorčenie. Moja mladá duša sa úplne otvorila pred tebou. Bola plná rozhorčenia a túžby. Už som sa nedíval na teba ako na ženu, lež ako na psychu, na dušu, ktorá chce a bude mi rozumieť.

Dozvedela si sa, čo to je, keď dakto v tanečnej sieni nevidí ríše vlí a vie, že tam tá biela víla nie je ničím iným než smrteľným človekom a že je úplne taká ako tá robotníčka, slúžka, ktorá celý deň pracuje. Vie, že ten svet tam nie je pravdivý, že ty, galvier, v tom fraku, tu si stelesnená elegancia a doma ta čaká hádam na večeru zemiaková polievka.

Počúvaš ma s udivenými očami, čuduješ sa, že nie sme pánni sveta, že sme zvieratami, že naše ideály diriguje hlad, túžba za rozkošou a egoizmus. Obviňujem stvoriteľa, že nám dal tú iskru rozumu, ktorá stačí len na to, aby sme sa dozvedeli, že vedieť nemôžeme, že je tma všade, že celý život je zlý žart. Nechajú nás trápiť sa, a nakoniec nás čaká smrť. Ze celý náš život sa zakladá na náhode. Ze teraz sedím vedľa teba, a že je možné, že o minútu už nebudem žiť, že umriem najtrápnejšou smrťou. O, kedy-tedy som veľmi zbabelý a myslím, že by bolo dobré zomrieť, aby som sa nemusel báť smrti.

Načo sa učíme, rozmyšľame, ved' nevnachádzame nič, ved' toľko a toľko špekulovali a nakoniec spoznali, že vedieť nemôžu. Čo vieme, to je všetko relatívne. Blažený, spokojný človek neanalyzuje, nezbadá biedu, ale keď ochorie, hneď filozofuje a modlí sa, keď filozofovať nevie.

126

Bolesť je vychovávateľkou filozofov. Bolesť, bieda všade a radosti málo.

Ani v láske niet ničoho ideálneho. Všetko, čo básnici spievali, čo spisovatelia ideálne napísali o nej, nie je nič iné než zranie mesiaca, limonáda a mydlová bublina.

Je to zvláštne, čo ti teraz rozprávam, ale musím; je to pre mňa absolútna duševná potreba.

Vidíš, bolo raz, hádam už ani nebolo, mali sme sa veľmi radi. Ona ma veľmi milovala a bola smutná, keď sa stretla každý deň so mnou. A raz čo sa stalo?

Prechádzali sme sa v parku, možno úplne tak ako teraz s tebou. Zhovárati sme sa o maličkostiach: kde si bola včera? Ako sa ti páči ten nový divadelný kus? Raz premošla ma akási zvláštna nálada. Cítil som, že vystúpim zo seba, že ten, ktorý sa tu prechádza, nie som ja. Mesiac oblihal strieborným svetlom celý kraj. A to bolo veľmi obyčajné a myslel som na to, že je mesiac dosť ďaleko a že sa ta asi nikdy nedostaneme. Povetrie bolo plné vône a lietali svätotrojnske mušky. A zdalo sa mi, že je to všetko veľmi zrejme, hlúpo zrozumiteľné.

Prečo šteká ten pes tam na konci dediny, hádam vidí ducha? Prečo spieva slávik, prečo cvrká cvrček v tráve? A ten párik prečo sedí na lavici? Aha! Už viem. Tí sa našli. Tí sú už svoji. A teraz myslia, že mesiac im svieti, že slávik im spieva. Ó, keby vedeli, čo ja viem! Ty si tu Schopenhauer a tvoja Príroda, ktorá chce, aby ľudstvo existovalo a rozmnožovalo sa. A Ona zahalí svoj cieľ, svoju vôľu čarovným závojom romantiky, svetlom mesiaca, spevom slávika a veľkým blaženým citom, že je všetko pre nás a preto, aby sme sa milovali.

O, vy hlúpi tam, vy neviete, že ste nástrojom v ruke Prírody. Vy myslíte, že vy chcete, že vy milujete, a zatiaľ pracuje príroda so svojimi neznámymi cieľmi.

Veru sme len nástrojom v rukách neznámych sil. A čože ja tu vlastne chcem? Ja tiež nie som iný? Čo

127

chce tá druhá tu? Teraz ma bozká a skloní hlavu na moje plece. Ticho sa odvrátim, utieram tvár šatkou a myslím na to, že zvieratá to tiež tak robia. Hľadela na mňa udivenými očami ako ty teraz a spytovala sa: — Co ti je? — Neodpovedal som. Nebola by ma porozumela. Odpovedal som ju domov, potom som sa díval na mesiac a videl som, vedel som určite, že všetko je márne, že cieľ života zostane večným tajomstvom pred nami.

Teraz ti poviem, že beda tomu, kto tak vidí, kto vidí v kráse matériu, v malom dieťati nedokonalého červíka, v dúhe a iných velebných zjavoch prírody chvenie éteru. Beda tomu, kto tvrdí, že ženy sú bytosťami nezmyselné a že ich celý život charakterizuje boj o muža.

Prečo sa díváš na mňa tak divne? Veď ty nie si taká, ty mi rozumieš. Ty už nie si ženou pre mňa, si mi úplne rovnocenná osoba, taká, aký som ja. Si mi viac, omnoho viac než žena. Psyha si, ktorá mi porozumie.

To však je koniec lásky. Lebo nemožno vravieť dievčaťu o tom, že opovrhuješ láskou a ním vôbec ako ženou a potom sa s ním milkovať. Ten slepý pud nie je možno porovnávať so slovom rozum.

Usmieváš sa, do očí mi pozeráš a núkaš mi pery na pobozkanie?

Nie! My sme si neporozumeli. Sme cudzejší, než sme boli kedykoľvek. Nechaj ma! — Teraz nemôžem ťa bozkať. Hádám inokedy.

Bol krásny, letný večer, svetlo mesiaca, ticho, bol som mladý, osirelý a nepochopený.

Horúce popoludnie

Ej, je to tu veselý svet! Slniečko pekne horúco svieti a piesok až tak páli. A tí ohorení Indiáni, akí sú veselí. No, veď majú prečo! Nieto lepšej zábavy, než v také horúce popoludnie vyhľadať plavárňu, kúpať sa v chladných vlnách, potom si ľahnúť na horúci piesok a oddať sa úplne slnku.

Hoj, mám takú dobrú vôľu, že by som kvíkal ako prasa. Že to predsa neurobím, je preto, že sú tu, ako vidím, chlapi z nižších tried a stratil by som u nich na vážnosti, ktorá mne ako septimánovi patrí. No dobre, tak kvíkať nebudeme, ale sa aspoň poobzeráme. La-la, ten hlupák tam číta! Človeče! Teraz čítať? Ešte čo?

129

Ten druhý tam je už múdrejší. Má akúsi peknú spoločníčku, baví sa a žartujú. Chlapik leží v piesku a dievča mu trávu šteká nos. Chlapec kýchna a obaja sa blažene smejú. Mládenca naraz zunuje žart, a udrie dievča po ruke. To mu rýchle hodí frčku do nosa a utečie. Chlapik za ním, veselo sa naháňajú. No majte sa dobre.

Och, slnko, slniečko, ale si horúce. Si ďaleko, a predsa tak páliš. Už nemám čas rozmýšľať o tom, ako je to možné, lebo dvaja bezočiví kvartáni — ktorí nemajú tu inej starosti, ako jeden druhého v „grécko-rímskom“ zápase povaliť — nasypú mi piesku do tváre.

Je to nepríjemné, musím konštatovať. Tí mi pokazia moju tichú zábavu; vypľujem piesok a rozhodnem sa proti tomu silne protestovať. Protestujem, a síce tak, že nemám námietky proti tomu, keď jeden nabije druhého, že mu zelené škrvny ostanú na chrbte, ale nech to urobia doma alebo dakde na poli. Ale tu nech sa správajú slušne a nevyrušujú pokojných septimánov! Áno, tak to bude dobre! Zodvihnem sa, ale kdeže sú už tí gladiátori!? Škoda, že odišli, márne som sa unavoval zostavením protestu.

Ale koľko ich je tu! Celá Riviera. Čierne, modré, červené plavky. Vo vode belavé, barnavé vlasy, červené a modré čapky. Tam, skoro pri druhom brehu, vidieť pár smelých plavcov. Je to pekné, ako tam plávajú, ale ja by som nešiel teraz do vody ani za nič. Spím len ďalej. Je fakt, že doma na mňa čakajú; napríklad tá latinská úloha, potom algebra a podobné. No, a potom pán profesor fyziky si tiež sťažuje, keď neviem zákony zrážky elastických gúľ. Ej, nech ide pán profesor do kaviarne, tam nech si zahrá partiu biliardu — krásne sa naučí zákony tých gúľ. A mne nech dá pokoj. Ja tu teraz ležím a nebojím sa ničoho iného, iba toho, že ten neslušný oblak, čo sa ustavične blíží k slnku, ešte mi ho tam zakryje. Najlepšie by bolo nejakým spôsobom odstrániť ten oblak, ale ako, ale ako? Hm...

No, čo je to zas? Čo tam tak kričia? Mne sa zdá, že

130

z toho môjho spánku nebude nič! Čo sa tam deje? Vyskočím a utekám s ostatnými ku brehu. Co je to, čo je to? Nevidíte, tam vo vode sa niekto topí! Nešťastný človek, je tam teraz úplne bez pomoci. Pomoc, pomoc, rýchle činky! Tu na brehu celý dav. Letia už činky ako hrom. No, len minútu sa drž, hneď tam budú. Nešťastník ešte pár ráz vystrčí hlavu z vody, potom vidieť iba ruky, ako zápasia vo vode a potom nič. Činky prišli pozde. Hľadajú ho dlhými žrdami, ale márne. Minúty sa pomaly mňajú. Prvá, druhá, tretia. Ešte by ožil, keby ho našli. Nič; piata, šiesta minúta; nič.

Činky sa vrátia; nenájdu dakde na brehu, ďaleko. A o tri-štyri dni ho nájdu dakde na brehu, ďaleko.

Slnko je v oblakoch. Voda je tichá a ticho, strašné ticho v dušiach ľudí. Kde je tá veselá spoločnosť? Kde je to veselé dievča a jeho samopašný rytier?

Brr... Slnko sa zatmelo úplne a studený, ostrý vektor ťmí na štrande. Bičom bije riekou, rúti sa po uliciach, oblak prachu ženie pred sebou, pribuchne okno malinkého domu v kvetnatej záhrade na konci mesta. Stará matka, biela sestra ustrnú.

Studený víchor ťmí na štrande; predstavil sa tu voľakto, istý premocný, velebný pán; čierny tieň letí do duší ľudí, tiež smrť.

V malej kabíne šaty márne čakajú na gazdu; stará mať, nežná sestra sedia teraz doma pokojne a nemyslia na nič.

Stól, knihy, pero na ňom a v zošite nedokončený verš: Tebe... A o siedmej sa akási blondínka netrpelivo díva na hodiny, že ten nanichodník ešte nejde.

Teda to je to? O čom toľko písali, o čom sme ako malé deti toľko počuli od slúžky, sediac okolo pece v zimný večer a túliac sa jeden k druhému od strachu, keď Ali Babu chce zavraždiť štyridsať zbojníkov? To je smrť, od čoho zvierá sa nám srdce a dych, keď ju vidíme vo filme? Tak to ide? Dakto veselo, na nič nemysliac, skočí do vody na plavárni, pláva a naraz my z brehu vidíme iba ruky, ktoré volajú o pomoc,

131

a potom nič. Nemôžeme vedieť, čo čaká na nás. Nevie-
me, kedy príde Ona a povie: dost! A koľko, koľko si
zakladáme na tom mizernom živote! Aké krásne plány
máme do budúcnosti. Na to ani nemyslíme, že raz prí-
de akási horúce popoludnie, plaváreň a smrť. Smrť
hlúpa, nečakaná a zničí naše plány a je márne všetko.
Och, nie je dobre ďalej vrtáť do tohto problému, lebo
prídeme na hroznú veci. — Kto je to, čo si tak zahráva
s nami? Akým právom sa opováži vytvoriť ma a po-
tom zase usmrtiť? Veď je to ukrutné poniženie človeka,
že všetko závisí iba od Jej milosti a na to Ona nič
nedá, že mám svoje samostatné ciele, že som síce veľmi
malinký bod, malinká kvapka tohto mora, ale pre seba
som predsa celý svet. Tak prečo mi dala ten život, žia-
dal som ho od Nej? Alebo iba preto mi ho dala, aby
som mohol pochopiť, aký som mizerný, nevládný? Nie
je lepšie nežiť, nenarodiť sa? Nie je vraždou rodiť, veď
iba na smrť rodíme?! Na trápnu, dlhú smrť a to dlhé
trápenie sa menuje život.

— No, ten sa naučil plávať ha-ha, — smeje sa niekto
hlasne a veselo. Obzriem sa. Veselá spoločnosť sa zase
tam hrá v piesku. Samopašný rytier sa zase doberá
s tou veselou dievkou. Zase je všetko ako prv. Slnko
horúco svietí, vo vode hlavy belavé, barnavé; plávajú
a šlahajú vodu veselo jeden na druhého. Kde je tá
smutná nálada, ktorá tu panovala ešte pred hodinou?
Ach, nič, všetko je v poriadku. Smrť? Ej, kto myslí na
to. Život je tu, veselý život, nádeje a spoločnosť. Vraž-
da je rodiť? Ach hlúposť! Tam ten mladý manželský
párik iste ináč zmysľa. Co sa stalo? Dakto sa utopil.
Nuž prečo si nedá pozor? Načo o tom premýšľať? To
už aj tak nepomôže.

Voda je hladká; nič ju neruší. Tráva je zelená a že-
ny sú krásne. Načo sa dívať na dno tej vody? Bahno je
tam a smrť. Načo sa dívať na dno, keď na povrchu je
život, krása a veselosť? Zíme, radujme sa ďalej. Nič sa
nestalo!

Ano, áno, pravdu máš, veselá spoločnosť. Nič sa ne-
stalo. Veď celá hodina už prešla. Len dakde blízko dru-
hého brehu nesie prúd niečo nie rýchlo, pekné pomaly.

Niekde v kvetnatej záhrade matka s dcérou ešte
pokojne sedia a volakde akýsi malý gymnazista s ťaž-
kým, veľmi ťažkým srdcom sa chytí do tej úlohy latin-
skej.

Hypochonder

Človeče, nehanbiš sa? Co je s tebou, že sa tak opúš-
ťaš? Si ako vyzýmkaný citrón. Tvár máš takú kyslú,
ako keby ňa boli vyzauškovali. Túlaš sa po ulici ako
vyhnaný pes, s ovisnutou hlavou, bez energie. V elek-
trické sŕkajú ňa sem a ňa, v obchode — keď si ideš nie-
čo kúpiť — dostaneš najhorší tovar.

Videl som ňa včera, keď si sa náhodou stretol s akým-
si priateľom. Bol to veselý chlapík, z tých, o ktorých
Tolstoj hovorí, že obyčajne menujú ich mužmi, súcimi
do spoločnosti a sú nadšení ich pekným vystupovaním,
vtipnosťou a samopašou, ktorá im „tak milo, tak dobre
svedčí.“ V skutočnosti to však bývajú skoro vždy

prázdni, naničhodní darebáci. Celé ich umenie vyčerpá-
va sa v tom imponantnom vystupovaní a lacnej ducha-
plnosti. Bystrozraký vážny človek to pravda hneď
zbadá u nich a podľa toho ich aj cení, ale takých bys-
trozrakých vážnych ľudí je v dámskej spoločnosti veľ-
mi málo, a preto sú títo gavalieri práve tu takí oblú-
bení.

Ako hovorím, stretli ste sa na ulici. Nevieš, odkiaľ
ňa pozná, ale dáko veľmi veselo, s dôverným úsmevom
ňa pozdraví, potľapká ňa po pleci a hneď konštatuje, že
si tučný ako pras. Tu núteným hlasom, s kyslou tvá-
rou odpovedáš. Vidno, že jeho to veľmi baví a dáva mu
príležitosť stať sa ešte dôvernejším. Nepočujem, o čom
sa ďalej zhovárate, iba to, keď na konci s hlasným
smiechom hovorí: — Ale choďte s tými vašimi hlúpos-
tami.“ Podá ňi ruku a nechá ňa tak s tvojou kyslou tvá-
rou a s tvojimi „hlúpostami“.

Vidiš, takýto prázdny hlupák ako zaobchádza s te-
bou! A príčinou toho si len ty sám. Prečo sa opúšťaš,
prečo nevzpriamiš hlavu? Minulý týždeň prišiel si do
kaviarne. Vojdeš, vidiš, že je plná, zmätene zastaneš.
Tam som sedel v úzadi, nezbadal si ma. Videl som, že
si v hrozných rozpakoch, nevieš, čo robiť. Začervenáš sa,
bezradne pozeráš hore-dolu, hľadajúc miesto. Časník
podozrivo na teba pozerá a ľudia sa usmievaajú. To ňa
privedie ešte do väčšieho pomykova, nemotorne sa zvr-
neš, chceš utiecť von, a vlezieš do ľadovej skrine, ktorá
tam stojí. Nato vybuchne všeobecný smiech.

— Kto je ten nešťastník? — spytujú sa elegantné sle-
činky a panáci.

— Ale, nejaký úbohý hypochonder, — odpovie jeden
z nich, ktorý počul zvonit o psychiatrii. A ja som ňa
veľmi ľutoval, milý priateľ.

Co na to povieš? Co, že si skromný, že sa nevieš
vtierať? Ze ľudia sú hnusní, bezočiví? Nie, ty nie si
skromný. To nie je skromnosť, to je slabosť. Cesta, po
ktorej kráčaš, vedie iba k mizantropii. Niečo ti chýba —
čo, hádam sa ešte dozvieš.

Svoju slabosť nazývaš skromnosťou? — Hahaha. U teba sa tá sebadôvera v akomsi zvláštnom smere vyvíja. Hovoríš ako hlúpy človek, ktorý v spoločnosti nevie rozprávať, sedí tam ako ochmelený, a potom, cítiac svoju vinu, tým sa mámi, že vraj tá spoločnosť je preň príliš nízkej duševnej úrovni, preto radšej mlčí. A nakoniec tomu i uverí.

Čítavaš veľa, a predsa nemáš z toho nič, lebo ľudia ťa pokladajú za hlupáka. A tak je to s tebou vo všetkom. Vieš pekne hrať na husliach, a keď ťa niekto zo spoločnosti požiada, aby si zahral, obyčajne ti to krivo vypadá. Začneš hrať, urobíš malinkú chybu, začervenáš sa a už je koniec tvojej vedy, hráš mizerne a tvoj nepríjemný zmätkotok prejde akosi i na ostatných, že sa cítia nepohodlne.

— Bravo, bravo, výborne, — revú na konci tohto hryzoviska, ale pri tom si myslia, — aby ťa čert vzal i s tvojimi husľami.

Hovoríš, že si mám uvedomiť, aké je to nepríjemné pozloženie, keď ťm väčšmi protestuješ, tým väčšmi dobieďajú do teba, aby si hral.

Takto rozumuješ: — No, tak teraz mám hrať, vidím, ako čakajú na to. Nehrám dako výborne, kedy-tedy urobím menšiu chybu. Už cítim, ako sa v duchu smejú a potom mi prídu gratulovať, že vraj výborne. Začnem hrať. Juž, ako škrípe tá struna. No a potom pride krach.

Spytuješ sa ma, čo máš robiť? Len sa podívaj na svojho priateľa Ondreja. Ten nevie ani štvrtinu toho, čo ty, a predsa ho ani žiadať nemusíš, chytí husle s úsmevom, istou rukou a zahrá ako-tak. Nie práve Traviatu, azda nejakú ľahšiu pieseň, a potom mu nejdú gratulovať, ale povedia mu: — Hráš dobre, len sa evič ďalej. — A myslia to vážne, nie preto, že by bol hral skutočne dobre, veď urobil dosť chýb, ale preto, že vidia jeho ambície, jeho veselú tvár, jeho príjemnú istotu. A necítia pri ňom ten nepohodlný pocit tvojej kyslosti, ktorý účinkuje tak, ako keď sa rečník potkne.

hovorí nezmysly, a my sme vo väčších mukách ako on sám.

Všade len isto! Tá nahradí všetko. Ty, keď sa niekde zjavíš, hoci si celkom slušne oblečený, každý vidí, že nevieš, ktorou nohou máš kročiť a cítiš, že máš nejaké nepríjemné chyby na šatách. A každý sa ti smeje a tutuje ťa.

Ako sa máš správať? Ach, človeče, len sa rozpačuj na toho maliara, ktorý tu bol minule. To ti bola naozaj smiešna figúra! Nohavice mal krátke a široké, žaket náramne dlhý, nákrčník kriklavej, nemožnej farby. A k tomu baganče a žltú šoférsku čapicu. Keby teba videli tak chodiť — už by si dávno sedel v bláznici! No a on? S takou božskou opovrživou ľahostajnosťou chodil v tom fantastickom obleku a s takou dobrou vôľou ti fixoval každého, že ľudia sa mu smiali — ale sa im páčil, a hovorili: — To je človek zaujímavý a originálny. — Rýchle sa s ním spriatelili a o týždeň on bol dušou spoločnosti. Kdeže bol u neho zmätkotok, rozpaky, mizantropia a tvoja „skromnosť“? Iste to nerobil úmyselne, násilne. A necivil sa doma pred zrkadlom, akú tvár má robiť, ako ty. Ale žil v krásnej, dobrotivej hmle, nevediac, že je veru smiešnou figúrou. Myslel si, že je krásny, elegantný a geniálny. A tá jeho neznáma, nenásilná namyslenosť dodávala mu takej flegmy, istoty a dobrej vôle a — ako ti to už vysvetlím, aby si mi porozumel! — tak sálala z neho tá nepovedomá — prízvukujem nepovedomá istota, že ľudom veľmi zaimponoval: a stal sa človekom „originálnym“. Lebo ľudia sú voči tebe vždy takí, akých si ich vychováš. Máme tu iba jednu podmienku: nevedome, prirodzene byť takým, akým chceš byť. Preto? Nuž vysvetlím ti. Ak máš zlú vôľu, cítiš to, a chceš by si sa stať iným — nejde to. Tá zlá nálada úplne opanovala tvoju dušu a nemáš sily ju vyhnať. Keď v takomto stave ideš do spoločnosti, nemôžeš dobrú vôľu iba imitovať. Lebo vidieš hneď, že nejde ti to prirodzene. A takáto nálada rodí potom pesimistickú filozofiu. Vtedy zbadáš, aký je

svet mizerný, vtedy sa staneš boľševikom, ba anarchizmom. O príčine takejto nálady ti teraz nebudem hovoriť, patrí to na inú stranu. Hľadám inokedy.

Je to nálada rozhodne nenormálna a zakladá sa na nervozite. Málo je tých od Prírody pozhnaných „večne veselých“ ľudí. Ale neodbočujme od vecí!

Inokedy zas, keď máš dobrú náladu, si ako veselý vták, bavíš spoločnosť, kašleš na pesimistickú filozofiu, na anarchizmus, chodíš s tvárou veselou, k ľudom tak pristupuješ, že ťa neobavia slovami „nemám kedy“. Na husliach zahráš tak, že ti gratulujú úprimne, svoje plány uskutočniš plnou silou, lásku vyznáš svojmu dievčaťu takým hlasom a výstupom, že ti nemôže odpovedať ináč — zapýriac sa až po uši — než: áno. A to veľmi pekne a hanblivo, a neodpovie ako minule, keď si smútočným hlasom operoval u nej a vyznal lásku, keď ti vtom zo stromu padla na hlavu šľavnatá zrelá hruška a nato ťa ona kruto vysmiala. Som presvedčený, že tá hruška by tiež nebola padla práve vtedy, keby nebola počula tvoje nemotorné táraniny.

No a keď sa stretneš s takýmto veselým chlapikom ty ho potľapkáš po pleci a ty konštatuješ, že je tučný ako prasa. A na to on vtiahne krk a ochotným ponížnym hlasom ti vyrozpráva svoje mizérie. Nakoniec ho potešíš, hovoriac: — No, len nezúfať, priateľko, len hore hlavu. — A milostivo mu podáš ruku a necháš ho tam. On sa zas bude cítiť veľmi pocteným. A to všetko nechceš, nerobíš násilne, lebo sa ti to zdá veľmi prirodzeným.

A všade tak. Všade s takou energiou, prevahou. Ako som ti už hovoril, ľudia sú takí, akými ich chceš mať. So zdvorilým, milým človekom i ten najrigoróznejší charakter bude zdvorilý; keď si slabý, vyrastú ti nad hlavu. Môžem ti povedať i to, že keď si v takejto dobe, istej nálade, podarí sa ti všetko. Nechcem iba to zdôrazniť, že ti sebadôvera dodá takej sily a energie, že budeš obratný všade; ale i to, že keď sa ti nič nepodarí, nezíci ťa to, neždáš sa ti to nešťastie takým

veľkým a ihneď máš pomocnú myšlienku. Nevyrušujú ťa stále nanútené myšlienky, nevidíš svet taký čierny, nekultivuješ pesimizmus. Akýsi divadelný kus neposobí na teba tak silne, nechodíš po ulici ako námesačník pod vplyvom akéhosi filmu. Vieš veľmi dobre, že tam hrajú iba herci a že svet sa točí po divadle práve tak ako pred ním. Nepremenil sa za ten čas, kým si tam sedel. Čo sa premenilo, je tvoj duševný stav, a to je, ako vieme, vec úplne relatívna. Že naša veselosť alebo náš smútok zdá sa nám v tom-ktorom prípade takým prirodzeným, že sa čuduješ dnes, ako si mohol byť včera takým pesimistom, je preto, lebo náš mozog, naša duša sú nedokonalé a naraz ich môže vyplniť len jedno vedomie. A to potom celkom vyplní a ovláda dušu. Odrazu máš prirodzene smutnú a veselú náladu nemožno. Naša duša je ako váha. Súčasne obe ramená klesajú, dole byť nemôžu. A keď klesajú naľavo, vrátia sa môžu len tak, ak do pravej vážky padne váha väčšia, silnejší motív (napríklad v zlej nálade dobrý chýr).

Dobrá nálada nedá ti zbadat špinu a ťažkosť života. Tak je to s tebou ako s istým roztržitým človekom, ktorému samopašné deti vopchali pod golier ceduľku s nápisom: Tohto somára predáme. A on to nezbadá, celkom pokojne ide svojou cestou, hoci to ľudia čítajú a chichocú sa. Medzitým ceduľka spadne, alebo zmizne iným spôsobom a on sa nikdy nič nedozvie a žije si celkom spokojne. Keby sa bol dozvedel, s akou chybou chodil po ulici, veľmi by sa bol zahanbil. Ako vidíme, tá jeho dobrotivá roztržitosť nedala mu zbadat jeho chybu. A čo nie je vo mne, v mojom rozume, to vôbec nie je — pre mňa. A čo pre mňa nie je, to ma nevyrušuje. Chytrá žena vždy oklame svojho muža, ale on o tom nevie, a zomrie blažene, ani netušiac skutočnosť.

Spytuješ sa, čo tým chcem povedať? Nuž to, že si máš osvojiť takýto duševný stav, takúto krásnu hmlu, ktorá ti zakryje špinu a dodá energie, sily. Ako to ide? To je už ťažšia vec, ale dá sa prekonať. Rozpoviem ti ako:

spôsobom umelým — autosugesciou. Pozrime len na tvoj príklad. Si človek až do krajnosti, skoro chorobne pesimistický. Extrém doviest do rovnováhy možno len druhým extrémom: buď namyslený. Je to zlá vlastnosť, ale na začiatku ju rozhodne potrebuješ, aby si vyničil v sebe pesimizmus. Potom, keď si si už zvykol na nové duševné stavy, zanecháš ju sám od seba. Musíš mi rozumieť: že je to iba prostriedok, prostriedok nie pekný, ale nekonečne užitočný. Potom nezabudnime, že pesimizmus a mizantropia tiež nie sú krásne veci a lieky nie sú vždy sladké a voňavé.

Ako je to s tou namyslenosťou v praktickom živote? Napred ňa však upozorňujem, že smiať sa nemusíš, lebo ti netáram do sveta, to všetko som prežil. Nuž počúvaj.

Dobre sa obliekaš, aby si bol so sebou spokojný. Ak ideš do spoločnosti, konštatuješ, že ty si tam najkrajší, najvtipnejší a všetci ostatní sú nedokonalí. Nezačervenaš sa, keď sa zhováraš s akousi slečinkou. Neprideš do rozpakov a nepredostrieš jej ihneď svoju pesimistickú filozofiu, lebo myslíš na to, že ona je husička, ktorá by ti beztak nerozumela. Jej skromný rozum je zariadený iba pre „problémy“ lásky atď. Nebudeš bezočivým, len si pevne udržiš zdvorilú prevahu. Tvoja namyslenosť nie je cieľ, len prostriedok k lepšiemu cieľu. Cítiť ju a vedieť o nej nemusí nikto! A uvidíš, ako budú ústa otvárať, keď uvidia tvoje energické a pritom slušné správanie.

Tvoji kolegovia? No, namyslenosť v tomto smere je už väčšmi odôvodnená. Čítali oni toľko ako ty? Málo! Premýšľajú oni? Áno, o veciach nanúchodných veľmi mnoho, ale o ušľachtilejších veru biedne málo. Konečne zbadáš, že je málo tých, ktorí myslia hlboko. Máš im zahrať na husliach? Ó, chudáci, nech užívajú trochu z tvojej krásnej a umeleckej muziky! Chyby robiť? Co, ty? No, to privilegium ponecháš Ondrejovi. A keď aj urobíš chyby, nech! Tá tvoja krásna muzika by im ešte aj poškodila. No — a uvidíš, ako pekne ti to

pôjde. Lebo v tej hre bude duša a nebude to len mechanické pidlikovanie.

Keď ideš do nejakej kancelárie, nevojdeš ako kajúci hriechnik. Ale ak máš zlú náladu, zastaneš pred dvermi a pomyslíš si, že tam dnu nesedia polobohovia, lež platení úradníci, ktorí sú povinní vyhovieť tvojej slušnej žiadosti a nemôžu ňa len tak bez všetkého vyhodíť. Energicky zaklopeš, vstúpiš: — Dobrý deň, páňovia, to a to prosím. — A uvidíš, úplne iným hlasom budú hovoriť než prv, keď si tam stál ako žobráčik, so zbabelou kyslou tvárou, čakajúc, kým ňa ostlova.

Tak vždy sa nad všetko pozdvihnúť a v sebe neuznávať nikoho. Je to zlé, ale nezabudnime, opakujem nezabudnime, že nenormálnu krajnosť, výstrednosť liečime liekom trochu odporným. A uvidíš, že o krátky čas nadobudneš slušnú sebadôveru, potrebnú a prirodzenú a nemusíš sa liečiť umelou namyslenosťou.

Chápeš ma, rozumieš tomu, čo ti hovorím?

— Že či ňa chápeš? Co ty tu vlastne toľko mudruješ? Ty chceš mňa poučovať? — hovorí môj priateľ hypochonder, potľapka ma po pleci a nechá ma — svojho učiteľa — tam. A ja som začal trochu ľutovať toto poučovanie...

JESŤ

krížom-krážom päťdesiat kilometrov za deň, ale jedla si nenašiel. Praštili ňa po ruke, čo sa vystrela po slivke na strome; pes sa ňa zahryzol do lýtko vo dvore, kam si vkročil, aby si si nadobil litrik mlieka z bohatých vezien z paše sa vracajúcej čriedy. Kopli ňa, keď si chcel vyhrabať zo zeme zemiáčik; dvadsať všivavých, homporových pankhartov hádzalo do teba kamene, keď si sa zveril na milosrdenstvo dedinských nažrancov a chcel si u nich vyžobrať kúsok stráviteľného odpadku; tisíc tabuliek, zakazujúcich podomový obchod a žobrotu, ňa zastavilo pri bráne, keď si hľadal milosrdenstvo veľkomesta.

Nie, nebolo čo jesť na zemi.

Jesť sa chce človeku dva-tri razy denne. Nie veľa ako slonovi či dobytku, ale ani nie málo ako sýkorke na ceste či polnej myške v priekope. Zalúdok človeka žiada viac ráz denne pár dekagramov jedla, a nie hocikákeho. Nestačí tráva, seno, ovos, suché koštiale či odpadky kloaky, ale varené, pečené, čerstvé či zachovalé, dobré, mäkké, chutné jedlá bez zápachu, čisté, bez prášku, teplé a vkusne podávané.

A všetky boli pozatvárané, všetko patrilo niekomu, malo svojho gazdu. Zem bola pustá, jej štedré zásoby, úroda vyvlastnená, a čo len niečo ceny malo, starostlivo strážené.

Nie, nebolo čo jesť na zemi.

Čo iným božím tvorom bolo dané len tak mimochodom, nasýtiť sa, hocikedy, hocijako, trávou, ktorej je hojnosť všade, zrnkami, plodom stromov a kríkov, másom náhodnej koristi: to pre najdokonalejšieho živočícha v reťazi živých bolo doživotným, každodenným, fažko riešiteľným, stále zožierajúcim, zotrúčajúcim problémom, ktorému musel obetovať všetky svoje sily, čas, nádeje a ambície, aby sa zo dňa na deň ako-tak nasýtil.

O zásobách, o hojnosti, výbere a nadbytku ani reči, len aby sa aspoň najprimitívnejšími, najlacnejšími potravinami napchal a aspoň na chvíľu utišil mučivý pocit hladu.

— Kiež by som bola zasa chorá ako pred mesiacom, vzali by ma do nemocnice, ako mi tam bolo dobre, — potešovala sa Tylda spomienkou na zaslé dni, hoci vedela, že keby sa len trochu zobrala, ani chvíľku by ju tam ďalej nestrpeli.

— Keby som bola slepá alebo choromyseľná, — vzdychla si, — bolo by po probléme. Žila by som do smrti v opatere čistých, teplých ústavov. Alebo aspoň stará, veľmi stará a práceneschopná. Museli by ma vziať do chudobinca, tam by bolo teplúčko, bolo by čo jesť a žila by som tam spokojne v spoločnosti dobrých, vľúdnych, chudobných starých ľudí.

Tyldina myseľ sa tak bavila s humanitou ako dieťa s dreveným pajacom. Netušila, že humanita je zdochýnajúci pes, ktorý vzbudzuje len útrpnosť, ktorého si však nikto neváža. Nevedela, že je to len farebná, krokodilmi slizami nažrancov premočená handrička, ktorou si spoločnosť zakrýva vyrážku svojej fažkej choroby, že je to len zábavka nudiacich sa boháčov, ktorých kedy-tedy príjemne zaštekli rola dobrodincov.

Ze do sirotinca sirotu uložiť je skoro vylúčené a nemožné. Aby do blázince prijali niekoho, na to treba najmenej, aby vlastného otca zabil, a do chudobinca len tých možno vtrepáť, ktorí mali toľko kapitálu, aby vyčkali koniec nekonečného úradného postupu, mali poslancu či vysokých úradníkov, mocných príbuzných, ktorí by ich ňa zaprotežovali. A opravdivá chudoba, najbiednejšia, tam sa váľajú po priekopách dedín a v podzemných pivničných bytoch periférií veľkomiest bez pomoci, odkázaní na milosrdenstvo nebies.

Boli dve hodiny popoludní. Medzi lavičkami parčíka chodila otrhaná žena a zbierala, zameľala odpadky. V parku začalo byť rušno. Skolské deti s taškou na chrbte bežali do školy, vychovávateľky tísli pred sebou kočky s driemajúcimi i vrešiacimi anjelkami dobre sa majúcich občanov. Tylda so závisťou, zmiešanou s radosťou, kochala sa v tých ružových nevinatkach. Niektoré mali perinky, paplóniky, plienky, záclonky v kočíku a

košíčky a čepčeky z toho istého ružového či svetlobelazého krepdešinu. Hotový majetok takýto kočík s najjemnejšou hodvábnou garnitúrou. Vychovávateľky v bielych ošetrovateľských, skrobených čepcoch s vejdúcimi tmavobelazými závoji. Kočík a uniformovaná ženská pre služby takéhoto malého tvora... a pre odrastenejšie celé prepychové izby s ohromnou zásobou hračiek.

Park sa zaľudnil spokojnými, práve naobedovanými ľuďmi, za slúžkami sledili vojaci a z blízkych delostreleckých kasární zaznievali signály, zvoľávajúce mužstvo na pochodové cvičenie.

Tylda vstala z lavice. Niečo musí spraviť. Od večerajška jedla len tú jednu palacinku, príde večer a ona bude bez domova. Niečo musí spraviť. Musí si hľadať existenciu. Mala osemadväť rokov, pred ňou ešte celý dlhý život. Musí sa nejako vpraviť do ľudskej spoločnosti.

— Musím si hľadať prácu. Hej, práca, — kmitla jej hlavou radosná myšlienka. — Budem pracovať a živím sa poctivo zaslúženou odmenou.

Jej myseľ horúčkovo vyťahovala všetko, čo s týmto pojmom práce súvisí. Ozdobovala ju všetkými možnými lichôtkami a prácu velebiacimi porekadlami.

— Hej, budem mať koláče a budem ušľachtilá, budem pracovať.

A už sa i videla: príjemný salón, kde vyšiva, háčkuje alebo číta noviny starej urodzenej panej. Vstupujú hostia, šedivá, dôstojná pani ju predstavuje: „Tu pani Tylda, moja spolovníca, priateľka a pravá ruka.“ Všetci sa ukláňajú, z dôstojnosti starej dámy sa i jej ujde lúč vážnosti a ocenenia.

Alebo veľký obchod, skvelí cudzozemskí objednávateľia, ktorí natešene pozerajú modely, klobúky, šaty, ktoré im ona predkladá. Majiteľka s rešpektom v očiach a s dojatou tvárou v hlase pristúpi k nej a podáva jej ruku: „Pani Tylda, ste tu len mesiac, ale od tých čias môj obchod rozkvitá, objednávateľia sú očarení, jeden sem

fahá druhého, robia nám dobrú povest ešte i v cudzozemsku. Za toto všetko môžem ďakovať jedine vám, vášmu organizačnému talentu a vedeniu. Preto, prosím vás, prijmite môj návrh a buďte mojou spolovnícou. Prijímam vás do obchodu za spoločníčku i bez kapitálu. Dostatočným kapitálom sú pre mňa vaše zlaté ruky a vaša energia.”

Tylda sa leskli oči, jej tenučká postava sa vzpriamila. Ráznym krokom vykročila. Och, aké je to sladké vedomie mať miesto v ľudskej spoločnosti, ktoré dôstojne zastávame a ktoré nám zabezpečí bezstarostnú budúcnosť!

Hore teda za takýmto miestom, ktoré predbežne nemala, ktoré však kdesi čakalo na ňu, azda tam v rušnej obchodnej štvrti.

Za veľkým výkladom módného salóna, hľa, je pole jej budúcnosti. Je to tam práve tak, ako si to ona predstavuje. Skvelý obchod, plný kupujúcich, niekoľko pekných, štíhlych dievčat predváža modely šiat, jedna z nich znáša látky na pult. Len do toho, hor sa za šťastím!

Odhodlane vošla a stála, kým ju zbadali.

— Čo si žiadate, — spytovalo sa jedno z dievčat dost neochotným hlasom.

Z tejto stvory nehľadalo veľa ochoty na kupovanie, ona prišla skôr pýtať ako troviť.

— Miesto hľadám, — riekla Tylda.

— Co? Tu? Čo vám to prišlo na myseľ? Či je tu sprostredkovateľňa? — zahriakla ju predavačka so zlostnými očami.

Bola celkom pobúrená, pritiahla i druhú na pomoc.

— Pozri, čo tá tu chce. Vojde sem ani mátoha, kde nič, tu nič, miesto by chcela. Miesta je dost na ulici, ňa chodte, ňa patríte.

— Pst! — tísila ju druhá, opatrnejšia, — ľudia začínajú sem pozeráť. A vy, osoba, stratte sa, lebo zavolám policajta. Tu nie je umyváreň nádob, tu je módný obchod, ktorý je personálom dostatočne zásobený.

— Prepáčte, — jachtala Tylda, — nevedela som, — a so slzami v očiach vyšla von.

V hlave jej hučalo ako po ťažkom údere, zdreveneným zrakom hľadela pred seba a sama nevie ako, ani stroj, vstúpila do vedľajšieho obchodu.

Nepochodila lepšie, ani sa na ňu nepodívali, v klobučníckom obchode na druhej strane ju odbili mávnutím ruky.

— Ešte za upratovačku, ak máte služobnú knižku.

— Nemám.

— Tak čo teda chcete?

Hltala slzy horkosti.

— To bude moja večera, — šeptala si, — som bezmocná ani mucha spadnutá do kanálu. Kde to len idem, čo len so mnou bude?

Posledný väčší obchod s módnym tovarom; majiteľa Lefkoviča a Lebemann.

Tylda sa pochlapila.

— Posledný pokus, ináč ostanem na diaľbe. Azda začnem inakšie. Nespytovať sa zamestnancov, ale priamo pána. Čo ma majú vyhánaf otroci, akým chcem byť i ja sama? Ja hlúpa, tisíc ráz hlúpa, že som na to skôr neprišla.

V obchode v tú chvíľu nebol ani jeden kupujúci. Predavačky stáli za pultmi.

— Co si ráčíte žiadať? — uvitala ju obvyklá, neveľmi dôverčivá otázka.

— S pánom šéfom by som si žiadala hovoriť.

— S ktorým?

— S pánom Lebemannom, — odvetila Tylda naverím-boha.

— Prosím, tam sedí práve pri kase.

Tylda sa priblížila. Nútila sa byť pokojnou, ruku s balíčkom si pritlačila na srdce, ktoré hlasne klovalo, a predstavila sa hlasom čo možno najrozhodnejším. Mladý, dobre živý čierny pán ružovej, starostlivo vyholenej tvári, s dvojitou bradou a s malým bruškom, ju

premeral od hlavy až po päty. Čítal jej v duši, videl na prvý pohľad, čo chce. Tito ľudia, ktorí celý svoj život trávia v obchode, práve tak dobre vidia svojim hosťom do duše ako do peňaženky.

— Co si žiadate? — spytoval sa akýmsi masťným hlasom a nachýlil sa napred ako dravec, aby lepšie počul neistú odpoveď, ktorú poznal doslovne vopred.

— Pán šéf, hľadám si miesto. Azda ma môžete potrebovať. Prosím vás o to.

Kupcova tvár sa vyjasnila. Jeho tón prešiel do ironie. Spokojne mlaskol pri príjemnom vedomí svojej moci a že tento tvor od neho čaká svoje spasenie.

— No, vidíte, a čím by ste si tak žiadali byť u nás? Podšéfom azda?

Jeho duchaplnosť vyvolala hlasný rehot u personálu, čo ho ešte väčšmi naladilo.

— Nie, predavačkou, — bola skrúšená odpoveď, — a či azda manekýnkou.

— Túha, manekýnkou, vy chcete predvádzať modely?

— Áno, pán šéf, mám dobrú postavu a som šikovná.

— Tak, — zadivil sa Lebemann umelým údivom. —

Nehovorte! — Pristúpil k nej bližšie a zrakom ju ohmatával.

— No, skutočne, nebola by zlá, keby sa vylízala. No, vy chmeľová tyčka, podte za mnou, nech si vás lepšie obzriem.

Kývol jej, aby ho nasledovala, a otvoril pred ňou dvere, vedúce do zadnej miestnosti. Tylda zachytila výbuchy tmeného rehotu predavačov, a keď sa obrátila, videla usklabujúce sa tváre, niektorí i kývali za ňou a bozky jej hádzali. Potlačila pocit nevole a vstúpila do kancelárie.

— Tak čo, ty mačka, — obrátil sa na ňu zrazu pán Lebemann a poštekil ju pod bradou, — prečo si sa spytovala hneď na mňa a nie na starého Lefkoviča, há?

Tylda ustúpila.

— Bola to náhoda, pán šéf, veď som vás nepoznala.

Lebemann zašiel za ňu.

— Náhoda, čo náhoda? Ja ti dám náhodu! No, ukáž sa, aká si, či máš dobrú postavu.

Objal ju v drieku a pohladil jej ňadrá; oči mu vystúpili z jamôk a hlas sa mu stával ešte mazľavejším.

— Hu, čo ty tam máš, aké to zázraky, aká to pružnosť! No, no, divá mačka, len neprskaj, neškriab a neodfahuj sa!

Tylda sa vytrhla, odsotila ho, tvár jej zahorela pobúrením, ustúpila za stolk, ale opanovala sa.

— Toto si vypros... — riekla so strachom a pohoršením.

— No, no, len si nič nevyprosujte. Nemáte veľa čo vyskakovať. Tak, slečinka či panička, nestráčajme zbytočne čas. Tu sú handry na vešiaku a vy sa jeden, dva, tri zoblečte.

Sňal z vešiaka a hodil jej na stôl kopy hodvábných a tylových šiat.

— A už aj tu stojíte v kombiné, no, bude to už! Vyzliekate sa už a beriete už tie modely?

— Prosím, ale vzdialte sa, kým sa preoblečiem, nemôžem takto.

— Co nemôžete? Vy chcete byť manekýnkou, a nechcete sa predo mnou preoblekať, nechcete plniť povinnosť?

— Prosím, veľmi rada, ale takto nemôžem, nie som zvyknutá, uznajte, prosím...

Lebemann dupol nohou a zavrčal:

— Ech, panička rozvedená, škoda času, choďte si drahotu robíť inde a už i zmiznite. Tam sú dvere!

Tyldin pohľad nemotorne blúdil po písacom stole, po diváne pri stene, po umývadle v kúte a po kope skrčenejších, odhodnených modelov, potom sa obrátila a tackala sa von. Nevidela zversky sa škeriace tváre, nepočula poznámky, len išla, ako ju nohy niesli.

Za dverami sa zrazila s chladom ulice a so súmrakom. V žalúdku ju bodalo, v srdci ju pichalo a v duši hrýzlo.

Zdalo sa jej, že sa ide stratíť celý svet; v hlave jej hučal zvon, čo zvoláva posledný súd.

Podišla pár krokov k výkladu a zadávala sa prázdny zrakom do raja, odkiaľ bola práve vyhnaná. Lampy už horeli a celý prepychový výklad plával v záplave svetiel a v odlesku pestrého hodvábu. Vyšla predavačka, tá, ktorá Tyldu prijala a hádzala jej posmešné bozky.

— No, čo tu stojíte? Pustte ma, chcem otvoriť výklad.

Tylda poslušne ustúpila, ale ostala stáť a otupeným zrakom sledovala šikovné pohyby dievčaťa, ktoré vybralo potrebné veci z výkladu a majúc plné ruky tovaru, výklad ani nezavrelo, ale zašlo s tovarom do miestnosti.

Tylda len stála, bezmocnosť, hlad a únava ju prikovali na miesto. Mráz jej prebehol po chrbte od chladného večerného vánku. Ani nezbadala, že vedľa stojí ošarpaný chlap s čiapkou na hlave. Spamätala sa len na to, keď chlapík podišiel nabok a rýchlym pohybom siahol do otvoreného výkladu. Vopchal si pod zimník plnú náruč tovaru a už i zmizol v priechode.

Tylda najprv nechápala, potom sa jej vyjasnilo ako blesk. To bol zlodej a kradol. Bože, len preč odtiaľ, ešte ju budú podozrievať; veď nik tade okrem nej práve nechodí. Len zmiznúť. Splašeným krokom sa dala dolu ulicou, skoro utekala, srdce jej bilo a celá sa triasla. Došla k mostu, išla cez Váh, vtom jej vypadol z ruky biely balíček, jediný jej poklad, ešte i kopol do neho tak, že zaletel cez škaru zábradlia rovno do rieky. Nezastavila sa však, strach ju hnal ďalej; sotva pošla však ešte päťdesiat krokov, už jej boli v pätách.

— Zastavte sa, hej, vy tam, čujete! — kričal za ňou udychaný hlas, a už ju držali za kabát.

Bežali za ňou traja: pán Lebemann, predavačka a tovariš.

— Hej, je to ona, veď som ju hnala preč od výkladu, ale nešla.

— Kde máte ukradnutý tovar? — kričal na ňu majiteľ a pomocník.

— Dajte mi pokoj! Čo odo mňa chcete? — zvolala Tylda s plačom a chcela sa im vytrhnúť.

— Držte ju, potvoru, — pobádal Lebemann svojho pomocníka, — ja skočím pre policajta.

O chvíľu priviedol dvoch; vzali Tyldu z dvoch strán a viedli ju na strážnicu pomedzi zvedavý zástup.

Tylda išla medzi nimi akoby ani nie na vlastných nohách. Nech sa stane čokoľvek. Jej je to už jedno. Nech ju roztrhajú na kusy, aspoň bude všetkému koniec.

Na strážnici sa hmýrilo policajtmi a detektívmi. V Bahňanoch bola herňa, hrala sa tu ruleta ani v Monte Carle. Siene herne sa hmýrili cudzími zaháľacími, parazitmi, medzinárodnými kupliarmi a zloďmi. Boháčov bolo treba chrániť. Nebyť tu hŕby detektívov, boli by im peniaze z ruky fahali a pokradli brilianty z náušnic, možno i s kúskom ucha.

Chudobný človek hotová opica, a títo biedni služobníci boli najbiednejší medzi všetkými. Títo chlapi, včera ešte skrachovaní, nedoučení študenti, spustnutí úradníckovia, životom zahriatnutí, z páfkorunových pôžitiek živoriaci niktoši, dnes v službách polície stali sa ochrancami spoločnosti. Žili z toho, že vyňuchali a udávali úbohé priestupky takých ubiedených hladošov, akými boli včera oni sami.

Od čoho sa inému žalúdok prevracia alebo žalostne srdce púka, to bolo pre nich chlebičkom. Stopovať cudzožnú ženu — znamenitý obchod. Odfotografovať in flagrantí — vrcholný úspech; zaistené jedenie aspoň na mesiac. Jedli, žrali špinavú bielizeň ľudí, do ktorých ich nič nebolo; kŕmili sa z úbohosti lapeného mizeráka, ktorý ukradol miliónárovi topánky, vyložené pred dvere prepychového hotela. Sledili po chodbách skvelých súkromných penziónátov sta živé ich renomé, a boli zúfalí, keď sa za celé dni ani jednému z usalašených paralytikov nechcelo dievku vpašovať do izby, čo by mohli v mene dobrej povesti hotela prekaziť a hlásiť direkciu. Hlad ich hnal napred, nedal im pokoja; keď nebolo pre-

činov, boli diví ani vlk v zime alebo sklenár v dedine, kde niet ani jediného rozbitého obloka. Žičili ta krupobitie alebo by boli najradšej sami hodili kameň, aby už bolo čosi rozbité — veď museli jesť, skrútko im v žalúdku.

A tak remeselníci spravodlivosti vzali do roboty aj Tyldu.

— Tak, kde sú tie rukavice, čo si ukradla? — zreval na ňu vychrtnutý chlap, ich kapitán.

Z očí mu hľadalo dvanásť rokov Ilavy, brada sa mu triasla, sliny mu fŕkali v rozrútenosti po jedle. Hľadel na chvejúcu sa stvoru ako vlk: — Krv sem daj, dušu sem daj, ja chcem jesť; hriechy sem daj, priznanie, ja chcem avanžovať!

— Ja som nič nevzala, ja som tam stála, a naraz...

— Co, čo tu trepeš, veď fa videli z obchodu. Priznáš sa ihneď?

Očami krútil, ústa sa mu penili, vrčal ani besný pes: — Ja chcem jesť, večerať, čo ma po tvojich táraniciach!

— Je všetko dokázané, všetko jasné, priznáte sa po dobrom?

— Nie, nemám sa k čomu, som nevinná.

— A čo tie veci, čo si na moste zahodila do vody? Nepamätáš sa už? Gábor, občerstvi jej pamät.

Ktosi k nej pristúpil od chrbta a zľava i sprava ju plnou silou udrpel po tvári.

Odpadla ako mucha. Zdvihli ju a postavili znova.

— Tak čo, beštia, už sa pamätáš?

Neodpovedala, len ťažko vzlykala.

— Odvedte ju, veď sa ráno prizná.

Vsotili ju do malej cely, kde okrem lavice nebolo nič. Zrútila sa na zem a tvár si schovala do skrčených ramien.

— Och, ako mi je dobre, ako mi je dobre, — šeptala si, — už to dlho trvať nebude.

Ktosi vstúpil do cely, zažal elektrikú a dobráckym mužským hlasom sa jej prihovril:

— Tu máte, slečinka; vidím, že ste hladná a vysilená; iste ste nekradli z blahobyti. Tu máte, najedzte sa. Ja som ten policajt, čo vás sem zaviedol.

Neodpovedala, len krčovitě zavzlykala.

Policajt sa vzdialil a ona ostala nehybná na zemi. Sama nevie, ako dlho tam ležala, ale vôňa jedla jej nedala pokoja. Nemohla odolať. Vzala misu s fazulovým príkrmom a primitívnu lyžicou hltavo jedla. Kus chleba tiež zhltila ani hladná, uštvaná zver.

Až potom pocítila naozaj, aká je vyčerpaná. Vystrela sa na lavičku a usnula. Ráno sa prebudila. Vstúpil policajt a ukázal jej rozmočený balik.

— Je to váš?

Tylda sa vzpriamila. Cítila sa ako zlámaná od tvrdej lavice. Namáhala si zrak. Bol to jej balik, čo včera padol do rieky. Poznávala ho podľa hrubého špagátu.

— Áno, je to môj.

— Co je v ňom?

Tylda mu vyložila.

— Súhlasí, — hundral policajt. — Budete prepustená, stalo sa nedorozumenie. Niektorí ľudia zbadali, že vám balik spadol do rieky; ktosi nebol lenivý, išiel za ním člnkom pod most, vylovil ho a ráno nám ho priniesol. Potom v priechode pri Lebemannovom obchode vo vzdialenejších uliciach našli roztrúsené čiastky ukradnutého tovaru. Tade ste vy nemohli ísť, pátranie začali v inom smere a vy ste prepustená. Nič si z toho všetkého nerobte, to patrí k veci.

Odovzdal jej balíček a ukázal jej cestu von.

Tylda skrúseno, so sklopeným zrakom prešla cez miestnosť poníženia a vystúpila na rannú ulicu. Bolo okolo deviatej, augustové slnce stúpalo k výšinám a po uliciach sa hmýrili zástupy chorých, čo sa ponáhľali, krivkali, či sa vracali z kúpeľov.

Po hlavnej ulici šla politická demonstrácia. Niekoľko sto ľudí, ozdobených národnými trikolórami, vykročovalo pri rezkých zvukoch trúb a bombardónov. Strana vlasteneckých socialistov mala dnes v Bahňanoch zjazd.

Zišli sa jej pracovníci zo všetkých strán; už druhý deň demonštrovali, rečnili a nosili svoje farebné štandardy. — Ni zisk, ni sláva, len naše práva! Žiadame pokrok a spravodlivosť! — a podobné ušľachtilé výpovede vzbudzovali sympatiu občianstva i vrchnosti proti tejto ne-revoltujúcej strane národných spokojencov.

— Skromní sú, — ustálila si Tylda. — Sú to i moje zásady. Nie zisk ani slávu; nechcem už viesť, rozkazovať, len svoje práva si žiadam, aby som mohla žiť a slúžiť na zemi.

Tylda bola vždy vnímavá pre pekné a zošľachujúce vety. Podarený aforizmus ju vedel nadchnúť, po plamennej reči ľudového apoštola vedela plakať, cítila sa lepšou ani po spovedi. Nie, nebol to chamtivý tvor, skôr ponížená a vždy skromná dieťa božia.

V tejto rannej chvíli bola by najradšej raňajkovala, keby bola mala čo. Napila sa aspoň studenej vody a vytiahnuť zo svojho vráteného, premočeného balíčka vreckovku a kúsok mydla, v odľahlej časti parku pri fontáne sa umyla. Cítila sa hneď sviežejšou a vidiac farebný pochod, pocítila k tým ľuďom zvláštnu prislusnosť a pridala sa k nim.

— Tu máš, sestra, trikolóru, — a o chvíľu bola tiež ozdobená.

Pochod sa zastavil na námestí, rečník sa rozhovril a Tylda o chvíľu ustálila, že strana je zväčša úradnícka. Rečník sa hneval na Marxa a za päť minút ho roztrhal na franforce i s jeho „Kapitálom“.

— Kde sú marxisti? Čo dokázali radikálni internacionalisti? Čo vykonali za vás komunisti? Ství ľud do bez-nádejných stávk, zväčšujú len biedu, ale ukážte mi jedného človeka, ktorému na nohy pomohli! A zatiaľ naša „Družnosť“, naša „Ochrana“ idú sa roztrhať pre malého človeka.

— To je pravda, — prikyvovali viacerí. — Nebyť „Družnosti“, tak som dnes od železnice vyhodeny, restringovaný. „Družnosť“ ma výskrabala a so mnou ešte dvoch len z Bahňan.

— Troch zachránila? No a tých ostatných nech čert vezme, čo? — poznal kosi z vedľa stojacich. — Dakujem za takú spásu národa. Najprv im pohrozil, veľkú časť vyhádať, potom niektorých s ohromným vreskom, trikolórami a bubnom zachrániť. Teda nie vymáhať všeobecné zlepšenie stavu úradníctva, zvyšovať jeho životnú úroveň, ale zo záplavy na nich sa valiaceho svinstva a vykorisťovania zachrániť pár bielych vrán a na schôdkach ich ukazovať ako spásnu činnosť strany vlasteneckých pavúkov a trikolórami obľafnutých pivomných sociálnych uskokov.

— Cloveče, vy ste nejaký boľševik!

— A čo s tým, vy chudák, keby som i bol? To, čo som povedal, ostane pravdou. Miesto bielizne mali by ste však radšej moje slová rozoberať.

— Mali by byť všetci v našej politickej strane a v „Družnosti“, dostalo by sa všetkým jej výhod a ochrany.

— To neverím, to by bol boľševizmus. Tak pre koho by boli vymysleli sporivú a vlasteneckú otcovia národa zákon o restrikcii, o znižovaní plátov a o znemožnení postupu, keby vaša „Družnosť“ každého vyškrabala? Veď bol vraj štátny záujem tie veci uzakoniť, a tí, čo to uviedli, boli štátotvorní poslanci, a ako by sa smela vaša „Družnosť“ vzoprieť?

— Pst, ticho tam, nepočuť rečníka!

A toho veru bolo hodno počuť.

— Socializmus nesmie byť len bojom o hospodárske ciele, musíme mať pred očami celého človeka, a u toho nefunguje len žalúdok. Náš idealistický socializmus je na postupe a tento postup nikto nezadrží. Preto sme zdôraznili zduchovnenie socializmu a radi vidíme, čo sa z tejto stránky v našej strane ukazuje.

— A skutočne sa tu ukazuje akési zduchovnenie, lenže ho nevidieť, skôr cítiť, — poznal zase predošlý ironický poslucháč a pritisol si na nos vreckovku. — Toľko ducha v jednej partaji som už dávno necítil.

Tylda, ktorú reč dojímala, zlostne naň pozrela. Bol

to mladý človek, vysoký, štíhly, s hustými, rozstrapatenými čiernymi vlasmi a ohorenou tvárou. Bol zrejme podráždený, stále trepal, kritizoval rečníka, a že ho došiel neodstrániť, to mohol ďakovať jedine tomu, že stál na okraji, kde zástup bol redší. Ale i tak už netrpelivo pozerali na neho.

— Ticho buďte, mládenec, — napomínal ho starší, dobre oblečený pán, na pohľad vyšší úradník. — Alebo, ak sa vám nepáči, vzdialte sa... Však áno, sestra? — dodal, vidiac súhlasné prikývnutie Tyldy.

Rečník sa vznášal vo výšinách, bubliny padali z nebies:

— Revolucionizovať národ, aby s jeho pomocou bolo možné získavať a udržiavať sociálne a hospodárske predpoklady ľudskej dôstojnej života.

— Hergot, otlaky ma božia, a aj akoby som rev somára počuval; istotne bude pršať, — znela poznámka.

Zboku od parku príšúpil sa staručký žobrák a s kloúbkom v ruke diskkrétne žobral medzi poslucháčmi, stojacimi na okraji.

— Budiť a uvedomovať duchovnou prácou, prebúdzaj v ľuďoch zmysel pre vyššie hodnoty mravné, než sú jedlo a peniaze.

— Prosím ponížene o malý darček, — pokúšal žobrák vlasatého mladíka.

— Načo vám je ten darček?

— Hladný som, chcem sa najesť.

— Čo, vy chcete jesť? — vybuchol mladík. — A hospodárske predpoklady sú psi? A vyššie mravné hodnoty sú pre mačku, na tie vy kašlete, pre vás len jedlo a peniaze? Maš odtiaľto, nič vám nedám, najedzte sa sociálnej zduchovnenosti a mravných hodnôt!

Starec nechápavo a ustrašene zmizol.

— Stobodu svoju, na toľkých bojištiach krvou a zbraňou vykúpenú, zbraňou v ruke uhláme. Národ sa presvedčí, že my sme základom jej sily v mieri, ale môže sa spoliehať na nás i v búrlivých časoch, že vieme udrieť tam, kde nepriateľa najviac zabolí.

— Tristo hrmených, v parížskych bordeloch nie je sadiť dovolené používať zbrane. Dievky smú mlátiť i v najmodernejšom salóne len imitovanými, vzduchom plnenými bakaľami a kto chce i trochu tej krvi vidieť, musí za to platiť nevlastenecké peniaze. Na bojištiach budú pomery priaznivejšie.

— Nezabúdajme na jasnú tradíciu otcov, sme si vedomí toho svojho postavenia medzi ostatnými národmi; vieme, čo svet od nás čaká. Jasný charakter otcov nezotrel z nás storočia a pyšne sa bude ligotať i v nedohľadnej budúcnosti.

— Prepáčte, sestra, — priblížil sa k Tyldy dobre oblečený sused. — Prišli ste tiež na manifestáciu, či ste tu najšia? — Tylda sa zapýrila. Má sa priznať, že ani nie je členom ich strany a dostala sa k odznaku ako Pilát do kréda? Potom si to však rozmyslela.

— Prišla som sem hľadať si miesto, a tak sa mi naskytla príležitosť, aby som ukoristila pár krásnych chvil a nadšených slov.

— Krásne od vás, sestra, — chválil ju cudzinec a premeriaval ju od hlavy až po päty. — Dovoľte, som vrchný rada Vlastimil Obrovský. A ak sa vás smiem spýtať, aké miesto hľadáte?

— Rada by som dostala miesto úradnice, hoci pri železnici alebo pri pošte, znamenalo by to pre mňa zabezpečenú budúcnosť a penziu.

— To je pravda, a máte dobrú kvalifikáciu?

— Bohužiaľ, nemám. Žila som v dobrých pomeroch, bola som z domu bohatá, ale nešťastné manželstvo a smrť rodičov ma priviedli na mizinu. Pol roka som rozvedená, a veru praxe úradníckej nemám.

Tvár pána vrchného radcu prezradila príjemné prekvapenie.

— Tak stojte celkom sama na svete? No, rozhodne musím niečo spraviť, celkom iste vykonám, aby vás prijali. Nie tu, ale v Bratislave na riaditeľstve železnice. Chceme vás mať pred očami a bdieť nad vašou kariérou.

— Pane, ako vám mám ďakovať?

— Nijako, sestra. Ste prívržencom našej strany, to mi úplne stačí. Ale takéto dôležité veci nemôžem vybavovať tu na ulici. Bývam v „Tatre“ na druhom poschodí, číslo sedemnášť. Očakávam vás popoludní o tretej, aby sme žiadost zostavili. Tak do videnia, dobrý apetit!

Tylda v slzách ďakovala. Dobrý človek však skromne odmietol všetko.

— Nič to, je to zrejmom vlasteneckou povinnosťou. Do videnia! A ešte dobrú chuť!

Tylda ostala stáť šťastím celá omráčená. Medzitým sa zhromaždenie skončilo.

— Tak predsa len, predsa len vyjde moja hviezda, predsa sú ešte dobrí ľudia na svete?

K jej blaženosti nechýbalo nič, len trochu jedla, obedík nejaký. Ako len zabíť ten boží čas do tretej? Veď potom sa už nebude hanbiť a poprosí svojho ochranca o nejakú predbežnú podporu. Veď mu to poctivo vráti, keď bude zamestnaná. Cítila, že oproti tomuto človeku nemusí byť predpojatá, môže s ním hovoriť celkom úprimne. Ten človek má ideály, vie, aký je život, a iste jej pomôže.

Len ako zabíť čas? Bolo pol jednej. Bezradne sa túla po parku a bojovala so svojím hladom. Ako len oklamať žalúdok na tých pár hodín? Žuť niečo nechutného, aby sa jej skazil apetít? Vari by mohla kúsok mydla obľizovať, či nepozorovane zdvihnúť zo zeme ohorok a ten žuvať? Iste by mala z neho veľmi zľú chuť v ústach a potom už ani keby chcela, nemohla by nič jesť. Myslela na všelijaké otravné veci. Stopku zelenej papriky žuvať spolu i so zrnkami? Brrr, toho sa hrozila v myslí už od útleho detstva. Kúsok cesnaku v sladkej paradajkovej polievke? Fúj! Jej spoložiačka z detstva, Irena Šisková, chodila vlakom do školy. Cez obed ostávala v škole, tam počkala popoludňajšie vyučovanie. Dcéra chudobného strážnika malej železničnej zastávky si nosila svoj obed v masťom novinovom papieri. Tyldu raz zavrelí, musela ostať v triede až do druhej popoludní. Irena sa zmlievala nad ňou a podelila si s ňou svoj

obed. Mávala vždy to isté. Dva ohromné kusy chleba s maslom. Chlebík boží však bol nevypečený, zlepený a ťažký ani kusisko slaniny. Maslo na ňom v hrubej vrstve natreté. Noviny mohol človek dva razy prečítať; raz z papiera, a to isté obrátené vo vernom odlačku na Ireninom spečenom chlebičku. Chuť toho osoleného, ťažkého, papierom zavaňajúceho chlebička sa jej teraz zjavila v ústach.

Keby len bolo, i to by jej stačilo, bola to predsa len miešanina mútých a mastných pripravkov.

— Ty, sýkorka malá, tebe je dobre, — mrmľala polohlasne malému vtáčatku, čo tam skákalo okolo jej lavičky a strakatú hlavičku s modrými očkami huncútsky obracalo k nej. — Odo mňa, ty malý tvor, nič nečakaj, — ukázala jej Tylda svoje prázdne dlane.

Vtáčatko porozumelo prázdny dlani, neskákalo tam len tak zo zábavy, malo tiež hlad, uletelo k bohatším, štedrejším gazdinkám.

Priletelo však vtáčatko iné a modrými očkami si zdľhavo prezeralo Tyldu. Bolo to osemročné dievčatko s bielymi ľanovými vlasmi, oblečené v chudobné handričky. Nebolo však chudobné, lebo pod pazuchou stískalo dva zložené plechové emailované taniere; zložilo si ich do lona a spomedzi tanierikov ukázal sa jej poklad: ozrutná lekvárová buchtka, ešte i makom posypaná.

— Dobre ti, dieťa, — povie jej Tylda, ktorej sa zbierajú sliny v ústach a nevie od buchtu oči odtrhnúť.

— A vy ste už po obede? — sputuje sa jej maličká.

— Hej, už tri dni, dušička malá, — povie jej Tylda s horkou iróniou.

Dieťa neporozumie.

— A čo ste jedli na obed? — sputuje sa. — Vari tiež takúto lekvárovú bambuľu?

— Nie, len sa mi o nej snívalo.

— Tak ste ani neobedovali?

— No, nie veľmi, moja milá.

— A chceli by ste takúto buchtu?

— Nechcem, lebo načo chcieť, aj tak mi nik nedá.

— Ale ja vám donesiem, na moj pravdu, len slovo, už vám aj nesiem.

Ani nepočkala na odpoveď, odbehla ani zajac a zmizla za rohom. O chvíľku sa vrátila a ozaj doniesla a so seba-vedomým úsmevom položila Tyldu i s tanierom do lona. Bola to práve taká poriadna buchtka ako jej.

— Nič sa jej nebojte, neukradla som ju. Len sa pusťte do nej.

Tylda sa nedala dlho núkať. Buchtka bola naozaj dobrá a zázračne rýchle zmizla.

— Viem, že by ste zjedli ešte jednu, — rieklo dieťa smutne a nespustilo oči z Tyldy, — ale teraz je to už nemožné. Už som na obed všetko vyčerpala.

Tylda ju vďačne pohľadila po vláskoch.

— Ani nevieš, dušička malá, z akej biedy si ma zachránila!

— To nič, to vám môžem každý deň.

— Ako sa voláš, moja malá, a či sa?

Dieťa sa rozhovorilo. Jej reč bola milá, ale nie naivná. Bola to reč predčasne dospelých, biedou gniavených, vážnych a múdrych detí.

— Volám sa Oľga a mamička ma volá Oľinka. Mamička je krajčírka, ale má málo práce a sme veľmi chudobní. A tak ja som prišla na veľmi dobrú vec, ako si zaopatriť trochu jedla, aby sme doma neumreli, keď mamička nemá práce. Poviem vám, ale nesmiete ma nikomu prezradiť a ani ma nesmiete napodobňovať. Ak chcete, ja vám vždy zaopatrim trochu jedenia, môžeme sa tu stretnúť každý deň, ale sľúbte mi, že ma nevyzradíte.

— Nie, Oľinka, sľubujem ti to.

— Tak pozrite, tam za rohom sú kasárne. Počujete ten spev, to spievajú vojaci. Tam od kraja prvý oblok, tam majú veľkú jedáleň. Ja sa tam vše na obed i večer prikradnem s taniermi; mám tam už medzi nimi dobrých známych, ktorí myslia na mňa, a keď im vo veľkej spoločnej mise niečo zvyší, odložia a potom mi to dajú.

Sú to dobrí páni, povedali mi však, aby som to nikomu nespomenula, lebo to nesmú robiť, a ani nikoho cudzieho ta pozvať nemôžem. Tak, nič sa nebojte a nechajte všetko na mňa. Kedykoľvek pridete, vždy sa vám ujde jedla, uvidíte.

— Aká si dobrá, Oľinka! Aké máš zlaté srdiečko!

Dieťa sa na ňu usmialo, jeho očka boli plné nehy a dobroty.

— Ty, chuderka malá, aká si dobrá, akú máš vyhranenú cestu v živote a ako budeš pykať za svoju dobroť!

Oľinka sa však porúčala, musí už ísť, mamička ju čaká o jednej alebo večer o šiestej. Do videnia! Len neprežraďte nikomu!

— Nie, nie, Oľinka, do videnia!

S vďačným srdcom sa dívala za malým tvorom, potom pozrela na hodinky.

— Pomaly sa i môžem vydať na cestu. Pár ráz sa ešte prejsť, a už bude čas.

Blížila sa k „Tatre“ a presne o tretej zaklopala na dvere svojho ochrancu.

— Ďalej, — zaznela vľúdna odpoveď a Tylda odhodlane vstúpila. Ten hlas jej vrátil dôveru.

— Všetko bude dobre, — šeptala si.

Pán Obrovský ju vital a prišiel naproti. Tylda ho udivene premerala pohľadom. Mal na sebe kvetovanú hodvábnu pyžamu a celý šedivý človečik bol ako vymenený. Bol bystrý, žiaril humorom a akosi mondénou, nevážne myslenu prepiatou zdvorilosťou.

— Sadnite si, milostivá pani, — ponúkol Tyldu, uká-žuc jej miesto pri prestretom, čajom, zákuskami a ovocím obloženom stolíku. — Prepáčte mi, že vás prijíмам v pyžame. Je to môj starodávny zvyk, že doma sedieť ináč nevydržím, a vy mi prepáčite a akiste mi žičíte, aby som sa i teraz pohodlne a dobre cítil, keďže vám i ja žičím to isté.

— Ale, prosím, prosím, — odvetila Tylda zmätene.

Zrakom prebehla druhý stól a celú izbu. Hľadala prichystané hácky papiera, atrament a pero, niečo, čo by súviselo s cieľom jej návštevy, ale nič takého nikde nevidela. Celá izba bola akosi profánne ozdobená. Prestretý stól, pri ňom dve stoličky, úplne vedľa seba postavené, všade kvety a v kúte sa chladili fľaše vína v lade.

Takto čaká zamilovaný mladík svoju milú, ale nie dôstojný starší pán prosebníka, ubiedenú stvoru, ako som ja!

Najväčšmi ju znepokojoval sám pán vrchný radca. Bol celkom zmenený. Smial sa, žartoval, rozprával anekdotu za anekdotou.

— Sadnite si, milostivá, — so žartovným násilím ju usadil do kresla.

Sám vhuhol do druhého a svoju ruku položil za Tyldino rameno.

— Najprv si vypijeme trochu čaju, ak neohrdíte, a medzitým môžeme sa pohovárať. — Nalial jej čaju, pritiahol táčne so zákuskami a stále sa usmievajúc, ponúkal ju. — No, netvárite sa už tak rozpačito, cítte sa u mňa doma a nedajte sa už toľko ponúkať.

Tylda ťažko utláčala svoj nepokoj.

— Prosim vás, prepáčte, som práve po obede, nemôžem jesť nič ani pri najlepšej vôli, ani ma, prosím, nenúťte, a ak mi chcete naozaj niečo dobrého preukázať, prístupne k veci, k cieľu mojej návštevy.

— Ej, ej, akoby na to nebolo dost času, — zazlieval jej neochotne a jeho prsty hladkali jej rameno vyššie, vyššie. — Tak povedzte, naozaj tak sama stojíte na svete, nikoho nemáte?

— Hej, stojím úplne osirelo, bez pomoci. Som rozvedená nie z vlastnej viny, a môj muž predsa dosiahol bezcharakternou prefikanosťou advokáta to, že mi ani groša platíť nemusí.

— Ohó, to je zaujímavé! — zvolal pán vrchný radca s rastúcim pôžitkom a jeho ruka z goliera Tyldinho kabáta pomalinky preklzla za krk, najprv nesmelo, potom vždy smelšie a hlbšie.

Tylda pocítila jeho dotyk a všetkými silami sa ovládala. Do jej čaju spadla muchy, jej zrak nevoľky sledoval trepotanie hmyzu. Vše sa priblížila k okraju šálky a malými nôžkami sa už-úž zachytila, príťažlivosť tekutiny však ju nepustila a ona vždy padla nazad.

— Ty biedny červík, kto fa vyslobodí? — šeptala Tylda a striasla sa.

— Prosim vás, — povedala netrzeplivosťou sa trasúcim prosebným hlasom a odtiahla sa od objímajúcej ruky. — Tak povedzte, ako si vlastne predstavujete svoj budúci život? Tak s mužom už nič spoločného nemáte? Ruka pána vrchného radcu, akoby nič, šmýkala sa teraz okolo jej drieku.

— Prosim vás! — a Tyldina duša zaplakala.

Ale ani nemohla dohovoriť, lebo pán radca, celý vzrušený, trasúci sa prísal sa perami i zubami k jej hrdlu.

— Pustte ma, hneď ma pustte! — kričala Tylda a všetkými silami ho odsotila od seba.

Stál tam červený, s vystúpenými očami, udychčaný, s neprítomným zrakom.

— Čo chcete? — kričala Tylda.

— Niečo za niečo, — chrčal, — chcem vás mať!

Vrhol sa k nej znova. Tylda mu zachytila obe ruky a nepustila, hoci ju akokoľvek trhal.

— Cloveče, spamätajte sa! — vyrážala zúfalo.

Trochu sa utíšiľ a potom ju premeriaval s nenávisťou náruživosťou.

— Vaše šedivé vlasy, pane, — chlácholila ho Tylda s plačom v hlase a so slzami v očiach, — vaše ideály, ja, vaša sestra, národ, všetko za národ, za vlasť... Nepamätáte sa už na nadechnuté chvíle predpoludnia, prečo ich rúcate? Čo odo mňa chcete, od sestry, od našdenca vašich vznešených myšlienok a vašej humanity? Čo na mne máte? Taká som biedna, chudá. Nestáčiť vám moja oddanosť? Prečo nemáte so mnou zmlouvanie v znamení blahy národa, so sestrou, so mnou, prečo ničíte moju úctu?

— Kašlem na vašu úctu, — zavrčal chrapľavo, — i na

ideály, som chlap, chcem vás, teba, tvoje ústa, tvoje telo, ty...

Odsotil stoličku, čo stála medzi nimi, jeho tvár sa skrivila, z očí mu iskrila bezohľadnosť a rozvášnenosť.

S Tyldou sa zakrútil svet, v očiach sa jej zamtilo, bodavá bolesť hladného žalúdka jej stúpala až do mozgu, po tele sa jej rozlialo žeravé, roztavené železo.

— Ty zviera, — kričala bez seba a nahla sa k nemu, — tu máš moje ústa, na bozkaj ma; ty dravec, tu máš moje hrdlo, v mojich žilách je ešte pár deci skysnutej krvi, na, vysaj ju; ty upír, tu máš moje vyčnievajúce rebrá, — a jedným trhnutím rozopla blúzu na sebe, — ohmatávaj si ich po chuti; na, tu máš moje koštie, chrumkaj si ich; ty pes, ty humanitná hyena, tu máš moje ruky, nohy, celú moju utrmácanú biedu, pomiluj ju, ty ideový šakal; tu, hľa, moje telo, zožer ma celú, nenechaj nič červom pod zemou!

Jej hysterický rev a neskrtná divosť Obrovského nastrašili. Ustúpil k dverám a so stiesneným zrakom počúval, kedy vrazia ľudia do izby.

— Marš, marš, ty potvora! — zasyčal, keď na chvíľku vydýchla. — Von odtiaľto, prac sa, lebo fa dám vyšikovať! Ideš už, alebo zavolám políciu!

Tylda zmĺkla. Stisla pery, zapla si kabát zimomravou rukou a trasúc sa na celom tele, bez slova išla von. Vonku už stáli ľudia, začula ešte na schodoch výklad Obrovského.

— Takýto násilnícky žobrák, vydierač, takto má človek prijímať žobravých prosebníkov...

Išla rýchlo, ani sa neobzrúc, s hrmotom, rytmickým, tupým hučaním v ušiach a nemysliac na nič. Pri elektrárni primiešalo sa jej do sluchu dupotanie olejových motorov: pam-papa, pam-papa...

Večer už bol tu, ulice zažiarili zase v záplave reklamných svetiel a výkladov, z polnoty parku hrnuli sa domov ľudia. Kdeko sa zastavil a hlavou krútiac, zadíval sa za žudnou bledou postavou, ktorá sa ako bez rozumu rútila cez zástupy cestou-nejcestou.

V jej zatemnenej, otupenej mysli hlásil sa prvý posol skutočnosti. Najprv nesmelo a len chvíľami, potom vždy násilnejšie a vytrvalejšie: únava a hlad. Musela zvolniť kroky; zdalo sa jej, že musí odpadnúť, a pritisla si obe ruky na svoje besne búšiace srdce.

Hlad, treba jesť, treba naplniť ubolený žalúdok. To páľivé pichanie je neznesiteľné. Ústa mala vyprahnuté, tie si nežiadali jedla, ale jej vnútornosti sa kŕčovite stahovali bodavou prázdnotou.

Do nosa jej udrela vôňa guláša. Bola taká násilníčka a strhujúca, že sa musela zastaviť.

Žobrák, vyžobrák trochu, reval v nej hlad — a hltal, hltal so zúrivou dychtivosťou.

Obrátila sa v smere vône. Stála pred zamrežovaným oblokom, dnu veľká sieň, plná vojakov. Dvaja z nich práve položili veľký kotol s pariacim sa jedlom na dlhý stôl. Chlapci rad-radom prichádzajú, každý s plechovou šálkou v ruke a jeden ohromnou naberačkou každému nadeľ, ešte i kusisko komisará pridáva z kopy na druhom stole.

Tylda pritisne tvár k mreži a vytrešteným zrakom vdychuje nebeskú vôňu jedla. Väčšina chlapcov už má svoju porciu, sadajú si na kavalce a mľaskajú. Guláš i chlieb im miznú cez zdravé gágory. Tyldin zrak sprevádza každý kus od šálky k ústam.

Niektorí ju zbadali a hrnú sa k obloku.

— Poďte dnu! — vykrikujú na ňu. — Máme tu pre slečinky miesto.

Vesely rehot sprevádza každú šľavnatú poznámku.

— Poďte, no, čo tam čumíte?

— Dajte mi trochu jedla! — prosí váhavý, chrapľavý hlas od okna.

Berú ho v žart.

— Dáme, dáme, — rehlia sa, — len poďte dnu, alebo počkajte, hneď vyjdeme k vám a dohodneme sa. Niečo za niečo.

— Páni, prosím vás preboha o trochu jedla, zmlúvte sa!...

Malý, rapavý chlapčiek dobráckeho vzhľadu schytí svoju šálku a bliži sa k obloku.

— Nechajte ju, má naozaj hlad, nebláznite sa.

— Po-zorr! — zaznie varovný rev najbližšieho pri dverách.

Chlapci zmeravejú a stoja sťa sviece; do siene vstupuje pán poručík. Mladý, pekný oficerik. Kráča sťa boh a po dobrej chvíli, keď sa niekoľko ráz prešiel, milostivo zabručí:

— Pohov!

Postoje zmäknú, chlapci sa pohnú, niektorí ďalej jedia. Oficerik sa bliži k obloku.

— Čo sa tu robí, čo tu čumíte? Aká to tam ženská?

— Má hlad, prosila o jedlo.

Poručík v peknych lakových čizmických pristupuje bližšie a skúmavo hľadá von.

Uslzená, bledá ženská tvár, ošúchaná postava oboma rukami sa drží mreže a tak sa díva do siene. Tá bledá, dychtivá tvár, tá postava, ubolený obraz siedmich egyptských múdzových rokov.

— No, ale toto je bezočivosť! — dopaľuje sa pán poručík. — Tak čo je tu, válov pre pouličné cundry? Všetky dievky z Váhového radu sem budú chodiť na stravu, a keď im remeslo nejde, tu budú žobrať? Kde je misa?

Ukázali mu.

— Tak teda na to vy potrebujete zvyšné porcie?

— Dolovič!

— Rozkaz?

— Poďte sem! Misu so zvyškami odnesiete a odo dneška sám pôjdete s dvoma chlapmi do kuchyne, spočítate porcie, aby ani jedna nezvyšila. Vždy mi ohlásite, že ste rozkaz vyplnili. Ja vám dám zvyšky, ja vám dám svine kŕmiť! Službu konajúci rotmajster vám tu bude stáť a pozor dávať pri rozdeľovaní. A tú hnusobu mi odtiaľ odoženiete. Ak nepôjde sama, dáte jej pár kopanecov!

Ona však už tam nebola. Nemali už komu oddať kopance pána poručíka. Prv, ako bol vykonaný rozkaz,

Tyldu čosi nutkalo, aby na jeho vykonanie nepočkala. Ktosi ju potiahol od chrbta za sukňu.

Bola to malá postavička, svetlo oblúkovej lampy z rohu padalo na jej plavé vlásky. Z dobrotivých belasych detských očičiek kvapla slza.

— Sľúbili ste mi, že sem neprídete, že ma počkáte. Teraz je už koniec môjmu vynálezu, a my s mamou môžeme skapať hladom.

Prázdne tanieriky jej s besným štrngotom spadli na dlažbu. Tyldu to zahučalo až na dne duše.

Zakryla si tvár oboma rukami, horký vzlyk dusila na roch a odbehla...

Nešla ďaleko. V susednej krivej bočnej uličke ju ktosi zastavil.

— Mačička, kde ideš?

Bol to chlap s vrátnickou čiapkou na hlave.

Tylda sa obzrela. Z lokálu znela hudba, nad vchodom nápis, znútra osvetlený, kričavo červený: „Casanova“.

— Neváhaj, mačička, — pobádal ju vrátnik, — dnu je veľká, veselá spoločnosť, naše dievčatá nestačia, poslali ma pre iné. Si sice ako odratý kocúr alebo zmoknutý papagáj, ale panstvo je také spité, že mu to bude jedno. Preto veľa nerozmýšľaj a teš sa dobrému obchodu. No, pod!

Zdnu znel opilý vresk a bláznivé akordy hudby.

— Poctivosť, práca, — mihlo sa Tyldinou myslou.

Vedúce miesto, mravné hodnoty, národ, sestra, ideály, zduchovnosť virili jej v mozgu. Váhavo sa obzrela. Okolo nej nebolo nič, len špinavé múry ošarpaných domov a za nimi ošarpané duše ešte sto ráz špinavejšie. Na zemi len kamene, papierové odpadky a hniloba kanálu, a jedla ani kúšтик.

Okolo nej všetko vyprahnuté. Zem bola pustá, jej poklady, štedré zásoby a úroda vyvlastnená, a čo len niečo ceny malo, ukryté a starostlivo strážené.

Hoci bol august, zem sfaby pokrýval tuhý mráz, zmrznutý ľadový pancier — a nikde nebolo ničoho.

Nikde zadarmo nič nedávali, za všetko sa muselo platiť drahými peniazmi, ktorých nebolo; prácou, ktorú nik nepotreboval; vychrnutým telom, svalstvom a krvou, akej bol všade chatrný, bezcenný nadbytok.

— Za kúsok jedla bojovať, krv potiť, platiť ľudskou dôstojnosťou, dušou a telom. Telom — vami, vy moje vychudnuté rebrá; tebou, ty moja bezkrvná, chabá koža; vami, vy moje tenké ruky-nohy; tebou, ty moje ženské nešťastie — nie práca, produkcia, ale vy samy, vaša revúca bieda, vaša hynúca hmota to potrebujú!

Nebolo možno žiť, bieda sa narodila na preplnenú, zaľúfanú, hmyzom zaplavenú zem.

Nebolo čo jesť na zemi.

Tylda potriasla hlavou.

Vrátnik otvoril dvere.

— Hejahó! — znel znútra opitý pozdrav.

Tylda vstúpila a sklonila hlavu, poslušne, ponížene a odhodlane, ako sa patri človeku, ktorý chce jesť na zemi.

Dvere lokálu sa za ňou zavreli.

JAZDECKÁ LEGENDA

Medicina equitans Mračná sa sťahujú

Čatárovi Miroslavovi Kavalcovi visel nos až po zem a dušu mu hrýzli ťažké starosti. Vstúpil do izby ako stelesnené nešťastie. Na troch posteliach ležali v prijemnom popoludňajšom spánku traja jeho priatelia, mladí doktori divíznej nemocnice. Marhula, ako vždy, tak i teraz pekne, rytmicky chrápal a Syringa, ako obyčajne, občasná vstal a buď ho viacej-menej nežne praštil po chrápadle, alebo mu priložil na ústa mokrý úterák, čo mával už na to pri posteli prichystaný.

Kavalec sa chvíľku na nich díval. Ako nevinne spia, ako si Túbezne chrápajú, úbožiaťka, ani netušiac, čo im chystá blízka budúcnosť.

177

— Och, — vzdychol a sadol si na peľasť posteľe, čo stála v kúte ich veľkej spoločnej spálne i salónu.
— No už aj ty začni vzdychať a bláfať ako Marhula tuto, — ozval sa Syringa, — aj tebe uštedrím po chrápadle, aby si prišiel k sebe. Človek je celý deň i noc v krížovom ohni krkajúcich a chrápajúcich darmožrúťov.

— Hej, Syringa, čatár doktor Syringa, keby si ty len vedel!

Tento beznádejný výron Kavalcovho žiaľu Syringu prevkupil. Sadol si na posteli.

— Co ti je, Kavalec?

— Zle mi je, Syringa, ale je zle, či bude zle aj tebe a všetkým nám, čo tu dýchame spoločný vzduch.

— Radšej keby si nehovoril tak básnicky a nadarmo ma nestránil.

— Dozvieš sa hneď, Syringa, najprv však prebud Otta aj Marhuľu. Nech tu počujú, nech trpia s nami.

Otta a Marhuľu zobudil nebola ľahká vec. Klíli a ruvali sa so Syringom, sľubovali mu hroznú pomstu, krčahy studenej vody, rozobrané lôžko v noci, tento však im kavalec jednoducho prevrátil a tak, ako nechceli, aby posteľ spala na nich a nie oni na nej — museli vstať.

Kavalec bôl a nešťastie urobili básnikom, a tak ho posadla inšpirácia.

— Drahí bratia moji v spoločnom nešťastí, vy teraz kľajete a zúrite. Je to však všetko len chvíľkové. O minútu, až sa dozviете, čo je nového, prestanete už preklikať, ba práve naopak, odložíac svoju nevrlosť, vyvalíte sa mi na prsia, aby ste so mnou spoločne prelievali horúce slzy nad smutnou budúcnosťou. Preto, Otto, vytri si z očí ospalosť a ani ty neškúľ stáť na svoju prevrátenú peľasť, Marhuľa, a dávajte pozor.

Na Kavaleca sa dívali tri ustrnuté tváre.

— Čítali ste už dnešný denný rozkaz?

— Nie, — bola jednohlasná odpoveď.

— Hej, lebo vy denný rozkaz vôbec nečítate. Zijete

178

bezstarostne ako vtáci nebies alebo ten boží dobytok. Pre vás vyššie duševné zážitky, ako prečítanie rozkazu, vôbec nejestvujú. Zaslúžili by ste, páni doktori a čatári, aby vás vystvali každý deň o piatej popoludní medzi ucháňov do radu a aby vám rozkaz prečítal pán rotmajster Kopyto. Tak by ste ho aspoň museli vypočuť každý deň. Tak čujte teda, čo stojí v dnešnom dennom rozkaze. Odpísal som si ho v kancelárii, aby som vás ani slovom neoklamal!

Pozor!

Traja doktori sa vrazili do pozornosti.

Kavalec čítal:

— Denný rozkaz divíznej nemocnice zo dňa piateho septembra. Pohov! — Vzhľadom na chladné, daždivé dni odo dneška bude sa v nemocničných miestnostiach kúriť. Palivo sa vydáva dnes popoludní o piatej, rozdeľuje pán rotmajster Kopyto a to tak, aby na každú hlavu padlo jedno poleno.

— Čuješ, ucho, — obrátil sa Kavalec na spoločného ordonanca, ktorý práve vstupoval. — Odo dneška každý deň o piatej popoludní padne na tvoju hlavu jedno poleno. A teraz zmizni odtiaľto.

— Tak ďalej. Teraz prideme my:

... Podľa výnosu Zemského vojenského veliteľstva, číslo to a to, nech sú zaradení lekári divíznej nemocnice, a to:

čatár dr. Samo Marhuľa
Miroslav Kavalec
Jaroslav Otto
Cibor Syringa

do šesťmesačného jazdeckého kurzu delostreleckého pluku 130. Menovaní sú povinní dostaviť sa trikrát týždenne, v pondelok, stredu a v piatok od druhej do pol štvrtej k učiteľovi jazdy p. nadporučíkovi Lambertovi do veľkej jazdiarne menovaného pluku. Podpis: veliteľ divíznej nemocnice.

Nasledovalo mlčanie. Všetci traja udivene pozerali pred seba.

179

— To je hrôza, — vzdychol si Marhuľa. — Ja, usadlý, telný starší pán mám ísť rajtovať.

— A ja, — nariekal Syringa, — veď som len kost a koža. Čože ty, Marhuľa, ty aspoň máš na čom sedieť, ale vo mne kosti hrkocú už pri chôdzi, a nie ešte na koni.

— Čože vy, — mávol rukou Otto, — ste mladí ľudia bez zodpovednosti, ale ja. Ja mám doma snúbenicu, ktorá na mňa čaká. Ja túžim po rodinnom kozube, ja chcem mať deti, chcem sa kochať vo svojich potomkoch a teraz sa tu mám váľať pod kopytami rozžurných, cynických beští, ktorým na ľudskom živote pramálo záleží a ktoré ma zhodia, udupú, zmrzačia na smrť.

— Ešte to nám bolo treba, — ozval sa i Kavalec.

— Načo má doktor jazdiť na koni? Že nás v dôstojníckej škole učili strieľať z pušiek a guľometov, že sme poznali dômyselný mechanizmus ručných granátov, to ešte chápem a vážim si. Aká to bude výhoda pre teba, Marhuľa, keď ako lekár nebudeš vedieť, čo si počať s pacientom, a postrieľaš všetkých, aby ta už neobťažovali. Alebo ty, Syringa, povedzme — nechcú ti zaplatiť honorár. Vytiahneš si z aktovky zopár ručných granátov. 'Tak čo, zaplatíš za tie vetry či nezaplatíš,' zvereš na pacienta a uvidíš, ako rýchle svoj dlh vyrovná. Nemusíš ho dlho presvedčovať, nemusíš mu rozprávať siahodhlé citáty z histórie staroveku, ako si vedeli vážiť vetry starí Gréci a ako pre chrabrého Odyssea, čakajúceho na vytižený okamih odchodu na víťaznú plavbu po Egejskom mori, nebolo na svete vzácnejšej veci nad priaznivé a mohutné vetriáky. Teda nijaké dlhé výklady, nech prehovoríš zbrane! Granáty, šrapnely, taktika, puškohmaty, toto všetko akiste má svoj zmysel pre nás lekárov, ale jazdiť na koni? Lekár na koni! Pamätáte sa ešte na tie vojenské karikatúry s nápisom „Die reitende Medizín“, kde rakúsky krivonosý vojenský lekár, zrejme syn Izraela, drží sa kŕčovitě hrivy kobyle a sedí na nej s ohnutým chrbtom ani kocúr, čo ho po-

sadili na brús a teraz sa ten brús začne otáčať. Úbohý kocúr lezie, škrabe sa, len aby sa udržal, je však pritom smiešny, ani, ani... no, slovom, ani lekár na koni.

— To všetko nič, — ozval sa Marhuľa, — čože tam po smiešnosti, ale minule som bol vyslaný zastupovať šéflekára pri piatom jazdeckom pluku. Práve tam počuli nováčikov pred jazdou, i prišlo mi ich druhý deň ráno do päťatridsať na maródku. Hlásili sa všetci ako chorí a ja som zasol, keď som videl, akí sú polámani, rozodraní, dokrvavení, pluzgiermi pokrytí a zúfali. Uznal som ich, pravda, všetkých za chorých. No len to bolo treba, o deň nato prihlásil sa mi na maródku celý pluk. Počuli o milosrdnom mladom doktorovi, treba vraj pomery využiť a miesto krutého týrania poležať si doma či na maródke. Lenže priletel mi tam aj starý šéflekár, ktorý sa dozvedel o pomeroch. 'Čože,' reval na mňa, 'vy ste včera uznali za chorých päťatridsať nováčikov? Čo mali choleru, mor, týfus, zlomené nohy či zápal slepého čreva? Nie — učili ich jazdiť, boli trochu odrení, to vás tak dojalo! Tak ja vás teraz naučím ako treba celý odrený pluk za jeden deň s úspechom vyliečiť. Štetec sem a hodne jódovej tinktúry. Pusťte sem prvého nováčika. — Nováčik vstúpil. Šéflekár bol k nemu sladký ako med...

— Čo ti je, dieťa moje? Si odrený od jazdy, čo?'

Chlapík prikývol.

— A teraz rád by si si poležal pár dní tu na maródke, há? Kuracia polievčička, husie stehienko do jednej rúčky, do druhej marmeládová palacinka, há? Kým sa ti odrený zadoček zahojí, há? A o tri dni príšiel by si zase, há? No, ukáž sa, dieťa milé, kde tá boľ, vyzleč sa pekne, spúšť nohavičky!'

A tak, ako sa chlapík vyzliekol, preťrel mu krvavé pluzgiere ohromným štetcom, namočeným do jódovej tinktúry.

— Tak, teraz si bežka, aby som fa ešte aj nevykopol. A ak ta bude páliť, sadni si do potoka a vymáčaj si odreniny.'

Jednými dvermi vpušťali ranených, druhými peľášili von. Ten rev ste mali počuť, to škrípanie zubov, ale maródku zostala čistá a na druhý deň sa už nehlásil nikto.

— Tak sa liečia odreniny, mladý kolega, počúval ma starý, zajtra chlapi zase vysadnú na koňa, budú vidieť všetkých anjelov v nebi, tak to bude pár dní, ale jazdiť sa naučíte, za to vám ručím.'

— A teraz tento príšerný, delostrelecký výcvik máme pretrpieť i my.

— Hrôza, — odpovedali všetci jednohlasne.

— A viete vy vlastne, — pokračoval dobre informovaný Marhuľa, — kto je to ten nadporučík Lambert? Neviete, však? To je strašlivý, pekelný chlap. Jeho heslom je: alebo sa naučíš jazdiť, alebo zhyneš. Je to ohromný jazdec, ktorý vyhral niekoľko cien na svetovej olympiáde v Nizze. Je to bravúrny skokan cez prekážky, ktorý však od tých čias, čo sa oženil, nezúčastňuje sa na pretekoch, ani neskáče, lebo žena ho nepustí. Svoju prebytočnú energiu si vylieva teda ako učiteľ jazdy na nešťastníkoch k nemu zadených a myslí si, že musí vykynožiť každého, kto nie je šialene odvážny ako on a komu je život milý.

— Páni moji, — prerušil ho Kavalec, — tu niet času na dlhé porady. Tu treba rázneho zakrotenia. Hľadme na situáciu triezvo. Čo sa má týče a myslím, súhlasíte so mnou všetci, ja proti jazde na koni nič nemám, aspoň zásadne nie. Celkom rád by som bol členom príjemného, šetrného, civilného kurzu, kde učíte ľudí zbytočne nemučiť a kde ich učí len najdôležitejším, neveľmi ťažkým výkonom jazdeckým — a nie prostým cvikom na koni, obratom v prudkej jazde, úmernému, ťažkému klusu, ako by nás učil ten bláznivý, neľudský nadporučík na tom príšernom kurze delostreleckom. Ani mi na um nepríde, aby som sa dal na staré kolenná umorovať. Preto sa hneď oblečme, sú tri hodiny, a vyberme sa k veliteľovi nemocnice. Predložme mu veci pokojne, ako sú. Načo doktorovi jazdiť na koni? Povedzme mu,

že radšej poskáčeme všetci do Dunaja, než by sme vysadli na kobylu.

O päť minút boli všetci štyria oblečení na výsluch a pobočník veliteľov už ich aj ohlasoval. Vstúpili k „starému“. Bol to dobrý, šedivý chlap modrých vľúdnych očí, nedal sa ľahko strhnúť k hnevu a najmä s doktorom rokoval vždy pekne a priateľsky.

— Čože chcú páni? — spytoval sa usmievavo.

Kavalec, básnik a slávnostný rečník si odkašľal a začal: — Pán plukovník, čatári doktori Syringa, Marhuľa, Otto a Kavalec hlásia príchod do vašej kancelárie a prosia o výsluch vo veci jazdeckého kurzu.

Veliteľ vľúdne prikývol. — Aha, prišli ste poďakovať za našu pozornosť, že sme vám ten kurz na Zemskom veliteľstve vymohli.

— Pán plukovník, prišli sme poďakovať a zároveň prosiť, aby sme boli od kurzu oslobodení. Je našou jedinomyselnou, úctivou prosbou, aby sme jazdiť nemuseli. Všetci citíme ku koňom a vôbec k zveri štvornohéj neprekonateľný odpor.

— Dobre, — odvetil „starý“ pokojne, — dáme vám privieť z Afriky zopár pštrosov. Je to zver dvojnohá, bude vám azda milšia a bude to akiste aj zaujímavejšie, keď budete rajtovať za plukom do boja nie koňmo, ale na pštrosoch.

— Pán plukovník, náš odpor sa ani tak veľmi nevzťahuje na ten telesný stav koňa, že má štyri nohy, ale na jeho nepokojnú, potmehúdsku, Istivú povahu, v ktorej sa človek nikdy nevyzná. Je totiž známe porekadlo: jazda na koni je otvorený hrob.

— Tak neostáva nič iného, páni, než posadiť vás na kravy. Tie sú, ako je známe, povahy pokojnej. Tak čo, máte ešte dačo?'

— S vašim láskavým dovolením, pán plukovník, áno. Pri plnom vedomí dobre konanej povinnosti tu v divíznej nemocnici, prosíme vás, nechajte nás i naďalej pokojne, usilovne pracovať. Neráďte nás, pán plukovník, vťahovať do takýchto nebezpečných, zlých vecí,

ktoré nás umučia a môžu stáť aj život. Nech je nám dané i naďalej žiť peknej, lekárskej povinnosti.

— Hej, veru, brúseniu po korze, prespávaní celého popoludnia a presedávaní celých nocí v kaviarni Astória. To sú tie vaše povinnosti, ktorým žijete. A hádam tých pár hodín predpoludním, kým si so šéfom oddelenia vybavíte niekoľko simulantov. Ale vravím vám, — a tu si starý založil okuliare, čo bolo u neho vždy znamením zlej vôle, aj hlas mu prešiel do revu, — vravím vám, že som to od vás neočakával. Myslel som si, že mi budete vďační, že som vám umožnil naučiť sa tomuto najkrajšiemu, najdrahšiemu a najelegantnejšiemu športu. Naučíte sa zadarmo, naučíte sa od učiteľa, na ktorého budete do smrti spomínať a ktorý vám dá výcvik, aký by ste nedostali nikde, a ktorý z vás urobí jazdcov, gavalierov, o akých sa vášmu chumajskému, filisterskému, zakrpatenému mozgu ani nesnívalo. Preto ani slovo ďalej. Nakoniec mi budete ďakovať v slzách. A teraz marš von! Zajtra popoludní o tretej prihlásite sa u pána nadporučíka Lamberta. Odstúpiť!

Štyria bleskurýchle pozdravy, vľavo bok a štyria doktorí s kyslou tvárou, dlhým nosom ťiahli von z veliteľskej kancelárie.

Hrôza

Na druhý deň popoludní, už o druhej, štyria ustrašení doktorí sa tam prechádzali so stiesneným srdcom po dvore sto tridsiateho pluku. — Nebude na škodu, — radil im Otto, ktorý bol najnáchylnejší k pesimizmu, — keď tá pôjde skôr. Aspoň si trochu obhliadneme situáciu a poinformujeme sa. Nebudeme tam stáť úplne slepí a nemotorní ako vól so zaviazanými očami na jatkách.

— Pozrite, pozrite, — trhal ich za kabát Marhuľa, — pozrite na tú beštiiu.

Z maštale vyrazil krásny koník. Hnedák s čiernymi nohami a s čiernou temperamentnou hlavou, s výrazným

185

mi, divými očami. Obzeral sa dozadu do maštale a vidiac, že koniar ho nasleduje, kričel za ním a chce ho zaviesť späť, vyhodil zadkom, až tak zasvišťalo a hajdy, vytiahol sa a s vetrom opreteký po rozľahlom dvore kasárne. Rovno smerom k štyrom doktorom.

— Beda nám, ten nás teraz poštiepa ako chrústy, — nariekal Marhuľa a skrýval sa za ostatných. Ani tí si nedali povedať dvakrát a ozlomkrky bežali za ohradou, nestarajúc sa, že tam vhupli až po kolena do hnoja.

— Chytajte ho, čo pred ním bežíte, — revali na nich koniari, ktorí sa vyhnuli za konikom z maštale a usporiadali naň spoločný hon.

— Nech ho chytá šľak aj s tebou, — odvetil Kavalec, snažiac sa vyškríbať z hnoja na zábradlie.

Koník zatiaľ odbočil od ohrady doprava a zúril po dvore. Rútil sa ako divý dokola, až sa prehýnal od odstredivej sily. Keď bol od prenasledovateľov ďaleko, zastavil sa, zaerdžal, sklonil hlavu, vyhodil zadkom, potom sa postavil na zadné nohy a taktó sa prehupoval z predných nôh na zadné v bujnom, divokom tanci. Bol krásny. Srst sa mu leskla na slnku, na súmernom tele napínali sa svaly. Naraz sa zvalil do trávy, štyri nohy otrčil k nebesiam a slastne fučiac, rehtajúc a erdžiac, váľal sa v tráve z boka na bok. Koniari sa blížili, revali za ním: Gabriel, Gabriel, poď sem, vráť sa! ale Gabriel fujazdil pred nimi ako víchor, iba zadkom vyhádzoval v behu na znak svojho opovrhnutia koniarmi. A ešte divšie sa naháňal po dvore. Koniari mohli sa uštváť, ukričať a nemohli ho lapiť.

— Gabriel, — zaznel naraz hlas z druhej strany dvora. Bol to nehlasný, ale zvučný, kovový tenor. Gabriel sa na ten hlas zarazil a zastavil. Hlavu obrátil v smere volania a zarehtal.

— Gabriel, — znel hlas znova. Na druhej strane dvora pri kamennom múre stál mladý, štíhly dôstojník strednej postavy, čapica stiahnutá hlboko do očí. Len tam stál pokojne so založenými rukami. Koník, stále rehtajúc, blížil sa k nemu. Hlavu natiahol a poslušne

186

ako baránok zastal pred mladým dôstojníkom. Ten sa s ním zhováral.

— Gabriel, môj maličký, naničodný Gabriel, vybehol si z maštale na prechádzku. Prebehol sa trochu koniček malý po peknom úslíni, pováľal sa v tráve a teraz príbehol k svojmu gazdikovi. Čo by si chcel, ty môj maličký, cukrik, však, a potľapkanie. No, tu máš, ale teraz už buď dobrý, poslušný a vráť sa pekne do maštale. Koniari sú sice chumají a nevedia s malým Gabrielom zaobchádzať, ale zato sa na nich nehnevaj. Buď dobrým a poslušným koničkom. No, poď.

Koň šiel za ním ako verný pes až do maštale.

— Kto je ten dôstojník? — spytoval sa Kavalec blízko stojaceho koniara.

— To je pán nadporučík Lambert. Ten vie s koňmi zaobchádzať. Vie sa s nimi zhovárať a kone mu rozumejú. My by sme sa boli nachytali Gabriela, kým by sme ho boli dolapili. Je to samopašná, divoká potvora. Júj, ale vy ste si pekne zalezli do hnoja. Poďte sa očistíť. A čo tu vlastne hľadáte?

— Máme ísť o tretej na kurz k pánu nadporučíkovi Lambertovi.

— No, to ste si chytili, — smial sa koniar. — Tamto máte jazdiareň. Teraz o dvoch tam práve majú jazdu nováčikov, prvú hodinu. Cvičia ich dvaja rotmajstri. Ak chcete, môžete sa na nich podívať. Zavediem vás za doštené zábradlie, ani nás nik vidieť nebude. Poďte za mnou.

S tlúčím srdcom šli za koniarom a o chvíľku tam stáli za ohradou veľkej jazdiarne, dobre ukrytí, sami však dobre mohli vidieť cez štrbiny všetko.

— Tam v rohu stojí pán rotmajster Mlhuba a ten pred nami je pán rotmajster Kujon. Sú to dvaja strašní chlapi. Prvý najťažší výcvik nováčikov zverujú im. Teraz tu budú do tretej, potom sem pride s vami pán nadporučík Lambert.

Štyria doktorí cítili sa biedne a učupene sa skrývali za ohradou. Tam dnu v jazdiarni stáli dva rady koní,

187

dokopy päťadvadsať, a pri každom stál jeden nováčik. Chlapi boli bledí od strachu a nejednému sa triasli i kolená.

Rotmajster Mlčhuba zmizol za ohradou, čosi tam usporiadal, vydával rozkazy, vrátil sa do jazdiarne a zreval:

— Pozor!

Nováčikovia stáli ako sviece, len niektoré kone dupotali.

— Na povel „vysadnúť“ všetci razom pozdravíte, čelom vzad, pribehnete z ľavej strany ku koňom, ktoré zatiaľ zadržía koniari. Obidvoma rukami sa chytíte prednej a zadnej rássochy, jedným rozmachom sa vyšvihnete, pravú nohu pomaly preložíte cez chrbát koňa a vhupnete do sedla.

— Tak teda: Vysadnúť!

Všeobecny zmätok, kone sa pohýbali, niektorí z nováčikov nevedeli naraz vyskočiť, len skackali pri koni, rotmajstri kľiali a revali a takto po päťminútovom zápase konečne každý nováčik sedel v sedle. Sedeli bojzhlivo, oboma rukami sa držali prednej rássochy. Kone stáli pokojne, lebo ich trímali za opraty koniari.

Rotmajster Mlčhuba pristúpil pred rady.

— Tak už konečne všetci sedíte. Sedíte biedne, ako žobráci, zle sa na vás podívať, ale je to vaša prvá hodina a dnes máme na programe niečo iné.

Utreľ si spotené čelo a povzneseným hlasom pokračoval.

— Chlapi! Pozrite všetci pred seba na zem a povedzte mi, čo tam vidíte!

Hrobové ticho.

— Tak povedz mi ty, v druhom rade zľava tretí, hej ty tam s tým tupým nosom a s nechutnou papuľou, čo vidíš na zemi.

Ticho.

— Piliny. Drevené piliny na nej vidíš, dvadsať centimetrovú vrstvu pilín, zmiešaných so soľou, aby sali do seba vlhkosť zo vzduchu a aby sa neprašilo. Preto sú tu

tie piliny? Co vám šepká srdce, keď sa na ne dívate? Aby ste sa pri páde z koňa nezabili. Aby ste padali do mäkkého a vôbec, aby ste padali. Lebo padať je dôležitá vec. Vedieť dobre spadnúť z koňa je oveľa krajšia cnosť než dobre jazdiť. Padať z koňa nie je hanba. Nech si ani jeden jazdec nemyslí, ktorý ešte z koňa nespadol, že vie jazdiť a že je vôbec jazdcom. Tí najlepší jazdci sami nesčíslekrát spadli a padajú a dobre vykonaný pád srdce im rozveseľuje a myseľ povznáša.

— Toto skoro doslovne tak vraví ako pán nadporučík Lambert, — šeptal koniar.

— Nech vám uvediem niekoľko povznášajúcich príkladov, ktoré vás presvedčia, že dobre padať je cnosť. Sú priekopy a prekážky, najmä na pretekoch, ktoré kôň azda preskočí, ale jazdec obyčajne nie. Záleží iba na jeho šikovnosti, ako to vypáli. Neraz sa môžu zmýliť i veľkí jazdci. Tak sa zmýlil raz nebohý gróf Taxis v Pardubiciach na závodisku, kde spadol do jarku tak chybné, že si zlomil väz. Tento jarok sa i dodnes volá „Taxisgraben“. To sú však náhodné prípady. Obyčajne jazdcovi nebezpečenstvo života nehrozí. Tak napríklad Waleský princ spadne z koňa ročne priemerne sedemdesiatkrát. Ja sám som často padal, mám obe ruky, ľavú na troch, pravú na dvoch miestach, polámané. A predsa som tu. Pán rotmajster Kujon si roztrepal ľavé koleno a má trošku krivo zrastenú pravú nohu po zlomení. Ináč však sa mu nikdy nič nestalo a padá vždy šťastne a veselo.

— Chlapi! Od vás nemôžem žiadať, aby ste spadli v skoku či v najprudšej jazde, keď sa kôň potkne a urobí s vami šesť kotrmelcov. I na to hľadám s vami dôjde, najmä ak budete snaživi jazdci, predbežne však také veci od vás nik žiadať nemôže. Padať však musíte, naučiť sa správne spadnúť je práve také dôležité ako správny sed. Póda jazdiarne, pilinami pokrytá, vás priam láka, aby ste sa na ňu vyvalili. Preto nebojte sa. Pre nováčika strašným a neobyčajným býva iba prvý pád. Po prvom páde príde veci na chuť, zasmeje sa a

spytuje sa: no, to bolo ono? To je celé? A od tých čias využije každú príležitosť, len aby sa do pilín mohol zvaliť. Je nešťastný, keď aspoň dvakrát denne z koňa nespadol. Preto, chlapi, vážte si tejto chvíle, keď prvý raz spadnete, zapamätajte si ju, skrčte sa pri páde, ruky nerozhadzujte, hlavu si vtiahnite a len smelo padajte naľavo či napravo, komu ako srdce ráči.

— Pozor!

Hrobové ticho. Mlčhuba kývol dozadu Kujonovi a ten zmizol za ohradou.

— Hotovo? — spýtal sa Mlčhuba.

— Hej, — znela odpoveď.

Mlčhuba zdvihol ramená ako kapelník orchestra. Pá!

Nato jeden za druhým ozvalo sa šesť výstrelov z revolvera. Razom začali z troch strán bubnovať. Hromový rachot zaplnil celú jazdiareň. Mlčhuba s bičom v ruke priskočil k čiernemu koňovi uprostred a šibol ho cez kolená.

Účinok bol neopísateľný. Do koní, čo dostal pokojne stáli, hneď pri prvom výstrele akoby čert vliezol. Vyskočili z miesta, rozbehli sa na všetky strany, stavali sa na zadné nohy a erdžali ako diabľom posadnuté. Niektoré vyhodili zadkom, práskali do doštenej ohrady, čo znelo ako hromobitie. V tom pekelnom zmätku za minútu sedeli na koni iba piati nováčikovia. Mlčhuba vyskočil na koňa, pustil sa za nimi a začal ich s bičom v ruke naháňať.

— Co ty, lotor, ty ešte sedíš? Ešte si nespadol? Pre teba je všetko darmo? Ty sa krčovite držíš a nechceš spadnúť? Prásk, prásk, na, tu máš, aby si sa naučil padať.

Bičom švihnutý kôň stváral divy, najprv skoro z kože vyskočil, potom, postaviac sa na zadné nohy, sadol si a prevrátil sa na chrbát. Jazdec mohol byť šťastný, že sa naňho nezvalil a rebrá mu nepolámali. O chvíľku nebolo jazdca na koni, len rotmajster Mlčhuba, ktorý sa oháňal po jazdiarni ako diabol. Kone sa zhrčili dovedna

a niektoré sa triasli na celom tele. V druhom kúte zhrčili sa nováčikovia a triasli sa všetci. Ináč nestalo sa nikomu nič.

Kone vyviedli, nováčikovia odtiahli, prišli koniari s lopatami a hrablami a o dve minúty nebolo po cirku-se ani stopy.

Povrch pilín bol hladký, s peknými, pravidelnými brázdičkami po hrablách. Bol zvodný, lákal nové obete.

Vojak a civilista

Presne o tretej hodine zjavil sa v bráne jazdiarne pán nadporučík Lambert. Doktori stáli uprostred a rozčulene sa dohadovali. Poznali ho hneď, veď ho už videli vonku na dvore. Bol to pekný, mladý človek, grációznych, skoro dievčenských pohybov, dobrácke, ale výraznej tvári, čiernych očí. — Je to milý chlapec, — musel ustáľiť každý, kto ho zazrel, a bolo si akosi ťažko uvedomovať, že je to veľký jazdec, víťaz olympiád, kde vysielajú národy svojich najlepších. A pritom skvelý, obávaný učiteľ.

Doktor jeden za druhým predstupovali, vrazili sa do pozoru, pozdravovali a predstavovali sa.

192

by skúsil muknúť dakto u mňa či zastaviť koňa bez môjho dovolenia! Civil, ak spadne, zostane ležať v pilinách ani zdochnutý pes, čaká, aby ho traja sluhovia zbierali, potom sa dovlečie do kúta, narieka a piliny soli slzami. Však preto ani netreba tu pridávať novej soli, lebo piliny sa stále polievajú slanými slzami zbabelých civilov, ktorým tu dovolili týždenne pár ráz v kurzoch dokopať najelementárnejšie pravidlá jazdy na koni.

Voják? Ten to nespraví. Spadol si? Tak len bleskurýchle vstaň a vyskoč znova na koňa. Jeden-dva-tri, už si aj na ňom, už si sa aj zaradil a ideš ďalej.

Udrel si sa na ohrade? Udri ju aj ty. Tlačí ta sedlo? Zatláč ho i ty, aby spony zapraskali. A tak sa stane, že kto u mňa má dostatočnú, ten inde by mohol ísť za jockeya, kto u mňa má dobrú, ten je závodným jazdcem a virtuózom a výborný nedostal ešte nikto, lebo tú mám ja a šampionát republiky držím predbežne ja.

Vojenský a civilný výcvik? To sa neďá vôbec porovnať. Tam povoľnosť, mäkkosť, babranie a polovicitate fuserstvo, ktoré zlyhá, keď príde do tuhého. Tu zase dôkladnosť, oceľová energia, vynaliezavosť všade, virtuozita a neohrozenosť. Však uvidíte sami.

— Ani vy tam, hľa, — ukazoval na Syringu, — nemáte práve ideálnu postavu. Ste dlhý ani telegrafný stĺp a chudý ako chrt. Budete sa kláť na koni ani veža a keď spadnete, zvalíte sa ani klát zo stavby.

— Vy tam, — ukazoval na Otta a Kavalca, — ste už súmernejší a tento tu, ten Kalenčík, má postavu, ako sa na jazdca patri. Prirodzene, že je to len dohad, ktorý môže sklamať.

Civilný jazdec, — pokračoval Lambert po chvíľke mlčania, medzičím so záujmom ohmatával lýtkové svalstvo piatich doktorov, — hneď na prvej hodine strká si nohy do strmeňov. Pri opieraní o strmene je jazda, pravda, ľahšia, nepomerne ľahšia, ale len zatiaľ, kým koň pekne ide alebo ticho kluše. Pri rušivej jazde strmene nepomôžu, tu sa udržuje jazdec kolenami, ktoré

194

— Tak vy ste to, páni doktor, — a skúmavo ich prezeral. — Budete mať aj pliateho kamaráta, už aj ide. — A skutočne v bráne sa zjavil Gusto Kalenčík, ktorý toho času neslúžil v divíznej nemocnici a bol pridelený na letisko do Vajnora ako plukovní lekár. Rozkaz však musel dostať i on, lebo, hľa, prihlasuje sa i predstavuje.

— To už tri razy týždenne vás tam pustia a dotrepete sa sem vždy načas, však? — spytoval sa Kalenčíka. — Z Vajnora autom je to sem desať minút a áut majú letci dost.

— Na tejto prvej hodine aj tak nemôžeme nič spraviť, tak sa teda pohovárime, — pokračoval pán nadporučík. — Sedel už z vás niekto na koni?

— Hej, ja ako chlapec, — prihlásil sa Kavalec, — za-
vše, keď som šiel s paholkami napájať do potoka.

— Vy máte teda aj jazdeckú minulosť. A kto ešte? Nikto viac? Nech vidím, akých ste postav. No, vy tam, — ukazoval na Marhuľu, — ste ako bravro vykrmený. Máte krátke nôžky, guľaté stehienka. Z vás asi závodný jazdec nikdy nebude. Ani vám u mňa neprorokujem nejakú slávnú budúcnosť. Natrápíte sa, kým sa naučíte jazdiť, však vám kone tie vaše buclaté stehienka trocha obstrúhajú. Budete si na jazdu spomínať.

— Už vzhľadom na moju postavu nemohli by ste ma, pán nadporučík, od jazdy oslobodiť? — spytoval sa Marhuľa s bleudou nádejou v srdci.

— Ba ešte čo, veď ste ináč zdravý a tú vašu moletnosť tu trochu stenčime. Nič sa nebojte, jazdiť sa naučíte. U mňa sa musí naučiť každý, ináč ho tu nestrpím, ale predtým, než ho pustím, musí niečo skúsiť. Tu je to iné než v civilnej jazdiarni. Civilný učiteľ je platený, a preto, keby bol hocijakým výborným odborníkom, jeho záujmom je, aby svojich žiakov netýral a neodstrašoval, ale udržal a šetril. A to tak nejde, pánovia Civil, bez železnej disciplíny, nikdy nemôže mať tú energiu a sebaovládanie, aby sa poriadnemu výcviku podrobil. Keď ho dačo zabolí, zveje a zastaví sa. Nech

193

má zatlačené do sedla. Základ jazdy, naučiť sa správne sedu, sedieť pevne, to je jazda bez strmeňov a to je to, čo civil nevie. Ten je príliš pohodlný, aby sa dial koňovi trepať nekonečné hodiny, aby prerobil s koňom každé hnutie. Ten sa od prvej chvíle len hupe pekne v strmeňoch, však to potom podľa toho s ním aj vypáli. Chýba mu istota. Koľko ráz sa stane, že vám strmene pri pretekoch či v prudkej jazde uniknú. A v prudkom cvale ich už nenájdete. Potom beda vám, ak ste neboli naučení a zvyknutí jazdiť bez nich. Pri prvom skoku koňa či prudkom obrate zletíte. Jazdec vojenský však pokojne cváľa ďalej. Stratil som strmene? Čert ich vezmi! A letí, skáče, rúti sa ďalej cez prekážky bez strmeňov.

Potom i tie kone. Nebojte sa divých koní vojenských. Čím temperamentnejší koň, tým lepšie pre vás. Tým viacej skúša vašu zdatnosť a napína sily. Za pár hodín príde na to každý, že vôbec nie je pôžitok sedieť na pokojnom koni. Koň má byť veselý, temperamentný, čulý, a nie ospalivý a pomalý. Na civilné kurzy dávajú kone, ktoré údajne ani nie sú koňmi, len akýmiisi krížencami kobyly a rožného dobytká. Len aby sa civil šetril, aby sa mohol chvastať v kaviarni, že dnes rajtoval, aby sa však dáko nezodral.

— A propos, máte už čizmy?

Váhavo pozerali na seba. Okrem Kavalca mali všetci. — No, máte či nemáte, do pätnásteho, do začiatku kurzu, môžete mať všetci. Pekné, mäkké či polomäkké čizmičky. Škoda tvrdých, lebo tie sa na koni i tak dolámu. Na nohavice si dajte spraviť kožené vložky, rajtfleky, lebo sa na vojenských sedlách zamazete. Chlapi ich konzervujú lojom a dačo na nich vždy ostáva. Príďte aj paličky, obyčajné trstinové za korunu a pätnásteho o tretej popoludní sa tu uvidíme. Do videnia, odstúpiť!

195

Služba ako remeň alebo — de Gustibus non est disputandum

Pravou kľatbou službukonajúceho lekára divíznej nemocnice bolo oddelenie dôstojníkov. Páni dôstojníci s obľubou si nechávali volať doktora a beda, ak neprišiel hneď a nežiarila jeho ospalá tvár ochotou.

Kavalcovi búchajú v noci na dvere. — Pán doktor, pán kapitán na trojke vás volá, ale hneď.

— Čo mu je? — sputuje sa ospalý Kavalce.

— Neviem, — priznáva sa ucho, — len rýchlo, rýchlo, už sa vás nemôže dočkať. Zúri od netrzeplivosti.

Kavalec vyskočí, vezme si injekčnú striekačku a rúti sa na oddelenie dôstojníkov. Vrazi do trojky a udychčane sa zastaví. Pán kapitán leží oblečený na posteli, fajčí cigaretu a pozerá sa do malého zrkadielka.

196

— Čo sa stalo, pán kapitán?

— Ach vy ste to, doktor? Konečne! Pre vás by sa tu mohol človek umoriť, biedne zhnúť, kým sa vy sem dotrepete. Pozrite, aké mám divné oči a ako ma srbíva.

Kavalec pristúpi, pozerá, viečka vyvracia. Nič. Trocha červené, ale ináč nič. V izbe dym a smrad na zadusenie.

— Pán kapitán, nefajčíte toľko v noci a nečítajte v posteli, potom nebudete mať viečka červené.

— No, doktor, to by som bol vedel i bez vás. Myslel som, že mi dáte niečo proti tej červenosti a srbeniu.

— Ale dám, ako by nedal. — Kavalec otvoril okná a zhasol svetlo. — Dobrú noc, pán kapitán, tu máte medicínu.

Tento nervózny človek však strpčoval život každému a nebolo noci, čo by nebol volal lekára pre nejakú podobnú, nehoráznu príčinu.

Rekord v prebúdzaní lekárov však dosiahla istá plukovníkova žena. Každú noc búrlila, ponosujúc sa na kruté bolesti kde-kaďe, odmietla však pritom všetko a lekára bola by zdržala i do rána. Ospalému chudákovi začala rozprávať nekonečný príbeh svojej choroby, o všetkých príznakoch vedela tárať do úmoru a podávala pritom celý svoj životopis. Bola to neurastenická staršia pani, ktorá trpela urputnou nespavosťou a svoje nekonečné, bezsené noci skracovala, ako len mohla. Vybrala si na mušku hlavne Marhuľu a Kavaleca, hádam práve preto, že prejavovali najmenej trpezlivosti pri jej otravných táraninách. Figliar Marhuľu jej však raz prerástol cez rozum. Vedel, že plukovníkova žena začína zaspávať iba okolo tretej-štvrtrej hodiny. Obetoval na to dve noci, nechal sa zobudiť od tretej každu hodinu, aby do rána tri razy zaklopal na jej dvere. S medovým úsmevom a sladkým hlasom ju prebúdzal.

— Milostivá pani, neboli vás nič, tak sa bojím o vás, či vás zase neprepadnú kruté bolesti ako predčervom?

— Preboha, človeče, čo ma prebúdzate, nevideli ste, že som práve zaspala?

197

— Nie, prepáčte, díval som sa na vás a na vašej tvári videl som zrkadiť sa toľko utrpenia, že som vás musel zobudiť.

A tak ju prebúdzal s krutosťou čínskych katov po dve noci každú hodinu. Vždy sa ospravedňoval a robil tvár úžasne starostlivú.

Tretiu noc už plukovníkovej ženy v nemocnici nebolo. — Utrápiť ma tu pozornosťou, — náriekala a utiekla.

Pri službe nechýbali ani rozčuľujúce a tragikomické momenty. Len si predstavte mladého lekára, ktorý nedávno vyšiel z kliniky. Tam mal všetko pekne pri ruke. Pohodlie, vyskúšaný ošetrovateľský personál, čistotu a čo najmenej zodpovednosti. Klinika znesie všetko, ale nemocnica už menej a súkromná prax najmenej. Tu sa nešikovnosť ukrutne vypomstí a o lekárovi-fušerovi zanedlho už vrabce čvírikajú, že je slabochom v svojom povolani.

Mladému doktorovi neraz padne na krk divná služba. Cokoľvek sa stane v celom meste a po širokom-ďalekom okolí s vojenskou osobou, to všetko čaká na svoje vyriešenie a nápravu od divízneho, službukonajúceho lekára. Syringu raz viezli do delostreleckých kasární. Nováčika tam našli obeseného. Či si vojenčinu bral príliš k srdcu, či ho opustila milá, to nik nevedel, bola tu iba smutná skutočnosť, že pekný, mladý chlapec vlastnou rukou urobil koniec svojmu životu.

Syringa odrezal mŕtveho a nechal ho zaviesť na ošetrovňu. Práve spisoval protokol, keď vtrhne k nemu rotmajster.

— Pán doktor, odrezali ste mŕtveho?

— Áno, ako by nie?

— No a čo na to povie komisia? Vy ani neviete, že mŕtvuľu nesmiete pohnúť až do prichodu komisie, ktorá vyšetrí príčinu smrti?

Syringovi vyrazil na čelo studený pot. Ozaj, počul už o tom a teraz, hľa, o chvíľu celá päťčlenná komisia má ustáliť, že je pacerom a dopustil sa úžasnej chyby.

198

— Rýchlo, chyťte mŕtveho, zavesíme ho naspäť, — vydal rozkaz a nebyť tam zdravotného rotmajstra, ktorý už mal v takýchto prípadoch rozľad, veru by nebol Syringa lenil zavesiť mŕtveho vojačika nazad na kliniec, len aby sa pred komisiou neblamoval. I tak sa mu smiala celá posádka a otázka „No, Cibor, kedy ideme vešať?“ vedela ho priviesť do zúrivosti.

Jeden zo štyroch doktorov divíznej nemocnice mával službu vše pri leteckom pluku vo Vajnorochoch. Hneď na začiatku svojej divíznej kariéry sa dohodil, že sa budú striedať a zamieňať v abecednom poriadku vo vajnorskej službe po dvoch mesiacoch. Nebolo to nič príjemného byť odrezaný od druhov, nebývať ani tu, ani tam, lež lietieť ako blúdaci Holanďan medzi letišťom a nemocnicou. Otto si dohodil schôdzku so svojou snúbenicou a vtom pride rozkaz nočného lietania. Už ani krok z letišťa a Otto môže rozmýšľať o ukrutnej nude leteckej kasárne, o svojom zmarenom večernom šťastí. Vo Vajnorochoch človek nikdy nevie, čo bude a ako sa skončí deň, či šťastným návratom popoludní po službe alebo náhlou zmenou, ktorá prekrižuje plány večera.

Začiatkom jesene sa otázka vajnorskej služby razom rozriešila. Už sa nebolo treba striedať, lebo večným árendátorom služby pri leteckom pluku sa stal Gusto Kalenčík.

Nie práve z vlastnej vôle. Svoju vajnorskú porciu si už odbil a vlastne uživil istoty a pokoja služby nemocenskej na vodoliečebnom oddelení divíznej nemocnice v tóni svojich dvoch predstavených, sestry Gustiny a pána primára Fischera, ktorého s nepatrnou zmenou v mene a pre väčšiu príliehavosť k skutočnosti nazývali miesto Fischera — Fušerom. Mohol by vo svojich vaniach, bazénoch a kýbľoch držať aj ryby, keď už sa menuje Fischerom, on však zvädza ta ľudí a robí s nimi všetko, aby si svoje druhé meno zaslúžil. V tejto činnosti dôstojným druhom Fischerovým je sestra Gusti a nie je to čírou náhodou, že sme jej meno uviedli pred menom samého prednostu vodoliečebného oddelenia.

199

Gusti je pravou kráľovnou rúr, čapov, vaní, spírch, striekačiek, ba jej moc sa nekončí za dverami vodoliečebne, lež siaha ďalej na všetky strany. Gusti je nielen pravou rukou Fušerovou, lež zaplňuje u neho ešte miesto iné, dôležitejšie. Fušer má šesťdesiat rokov a podľa úsudku jeho asistenta Kalenčika tento vek už oprávňuje človeka, aby sa bez rozpakov oddal senilnému hlúpnutiu. Fušer využíva túto možnosť v plnej miere a všetky svoje voľné chvíle trávi tým, že orlím zrakom pozoruje kroky svojej cennej Gustiny mimo oddelenia.

Fušerovi je podozrivý každý, kto dýcha a hýbe sa, v prvom rade, prirodzene, k nemu pridelený asistent Kalenčík. Nakoľko mu pavúčie brucho dovoľuje, kradne sa ako tieň všade za svojou Gustinou. Odkedy sa Gusti na oddelení zjavila, stal sa Fušer cudným a nariadil mužským návštevníkom vodoliečebne povinné nosenie plaviek. Často sa ponosoval svojim kolegom, že ho Gusti privádza do zúfalstva, že koketuje s mladými vojakmi a nevie mu presne vyúčtovať svoj čas a bez dozoru strávené chvíľky.

Útrpné úsmevy sprevádzajú Fušerove žaloby na celej čiare, na jeho konto sa uškiera celá divízna nemocnica. Veď treba sa len prizrieť na ten Fušerov vodoliečebný skvost, Gustinu, aby sa človek nevedel zdržať úsmevu. Fušer je guľatý a malý, dvojhohé pavúčisko, kým Gusti je mohutný slon, až sa pod jej krokom otriasa zem.

Hrôzovláda sestier v nemocniciach je príslušná. Ich krutá, neinteligentná moc nad prideleným lekárom a nad napoly ohlúpnutým, pohlavne zotročeným primárom je zjavom celkom obyčajným. V tomto prípade však pristupovala k zvláštnosti situácie senilná roztrpčenosť Fušerova, ktorá bez stopy ostýchavosti alebo sebačúty, so zaslepenou chamtivosťou žiarlivého, hlúpeho samca chrlila všade žaloby na Gustinu neveru a krutú rozmary.

Fušer pri tom cítil na sebe kujonské pohľady okolia, ktoré ho spolu s mukami starej lásky privádzali do

stavu zúrivosti. Cítil neslávny koniec svojej nemocničnej kariéry a cítil to každý, kto len raz bol svedkom tých častých scén medzi primárom oddelenia a medzi ordinárnou dievkou primárových chorých ambícií. Fušerovi bol po ruke najbližšie asistent Kalenčík, ktorý sa stal hromozvodom zverstva obidvoch rozlútených bestii.

Kalenčík vlastne prehral svoju asistentskú slávu hneď v prvý deň pri vstupe do vodoliečebne. Išiel sa predstaviť šéfovi a narazil na neho v malej bočnej čakárni oddelenia. Na klopanie neodpovedal nikto a Kalenčík nesmel strčiť hlavu do polootvorených dverí. Vtom odskočil od umývadla Fušer a zreval na neho hrozným hlasom: — Čo tu hľadáte?

Kalenčík habkal čosi o predstavovaní sa, ale už mal u Fušera osud spečatený.

Bol by mu vložil sto ráz srdečne a úprimne, že — veď za to nič, pán primár, že som narazil na vás, ako cikáte do vodovodu. Veď na tom nič nie je. To my všetci tak robievame a tak to robil už náš pradeda Esku-lap. Veď sme len ľudia, všetci sme len prechodnou nádržou dobrých jedál a trúnkov, ktoré vonkoncom chcej-nechcej navesky v sebe udržiavať nemôžeme a vypoťiť sa tiež nedajú. Z primárskej dôstojnosti vám tiež neubudlo, primárjujte, kraťajte pre mňa nad vodovodmi i nad kanálmi, ale ten nevoľký objav vašich polievacích schopností už mi zabudnite... — Všetko bolo darmo. Fušer nevedel prísť Kalenčíkovi na meno.

Dva mesiace strávené vo Vajnorochoch boli by bývali pre Kalenčíka spasením i vyriešením jeho nešťastnej situácie, keby ho neboli púťali k blízkemu okoliu divíznej nemocnice ružové putá mladistvých náklonností. Kvôli nim znášal všetko príkorie vo vodoliečebni a kvôli nim túžil sa dostať späť z Vajnora do nemocnice. Videl, že sa vonkoncom udržať nemôže a krutá pomstychtivosť ho priviedla na myšlienku. Ak na mňa primár žiarli, keď ma prenasleduje pre svoju fixnú ideu, nech má na to aspoň príčinu. Keď už musím odtiať preč, nech letím slávnostne.

Od tej chvíle premohol svoj odpor a zmenil sa ku Gustine. Zmenil sa k nej tak, že o tom ani nevedela. O veci vedel len Fušer, ktorého orliemu zraku nešlo ani to najmenšie, čo sa týkalo Gustiny. Kalenčík zabúdal na nej oči, obdivoval ju zbožňujúcim pohľadom, a to vše vtedy, keď Gusti bola od neho odvrátená, len primár sa prizeral. Na Gustine otázky odpovedal šepotom a s tajným prizvukom.

Touto metódou podarilo sa mu Fušera za tri dni priviesť k nervovému šoku. Primárov rev naplnil ponuré chodby nemocnice. Letel k veliteľovi ako blázon a ponosoval sa na asistentove zvrátené úmysly. Nakýdval na Kalenčíka Sodomu a Gomoru. Bolo to už s Fischerom veľmi smutné, zapáchalo to už veľmi. Pohár bol naplnený. Kalenčík spokojne prijal rozsudok veliteľa nemocnice: trvalú árendu vajnorského pôsobiska.

— Je mi ľúto Fischera, — vyhlásil Kalenčík svojim priateľom, — ale nemôžem si pomôcť. Jeho scény patria nie do vodoliečebne, ale do ústavu pre choromyseľných. Patrí ta nie ako primár, ale skôr ako pacient.

Fušera skoro potom poslali do výslužby. Nie pre Gustinu, ale pre korupčné machle pri odvodoch. Jeho božská Gusti po tomto už nechcela o ňom ani vedieť, ale presídlila sa do pôrodnice, aby spasila ľudstvo v podobe pôrodnej asistentky.

— Úbohé ľudstvo, — zafilozofoval si Kalenčík, keď ju vídal okolo nemocnice alebo stretol na ulici, — úbohé ľudstvo, ktorému takéto ruky pomáhajú na svet. Ostatne, — potešoval sa a odpúľ si pomedzi zubí, — akože to vraví staré latinské porekadlo? Inter faeces et urinas nascimur. Gusti je celkom dôstojným doplnkom starého porekadla. Konečne, či škodí ruži, že vyrástla na hnojisku?

Lakové zázraky

Balkónové miestnosti kaviarne Astória večer okolo deviatej nebývajú prázdne. Dobré živený majiteľ, ktorý si pokiaďa za povinnosť svojich hostí pozdraví, s krokodílom úsmevom obchádza a má sa komu ukláňať.

— Nie pre teba, žide, krému murovali,
ale aby sa v nej chlapi zabávali,

— odpovie mu melodický pozdrav z kúta kaviarne, spod veľkého zrkadla. Majiteľ sa neurazí, ba zhovievavo sa usmieva a klania sa skoro až po zem.

— Smej sa len, smej, figliarsky krokodíl, neškeríš sa zadarmo.

Kto je tá básnická duša, kto je ten lyrický tenor, kto je pánom situácie? Nik iný veru, len Miroslav Kavalec. V takúto večernú chvíľu darmo by si ho hľadal medzi hrubými múrmi diviznej nemocnice. Ani to mu nebráni, že má službu a že ho môžu každú chvíľu volať.

— Ty ucho, — obracia sa tu Kavalec na strážneho pri bráne. — Idem do kaviarne Astória, som hore na balkóne, tam ma nájdeš, ak by bolo treba,

*dobře otvor okále,
obzri sa po lokále,*

— poddáva sa Kavalec múze, ktorá mu vo dne v noci nedá pokoj.

— Rozumieš, ty ucho? A pre každú hlúposť ma nevoľajte. Svojich vetrov môžete sa zbavovať i bez mojej pomoci a volaj ma len vtedy, keď už ozaj ide niekoho šlak trafiť.

Stávalo sa totiž neraz, že ustrašený nováčik zavolať inšpekčného lekára i päť ráz za noc, a to vždy pre vybrané hlúposť. Zakázal to nemohli, lebo nováčik by upadol do novej krajnosti: nevolal by ani k umierajúcemu.

Kavalec osud doteraz ušetril od nehôd. Nejaká tá inšpekčná službička ho nerozháďe. A dnes by si neodpusťil kaviareň za nič na svete. Zajtra budú mať prvú hodinu jazdy a Kavalecovi dnes popoludní dohotovil číznár nové, lakové čízníčky. Nie sú urobené práve podľa predpisu. Pán nadporučík Lambert kázal priniesť mäkké čížny, ale Kavalec nevedel odoláť pokušeniu. — Nechže som elegantný, dávno sa minuli už tie časy, keď si India do kancelárie, či na cestu obliekali tie naj-mizernejšie handry, aké mali. Dnes kdejaký chumaj si oblečie do vlaku nové šaty a biele rukavice. Co by sa ja nelíšil od priemeru, čo by si nedoprial trocha prepychu?

Obujúc si nové čízníčky, Kavalec sa cítil iným človekom. Pohyby sa mu zmenili, stali sa vážnejšími a odmeranejšími. Čížny nedovolia človeku, aby skákal a vrtel sa ako opica na konári, čížny nútia človeka do

dôstojných, vybraných móresov. Ak si bol zeleným mladikom, čížny fa urobila chlapom.

A aké čížny! Bože môj, veď je radosť podívať sa na ne. Boli hladké ani povrch pokojného, morského oka a leskli sa ani briliant. Holit sa v nich človek mohol ani v zrkadle. A nebolo to s nimi len tak hocijako. Kavalec sa natrápil, kým ich dostal na nohu. Pomáhala mu celá číznárova rodina. Tahali ho a vlačili majster a majstrová s piatimi nezaopatrenými deťmi po celej dielni. Chyťal sa okenného rámu, kozuba, šijacieho stroja a majstrovej ako opory, len aby sa do nich dostal. Stisol pery dobrý čatár Kavalec od bolesti, niet ruže bez trnia, potešoval sa a toľká námaha nemohla vypáliť nakrivo. Z bolesti a utrpenia sa zrodila skvelá odmena, vhuhol do čížiem a so šťastným srdcom kráčal domov. Ledva vyčkal večera, aby sa v nich mohol ukázať. Na balkóne Astorky bolo rušno, pod veľkým zrkadlom v kúte sedeli už Marhula, Syringa a Kalenčík. Otto, ten mal zase nejaké rodinné problémy, bol zasľúbený, nebolo s ním nijakej reči. Zato tým viacej s Kalenčíkom. Tento Gusto Kalenčík, ináč dobrý a tichý chlapec, od tých čias, čo bol preložený do Vajnora k letcom za zástupcu šéfkára, bol ako vymenený. Stal sa pánom — nielen vdušného oceánu, ale i kaviarne a spoločnosti.

Pod spoločnosťou rozumejú sa okrem spomenutých i dve dievčatá, dve úžasne múdre a pekné filozofky, do ktorých je celá lekárska garda diviznej nemocnice až po uši zamilovaná. A nie sú to len také hocijaké dievčatá. Už ten skutok, že pred ufnukaným civilom dávajú prednosť priateľstvu so švárnymi synmi Marsovými, svedčí o istej odhodlanosti a povzneseňosti nad bojazlivými davmi okúňavých, nechutných študentiek.

Aj povahové sú zaujímavé a kontrastné. Čiernovlasá Ilka je nežná, tichá a snívá, je stelením oddanej ženskosti, kým jej plavovlasá priateľka Milica je pravou mužatkou. Z jej plavých vlások veľa nevidieť, lebo sú celkom nakrátko ostrihané, nosí tvrdý golier s mužskou kravatou a kabát mužského strihu. Kým nevstane

a nevidieť, že nosí sukne, kde-ko by ju pokladal za pekného mladíka. Je energická, samá debata, odporovanie. Prečo to robí, ako to robí, kto by vedel a kto by sa spytoval? Je okúzľujúca i tak, čo dokazuje i nadšenie troch doktorov, akým ju obklopujú. Slovo má Gusto Kalenčík, hrdina dňa, ktorý už dva mesiace umne strieďa vznešenú vedu Eskulapa s umením sokolov, orlov a iných okridlených pánov modravých výšin.

— Rozprávajte mi niečo o leteckom živote, — prosí ho snívá Ilka. — Ako to tam máte, ako tam žijete?

Kalenčíkovi očká zažiaria. Ako by nehovoril, nech by mu niekto skúsil zakázať hovoriť! Opanuje však svoj triumf, zapáli si cigaretu a len akoby nič:

— Ráno o siedmej zastavi sa pre mňa veľké, osobné auto letcov pri diviznej nemocnici. Rútime sa cez mesto, pozbierame ešte kde-kade dákeho toho plukovníka, či účtovného rotmajstra, potom hajde do Vajnora. Rútime sa hradskou ani diabli. Šoferuje sám veliteľ letištia, ktorý tiež býva vonku, ale každé ráno sa k nám pripojí, čakajúc na nás vždy na minútu na krížovke. Bože-chráň prst o minútu neskoršie! Roztrhal by nás všetkých na kusy. Mňa si náramne váži, i ruku mi vše podáva, ale to tiež od tých čias, čo mal skazený žalúdok, ukrutne skazený, týždeň nemohol vstať z posteľe. Volali ma k nemu a ja som nerobil s nim dlhé okolky, ale vypláchol som mu žalúdok vo vlastnej kúpeľni, až z neho trieky lietali a hviezdy videl v jasný deň. Od tých čias tŕi si lekársku vedu a mňa by zjedol od samej lásky. Rútime sa teda po hradskej, zadržujeme vždy niekoľko husí, poplašíme delostrelecké kone, ktoré každé ráno tadiaľ tiahnu na letište. Počasie je výborné a už má čaká moja malá stíhačka, francúzska jedenadvadsiatka. Motor hučí, práve ho skúšajú. Oblečiem sa, nasadím si čapicu, okuliare, pripievam si padák, bez váhania vlezem a posadím za seba nejakého toho rotmajstra, aby som nebol sám a aby cesta bola zábavnejšia.

Kalenčíka očarila vlastná fantázia. Luhal ani z knihy.

Je pravda, že sedel vpredu, ale je tiež pravdou, že na jedenadvadsiatke pilot sedí za pozorovateľom.

— A potom hajde hore na tisíc metrov. Coskoro sa mi tam zunuje, ľahké čimáry podo mnou ani biele periny zahalujú mi výhľad na zem. Chcem ich mať radšej nad sebou. Nemám však chuť špirálami sa spúšťať, radšej pár loopingov, nebo a zem sa zmiešajú dovedna, potom vývrtka a za sekundu som dole na sedemsto metroch. Som práve nad Bratislavou. Odpul by som si, lebo vidím na dvore delostreleckých kasární rotmajstra Kujona a Mlčhubu, ale nad mestom plávať je kvôli cudzincom policajne zakázané, preto mi nepozostáva nič iné než zamieriť nad hrad. Táto hranatá, prázdna škatuľa so zeleným dvorom, tento rúcajúci sa pozostatok feudalizmu a otrokárstva je priam stvorený, aby ho letec, demokrat, ako som ja, používal za plúvadlo.

— Mesto je podo mnou. Nezostáva jednej uličky, jedného dvora, kam by som nevidel. Mal by som možnosť kde-tu hodiť niekomu niečo na hlavu, keď sa tak nižšie spustím, ale gentleman zostáva i v povetří gentlemanom. I vás vídam neraz, Ilka, ako kráčate Dunajskou ulicou, večera som vám aj kýval na pozdrav. Nezbadali ste ten aeroplán o desiatej nad ulicou?

— Ba hej, — prisvedčí Ilka váhavo.

— No vidíte. A takto si lietam sem-tam veselo, raz vystúpim na päťtisíc, vše sa skotúfam nižšie, ako sa mi práve zachce. Rotmajster za mnou klope mi na plece. Co je — oberám sa. Ukazuje, že je hladný, chce ísť na desiatu. No dobre, nech sa netrápi a o chvíľku hladko pristaneme na lúke. Odbavím svoju povinnosť na ošetrovni, vyrútim pár simulantov, potom alebo si zalietam zase alebo zaučujem mladších pilotov.

— Úžasné, — vzdychajú dievčatá, kým priateľia násilím zdržujú svoj rehot. Vedia dobre, že v skutočnosti celá sláva Kalenčíkova spočíva iba v tom, že občas si smie s niektorým pilotom trocha zalietat. Tam sa šmátra celý deň po letišti s takým žiadostivým a túžobným pohľadom, až pilotom srdcia pukajú. Stroje potre-

bujú isté zafašenie. Namiesto vriec piesku berú teda za príťaž rozčúzeného Kalenčika. Kalenčík však ľuhá s toľkou vervou, že tomu musí sám uveriť.

— Ohromní ľudia ste vy, — priznáva sa Milica, — a najmä vy, Kalenčík; lietate ako orol, ste tak doma nad mrakmi ako my v svojich pozemských diarach a brlohoch, na ktoré vy z výšky len preto neplújete, lebo vám to gentlemanstvo zakazuje. No, skveli ľudia ste vy, len čo je pravda!

— A to ešte všetko nič, — vykrikuje Kalenčík a triumfálny jeho duch si už vykreštuje rozprávku, ako skáče z horiaceho lietadla padákom, keď sa vtom zjaví na druhej strane Kavalec. Majestátne kráča, nehľadá ani napravo, ani naľavo, len ľahostajne s panskou ležérnosťou pred seba a na nohách má svoje nové lakové čizmy. Tie čizmy ho nesú napred, vyplnia celú kaviareň a priťahujú každý pohľad.

Jožo Pihik priloží sláčik k husliam a lokálom sa roz-zvúci uvítací chorál:

*Čizmičky moje, striebrom obité,
hej, čo tak smutne tančíte . . .*

Chlapec, čo roznáša cigarety a cigary, zastaví sa a s otvorenými ústami hľadá za ním, čašníci sa džugajú do boka a prikyvujú, celá Astorka žije v znamení tejto senzácie. Kavalec minie osamote sediaceho štábného kapitána, ten sa už-už narovnáva, aby prijal jeho pozdrav, ale Kavalec ani len okom nemihne na neho, ide ďalej, pozdraví a prisadne si k spoločnosti.

— Ste ohromný, — víta ho Ilka, — aké to lakové záranky máte, akoby slnce vchádzalo do kaviarne.

— Ale veď viete, — odpovie Kavalec s panskou flegmou, — zajtra máme prvú hodinu jazdy, sluší sa, aby si človek potrebné veci opatrili včas. Ako sa máte, Ilka?

— Dobre, keď ste vy tu, dobre.

Kavalec pozrie na ňu. Je prekvapený, veď to znie ako vyznanie lásky. Ostatní sa zhovárajú, nik sa na nich

nedíva. Kavalcov zrak stretne sa s Ilkiným pohľadom. A ten pohľad je nežný a obdivujúci. Kavalec odvráti hlavu. Číti sa nepohodne ako každý mužský, keď mu vezmú možnosť útočiť. — Je zamilovaná do mňa, až po uši, — pomyslí si a tým je chuderka Ilka odsúdená. Kavalec číti, že jeho úloha sa u nej skončila, Ilka je jeho, na nej niet čo zdolať, prikláňať.

— Co je vám, Mirko, — spytuje sa Ilka, ktorá nie je takým dobrým psychológom a vo svojej ženskej naivnosti si myslí, že musí byť azda ešte povoľnejšia, musí prejavíť voči nemu ešte viac lásky. — Co je, Mirko, prečo ste taký rozrútený, prečo sa na mňa nepodívate? — a pod stolom mu pohľadila ruku.

Ilka, chudera, pácha osudnú chybu. Nevie, aké je mužský čudné zviera, ktoré skučí, básni, horí a život by obetovalo nehodnej, falošnej stvore, ktorá ho odmieta, ale s chladom a hrôzou sa odvracia od ľahko podmani-teľného srdca, v ktorom bez faloše a pretvácky preho-vorilo úprimné slovo lásky.

Účinky sa už aj zjavujú. Kavalec odtiahne ruku, zívá, aby potlačil svoju nervóznú nudu, a obzerá sa po ka-viarni. Dnes sa mu zdá, že je pánom situácie. Robia to naozaj tie lakové čizmičky?

— Eh, ospalý som, — odvetí Ilke neochotným, unude-ným hlasom. Pripojí sa k rozhovoru tamých, usmeje sa na Milicu, tá opätuje úsmev a Kavalec hneď ožívne. To je to, čo ho priťahuje, hej, Milica, tá stále a každé-mu odporujúca, protirečiaca Milica, to neskrtné, bojov-né, neženské stvorenie, to je problém pre neho, čo je skúšobný kameň jeho sil, nie slzavá oddanosť tej dru-hej, čo sa sama núka a o ktorej nemal vlastne nikdy pochybnosti. A už hovorí sa celou vervou, veru tu Ka-valec nezíva, ale sústreďuje sa, venuje sa každým ner-vom, celou dušou.

Čas sa mína, Kavalec sa celkom pritiahol k Milici, akoby tam Ilky vôbec nebolo. Tá ubohá celkom zdr-vená sa krčí na diváne a len ako vo sne odpovedá na reči Kalenčíkove.

— Pozri len, Kavalec, — ozve sa Kalenčík, — pozri len na toho bradatého plukovníka, ako sa sem divá; čo chce od nás, čo sa mu nepáči?

— Ty ho nepoznáš? — spytuje sa Kavalec, — to je pán plukovník Hypermangán.

— Akýže hypermangán?

— Divím sa ti, Kalenčík. Veľký letec, ako si ty, zna-lec armády vzdušnej i pozemskej, mal by si byť infor-movanejší.

Tento pán plukovník zdedil svoje meno ešte z bývalej k. u. k. armády, odkiaľ ho prevzali. Je to starý delo-strelec a od neho pochádzal návrh, aby všetky delo-strelecké kone boli jednej farby. Farby trvalej, hrdzavo-hnedej, a na to je jediný prostriedok: hypermangán. Jeho návrh sa zapáčil, vo vojsku sa vždy prejavuje úsi-lie o uniformovanosť zveri i ľudí, a tak vykonal pokus na koňoch delostrelcov päťatridsiatnikov. Chlapí celý týždeň nerobili nič iné, ako ohromnými štetcami ma-zali, natierali kone na dvore kasárne. Natreli na ne veľa kilogramov hypermangánu a efekt bol ohromujúci. Kone päťatridsiateho pluku mali skvelú, hrdzavú uni-formu. Pán plukovník Piskatschek chodieval ako Napo-leon. Každý mu gratuloval a spomínalo sa skoré pový-šenie na generála. Mali ho povýšiť hneď v tej prvej rado-sti, nevyčkáť na daždivé dni budúceho týždňa, kto-ré dokázali, že hypermangán nie je o nič trvalejším farbivom, čo sa jednoliatosti týka, než hociktoré iné. Keď však strakaté a všetkými farbami dúhy hrajúce kone umývali, drhli a do starého stavu priviesť chceli, ukázalo sa, že natoľko je predsa trvalé, aby len tak nepopustilo a udržalo kone v nemožnej kondícii ešte dlhé týždne. Zaujímavá, rozhodne zaujímavá kombiná-cia farieb! — konštatovala vyslaná komisia, ale zato kone pluku ešte tri mesiace nemohli na ulicu. Márne radil pán Piskatschek, aby ich znova a sústavne natie-rai, nik ho neposlúchol a kone bledli tri mesiace, kým vybledli na svoju pôvodnú, prírodou danú farbu. Bolo, pravda, po generalistve, nie však po zlomyseľných vti-

poch. Čas zotrel z koní hypermangán, z pána Piskatsch-ka však nie. V dôstojníckej veselej spoločnosti, kde obdivovali jeho mohutnú, hrdzavú bradu, ponosoval sa, že mu šedivie, a či nepozná niekto dobrý prostriedok. Rada bola hneď hotová: hypermangán. Pán Piskatschek lutoval svoju nepremyslenú otázku a každý musel zbadať, že potom sa už pozorne vyhýbal téme o farbách, ba ani maliarske umenie nemohol vystáť a len čo daktó začal hovoriť o Rembrandtovi, pán Piskatschek tam nevydržal ani minútu.

— Nevieš teda, prečo sa sem divá. Moje čizmy ho nemôžu urážať, veď s hypermangánom nič spoločné ne-majú. A či azda ty ho dráždiš, Marhula, veď si zadený na kožné a pohlavné oddelenie a tam hypermangán dost často potrebujú. No, hľadajme súvislosť.

Dievčatám sa však už nechcelo. Poberali sa a páni s nimi, aby ich odprevadili. Kavalec sa nemohol vzdia-liť, lebo mal službu. Musel alebo domov, alebo zostať. Zvolil si to posledné.

— Zbohom, pán kocúr v čizmách, — lúčila sa s ním Ilka. — Iný nosí čizmy na nohách, vám vstúpili do hlavy. Pozor si dajte, toreador smelý; pyšní bývajú ne-raz ponížení a pokorní sa povznesu.

— Starý vtíp, — krčil plecóm Kavalec, — aj býva, aj nemusí byť pravdou.

Osamel pri stole.

— Doktor! — ozvalo sa od vedľajšieho stola. Kavalec priskočil. Bol to pán Piskatschek.

— Rozkaz, pán plukovník!

— Totiž kto, doktor, aby sme sa nemýlili, kto je z nás dvoch plukovníkom?

— Vy, pán plukovník.

— Teda keď prejdeme popri stole a čumíme na seba celý večer, kto z nás dvoch má druhého pozdraviť?

— Ja vás, pán plukovník.

— Teda učíte tak, doktor, lakový krásavec, ale vez-mite si aj opasok, lebo vojak sa vo verejnej miestnosti bez opasku neukazuje.

Kavalec, červený ako rak, pratal sa k šatni, pripol si opasok, vrátil sa a so strašlivým pozorom pozdravil pána plukovníka.

— Aby ťa hromy hladkali, ty Hypermangán, — nadržával v duchu, — že celý večer nemáš inej starosti, iba mňa šikanovať. Ešte šťastie, že spoločnosť odišla.

Pobral sa domov. Už ho ani tie lakové čizmy netešili.

A keby len bol vedel švárný čatár Miroslav Kavalec, akú bude mať s nimi oštaru, ani by si ich nebol natiahal. Ilkino prococtvo sa ešte len začalo plniť. Poniženie od Hypermangána bolo len chabým začiatkom.

Kavalec dôjde k bráne nemocnice a zabúcha na strážneho. Ucho sedí pri stole strážnice, pred ním fľaša, hlavu má zloženú na rukách a chrápe. Trvalo dobrú chvíľku, kým sa na búchanie spamätal.

— Certovský chlapík, ty si pekným strážnym, počkaj, nech len príde niekto domov z rotmajstrov, tí ti zahrajú, až budeš belasý. Čo je nového?

Chlapík neodpovedá, len s ospalou tvárou strká kľúč do zámky a snaží sa otvoriť. Z úst mu cítiť zápach silovice. A keby aspoň kľúč strkal do zámky, ale je to pero, čo v ospalosti a opilosti omylom zachytil na stole.

— Nalej tam najprv trochu atramentu, potom ti to pôjde lepšie, — žartuje s ním Kavalec.

— Neviem, čo je to, neviem, čo je to... — mrmle ucho zmätene, lebo pero ani pri najlepšej vôli mu zámku nechce otvoriť.

— Veď je to pero, ty nešťastný vojak, nevidíš?
— Nie, nie, pred chvíľkou som ním ešte otváral, neviem, čo sa stalo.

— Kľúč si vezmi, veď je to pero, ty dešperátny africký krokodíl.

— Nie, nie, to bude omyl.
— Nie je to omyl, pero je to, len sa prizri lepšie.

Ucho si nedal povedať, — s červenou tvárou, so spomeným čelom obracal svoj nástroj v zámke, kým si ho zlomil.

212

— No vidíš, kľúč sa ti ide polámať. Si ty len silák. Ako sa voláš?

— Kováč.

*Keď si ty kováč, tak ma ty opáč, podkuj ma,
a keď to nevieš, či nerozumieš, nechaj ma...*

spieva mu Kavalec, a keďže nik tade nechodil, jedným smelým skokom sa prehodil cez mreže plotu.

— Ty, Kováč, opilci majú svojho separátneho strážneho anjela, ktorý na nich pozor dáva. Teraz som to ja. Preto sa hneď odtiaľto pober, ľahni si, ak ti je sloboda milá, a pošli sem na stráž kamaráta. Prečo sa opľáš?

— Z lásky, a to nešťastnej.

— Šťastie máš, chlape, ukrutné šťastie, že som prišiel ja a nie iný. Ani si nie hodný, aby si tu stával. Vieš, kto tu stával pred dvoma rokmi po nociach, otváral bránu a púšťal pánov čatárov, rotmajstrov a dôstojníkov? Sám básnik vojak Emil Boleslav Lukáč, aby si vedel. A ty taktó zohydzuješ jasnú tradíciu tejto brány. Do diery, kam ani básnikova posvätnou inšpiráciou vedená ruka sa neopovážila strkať iné než kľúč, ty analfabet, džugas pero. A to všetko v hnusnej opitosti, ktorá nerozozná nebo a gajdy. A teraz už choď. Ja tu ostane, kým ťa zamenia.

Chlapík sa odotáčal do spálne a o chvíľu prišiel zástupca.

— Aj ty si nešťastne zamilovaný?
— Ich verstehe nicht, — škeril sa oslovený. Bol to Sváb ani tekvica.

— Ale zato by si pil aj ty, čo? Ja vám dám pijatíky. — Kavalec chytil fľašku, prehodil ju cez plot a dal sa cez dvor smerom k spoločnej rezidencii.

Bolo už neskoro, preto sa rýchle vyzliekol. Zhodil blúzu a košeľu, nasledovali čizmy. Totiž mali nasledovať. Oprel si ich o okraj posteľe a napol sa. Ani sa ne-

213

pohli. Oprel si ich opätkom o prah: hó ruky — nič, ani centimeter. Tak mu sedeli na nohe ako uliaty oceťový pancier. Kavalcova tvár sčervenela a cez chrbát mu prebehla vlna netrepezlivosti. Trhal by najradšej, škrtil by nejakého nepriateľa, hoc aj draka so siedmimi hlavami. Tie hlavy mali by však byť dobre prístupné, aby sa dali ulapiť, a nie ako tieto čizmy, ktoré sú kizké ani úhor a nemajú okrem toho nepatrného opätku nič na sebe, do čoho by sa mohol zadrapiť. Zúrivu behal okolo a hľadal čosi, dáky otvor, dáky duchaplný mechanizmus, do ktorého by mohol strčiť nohy a potom jedným mocným trhnutím, do ktorého by vložil celú svoju zlostnú, pobúrenú dušu, zbavil sa prekliateho bremena.

Obrátil stoličku a položil na zem, strčil nohu medzi dve latky, ktoré však na prvý nápor hrozivo zaprašťali, ešte chvíľka a bolo by po erárnej stoličke.

Vari strčil nohu do stolovníka. Výborná idea, ale nedá sa uskutočniť bez asistencie. Niekto by mu musel držať stolovník hodne úzko privretý, ináč by to nešlo. To isté aj s dvermi. Niekto by ich musel tiskať.

Kavalec zadupotal od netrepezlivosti a behal okolo stola ako zúrivý lev v klietke. Schytil operačný nožík, čo tam ležal na stole. — Rozrežem ťa, psi vynález, na kusy, — zasýčal, potom si to predsa len rozmyslel. Skoda by bolo krásnych lakových čiziem, len dnes ich dostal a už ich má z nohy sťahovať po kúsku.

Tak, ľahnúť si azda, ako je, a vyčkať do príchodu doktorov-kamarátov? Ktovie, kedy tí prídu, možno až nad ránom a potom ten posmech. A kto by mal nervy spať v čizmách, ktoré mal prvý raz na sebe a ktoré ho poriadne tlačili.

No, ešte posledný pokus, hádam to pôjde. Pochytil ľavú čizmu jednou rukou za sáru, druhou za tvrdý horný okraj, pravú nohu si pritom oprel o opätok a taktó spojenou silou troch končatín zatlačil, potiahol, až sa skoro stena vyvalila. A ľafa, nie bez výsledku.

Čizma sa pohla. — No, božemój, ešte trošku, — vzdychol Kavalec. Čizma povolovala a noha sa fahala von,

214

von až do prostriedku. Tam sa zastavila a nedajbože ďalej. — Veď je to hotová španielska čizma, stredoveké mučidlo, — zajajkal Kavalec, lebo tvrdá sára mu držala nohu úplne vypnutú. — Tak aspoň rýchlou naspäť, kým od bolesti neomdlím. — Nešlo to však ani naspäť. Palec sa mu vzoprel, bol by ho zlomil.

Kavalec zaveval príserným hlasom: — Pomoc, pomoc!
— Nikde nič.

Kto by to počul, keď okrem nich v celom pavilóne nik nebýva a strážnica je odtiaľ hodne ďaleko.

Slzy mu vyškli od bolesti. Reval zúrivu, trhal čizmu sem i tam zo všetkých síl, ale tá sa ani nepohla.

V poslednom zúfalstve dovliekol sa k posteli, strčil nohy medzi mreže predného stojana, dúfal hádam, že keď bude hlavou dolu, vlastná váha ho z čizmy vytiahne. Čizma sa nepohla a Kavalec v mdlobe ostal visieť za nohu.

Tak ho našli priatelia, keď pár minút nato dorazili.

— Tu máš, krásavec, — mrmal Kalenčík s ukojenou pomstychtivosťou, keď ho štyria oslobodzovali, — tak je to, keď niekto nepozná blahodarný mechanizmus vyzúvaka čiziem. No, ani ty nebudeš zajtra v čizmách jazdiť, — dodal ešte pri pohľade na Kavalcovu opuchnutú nohu.

Kde je bič!

Preskočme ťažkosti začiatku. Sú také úmorné, že lepšie ich nespomínať. Kto má rád opisy utrpení, nech číta náreky Jeremiášove, ale my buďme galantní a zažmuríme oči nad spôsobom, ako sa stali jazdcami doktori diviznej nemocnice. Ako vyrútili hneď z prvých hodín Kavalca aj s jeho krásnymi lakovými čizmami.

- Co ste vy, Turek? — spýtal sa ho pán nadporučík Lambert, keď ho zazrel.
- Nie, Slovák, — odpovedal Kavalce sebedovede.
- A čujete dobre, nie ste nahlučný?
- Veru nie!

216

— Tak prečo mi sem idete v lakových tvrdých čizmách, keď som vás upozornil, aby ste si zaopatрили jednoduché, pracovné a mäkké? Tieto sa vám polámu, odrú a znivočia na prvej hodine. Či si azda myslíte, že ste sem prišli na báľ? Hneď vám dokážem, že nie. Marš von do obliekárne. Dolu tie čizmy a v kúte nájdete staré, odložené holene, tie si obujete, kým si poriadne čizmy nezaopatrite.

— Preboha, — prosil Kavalce svojich priateľov, — podte so mnou a zbavte ma tých čiziem, zasa nemám vyzuvák so sebou a neberte si na svedomie, aby som zasa omdlel.

Nie, to nechceli. Dvaja ho chytili za driek, dvaja za čizmy a šup, tak ho vytrhli z čiziem, ako keby nikdy v nich nebol býval. Ani toľko času mu nenechali, aby zreal od bolesti, ktorá sfahovanie Kavalcových lakových zázrakov vždy nevyhnutne sprevádzala. Sfahovanie čiziem u Kavalca sa ešte vždy rovnalo, čo sa týka bolestivosti, ťažšiemu pôrodu.

Preskočme prvé hodiny kurzu, keď nič netušiaceho, tľstuckého Marhuľa vložili bez oprát, bez strmeňov na koňa, priviazaného na silné popruchy a nechali ho v tejto pozícii celú polhodinku klusať. Marhuľa zavrel oči a odporúčal dušu svoju do milosti božej. — Teraz omdliem, už to nevydržím, kosti sa mi rozsypú, — zastenal.

— Ako to sedíte, vyrovnat sa, kolená nižšie, stiahnite sa do sedla, špice hore, opátky dolu. Tak čo, bude to už, či nepočujete? Kde je bič? Ja vás naučím poslúchať. — Lambert svihol koňa po zadku, že prudko vyskočil, a úbohý Marhuľa už aj letel zo sedla. Natiahol sa v pilinách ani ropucha, ale krutý učiteľ mu nedal ani vydýchnuť. — Nasadať, — reval, — nasadať, — a začalo sa všetko znova.

A tak to šlo s každým.
A za čas sa začal zjavovať účinok. Sed sa vyrovnával a stával sa istejším, kolená sa zachycovali do bokov

217

sedla so zväčšenou silou, holene viseli voľne a opátky, hoc predbežne aj bez ostrôh, predsa len smelou silou začali pobádať lenivého koňa do klusu.

Daktoré kone boli ozaj lenivé a zlomyseľné. Najväčší sa takýmto vlastnosťami vyznačoval istý Flavián. Tento Flavián bol nebezpečným špekulantom. Ten sa neoddal podľa spôsobu všetkých cnotných koní do milosti človeka. Rob si so mnou, čo chceš, ak chcem — zaklušem, zacvám, zmiernim i zrychlím krok, preskočím, či zastavím sa. Flavián mal vlastnú vôľu a neustále ju prejavoval. Nebol pokojný ani na chvíľku. Stále sa obzeral, ušami strihal, hlavou hádzal a občas potmehudsky pozrel na svojho jazdca. Najväčší pôžitok mu pôsobilo, keď v rade za sebou naraz zastrihal ušami a cítiac druhého koňa tesne za sebou, kde nič, tu nič vyhodil zadkom a kopol ho plnou silou do nosa. Pár ráz to urobil a vždy z toho povstal ukrutný cirkus. Napadnutý nevinný zúrivo zreal a nie, žeby sa bol obrátil a kopol nazad Flaviána, ale vrátil úder koňovi za ním kráčajúcemu. Pritom plnou silou buchol podkovami do drevenej steny jazdiarne, až to zahrnelo a na toto hromobitie sa všetky kone rozskočili, ani keby bol do nich vliezol čert. Trvalo dobrú chvíľku, kým sa zase pozbierrali, ale Flavián neprestal špekulovať a opakoval tento úlisný skutok, kedy len mohol. Jazdec za Flaviánom mohol pánu bohu ďakovať, že mu tá mrcha mocným kopnutím dosiahla len nos jeho koňa, a nie jazdcove kolená. Kto nasledoval za Flaviánom, ten tľpol strachom, lebo nemohol vedieť, v ktorú chvíľu vybuchne psia, komisná povaha tohto zurvalca. A strach i nenávisť preniesla sa z Flaviána i na jeho jazdca Marhuľa. Ako keby on mohol za tie urážky. Veď on sám sa dost nastrachoval a dost naprosil nadporučíka Lamberta, aby mu pridelil iného koňa. Ten však len hlavou krútil.

— Buďte radi, že ho máte, aspoň sa niečomu naučíte.
— Ale veď sa stávam odporným i v očiach dokopanych priateľov, akoby som ich kopal sám, alebo štval toho potmehúda, aby ich domrzal.

218

Na dlhé prosby konečne Lambert dovolil, aby bol Flavián v rade posledný. Nemať už nikoho za sebou a ozaj od tej chvíle prestal vyhadzovať.

Oplýval však inými nerestami. Kým doteraz bol úlisným, lenivým cynikom, ktorého nič nemohlo povzbudiť do klusu, len bič nadporučíka, naraz ako posledný v rade objavil v sebe, že je on vlastne úžasne citlivý a vnímavým zvieraťom. Nebolo už potom takej hlúposti, ktorá by nebola vyvolala v ňom krajné pohnutie. Na najpokornejší povel „klus“ hodil hlavou, až Marhuľovi vytrhol z ruky opraty. Nadporučík to nemohol vidieť a takúto nešikovnosť odmenil vždy poriadnym úderom Istivého zvieraťa po zadku. Flavián čakal len na to. Teraz už ozaj mal príčinu skákať a aféra sa skončila obyčajne tak, že Marhuľa sa vyvalil do pilín.

Flaviánova komisnosť dosiahla vrchol pri prostých cvikoch. Keď jazdec najviac potrebuje koňa pokojného chodu, aby mu mohol robiť na chrbte obraty, dvíhať do výšky stehná i ramená, ohýbať sa hlboko do sedla dolu nalavo i vpravo, s Flaviánom nebolo možno vydržať. Tancoval, skákal a vyhadzoval ako blázon a nešťastný Marhuľa viac sa váľal na zemi, než sedel v sedle.

Lambert sa konečne dopálil.

— Tak, čo je s tou mrchou, — zreal raz, vidiac Marhuľovu bledú tvár a utrápený pohľad. Pravda, Flavián teraz zmenil taktiku a úmyselne pritláčal Marhuľu medzi jazdou ku stene. Roztrhal mu nohavice a zodrall mu kolená.

— Zastavíť, — zreal nadporučík. — Marhuľa, zosadať! Pusťte ma.

Len tak, ako bol, s paličkou v ruke vysadol. Bol ukrutne dopálený a natešenému zraku Marhuľovmu konečne sa naskytila dávno vytúžená príležitosť vidieť, ako natrafil Flavián na svojho človeka.

Ten Istivý farizej hneď pocítil, že má do činenia s jazdcom, a keď ho Lambert pobádal do cvalu, naraz sa zastavil, zohol hlavu v nádeji, že jazdec rozmachom

219

evalu vyleti zo sedla oblúkom napred. V Lambertovi sa však ukrutne sklamal. Tomu takéto naivné triky už dávno neimponovali. Vyrúbal milé zviera, koľko sa len zmestilo do neho, a hnal ho ďalej. V prudkom cvale ho zastavil a keď sa práve roztúril do trysku, nútil ho do kroku. Z kroku ho naráz vyplašil do cvalu, zase ho zastavil a tak si zahrával s ním štvrt hodiny. Nakoniec Flavián nevidel a nepočul, stala sa z neho hračka v Lambertových rukách.

Zostúpil, pohladkal ho a odovzdal koniarom. — Dal by sa vychovať, ale na vyučovanie sa nehodí. Nabudúce privedte sem Gabriela.

Marhuľa v tú hodinu mohol si odpočinúť a kochať sa na mukách ostatných. Syringa, Kavalec a Otto sedeli statočne, dych sa im zastavoval, oči unavene blúdili po sieni, tváre mali červené, ale zafali zuby a hopkali ďalej s fakirským odhodlaním. Jazdili už týždne a týždne stále bez strmeňa, ale z utrpenia prvých hodín stal sa časom zvyk, ktorý už znášali ľahostajnejšie. Kto neskúsil, nevie, čo to znamená prekonať s koňom bez opory každý krok, v ktorom sa otriasa spolu celé vnútro i duša človeka.

Anča čierna

Divné veci sa stávali so znamenitým letcom a krásavcom Kalenčíkom. Tento plavovlasý, pekný, zdravý mládenec, nebezpečný konkurent vtáctva nebeského v lietani, nejakto sklamal do neho vložené nádeje. Jazda mu šla tak všelijako a nadporučík mal s ním najviac práce.

— Kalenčík, ako zase sedíte, kde je bič?

Koniar pribehol s bičom a Kalenčíkova nevinná dobromyselná kobyla Elida zúrivo zrevala, nechápuc, prečo dostala po zadku.

— Kalenčík, kolena dolu, vrazte ich do sedla a zatlačte do koňa, aby mu oči liezli z jamôk.

221

Kalenčík urobil, čo mohol, ale Lambert reval ďalej. — Zase zaostávate. Kôň vám lezie ako voš, a vy to ani nezbadáte. Držte vzdialenosť, prašte toho koňa, lebo keď ho ja švihnem, vyskočí s vami cez okno! Lepšie, Kalenčík, kôň nie je slečinka, aby ste ho hladkali. Prašte ho, aby mu klobásky naskoľčili, mláťte ho, aby krv vystrekla na ohradu, rozdrvte ho kolienami, lebo hneď vám ja ukážem, ako treba koňa pošteklíť.

Bičom mávajúc, zúrivo pribehol k Elide, tá ho však nedočkala, ale zložiac Kalenčíka do pilín, lietala ako vichor po jazdiarni.

— Kalenčík, vy nič neviete. Nevieť, čo bude s vami. Ten tučný, guľatý Marhuľa sedí ako prikovaný a vy sa klátite, hádzate sa ani bielížeň na povale, alebo padnete do seba a zhrbite sa ako žobrák. Kalenčík, ja vám prokujem neslávnú budúcnosť.

Kavalec tak počúval tieto slová, akoby ho mastili lojom. V srdci sa mu zahniezdila žltá záviť, dušu mu žrala čierna nevráznosť. — Tu máš, ty krásavec, slávny letec, ktorý si nemôže ani odpluť bez loopingu nad bratislavským hradom, tu máš, ty lživý donchuan, ty mi budeš Milicu balamutiť. Tú druhú ti dám, rob si s ňou, čo chceš, nahovor jej, že ti cez noc narástli krídla a lietáš už bez aeroplánu, ale Milicu ti nedám.

A aby dovŕšil túto blamáž, Kavalec neváhal pozvať obe dievčatá na budúcu hodinu do jazdiarne. Práve mali začať jazdiť so strmeňmi na nohe. Namiesto doterajšej ťažkej prípravnej námahy mal nasledovať elegantný, ľahký klus, ktorý šetrí koňa i jazdca a ktorý je vlastne najčastejšie používaným spôsobom jazdy na koni.

Kavalec si ho občas v nestrážených chvíľach, keď sa nadporučík nedíval, skúšal. Sio mu to, a preto sa cítil takým bezpečným vo veci.

Majúc povolenie od nadporučíka, Kavalec posadil dievčatá pri vchode jazdiarne pred ohradu. — Pohľad na jazdcov máte znamenitý, — povedal im.

Všetci žiarili radosťou, vidiac vzácných hostí, len Kalenčík zbledol.

222

— Načo si ich sem privedol? — spytoval sa vrčivým hlasom Kavala.

— Lebo si samy žiadali, bolo ich dávno túžbou vidieť nás na koni, — odpovedal Kavalec s nevinnou tvárou. — Či azda chceš z našej jazdy urobiť neprístupné, vojenské tajnosti?

Nie, to nechcel slávny letec, ale dobre cítil, že na tejto hodine sa rozhodne o jeho jazdeckej budúcnosti.

— Nasadať!

— Na tejto hodine začneme ľahký klus. Sem sa dívajte, ukážem. Kolena necháte zatlačené do sedla, holene voľne, postavenie nohy ako predtým, ale neprekónate s koňom každé hupnutie, lež pri každom druhom sa ľahko nadhodíte.

— Tak teda: ľahký klus!

Jazdci, rozdelení po celej dĺžke steny jazdiarne na rovnaké vzdialenosti, dali sa do klusu.

— Kavalec správne, — zaznelo uznanie učiteľa. — Marhuľa, len vydržať, pójde to, len nijaké násilné nadhadzovanie sa, to isté u Syringu, Otto, vyrovná sa, nedvíhať kolena, holene voľne visia, dobre, pójde to.

Pri pohľade na Kalenčíka sa Lambert zarmútil. — Kalenčík, vystúpíť a sem ku mne. Vy ostatní cvičte ďalej.

V mäkkej pôde jazdiarne dupot koní sa neozýva, jazdi sa celkom ticho, a tak z rozhovoru tých dvoch neušlo nikomu ani slovíčko.

— Kalenčík, hráte vy na nejakom hudobnom nástroji?

— Áno, na fahacej harmonike.

— Tak máte teda cit pre rytmus. Prečo ho teraz neuplatníte? Kôň vám nielen že takt udáva, ale priam násilne si vás vyhadzuje. Len poviť prirodzenej sile, ktorá vás núti do rytmu, ale vy všetko urobíte, aby ste sa mykali a combáľali podľa vlastnej nerytmickej, tvrdej kotrbly. Tak do radu a dajte si pozor.

Nadporučík bežal popri Elide, aby pri každom dupnutí jazdca nadvihol.

223

— Kalenčík, povoľte, nebuďte taký krčovitý, povoľte môjmu tlaku a dvíhajte sa do taktu. Raz klesáte, raz sa dvíhate, raz, dva — raz, dva.

— Raz — dva, kýval do taktu Kavalec, ktorý sotva vedel zdržať triumfálny rev pri takejto zrejmej porážke súpera a pri svojej istote v umení ľahkého klusu. Onemel však a stiahol krk pri dopálenom pohľade učiteľa.

— Hovorili ste mi, Kalenčík, pred chvíľkou, že hráte na ľahacej harmonike, tak predstavte si, že práve hráte, sedíte doma pred chalupou na lavičke, naraz pride k vám úbohý vandrovník, chudobný nadporučík v ošarpanej uniforme, Lambert. Prišiel divným riadením osudu do vašej dediny zložiť svoje kosti a posledným jeho želaním je, aby ste sa, hrajúc na harmonike „Anča čierna, buď mi verná“, nadvihli na lavičke pri každej druhej slabike. Tedy An-ča, či-er-na, buď — mi, ver-ná. Vždy tam myknite sebou, kde je Anča čierna. Kalenčík, ste ochotný splniť poslednú žiadosť umierajúceho nadporučíka? Kalenčík, prečo neposlúchate?

Všetko to bolo darmo. Kalenčík červený ako rak celkom sa poplietol. Krčil sa na koni, žiaľ sa bolo na neho podívať.

— Kalenčík, — začal zasa bežať Lambert popri Elide, — zadok vám držím v hrsti a dvíham vám ho do taktu. Kalenčík, nehanbite sa, koľko máte rokov?

— Štyriadvadsať, — vyjachtal Kalenčík skoro v bezvedomi.

— A vy, dospelý, mladý človek, umelec na ľahaciu harmoniku, ani to neviete, kde je Anča čierna.

— Ja viem, — hlásil sa Kavalec.

— Tak kde? — privolil Lambert, utierajúc si čelo, — prezradte mu to.

— Tam, kde má jazdec myknúť sebou, — vyrazil Kavalec víťazne.

— Čuli ste, Kalenčík?

Do jazdiarne vletel cez rozbité okno vrabec, starý podnájomník miestnosti a obchodník s ovsenými zrn-

kami, začvirkal do hrovej tichosti, sadol si na hradu uprostred a lutoval Kalenčíka.

Ostatní už prišli do klusu znamenite. — Vzmôžte sa, Kalenčík, — zaseptala Ilka, ktorej mákké srdce ťažko znášalo Kalenčíkovo utrpenie.

— Ešte tak na aeropláne, ale na koni nikdy, — posmieval sa Kavalec, keď popri nich prešiel.

— Kalenčík, preboha vás prosím, zmluňte sa nad mojím nervovým systémom a hopkajte do taktu, raz, dva, raz — dva.

Do jazdiarne vleteli tri straky a dva aeroplány, chvostom kývali, bozky hádzali trpiacemu Kalenčíkovi a s kolegiálnou úslužnosťou mu podávali záchranné pásy, aby sa na ne zachytil.

Márne to bolo, Kalenčíkom toto všetko nepohlo a keď ním pohýnalo niečo, bola to len Elida, ale ani tá nie tak, ako bolo treba.

— Kalenčík, — reval nadporučík už v krajnej zúrivosti, — predstavte si, že ste vo filharmonickom orchestri a hráte tam na ľahacej harmonike. Každý ťahá do taktu, len vy skopete všetko. Pozrite na týchto anjelov, ako jazdia, na týchto nadľudí, na týchto gigantov, na tých mýtických kentaurov, ako vám rajtujú. Dívajte sa na nich a robte to ako oni. Kalenčík, zmluňte sa nad nami!

Na rev vybehli všetky myši z dier a lutovali chudáka Kalenčíka. Kalenčík, zmluň sa nad nami!

Kalenčík však robil ďalej svoje.

— Tak vy teda nechcete správne jazdiť? — reval Lambert a zbelasel od zlosti.

— Kde je bič? Tak budete letieť.

Príbehol k Elide a plnou silou ju praštil po zadku. Tá viac ani nepotrebovala.

Kalenčík v skvelom oblúku letel zo sedla. Letel, aby s tupým buchotom dopadol do pilín. Bolo to efektne zakončenie jeho jazdeckej kariéry.

— Looping nad hradom i pod hradom. Bravo! — zažiaril Kavalec nad súperom, vypadnutým zo sedla.

Ilke, vrabcom, strakám, pomocným aeroplánom a myšiam spadol kameň zo srdca.

— Chvalabohu, — vzdychli, — koniec Kalenčíkovho utrpenia.

— A hoci klesol, ba vyltel zo sedla, v mojich očiach zato vôbec neklesol, — dodala vzdorovite Ilka.

Neradil však nikomu, aby zaspieval pred Kalenčíkom, či len zarecitoval peknú slovenskú pieseň: Anča čierna. Alebo sa dokonca, čo aj naivne a bez narážky, spytoval: Kde je Anča čierna?

Ohnivý krst

Kavalec sa stal pánom; nie menším ako šéfliečkom delostreleckého pluku, manévrujúceho po severnej Orave.

Pochodil už s nimi čertov diablov. Vojsko nepozná pojem vzdialenosť.

Robili ohorné pochody po Liptove i Orave a pritom mali šťastie. Pochodovali koňmo, veď boli ľahkí delostrelci, kým pešiakom pri podobných cestách jazyk visí od únavy.

Kavalec mal verného druha v osobe zdravotného rotmajstra Zajaca. Bol to bruchatý chlap, s večnou fajkou v ústach a s večným úsmevom na svojej okružnej, brav-

čovej papuľke. S úprimnou oddanosťou lipol ku Kavalcovi a hoci bol jeho predstaveným, nikdy mu to nedal cítiť. Zajac nebol nijakým horlivým vojacom a zo všetkého robil len zábavu.

Mal pridelený vozík, ktorý viezol kufor so zdravotníckym materiálom, a nad tým kuforom trónil Zajac s fajkou v ústach, plávajúc zvyška na vojenčinu a na celý svet. Iba na Kavalca nie, lebo ten sedel ešte vyššie a majúc prideleného koníka, veselo si obskakoval pridelené batérie.

V horách Okruhlice, na rozhraní troch žúp, trencianskej, turčianskej a oravskej, sa pluk zastavil. Chlapi kopali základy, na širokom rúbanisku postavili delá, vždy po štyroch, a na vysoký strom v hore pribili doskový podstavec pre pozorovateľňu. Dvanásť chlapi na koňoch pojazdili križom-križom celé okolie a durili ľudí von z hory, lebo bude sa strieľať ostrými granátmi a šrapnelmi. Mohli veru duriť, koľko chceli. Po celom kraji už týždeň a týždeň vyhlasovali, bubnovali, že sú manévry, bude sa strieľať ostrými nábojmi, a preto nech sa nikto neopováži v predpoludňajších hodinách do hory. Bolo to márne. Nad stromami pukali šrapneli, medzi kríkmi vybuchovali granáty a o pár sto metrov ďalej, akoby nič, babka zbierala huby.

— Ako sa sem opovážate, neviete, že sa tu strieľa ostrými? — zastávajú ju stráž.

— Zvykli sme už na to, — odvetí pokojne, — dobrému človeku sa nič nestane. — A nijako nechápe, prečo musí z hory von.

Granát fičí a vreští nad horami a za rúbaniskom na druhej strane spí spokojne na pokrovci, položenom v machu, šéfkvartier pluku doktor Kavalec s rotmajstrom Zajacom.

Bum — bum — bum — bum, páli batéria za batériou, až sa hora otriasa. Nič to — začas človek privykne spať pri delostreľbe ako pri zvukoch starých, pozlátaných, biedermaierovských hodín, hrájúcich sladký, uspávajúci starý menuet.

Kavalec sa prebudí, ide si do okolných rúbanísk nazbierať plnú čapicu jahôd, červených malín a delí sa s rotmajstrom Zajacom.

Pár metrov od nich pasú sa kone, priviazané k hrubému konáru. Tam je aj Kavalcov kôň, totiž kdeže jeho; je to osobný koník samého veliteľa pluku, ktorý je chorý, nemohol prísť na manévry a koníka Fellowa zverili na Kavalca. — Chodí vždy po batériách, po vychodenej ceste, nič sa mu nemôže prihodíť, nech dáva pozor na Fellowa ako na oko v hlave. — Tak znel rozkaz, ktorým toto ušfachtilé zviera odovzdávali Kavalcovi.

Fellow si aj zaslúžil plnej pozornosti. Bol to milý, bystrý koník, skoro úplne čierny, temperamentný, samopašné zvieračko. To, že Kavalec nepochoduje s ním po vychodenej chodníčkoch, ale podniká krkolomné vychádzky, preskakuje jarky a krovie, o tom okrem Zajaca nik nevedel.

Kavalec mal rád Fellowa. Sedel na ňom ani prirastený. Javila sa na ňom disciplína jazdeckej školy, ktorú už skoro dokončili, museli ju však prerušiť kvôli manévrom. Skúšky mali byť po manévroch v septembri.

Dôstojníci delostreleckého pluku sa opýtali Kavalca pred odchodom: — Chcel by si koňa, doktor, alebo chceš sedieť s rotmajstrom Zajacom na zdravotníckom vozíku?

— Nuž, ja by som bol radšej za koňa.

— A vieš jazdiť?

— Viem trochu.

S útrpným úsmevom pozerali na neho. Pri predošlých manévroch si doktori žiadali vše len voz. Jazdiť nevedel ani jeden. Ani Kavalcovi nedôverovali.

— Poď s nami, doktor, urobíme malú vychádzku. Osedlajte mu Cyrila!

Tento Cyril bol najkomisnejšia potvora z celého pluku. Páni sa smiali už napred. Džugali sa do boka a škerili sa.

— Doktor, kto fa ošetri, až nám niekde spadneš? —

spytoval sa posmešným hlasom pán kapitán Koniklec.

— Nejaká pavučinka sa len nájde na kriku, tú si príložíš na ranu a bude dobre.

— Aj s pavúkom?

— Nie, bez, ale so srstou z čierneho kocúra, varenou vo víne.

— Čo to, čo to, — plašil sa nadporučík Kocúr, — má to byť narážka?

— Nie, božechráň, pán nadporučík, myslím na chlpy ozajstného čierneho kocúra, čo robí miau, miau, keď mu stúpia na chvost.

Ostatní sa rehlili a pán nadporučík sa uspokojil.

— Nasadať.

Kavalec sa oprel o Cyrila. Táto Istivá žltá potvora ho úlisne premeriavala od hlavy až k pätám. — Co ty na mňa, takéto zatárisko akési. Iných pánov, iné šarže som ja už zhodil na hanbu.

Kavalec nerobil s ním dlhé okolky. — Na inakších obludách som ja už sedel, — odvetil pohľadnému pohľadu Cyrilovmu a vložil ľavú nohu do strmeňa. — Kde sa však dvaja už od začiatku navzájom necia, z toho nemôže byť nič dobrého. Tam iste bude zrážka skôr či neskôr. Tak sa stalo i v tomto prípade.

Cyрил mal tú neprijemnú vlastnosť, jednu z mnohých, že pri nastupovaní jazdca nestál pokojne, ako sa patrí, ale pohýnal, plašil sa a povláčil svojho rytiera sem i ta za ľavú nohu. Bol to smiešny pohľad na takého chudáka, ako sa drží rázsoch sedla a skacká na jednej nohe za koňom, keď mu ten nedá chvíľku pokoja, aby sa mohol odraziť od zeme a vrhnuť do sedla. Tak sa stalo i s Kavalcom. Cyril ho ako blázon vláčil za sebou. Nedal nič na prosbu; ani na energické výkriky svojho zosmiešneného jazdca, len ho vozil, fahal za sebou, akoby mal veľmi súrnu prácu, ktorú inokedy vykonať nemôže.

— Hromy fa hladkali, zastaň, obluda, — prosil ho Kavalec. Darmo. Nepokojne skackal medzi ostatnými jarczami, ktorí tiež práve nasadali. Strhol späť pána nad-

poručíka Kocúra, podrazil mu pravú nohu, ktorou ešte stál na zemi, že si skoro sadol pod koňa.

— Eh, doktor, na kozu fa posadiť, nie na koňa, — zašomral dopálené pri hlasnom rehotení ostatných.

— Vy si s tým doktorom ťažko porozumiete, Kocúr, — domrzali ho. — Vraj chlpy ti chce variť vo víne a prikľadať na rany vojacom, ani sa nevíme, že sa naňho hneváš.

Konečne však sedeli všetci a dali sa poľnou cestičkou k blízkeму lesíku.

Kavalec červený ako rak. Preplnený zúrivosťou pomstou k Cyrilovi. — Ty ma chceš zosmiešňovať, mňa, žiaka nadporučíka Lamberta, čo stojí bezprostredne pred skúškou?

— Doktor, napred, za pána nadporučíka Kocúra, aby sme fa nestratili.

Boli už v lese, išli však predbežne krokom.

— Hej prosím, idem hneď, len si čosi napravím. O chvíľu vás dohoním.

S úsmevom sa dívali za ním, ako zahol od nich na bočný chodník.

— Aj to si mohol vybaviť doma, — skrikol ktosi za ním. — Naprav si to aj za nás.

Náhle im zmizol z očí, Kavalec rýchlo zoskočil a jednou rukou držiac Cyrila, odrezal si vreckovým nožikom silný, ale ohybný prútik z lieskového kra. Očistil ho od zelene a pristúpil k Cyrilovi.

— Odpusť, môj milý Cyril, — mrmľal mu, — zabudol som sa ti predstaviť, ty môj žltý skvost. Prásk, tu máš, môj krásny Cyril, na aj z druhej strany. No, no, len nevyval tie stromy. Som čatár Kavalec, žiak nadporučíka Lamberta a jazdec Gabriela, Flaviána, Diogena, Dagmarry, Elidy, Chiméry a mnohých podobných oblúd. Prásk, prásk, moje zlato. Skáčeš, vrtíš sa, nechutí ti, čo, to si nečakal, som grobian, čo, prásk, prásk. Urazil si sa? I ja som sa urazil, keď si ma pred chvíľkou pri nasadaní tak nepekne povláčil. Na posmech všetkým ostatným. Čo myslíš, kto som ja, vrece múky, ozembuch, s kto-

rým si robíš, čo ti príde na myseľ? Na, tu máš po pysku, aby si nekrivil. Stavias sa na zadné nožičky, s tým na mňa nechoď, na, tu máš, aby ti odišla chuť, prásk, prásk, môj čačany koniček Cyril. Vyskoč, poskoč, tak, na, tu máš ešte, aby sme si rozumeli. Tak, stačilo, rozumieme si už? Hlavná vec je vzájomné pochopenie duší. Tak a teraz hajdy za ostatnými.

Vyskočil na zmláteného Cyrila, ktorý bol teraz ako baranok. Pokorne sa hnal za spoločnosťou a o chvíľku ich dohonil. Kavalec sa zaradil za Kocúra.

— No, že si sa vrátil, doktor, tak len smelo za mnou. Kocúrova Ela, poštekľená ostrohami, vyskočila ako šíp. Za ním Kavalec a o kúsok po ňom osemtičenná spoločnosť dôstojníkov, aby ho mohli pozorovať, prípadne pozberať zo zeme. A teraz prišla pravá indiánska jazda.

Vodca Kocúr letel ako víchor po širokej lesnej ceste. Náhle, ani nezmierniac let koňa, zamieril na úzky chodník. Konáre práskali do očí, bolo si treba ľahnúť na koni celkom na brucho. Skákali cez korene a cez výmole. — Vydrž, Cyril, vydrž, — mrmľal Kavalec svojmu koňovi do ucha. Poďíval sa dozadu. Všetci boli nahnutí na svojich koňoch. Nik nemal času, aby ho pozoroval.

— No, — oddychol si Kavalec, — pre tých by som sa už dávno mohol váľať kdeś v priekope či byť uviaznutý, obesený na konári. Tí majú dost starosti sami so sebou.

Cestička ústila zasa do širšej.

— Kde si, doktor?

— Tu som, — zrevol Kavalec, ostrohy vrazil koňovi do boka a tromi skokmi dohonil Kocúra.

— Pozor, zostať za mnou.

— Za vami, nad vami, mne je to jedno, — vyhlásil Kavalec sebedovodom.

— Len si daj pozor, hneď uvidíme. Príde koryto.

Sotva to doriekol, už aj bolo tu. Staré, vyschnuté koryto potoka. Kavalec ho zazrel z diaľky, zdržal Cyrila a nechal Kocúra väčší kus pred sebou.

— Pri Lambertovej pamiatke, Cyril, pozor si daj!

232

Ela, chýrny skokan, letela nad korytom stáby na krídlach.

— Nože, Cyril!

Hop a skok, Cyril sa vypol ako tiger, keď sa vrhá na korisť, a oblúkom doskočil na druhý breh. Tak sa rozbesnil po skoku, že zase chcel predbehnúť Kocúra.

— Tu si, doktor?

— Hej, Cyril vás chcel preskočiť aj s Elou. Sotva som ho zdržal.

Krik vzadu. Obzreli sa.

Skupina už bola za potokom, ale všetky kone stáli. Vlastne dva sa váľali po zemi a ich jazdci, ďaleko odhodení, práve vstávali. Bol to mladý poručík a kapitán Koniklec. Kapitán kríval a poručík si odrel tvár. Ináč sa nič nestalo.

Dali sa nazad cestou. Nik neprehovoril ani slova, ale Kavalec vedel, že skúšku urobil.

To bol jeho ohnivý krst pri pluku.

Pred kantínou sa zastavil a kúpil si pár kociek cukru. Podával ich Cyrilovi a potľapával ho.

— Dobrý, statočný Cyril, poriadny koniček. Nič to, že na začiatku je komisný a nedôverčivý. Má pravdu, netreba si hneď s každým zadávať, málokto si to zaslúži. Celkom správne, že je Cyril zdržanlivý a nedôverčivý a nech sa na mňa Cyril nehnevá. A za ten skok by si zaslúžil, aby bol vymenovaný za konzula. Caligulov kôň by bol dostal za toto aspoň ministerstvo.

Ešte ten deň prideliť Kavalcovi Fellowa, miláčika pluku.

Manévrová idyla

Bola už hustá tma, keď pochodujúce teleso delostreleckého pluku došlo do Veličnej. Čatár aspirant Miroslav Kavalec odovzdal svojho koňa Fellowa koniarovi. S hrôzou a zvieraním v duši konštatoval, keď ho prezrel s malou elektrickou lampičkou, že mu chýba z ľavej prednej nohy podkova.

— Bohvie, kde si ju stratil, ty Fellow, — karhal svojho koňa v tme. — Vari ešte na začiatku cesty a ja nešťastník som ti veril, že si v poriadku. Nešťastné zviera, nemohol si sa ozvať, keď ti podkova odpadla? Pán nadporučík Kocúr ťa neustále chválil, že si múdry, taktický a inteligentný, a ty ma medzitým privedieš na šibe-

234

nicu. Zdá sa mi však, že si nekríval, hoci som ťa nijako nešetril, a hádam to nebude také nebezpečné.

S rastúcou hrôzou ho odsedlal a ohmatával po tele. — Ešte to by mi chýbalo, aby si bol otlacný. Pridelili mi ťa, lebo si osobným koňom pána veliteľa, ktorý tu teraz nie je. Vedia o mne, že som gentlemanom jemnej výchovy, a budem ťa šetriť. Čiže nezahluším ťa, ani nohy ani väzy ti nepolámam, nespadnem s tebou do potoka, nebudem ťa biť ako psa, nesklamím tvoju príjemnú, dobromyseľnú povahu, nebudem žiadať od teba nemožné kusky, ktoré ťa len premáhajú a urobia mrzutým pesimistom, a hlavne, Fellow môj jediný, že ťa neotlačím, že ty, ako veliteľov kôň a miláčik, nebudeš mať po mne od sedla a remenia krvavé odreniny a pluzgiere, ktoré ťa na mnoho dní priviažu k lôžku, či vlastne k maštali a pre ktoré mi sľuboval pán štábný Ohlávka, že ma dá zavrieť, obesíť a zastrelíť, nepočítajúc ešte, že budeme musieť peši chodiť za batériami.

Čatár Kavalec spokojne si vydýchol, keď videl, že je Fellow okrem tej stratenej podkovy neporušený.

— Dakujem, Fellowko, som zachránený. Ráno ťa podkujeme a bude všetko dobre. Pá, dobrú noc.

Pobozkal Fellowa a odovzdal ho koniarovi.

I vydal sa na cestu do tmy hľadať si byt. Veľké problémy si z toho nerobil, lebo vo Veličnej nie je núdza o povaly. Na povalách býva seno a kto ešte neskúsil, neveril by, ako sladko sa spí v sene po namáhavom pochode.

Opatrne kráčal v tme. Z temných dvorov Veličnej vrčali na neho zlomyseľní psi, usilujúc sa mu zadraptiť do nohavíc. Keď ich drzosť bola už neznesiteľná, náhle im zasvietil čatár Kavalec do očí elektrickým lampášom. Prosti dedinskí psi, nezvyknutí na takéto neznáme a imponujúce výdobytky novodobej techniky, s rešpektom sa stiahli späť, len oči im fosforeskovali v tme.

Niekoľko šľavnatých nadávok im ušetril aj Kavalec a motal sa ďalej dedinou, pohrúženou do spánku sprá-

235

vodlivých. V čiernej noci svietili len tri Kavalcove hviezdy.

Občas si ohmatával koleno. Oceľová prilba, ktorú mu koniar ešte v Zázrivej pripevnil na sedlo, pravda, chybné, za toto chybné upevnenie sa mu kruto pomstila. Búšila mu do pravého kolena pri každom trhnutí klusajúceho koňa zo Zázrivej až skoro do Istebného. Tam sa mu náhle spustila až pod sedlo, visela už len na tenkom remienku a čatár Kavalec s užasným zvieraním v duši čakal v každej chvíli, že sa odtrhne a jej kovový zvuk zaznie na zaprášenej hradskej. Umiemil si pevne, že si prilbu inokedy pripevní vlastnoručne.

Prilba sa neodtrhla, ale Kavalec tam nosil stopy jej mocných úderov na pravom kolene.

Ťažko preklínajúc vliekol sa ďalej smerom k akémusi domu, v okne ktorého na poschodí blikalo slabé svetlo sviečky.

Bol už pod ním a bol by šiel aj ďalej, vtom však zaznel z výšky jasný dievčenský hlas: — Kto to tam dole nadáva tak pohansky?

Kavalec pozrel do výšky. Nezná silueta ženskej hlavičky rysovala sa v tme.

— Citím to, viem, že ste krásna.

— A kto ste vy, smelý trubadúr, pod mojím okienkom?

— Som pýcha armády, čatár Kavalec.

— Zapáľte zápalku, nech vás vidím, čo ste za pýcha armády.

Kavalec pridržal horiacu zápalku pred tvárou.

— No, ste pekný, vypasený. Asi vás tie manévry veľmi nezmodrovali.

— Teší ma, že sa vám páčim, ale viete čo, slečna?

Kavalec sa obzrel. Mesiac práve vychádzal na obzore, ináč však bola ešte dôkladná tma. Kdesi z diaľky sem bolo počuť dúpot koní a hrdkanie nákladných automobilov. Všade zelen, útulné aleje a intímne kútiky.

— Slečna, obzrite sa len okolo, táto krásna, tichá noc vám nič nenašepkáva?

— Ba, hej, mala by som už spať.

— Nebuďte taká prozaická. Buďte veľká, originálna a pochopte ma. Nechoďte spať, radšej poďte sem dolu.

— A čo sa potom stane?

— Co vy sama chcete.

— Ale ja chcem ísť spať.

— Tak teda, čo ja chcem.

— Toho sa zase bojím.

— Slečna, nesmiete o mne nič zlého predpokladať, len samé krásne a ušľachtilé veci.

— Tak čo napríklad?

— Tak napríklad to, že vy teraz zídete sem, že pôjdeme spolu do tej krásnej mesačnej noci, že budeme počúvať spev slávika, cvrkanie cvrčkov a mňaukanie kocúrov. Že vám poviem krásnu rozprávku a vy sa do mňa stando pede zamilujete. Že táto noc bude pre vás nehnúcou, krásnou spomienkou.

— Och, to bude pekné. Najmä mňaukanie tých spomenutých kocúrov. Už jedine toto by stálo za to, aby som k vám zišla. No, počkajte chvíľku.

Kavalec sa spokojne oprel o agát pred domom, zapálil si cigaretu a sebavedome si mrmľal.

— Ej, no, dívajme sa. Galantné dobrodružstvo vo Veličnej. Kto by to bol myslel.

Hlavička sa však zase zjavila.

— No, čo je, čo bude s mňaukaním kocúrov?

— Nič, môj trubadúr, nič nebude. Zavreli ma. Naši asi počuli, že sa tu s niekým zhováram, a zicher je zicher, zavreli dvere mojej izbičky.

— To je strašná bezohľadnosť, ale nič to. Prinesiem povraz a zleziete dolu ako v románe. Tým zaujímavejšie.

— Nejde to, nejde, veľký bojovník. Nezapadnite, že keď ma aj priamo nevyrušujú, vediac, že som dobrou deérkou, jednako sú na mňa upozornení, a preto sa odtiaľto hnuť nemôžem.

— Tak teda ja sa pohnem k vám, na mňa mamička nedáva pozor, nanajvyš pán rotmajster Kopyto, ale te-

raz ma ani ten nevidí. Rozbehnúť sa, skok a som pri vás.

— Ste skvele podnikavý. V Amerike by ste s tým spravili veľkú kariéru, avšak tu, vo Veličnej nie. Len neskáčte. Čítte sa mnou milovaným, pokladajte sa za pobozkaného a vám, básnickej duši, majúcej živú fantáziu, to akiste postačí. Tak zbohom, môj hrdina. Ráno kedy pôjdete ďalej?

— O pol šiestej.

— Tak o piatej ma tu dole nájdete. Budem na vás čakať.

Cervená ruža mu spadla k nohám.

Okno sa zavrelo a čatár Kavalec zostal sám.

Tupo sa díval okolo seba. Ej, škoda, škoda.

Pomaly sa vliekol smerom ku kostolu. Žiaľ mu nedal spať. V krčme našiel veselú spoločnosť. Co mu ostávalo iné než utopiť zármutok vo víne.

Ráno o pol piatej sa spamätal. Osedlal si Fellowa, ktorého už podkovali, a cvalom sa hnal na schôdzku. Cválal ako divý sem a tam, ale s hrôzou zbadal, že sa v dedine nevzná a takých domov ako ten včerajší, je tam celá kopa.

Na ulicu sa nepamätal, meno nepoznal, čas sa chýlil ku koncu, batéria už sa aj pohla a čatár Kavalec sa ešte vždy zúfale preháňal po Veličnej, hľadajúc miesto svojej schôdzky.

Potom sa so smutným srdcom vydal na cestu i on.

Boli už na hradskej a ako sa obzeral naspäť, smerom od kostola v okne bieleho poschodového domu zjavila sa ženská hlavička a ruka kývala bielou šatkou. Rýchlo ďalekohľad. Hej, je to ona, nijaká pochybnosť. Návratu však nebolo.

— Vidíš, Fellow, také ja mám šťastie.

Ale Fellow nemal k veci nijakej poznámky.

My tiež len toľko: ideš na rendezvous, všimaj si terénu, zapamätaj si miesto. Patrí to konečne k vojenským vedomostiam.

Rakovina v armáde

— Vojenčina je vojenčina, — pomyslel si Kavalec, keď na neho dolehalo nedobré časy. Raz utiekli poľnej kuchyni príliš ďaleko, že ich nestačila dohoniť, a namiesto obeda obhrýzali si nechty. Inokedy zase v roztratných chudobných dedinkách Oravy nebolo dosť prepychovo zariadených hotelov, ba ani povál so senom, a preto sa spalo, kde sa mohlo. V priekope, v tráve, pod stromom, či pod širým nebom.

— Nič to zato, vojna je vojna, — potešoval sa Kavalec, narovnávajúc svoje otláčané hnaty po tvrdom lôžku na lone matky prírody. — To všetko nič, to je všetko len žart, v skutočnej vojne ide to všetko naozaj do tuhého.

Za všetky trampoty našiel si Kavalcec hojnú potechu vo svojom konikovi Fellowovi. Dobrodružné jazdy po cestách i necestách. Otužilý sed dodával Kavalcovi istoty jazdy v prírode. Kavalcec hrdo a blažene myslel na svojich druhov v jazdiarni, ktorých zadelili na čas manévrov k všelijakým nejazdeckým plukom, kde kone ani nevideli. — Tí sa budú dívať, až sa navrátime!

A ozaj, Kavalcec si tak privykol na spoločnosť koní, akoby ho boli medzi nimi vychovali, a približoval sa k nim s takou istotou ako rodený jazdec, zrastený s koniom od útlej mladosti.

V popoludňajších hodinách vyšiel si s Fellowom ďaleko medzi kopece. Táborili v okolí Štubnianskych Teplic, v malej dedinke, v Sklenom. Krivá dedinka, jedna strana ulice na svahu, druhá v hlbine za potokom. Sused sa díval na suseda zvysoka a ak chcel prejsť na druhú stranu na návštevu, musel obísť hodný kus nadoľ či nahor, aby našiel miesto, kde bola priekopa pre chodcov preklenutá. Okolie Skleného bolo však krásne. Ďaleko v hornatom chotári tečie potôčik. Koryto tohto kľukatého potoka bolo plné skál a kameňov. A ako tak sedí Kavalcec na brehu a díva sa do vody, razom len spod kamenia vylezie čosi a s dlhými fúzmi opatrne ňúchá napravo i naľavo.

— Rak, — zabúši Kavalcovo srdce, — v potoku sú raky. — A ozaj spod skál a kameňov, kde sa len obzrel, teperili sa von čierne raky, motali sa vo vode, navzájom sa navštevovali a pri prvom šramote sa opatrne stiahli späť do dier a pod kamenie. Len sa tak hemžili nimi brehy potoka.

Kavalcec vytiahol z tašky kus salámy, nastokol ju na prút a strčil do vody. S ohromným pôžitkom pozoroval, ako sa zhromažďuje račia generácia, skúsení starci i štíhli mladíci, aby jeho salámu s rozkošou ohryzovali.

Rak býva zvieratom opatrným. Stačí mu mihnutie tieňa vo vode, aby sa okľuňavo utiahol, lebo si pomyslí, že živí iste, ale najistejšie doma v komore. Niet však takého raka, ktorý by nestratil hlavu, keď zacíti vo vo-

de kusisko voňavého olovranu, zapáchajúceho, polonahitého mäsa či pečienky. Rak stratí hlavu, vidí len žranicu, oči má na stopkách a túžobne ich obracia len a len smerom k vytúženej pečienke. Priplichtí sa, oľučá ju sprava i zľava, túžba a chuť v ňom vzplanú dvojnásobnou silou. Prebudí sa v ňom strach, jaj, len aby pečienka neutiekla, istota je istota, len ju zadržaf, a hlúpy rak chňapne po mäse a zúrivo sa doň zadrápí svojimi dvoma klepietkami. Na, už fa mám, už mi neutečies, a zvierata svoju žranicu s toľkou odhodlanosťou, obhryzuje ju s takým apetítom, že môžeš mäsom mykať, fahať ho preč, rak sa len ešte väčšmi zadrappuje a nepomyslí na nebezpečenstvo, ktoré naň čaká a ktoré úrobí z lovca korisť.

Lebo niet nič ľahšieho než ponoriť pod zlapeného žrdáča sitko či sieť, vytiahnuť ho z vody, chytiť ho za krk a hodiť do košíka.

Kavalcec nemal s rakmi nijakých nepriateľských úmyslov. Chcel však ukázať svoj vynález spolubojovníkom, a preto vylovil troch najväčších zástupcov račej generácie, pravdepodobne richtára, notára a učiteľa, a s chuťou sa na nich usklaboval. Boli to nenapraviteľní spiatočníci. Ani krok dopredu, liezli vždy len dozadu. Kavalcec vyskúšal silu ich klepiet a zbadal, že je to chabá zbraň, ktorá sa uplatní len vtedy, keď jej svoj palec úmyselne nastrčíš. Račisko ho chňapne, postfiska ho z celej duše. Môže vystrašiť psa, keď sa mu zachytí do chvosta, boja sa ho malé deti, ale ináč sú to pošmurní dobráci, ktorí žijú v potoku len svojej rodine a okrem žranice nijakých náruživostí nemajú.

Kavalcec strčil svojich troch rakov do tašky za sedlom a cvalom sa hnal nazad do dediny. Pred krčmou zostúpil a chtiac spočítať svojich rakov, s úžasom zbadal, že z troch ostal len jeden jediný a i ten bol na najlepšej ceste, aby sa vykriabal na okraj polotvorenej jazdeckej tašky a aby si smelým skokom von vydobyl nazad svoju vytúženú slobodienku.

Prvou Kavalcovou myšlienkou bolo, že obráti Fello-

wa a ide si ich pohľadať. Tam musia ležať úbožiaci kdesi na chodníku, kde ich potratil. S úzkosťou v duši obrátil sa na rotmajstra Zajaca, ktorý tam bafkal pred krčmou: — Vyžije rak na repovom poli?

Zajac sa zamyslel a odvetil, že pravdepodobne vyžije, najmä keď si trochu zmení životosprávu. Z mäsožravca musí sa stať vegetariánom a z plavca musí sa stať pešiakom. Môže si vyhľadať dieru na repovom poli, môže sa živíť repou a musí sa naučiť moriesom poľných myši a iných susedov.

Kavalca táto odpoveď nepotešila. Vytiahol svoj poklad z tašky a ukázal ho Zajacovi.

Zajac ožil a očka sa mu zaleskli. — Báječné zvierata, — opečoval raka, — kde ste ho lapili?

— Mal som tri, — chváľil sa Kavalcec, — tam žije celý národ v potoku a tie tri som si vypožičal na ukážku.

— Na ukážku, — zadivil sa Zajac, — hádam na večerú! Hej, to bude lahôdka, hej, to bude korisť, nie každodenná. Vojaci, haló, sem sa! Berte si košíky, prúty a vnačidlo, pôjdeme na raky.

A než sa užasnúť Kavalcec spamätal, už mu aj zmizli na obzore.

Vrátili sa až na súmraku a priniesli veľké koše, plné čierneho spiatočnickeho národa. Navalili ich do veľkých sudov, sud spola naplnili vodou a Zajac tak preberal v hemživom obsahu ako kuchárka, keď umýva oškrabané zemiaky.

A už sa aj varila voda v ohromných hrncoch na veľkom kozube. Zajac plnými rukami hádzal do vriacej vody živý obsah suda a mľaskal od pôžitku, keď videl, ako sčervenie úbohy, uvarené tvr.

Naučil Kavalca, ako jesť raka. Rozlúpnúť klepietka a vyloviť chudobný obsah. Dostaneš z nich dva malinké, biele kúsky uvareného mäsa, asi také veľké ako obsah menšej mandle. Chvostík sa vytrhne, olúpne sa, račí konečník netreba zožrať, lež najprv z prostriedka vytiahnuť a toto je celá hostina z jednej úbohej obeť. Malinké, nepatrné kúsočky na pol zuba. Nikdy sa ich

nenaješ. Celá babračka nestojí za reč, len tým, ktorí si vsugerujú, že biele mäsko račieho klepeti a chvosta je chutné a stojí za vyvražďovanie celých legií račieho národa. Lebo na jedno posedenie skántriš tridsať rakov a je ti, ani keby si nebol začal.

Od toho dňa celý tábor cmúľal každý večer uvarené raky. Nerozmyslená márnomyseľnosť Kavalcova priniesla na obyvateľov potoka pravú pohromu. Bolo to celkom správne, keď sa mu osud potom odmenil, vlastne pomstil za skazu račieho plemena.

Piskatschek dáva po pysku,

(ale aj dostáva)

Delostrelecký tábor strieľal v lesoch v okolí Skleného a posledné dni mali sa spájať so spoluúčinkovaním leteckého pluku. Jednoduchí kanonieri mali strieľať pánu bohu do okien, či do predpokladaných nepriateľských zákopov a pevností a letci ich mali pritom pozorovať. Mali objavovať skryté batérie, nálež oznamovať divokou, slepou paľbou z guľometov a svoje poznatky podávať v podobe pozorovateľského hlásenia.

Obidve strany si brúšili zuby. — My sa vám skryjeme ani myš do diery. Drobnohľadom nás neobjavíte, — sľubovali delostrelci.

244

— Môžete sa skryť pod zem či pod vodu, nám je to jedno, vykútáme vás všade, — odvetili letci sebedovode.

A aby paráda bola väčšia a vážnejšia, razom len, kde nič, tu nič, zjaví sa na scéne plukovník Piskatschek. Prišiel, aby zachránil situáciu, on ako starý delostrelec. Kde on začína páliť, tam počut nanajvyš hrmenie, ale nevidieť nič, lebo voš sa tak neskrýje pod chrastu ako on, Piskatschek, vie sa skryť pod chrast, pod strom a do húšťa. Orol ho nezbadá, ani keby si založil okuliare. Maska Eleonóry Duseovej je naivným pokusom v pomere k tomu dokonalému maskovaciemu dielu, čo so svojou batériou dokáže Piskatschek. — Boh vojny, Mars, by ma pokladal za cvrčka v tráve a ja som medzitým strieľajúcou batériou, he-he-he, — sklabil sa Piskatschek a pýtal si na večeru škvareninu z dvanástich vajec, podľa možnosti pštosích, ale v najhoršom páde slepačích. Kázal postaviť na stól sud piva, ale na dôstojníckych druhov dostalo sa málo, lebo nepúšfal k čapu nikoho. Slovom do tábora, doteraz mierne cvičiaceho, zahniezdila sa bojovná nálada a letci i delostrelci čakali, čo sa z toho vyčobí. Piskatschek im sľuboval, že ak budú dobre lietaf, zavolá rovno pána armádneho generála.

Prišlo rosnaté svitane a snečné ráno, budiček trubača rozličal sa dedinou a burcoval zo spánku každého. Komu nestačilo trúbenie, tomu rady poslúžili ochotné ruky kýbom sivej, studenej vody.

O malú hodinku celý tábor sa pustil na pochod a dôstojnícky štáb zhromažďoval sa pred krčmou.

Každý sedel na koni a čakal príchod Piskatschka.

— Tristo hrmených, — škriabal sa za uchem kapitán Koniklec. — Na čo posadíme pána plukovníka? Máme síce dva kone doma, Darinu a Fešáka, ale z týchto jeden je otláčený a druhý má zranenú nohu. No, páni moji, — obzeral sa Kaniklec po početnom zástupe, — niekto sa bude musieť obetovať a prepustí svoju mrchu pánu plukovníkovi Piskatschkovi.

A Piskatschek už aj bol tu. Vypinkaný, napapka-

245

ný, učenaný. Gombíky sa mu leskli a bradou mu pohrával svieži ranný vietor. Pozdravili sa a Koniklec hlásil: — Bude sa páčiť pánu plukovníkovi na vozíku či na koni?

— Prirodzene na koni, — zhundral Piskatschek, — či som ja nemluvína, aby ste ma vozili na vozíku?

— V tom prípade nech sa páči pánu plukovníkovi vybrať si konika z pritomných. V rezerve máme dva choré kone, nezostáva teda, než niekoho z nás posadiť predbežne na koč vozatájský alebo na lafetu a jeho kôň pripadne pánu plukovníkovi.

Piskatschek orlím zrakom prezeral dupotajúce kone a prebral medzi nimi ako mamičkin miláčik v makových opekancoch.

— Hí, aby ťa hypermangánom farbili, — zhrzil sa Kavalec, ako sa k nemu Piskatschekov skúmavý zrak blížil. — Fellow, — šepkal svojmu konikovi, — obráť sa k nemu zadkom, alebo tvár sa tak nechutne ako ja. Nech mu odíde chuť od jazdy, keď sa len na nás podíva. Piskatschekovi chuť však neodišla, ba pri každom pohľade venovanom Fellowovi rástla do väčších rozmerov. Nakoniec si s chuťou odpul a s rozkošou tlapkal Fellowa po zadku.

— Tento bude konikom môjho srdca, — oznámil s pôžitkárskou túžbou v očiach Piskatschek. — Komuže patril tento krásny malý lotrik, kým ho moje oči neobjavili a nespočinuli na ňom s úľubou?

— Je to konik veliteľa pluku, nateraz chorého, a bol daný do árendy plukovnímu lekárovi.

— Plukovnímu lekárovi, kde je? — zabručal Piskatschek takým hlasom, ako keby teraz počul po prvý raz, že pluk máva i lekára a akoby mu takáto zbytočná márnomyseľnosť nijako nešla do hlavy. Pichľavým zrakom si premeriaval Kavalca od hlavy po päty. No, tak! Lekára na zdravotný voz! Posadiť ho na raku, kapela nech mu vyhráva Chopinov „Trauermarsch“ a takto nech pochoduje za plukom ako symbol zdravotníckej činnosti pri armáde.

246

— A teba, aby čerti kúpali v pekle v koncentrovanom roztoku hypermangánu vo dne i v noci tri razy po dvoch hodinách. Beda mi, už je po mojom konikovi, — zaprotestoval v duchu smutný čatár Miroslav Kavalec a len stál bez slova, lebo vedel, že lepšie sa nenarodí, než sa postaví bradatému Piskatschkovi na odpor. Kradné ruky Piskatschekove vytrhli mu opraty, Kavalec zostal stáť sťa bezradná sneženka v ľahostajnom, chladnom, ľadovom okolí.

— Hej, Zajac, Zajac, — kričal kapitán Koniklec za zdravotným rotmajstrom, ktorý práve tadedo drkotal za pochoduujúcim plukom. — Hej, Zajac, vezmite si doktora na voz, nech si odpočinie po toľkých jazdeckých bravúrach, a ty, doktor, si nič z toho nerob, — potešoval Kavalec, — kone boli, kone budú, na lekárskej dôstojnosti sa ti neubralo. Aspirínu máme hojnosť, jódomá tinktúra sa tiež nájde v zdravotnom kufriku a čo treba viac poriadnemu doktorovi?

— Pán kapitán, — ozval sa Kavalec, — veď Fellow nie je kôň na štrápáciu. Fellow mi bol pridelený, aby som ho šetril, aby sa nenamáhal a aby sa mu nič nestalo.

— Doktor, mylíš sa, a to v dvoch bodoch. Prvý bod: medzi nami povedané, Fellow pod tebou vôbec nebol šetrený, ba možno povedať, nikto by ho nebol tak uhnal ako ty. Stváral si s ním deň čo deň krkolomné hlúposti a je čirou náhodou, že si ho ešte nedolámal na kusy a dušu z neho nevyhnal. Druhý bod tvojho omylu: nemysli si, že u Piskatschka mu bude zle, že ho bude namáhať. Piskatschek nie je taký človek, ktorý by sa rád štvál. Nemaj teda o Fellowa nijakých starostí. Nikde mu tak dobre nebude ako pod Piskatschkom.

Kavalec toto zdrvílo ešte viac. Zmizla mu i tá posledná náhodná nádej, ako prinesú Fellowa večer na piatich miestach otláčeného. Zadok doráňaný, ľavé ucho natrhnuté, papuľa opuchnutá, chvost osklbaný, tri podkopy preč, nohy ubolené. Úbohý Fellow leží celkom nanič na zelenej pažiti, okolo stojí dôstojnícky zbor, tam ďalej mužstvo, všetci so sizami v očiach a nárek

247

celého pluku vyznieva v jednu vetu: Prečo sme len nechceli nášho krásneho Fellowa u doktora, ktorý na neho dával pozor, ktorý by si bol radšej odhrýzol vlastné ucho, než by sa úbohému ublížilo, a prečo sme len dali to nešťastné zviera do chlpatých rúk nemilosrdného Piskatschka.

Nie, Koniklec zobral mu i túto poslednú potechu. Kavalec sa zúfale obracia k svojmu Zajacovi: — Ej, ale mi dali po pysku! Ja toto nevydržím.

— Ja viem, — odvetí Zajac a bafká pokojne ďalej.

— Co viete?

— Ze vy to nevydržíte, — a Zajac významne žmurkne na Kavaleca. — Jediné, čo v danej situácii môžete spraviť, je nevydržať. Sú podniky, ktorých úspech závisí od toho, či vydržíte, a sú zas aj také, pri ktorých podmienkou je — nevydržať. No, a tu to máme!

Kavalec sa zamyslel a obzeral sa. Slnce svietilo na líky a na hory, augustová príroda stredného Slovenska kúpala sa v úslní, ale Kavalcovi sa zdalo, že je slnce obľiahnuté smútočným flórom. Skala drgla pod kolešom voza, až si skoro odhrýzol pol jazyka. Cesta bola taká skalnatá, že v človeku skákali obličky a srdce mu kleslo do brucha. Kavalca pichlo v boku, zaboľelo ho zuby, hučalo mu v ušiach, mravce mu liezli po lýtkach a v očiach sa mu zatemňovalo.

— Prosím, zastavte, — zavola na Zajaca, — zložte ma, položte ma tam na trávu, nech umriem na pevnej pôde. — Stalo sa, ako si Kavalec žiadal. Zajac ho chytil ako mačku a zložil ho na pažit. Čoskoro sa nahrnulo okolo pluku a divili sa chorému doktorovi. Kavalec bol ozaj bledý. Po tele mu rajtovali divé, namýšľané neuralgie, duchom mu lomcovala zlosť a urazenosť. O chvíľu dojachal i kapitán Koniklec a Kavalec sa s veľkým pôžitkom presvedčoval, že je najdôležitejším človekom pluku, lebo bez neho streľby nebude. — Ja bez doktora nevystrelím ani granát — osvedčoval sa Koniklec, ktorý veľmi dobre chápal Kavalcovu chorobu. — Zastavte celý pluk. Tu počkáme. Alebo sa doktor

zotaví a bude sa strieľať, alebo nám zhynie a vtedy marš nazad, kým dostaneme druhého doktora.

Kavalca akoby boli lojom mastili, tak mu lichotilo počúvať svedectvo o vlastnej veľkosti. Toľkoto mu predbežne stačilo. Vstal, pochlapil sa a trpiacim hlasom prehovoril: — Záchvat žľových kamienkov, ale už povoluje. Pôjdem popri voziku, tak to bude lepšie než na tomto hrkotavom mučidle.

Trpiaci Kavalec smutne kráča popri svojom voziku a každého dojala, kto ho len videl, jedine Piskatschka priviedla správa do zúrivosti.

— Co, — reval a trhal si bradu od zlosti, — doktor nám je chorý? Záchvat žľových kamienkov, hádam záchvat kamienkov z cesty, ktoré mu nie sú po chuti. Pri najbližšom záchvate ho nechám zavrieť a podám hlásenie zemskému veliteľstvu.

Pekelný Piskatschek cítil však dobre, akú rolu hrá sám v Kavalcovej chorobe, a vedel i to, že s dešperátnym lekárom ťažko si dať rady, preto nechcel chorého ani vidieť a zúrilo a hanil ho len v rozumnej vzdialenosti.

S malým meškaním doteperili sa k cieľu svojej cesty, batérie sa zakopali, mužstvo sa maskovalo podľa Piskatschkových rozkazov a bol vydaný prísny rozkaz: každý nech sa skryje pod kríky, kone skryť do lesa, nech nevidno ani živú dušu. Batérie boli kryté zeleňou, nalámanými konármi a zďaleka zabučali motory pátrajúcich aeroplánov.

Bum-bum-bum-bum, zahučalo horu a aeroplány sa blížili. Lietadlo zakrúžilo nad lesom a kanonieri napnuto počúvali, kedy zaznie rachot guľometu na znak toho, že pozorovateľ objavil maskovanú batériu. Letún ešte chvíľku krúžil nad horičkou, kde tušil delostreľcov, potom sa vzdialil, aby hľadal inde. Zneďaleka bolo počuť radostné výkriky vojakov nad výsledkom, razom však všetko znova utíchlo, lebo letún sa zase približoval.

— Co sa to tam robí, — spytoval sa ospalým hlasom

Kavalec, — pán Zajac, čo ten tam toľko rachoti nad nami?

— Hľadá nás a nemôže nás nájsť.

— A prečo nie?

— Prečo? Batérie sú maskované zeleňou a ľudia sa skrývajú pod stromami a pod krovím.

— Tak potom nás ozaj nemôže nájsť, úbožiak, — riekol Kavalec, vyzliekol si blúzu a ľahol si naprostred rúbaniška. Jeho biela košeľa zaleskla sa medzi zeleňou hory a pozorovateľ na lietadle razom radostne zaštekal: pa-pa-pa-pa-pa-pa, len tak rachoti a byť ozajstná vojna, pumy by len tak padali na objavenú batériu.

— Našiel nás, — bolo počuť výkriky rezignácie. Hajdý zakopať sa inde a hra sa začína znova.

— Co ste to spravili? — spytoval sa Zajac nechápavo.

— Uľahčil som prácu tým hore.

— No, ale čo potom Piskatschkova námaha, jeho maskovacie umenie?

— Ja vám poviem hneď, čo mu spravím s námahou i umením, — vybuchol Kavalec. — Berie mi Fellowa a ešte ho budem podporovať? Ja mu dám víťazstva, úspechu, armádného generála. S celým srdcom visím na objaviteľských snahách tých ušľachtilých, lietajúcich ľudí tam hore, ktorí mi nikdy neublížili, ktorí sú páni vzdušného oceánu, nad týmito zakopanými krtmi, potmeňúdky sa skrývajúcejmi, temnými, závistlivými individuami.

Tábor sa pohol a bral sa ďalej. Zašlo sa hlboko do hôr a zahniezdili sa znova. Piskatschkovi sa ústa penili od zlosti a sám osobne rajtoval koldokola, aby dozeral nad úspechom maskovania.

— Koho uvidím, že sa neskrýva a nekrčí ako potkan pod húštinou, toho vlastnoručne zastrelím. Bezprostredne pred príchodom letúna vyšlem si čatárov a budem sa plaziť všade sám, aby som videl, či ste sa dobre skryli, a kde uvidím niečo trčať spod kríka, hlava-nehlava, jednoducho sekneť šablou, nech by to patrilo samému archanjelovi Gabrielovi.

Piskatschek tak krúžil očami, že hrôza bolo podívať sa na neho.

Tábor zatíchol a skrčil sa ako húf ulakaných kurčiat pod kvočku. Delá zahučali a v dialke zaznelo bzúčanie motora.

Kavalec bol už teraz opatrnejší. Nevyšiel sám na rúbaniško, odlomil iba konárik a priviazanou vreckovkou spod kríka pár ráz opatrne zamával.

Leteц nadšene opakoval jeho pozdrav zhora a slepými nábojmi rozstrieľal dole sa skrývajúci tábor na fronte.

Účinok bol neopísateľný. Zdlháva, starostlivá príprava Piskatschkova odhalená v okamihu, hneď pri prvom zakrúžení lietadla. Spravili ešte tretí pokus. Piskatschek vyhlásil, že teraz pôjde sám, v lietadle, sadne si k pozorovateľovi, objaví príčinu neúspechu, nechá si ju sфотографovať, vysledí pôvodcu a ak ešte v štubnianskom chotári vešania nebolo, dnes bude celkom určité.

— Môžeš ty veru lietat, aj fotografovať! Môžeš robiť, čo chceš, mal si si ty s plukovním lekárom nezačínať, ale keď si si s ním začal, znášaj aj následky.

Pri najbližšom pozorovateľskom lete nestalo sa nič iného, ibaže v tom najväčšom napätí zjavil sa medzi stromami a na rúbaniško kón. Málo sa staral o letún i o Piskatschkove nádeje a zlosti. Jednoducho prebehol si cez rúbaniško ta a späť a stratil sa v húštine. Pozorovateľ na lietadle viac ani nepotreboval. Zarachotil Piskatschkovi do ucha, až ho išlo roztrhať. Ale nech sa aj trhá ten, kto si neváža a bagatelizuje plukovního lekára. — Lebo vec sa má tak: alebo som ja hocjaký šiflikár a vtedy si môžete dovoliť voči mne všetko, alebo som plukovní šéflekar a vtedy mi dajte hodnosť a všetky pocty, alebo keď toto nie, tak si potom svoje pocty nechajte, len mi neberte koňa. Plukovnímu šéflekarovi brať koňa, to je horšie, než kováčovi brať kladivo alebo kuchárovi varechu. — Takto si vec predstavuje čatár Kavalec a my mu nechajme aspoň túto vieru, keď mu už koňa nenechávajú.

Piskatschek sa z tohto prípadu nepoučil. Iný by si skladal účty, zamyslel by sa nad svojim hriešnym životom, nehladal by triesku stále iba v cudzom oku, ale našiel by vo vlastnom tráme.

Piskatschek však bol presvedčený, že on je najväčším mudrom na svete. On jednoducho nechápal, že s lekárom vie zatočiť zase len lekár, nikto iný na svete. Kto teda chce zdolať lekára, ten má len jedinú možnosť: nahuckať na neho kolegu. Trvalo to dosť dlho, kým tupý svet prišiel na tento jednoduchý figel a kým si ho trúfal úspešne využiť. Dnes už, v moderných časoch, je všeobecne známe, že nijaká dravá zver, nevynímajúc ani hyeny a šakaly, nevie sa tak ruvať medzi sebou a nemá k svojim plemenným bratom toľko odporu a konkurenčnej nenávisti ako lekári, stav, ktorý bol kedysi povestný ohľadom svojej dôstojnosti a kolegiálnosti.

Piskatschkovi predbežne neprišlo ani na myseľ, aby Kavalcovi koňa vrátil. Druhý deň ráno pluk vyrukoval zase. Kavalca zase len ako strkajú, tak strkajú na vozík. Kavalcovi sa v očiach zatemnilo od žiaľu a ako sa zdravotný vozík pohol, zreval, zoskočil a vyvalil sa na pažiť.

— Zase tie kamene, — zavzdychal umierajúcim hlasom.

— Ktoré, — spytoval sa Zajac sústrastne, — tie tu na ceste alebo vaše žľové?

— Všetko to skrz-naskrz a navzájom, — zavyl Kavalca a skrčil sa ešte viac, vidiac, že sa blíži Piskatschek. Ich stretnutie bolo vzrušené a plné dravej vášne.

— Co je s doktorom, — zreval Piskatschek na Zajaca. — Leží nám vyvalený ani zdochlina a pre bolesti sa nemôže ani pohnúť. Náraz voza na skalnatej ceste vyvoláva v ňom záchvaty žľových kamenkov.

— Kavalce, — pristupoval Piskatschek k čatárovi s hlasom zlostne prítlmeným, — ak hneď nevyсадnete na voz, nechám vás zavrieť, nechám vás dopraviť do posádkového väzenia, strčím vás medzi najväčších zlo-

čincov a uvalím na vás doživotný žalár pre simuláciu, pre odopretie povinnosti a pre vlastizradu.

— Jáj, — zreval Kavalce, až to otriaslo každým okolostojiacim, a skrčil sa ešte viac.

— Kavalce, — začal znova Piskatschek, — vy máte doma starých rodičov, o ktorých sa akiste staráte. Máte doma aj snúbenicu, ktorá na vás s plačom spomína a vašu fotografiu nosí na srdci, nepomysliac na to, že vaša fotografia už zajtra zaujme svoje dobre zaslužené miesto v albume zločincov. Kavalce, vaši milí vás očakávajú, trasú sa o váš osud, vaša snúbenica chce mať od vás syna, vaši úbohí rodičia čakajú na svoju jedinú oporu v starobe, kaviareň Astória chce sa kochať vo vašich lakových čizmách, tam sediaci plukovníci túžia po vašom pozdrave, vaši priatelia vás túžobne očakávajú. Kavalce, zamyslite sa nad svojim mladým životom, pomysliac si na svoju budúcnosť, majte zľutovanie sám so sebou a vysadnite hneď na voz.

Mohol hovoriť Piskatschek, koľko chcel. Zajac nechal naložiť Kavalca na nosidlá a doniesť domov. Pluk sa vrátil bez streľby a Piskatschek zatelegrafoval pre nového doktora.

Na druhý deň ráno pluk vyrukoval na pochodové cvičenie a Kavalce, využijúc nestráženú chvíľu, vykradol sa do maštale, aby sa presvedčil o stave dvoch chorých koní, Dariny a Fešáka. Fešák by bol býval dosť veľkým fešákom, ale odreniny sa mu ešte nezahojili a Darina ešte stále akoby krívala. Kavalce ju osedlal, aby vyskúšal jej zdatnosť a zdravotnú pokročilosť a vtom, ako sa tak škriabe na Darinu, vstúpi do maštale Otto, ktorý práve došiel na telegrafickú výzvu, aby chorého Kavalca zastupoval a ktorého Zajac poslal za Kavalcom do maštale.

— No, toto je škandál, — zastavil sa Otto vo dverách.

— Akýže škandál, — spytoval sa Kavalce, zostúpiať z Dariny. — Preto si prišiel, aby si ma tu škandalizoval?

— Prišiel som zameniť smrteľne chorého kolegu, ktorý sa váľa v bezvedomí pre kruté záchvaty, a nájdem

tu čatára Kavalca, ako skáče z koňa na koňa a nevie, čo si počať od samej bujnosti a kypiaceho zdravia.

— Ako to len vieš, ty múdry Otto, že kypím zdravím? Vyšetril si ma, zröntgenoval si ma? Ako sa ty opovážiš vynášať ničím nepodopreté posudky? Či preto si prišiel, aby si ma katoval, nemám dosť čo zňašať od Piskatschka? Vieš čo, Otto? Nebojujme my tu navzájom, ale začnime úspešný boj pre česť a dôstojnosť lekárskeho stavu. Ja viem, že by si ma nerád zamenil, lebo chceš ostať v blízkosti svojej nevesty, ja tiež nechcem odtiaľto odísť, chcem len, aby mi vrátili môjho konika Fellowa a aby zaobchádzali so mnou ako s plukovním lekárom a nie ako s handrou na utieranie obuvi. Že majú koni málo? Počul som už, že je málo nemocní, že je málo chudobincov, málo múzeí, málo asfaltových ciest, že niet prostriedkov na kultúru a je málo umenia, ale že má vojsko málo koní, to je nezmysel, tomu ja jednoducho neverím a nie je mojou vecou, aby som si z toho robil starosti.

Ja sám, môj milý Otto, z tej kaše, ktorú som si navaril, vlastne do ktorej ma vnútili, sa už hnuť nemôžem. Tu si však ty a čaká na teba úloha, aby si ma z nej vytiahol.

Kavalce mal pravdu. Sú situácie v živote, v ktorých pomoc dobromyseľného druhu je neoceniteľná. Je to vôbec báječná vec mať v živote spolupracovníkov. Co spáchal jeden, to môže zvalovať na druhého, čo spravil druhý, o tom prvý vedieť nemusí. Bojovať proti taktu spojenej viacčlennej, odhodlanej bande, to je boj proti sedemhlavému drakovi. Nájde sa tisíc vecí, v ktorých sám si bezmocný. Sám nie si všade, nemôžeš sa chváliť, často sa nemôžeš ani brániť, ani ospravedľovať, a toto ti všetko hravo vykoná šikovný a oddaný spolupracovník.

Otto ešte v ten deň popoludní hlásil Piskatschkovi, že je Kavalce skutočne chorý, ale jeho stav sa môže zlepšiť veľmi skoro a pri potrebnej opatrnosti môže o deň o dva už svoju službu vykonávať.

— A čo je to tá potrebná opatrnosť? — spytoval sa Piskatschek tónom neveľkej dôvery.

— Setrif ho, úbožiaka, — odvetil Otto s anjelskou nevinnosťou, — nenúťiť ho sedieť na hrkotavej káre, ktorá tak lomcuje jeho žľovými kamenkami ani kučéber so svojím mieskom pre šťastie. Nenatriasaj sa, nenarušuj pokoj jeho chúlостivej a nežnej telesnej konštrukcie. Zajtra už bude môcť vyrukovať, ale rozhodne tak, aby bol náležite šetrený.

— Najmeme mu slona, — vrčal Piskatschek, — ten má chôdzu príjemnú. Ukolíše ho do osviežujúceho spánku, najmeme mu aj hudbu, ktorá mu bude vyhrávať uspávanku, a tak pôjde za plukom.

— To ja už neviem, — vyhovárať sa Otto, — ostaneť však s ním ešte asi dva dni. Potom už bude môcť vykonávať svoju službu sám.

Na druhý deň ráno o štvrtjej zabúchali Kavalcovi na okno. — Doktor, vstávať. Pán plukovník vám posielal Fellowa a pre druhého doktora Chryzantu. Len aby tiež nedostal záchvaty. Rozkazuje vám, aby ste sa vybrali hneď na rúbanisko, aby ste šli krokom, len aby sa vám nič nestalo.

— A preto ma musíš zobudzovať o hodinu skorej? — spytoval sa Kavalce s horkou výčitkou.

— Keď pôjdete krokom, cesta vám potrvá dvakrát tak dlho ako obyčajne.

— My krokom, azašádneki do toho!? — spytoval sa Kavalce Otto, keď boli za dedinu na chodníku, vedúcom do hôr.

— My krokom? — zhrozil sa Otto, — krucinál helement?! Že my dvaja, Otto a Kavalce, máme jazdiť krokom? Vidíš tam na obzore tie belasé hory a vidíš tu pred nami tú rovnú, mäkkú, poľnú cestu? Paličky do hrsti, švihni toho koňa po začku, aby z kože vyskočil a uvidíme, kto bude skôr pri tých belasých horách tam na obzore!

Bičičky zašvihli a za dvoma jazdcami len sa tak prášilo.

Koniec kariéry

— Kde som? — prehovoril Kavalec sotva počutelným hlasom. Pomaly otváral oči a s najväčším napätím sil nechápavo sa obzeral po okolí a po okolostojacích. Zhltol horké sliny v ústach. S najväčšou námahou odvrátil svoje ubolené telo od steny a prehovoril ešte raz tmejným, odumierajúcim hlasom beznádeje a pochybnosti: — Kde som?

— Tu, — bola pošmúrna odpoveď z úst ktoréhosi z prítomných.

— A ako som sa sem dostal? — zmohol sa Kavalec na ťažko vyjachtanú unavenú otázku.

— Bol si dofatý ako sviňa, — odvetil mu Kalenčík a

256

— Tisíc práčok nesperie zo mňa posmeh a hanlivú skutočnosť, že som sa zabudol na mieste tak nechutnom a že som v ňom toľko hodín nechrápal v sladkej zábudlivosti.

Kavalec videl pred sebou kujonskú tvár Kalenčíkova, z ktorej ani ospalosť a únava nemohli zotrieť nezatajovaný úšľakob škodoradosti.

— Možno som zaspal, spal som však v najprísnejšej osihotenosti, nepohoršujúc nikoho. Je to rozhodne menšia blamáž než pozdravíť figúru plukovníka v krajčírom výklade, ako si to spravil ty, Kalenčík, včera na frekventovanej nočnej ulici, na veľký rehot okoloidúcich polotriezvyčných civilov. Ba ani len toľko som nehrešil proti vojenským móresom ako Marhuľa, ktorý pri včerajšom nočnom vandrovani, v dofatej namyslenosti, pri východe zo staničnej reštaurácie zúrivo určoval na raport všetkých železničiarov, nosičov a hasičov preto, že ho pozdravili. Nemáme si teda, páni moji, veľa čo včítať, ba odporúčal by som veľmi vrele, aby sme sa držali v rámci múdrej a vzájomnej diskretnosti.

Na tvárach prítomných zračilo sa pochopenie a nemý súhlas. Bol to prvý deň, čo sa stretli všetci spolu po manévroch, dolámaní, unavení, ale povýšení.

— Mali ste hneď tak začať, — ohmatával si Kavalec spokojne svoju podporúčicku rakvičku. Čo utrpenia, čo premárneného času, čo biffovania zbytočných hlúposť viaže sa k tomuto malému odznaku. A pri spomienke na mnohé, zbytočne preflákané vojenské mesiace zavítalo Kavalcovi v pamäti pole jediné a skutok jeden, ktorý sa podceniť nedal, a to bolo priateľstvo a spolužijvanie s konským národom.

Ešte v ten deň popoludní v jazdiarni ukázali sa výsledky manévrov, čo sa týka umenia bujne skáčúcich kentaurov a okridlených rozprávkových jazdcov. Tu sa ukázalo Kavalcovi, čo znamená mesiac strávený v táboře jazdcov a konských delostrelcov. Vrtel sa medzi koňmi s istotou ako učiteľa medzi chovancami det-

258

sadol si na okraj lôžka. — Už sme ňa nemohli udržať nad stolom, túžil si sa vyvaliť v hriešnom opilstve na matku zem alebo na podlahu vechy, pokrytú hojnými, nesympatickými odpadkami. Nikto toľko nepil ako ty, v dôsledku toho rekord opilstva patril včera tebe i so všetkými dôsledkami. My sme ňa však neopustili. Sme tvoji priatelia, hoci nie práve veľmi hrdí na teba, a preto, vidiac tvoje rozpaky a nemohúcnosť, neváhali sme chňapnúť ňa za hnáty a končatiny predné i zadné a hoci sami potáčajúci sa, s veľkou námahou a lepšej veci hodnou húževnatosťou dovliekli sme ňa z vechy domov do divíznej nemocnice. Potom už bolo všetko v poriadku, okrem toho, že si ňa žiadal veľmi súrne ňa, kam chodievalo i nebohé apoštolské veľičenstvo peši. Všetci sme sa divili tvojim dobrým móresom, že si sa vzmohol v takomto rozháranom stave na toľké hygienické a len kultúrnemu svetu vlastné požiadavky. Otto a Marhuľa zaviedli ňa ňa, kam si ňa žiadal. Mohlo to byť tak po štvrtvej v noci a keď som sa o siedmej vybral sám na toto miesto, našiel som ňa ešte stále sedieť tam, kde ňa v noci posadili. Tak sladko si chrápal pritom, až mi ňa bolo ľúto zobudiť. Zobudil som ňa však predsa a doviedol domov, tvojím počínaním znova hlboko presvedčený o dávno ustálenej skutočnosti, že po veľkej únave, po statočnej práci, sladko padne odpočinok i tam, kde ani kráľovia a cisári sa neradi zdržiavali dlhšie, než bolo práve najnevyhnutnejšie treba. Toto je krátko, ale úplne verná história včerajšej noci a je priliehavou odpoveďou na tvoju naivnú otázku, kde si.

Kavalec zahmleným zrakom pozeral na prednášajúceho Kalenčíka. Náhlým pohybom siahol si na plece a uľahčene si vydýchol, keď tam nahmatal príčinu včerajšej oslavy, podlhovastú rakvičku svojej novopečenej dôstojníckej hodnosti. Pomaly sa mu rozjasnievalo v ubolenej hlave tak asi do dvanástej hodiny bláznivej noci matne sa mu vynárali epizódky slávnostného podniku. Ťažko ho zamrzela Kalenčíkova rozprávka o sladkom odpočinku na mieste tak málo príhodnom.

257

skej opatrovne. Naučil sa s nimi zhovárať. Nebál sa, že ho kopnú, že mu šliapnu na nohu a že mu odhrznú hlavu, či iné viac-menej prístupné častky.

Stok cez paličku? Kavalec sa namyslene usmial pri hrejivých spomienkach. — Vymol mi dajte, hlboké koryto vyschnutého potoka, bučinu, prerastenú hustým kroviskom, široké jarky blatnatou vodou naplnené, hustý les s rozmarňými a nebezpečnými prekážkami výčnievajúcich koreňov, lišých jám a diviачích zákopov. Dajte mi sem vysoký stoh slamy, nebotýčnú bránu rozprávkového mesta Tisíc a jednej noci a sklený vrch bradatého čarodejníka. Pustte ma na voľné krídla a preskočím vám na ktorúsi susednú planétu.

Kavalec hriali vysoké ambície. Jazdiareň mu bola úzka a spokojne znášal dobromyseľné nadávky učiteľa Lamberta, ktorý s úľubou pozeral na svojho rozohneného, s konštvom skrz-naskrz spriateleneho žiaka.

V rozkvitnutom mesiaci auguste, v päťadvadsiatom roku života, v ružovej hmle vlastnej fantázie, bez drvivých skúseností, len čo vyšiel zo študentskej romantiky vysokoškolských rokov a vchupol do sladkých trampôt priateľstva so štvornohým národom, triumfálneho cváľania s vetrom opreteký — Kavalec sníval, že toto priateľstvo, tento bravúry, beľarský život nemá konca.

Dobrotivý závoj budúcnosti zakrýval mu časy, ktoré prinesú Kavalcom, Ottom a Marhuľom šedivý zápas o živobytie, zápas, ktorý spomedzi všetkých na zemi žijúcich tvorov najťažšie musí bojovať práve koruna tvorstva, človek.

Kdeže by bol tužil Kavalec v tých časoch, že o rok, o dva, hodený do prúdu filisterskej všednosti, koňa neuvidí, iba ak zapriahnutého do hrkotavého malomestského fiakra a nebude mať s koňom dočinenia, iba ak v podobe prevareneho páru pouličného predavača. Lebo na párky sa zmenia na tejto planéte i tí najbujnejší Flaviáni a v bachratých filistrov i tí najblížnejší Kavalcovia. A z junáckej, jazdeckej legendy krásnej mladosti ostáva, hľa, iba sladká spomienka.

259

Faint, illegible text on the left page of the top spread.

Pri reedicii
Vámošovej prózy

Faint, illegible text on the right page of the top spread.

Rozporné sudy nad Vámošovou tvorbou z 20-tych a 30-tych rokov nemožno pokladať za výnimočné. S istotou sa dá tvrdiť, že ani dnes čitateľ neprijme dielo jednoznačne. Najmä preto, že myšlienkový proces sa posunul do inej roviny, čitateľ stratil za tridsať rokov s autorom kontakt a na celej problematike a historickom dianí nie je emočne zainteresovaný. Musíme však vziať do úvahy širokú rozhladenosť autora, filozofickú orientovanosť, smerujúcu k hľadaniu pravdy, ktorú za nových okolností hľadáme dodnes.

Gejza Vámoš do hĺbky poznal konfliktnú situáciu prepreatových rokov. Stanovená diagnóza nebola dobrá,

i keď nemožno povedať, že by Československo, prvý raz ako samostatný štát, bolo úplne stratené. Nová poprevratová situácia však spôsobuje časdnú dezorientáciu. Ziada nanovo zaujať stanovisko, vytvoriť si politicko-spoločenské a umelecké kritériá. Kde inde možno začať, dalo by sa povedať v pohnutých časoch, po dehumanizačnej vlne, ktorá sa prevládla svetom v podobe vojny, ako u človeka. V tomto čase uzatvára Vámoš zmluvu so západnou filozofiou, koreniacou v životnom pesimizme a smútku. Je pravdou, že zmluvu neuzatvára sám. Z dejín sme sa už neraz poučili, že po „dobe temna“ prichádza čas „otvorených okien“. Vámoš západné prúdy absorbuje svojisky, a preto aj vstupuje do slovenskej literatúry ako jej ojedinelý zjav. Jeho myslenie a konanie ovplyvňuje štúdium medicíny a aktívny pobyt v pražských literárnych kruhoch. Mlad, grupujúca sa okolo Mladého Slovenska, Elánu, Slovenských smerov začína tušiť vo svojom rovesníkovi neobyčajný zjav. A kritika aj čitateľstvo sa pribúdajúcimi novelami môžu túto skutočnosť potvrdiť. Podľa Schopenhauerovej premisy – Svet, to je moja predstava – začína koncipovať svoje prózy. No treba priznať, že tu nejde iba o predstavu, ale aj o nahromadené skúsenosti, s ktorými sa potrebuje podeliť. Prichádzame k prameňu bohatstva námetov v celej Vámošovej tvorbe, ich cestou sa autor neusiloval podať široký obraz spoločnosti, ale naopak vytiať zo životných pochodov zmysel existencie života a nájsť ideál človeka.

Gejza Vámoš je zložitá osobnosť – jemná duša (právo nazývaná aj romantická), hľadajúca spriaznenecov, človek, ktorý si vysoko vážil priateľstvo (priateľské city prechovával ku Gregorovcom, najmä k Hane Gregorovej), rád poskytoval ľuďom pomoc. Senzuálny typ, hľadajúci dušu, prenasledovaný, stratený vo svete, takmer zabudnutý, ale i napriek všetkému zachováujúci si k človeku hlboký citový vzťah. Láska k človeku je jedným z jeho základných momentov, a to nielen ako u spisovateľa. Nezainteresovanému sa môže zdať, že za

týmto atribútií sídli idylický sen, naopak, nájdeme tu „vulkán“. Sám autor hovorí, že sedí na vulkanickej pôde a v ňom je vulkán. Z tohto aspektu môžeme skúmať reálne a ideálne, bližšie sledovať myšlienkový ekrazit a hľadať súvislosti medzi človekom lekárom a človekom spisovateľom, experimentátorom v našej literatúre v medzivojnovom období.

Dnes sa nám dostáva do rúk výber z noviel, ktoré pôvodne vyšli časopisecky, neskôr v roku 1925 vychádzajú knižne pod názvom Editino očko; v našom výbere susedia s tematicky a umelecky rozdielnou Jazdeckou legendou. Akýmsi medznikom medzi obidvomi časťami je novela Jest. Má silné sociálne ladenie a tematicky aj umelecky potvrdzuje tendenciu v tvorbe autora.

Vámoš si ako spisovateľ vytvoril svojský štýl, ktorý ho vedie v jeho prvej knihe noviel k dvojpolovosti. Jedným pólom je ideálny človek a druhým jeho protivník; vzniká napätie medzi ideálnym, ktorý osciluje na hranici možnosti, a medzi reálnym. Pre správne pochopenie myšlienok autor názorne uvádza príbehov zo života. Citíme zápas o človeka rozumovo orientovaného – ideálneho. Bojové zamietanie prináša so sebou aj inú stránku. Vámoš nedbá veľmi o jazyk, o sužet, nerobí si starosti s umeleckou stránkou diel. Rozum, ako symbol dobra, je v novelách stále prenasledovaný a z celého životného chaosu, beznádeje, zdá sa, ani útek nepomôže, lebo človek je príliš „nedokonatý a príliš komplikovaný“. Vychádzajúc z expresionizmu smeruje Vámoš k rozumovej analýze, ktorá prenasleduje jeho hrdinov. Práve v tejto rovine tvorivo nadväzuje Vámoš kontakty s Nietzsche: „Človek je pre mňa príjemným, udatným, vynaliezavým zvieratom, ktoré nemá na zemi sebe podobného, ešte sa vyzná vo všetkých labyrintoch. Som s ním zadobre: často rozmýšľam o tom, ako by som ho ešte zdokonalil a urobil silnejším, horším a hlbším, než je.“ (F. Nietzsche: Mimo dobra a zla.) Pre tento zámerný postup autora niektoré prózy vyznievajú

moralizátorsky, sú premiešané medicínou, náčrtmi psychoanalýzy. Takže si postupne potvrdzujeme, že hľadanie pravdy o človeku, ako vždy, je relatívne a približovanie k nej Vámošovky zosubjektívizované. Ale spisovateľa tlačia vlastné problémy a potrebuje ich vysloviť. Potrebuje poodhrnúť záves z citovej intimity vo vzťahu k sestram Edite a Margite, k otcovi. V Editinom očku je najmenej prítomná irónia, je tu viac bezúdeje a zúfalstva, túžby po úniku. Vámoš je presvedčený, že sa mu nepodarilo priblížiť sa k ľuďom. „Vlny jeho duše zostali nepochopené.“ Edita je jediný živý tvor, ktorý mu zostal po unesenom Pištovi. Pištu unieslo zvierata – nepriateľ, Edite vypichne oko spolužiacka! Dobrácke, naivné dievčatko zostáva znetvorené... I keď je symbolika trochu naivná, získava čitateľa svojou úprimnosťou.

Zo strany na stranu pribúda viera vo vyšších ľuďoch, pohľadanie malomeštiactvom a rastúca hrôza z nepochopenia. V novele Paranoik viac ako v iných citíme atmosféru očakávania, naďsaďenia príbehu najmä posunom deja do ústavu pre choromyseľných, do nemocnice, do pitevne, čakanie na lekára, na Materiál atď. Autor hromadí problémy na rozhodujúci úder. Vzpriet sa kľatba, že človek prichádza na svet proti svojej vôli, život sa s ním krúto zahráva. Zmietanie vo vetre núti rozmyšľať, na čo vlastne sme? Záleží na tom... kto, kedy, ako skape? Cez prizmu týchto myšlienok dochádza teista k obvineniu Zákana prírody: „Obviňujem stvoriteľa, že nám dal tú iskru rozumu, ktorá stačí len na to, aby sme sa dozvedeli, že vedieť nemôžeme, že je tma, že celý život je zlý žart.“ (Študentská láska).

Zeny vo Vámošovej tvorbe podliehajú „zverským pudom“ (s výnimkou sestry Edity a Margity), je v nich viac citu ako rozumu, alebo ich, ak vychádzame z Jazdeckej legendy, obdaruje obľudnými črtami, aby mohli vyniknúť nadčlovek. Vo svete ideí nemôžeme ešte zabudnúť popri iných myšlienkach, že bolesť je vychovávatelom filozofov (Študentská láska). Citlivo ďalej

264

života. S pribúdajúcimi kapitolami zdôrazňuje, že človek má len život. S precíznosťou lekára podčiarkuje, ako život ťažko vzniká a potom stačí malá chyba, prídu vojny, a naša existencia sa stáva absurdnou. Doktor Zurian, hlavná postava románu Atómy Boha, spácha kaňovrtážu, dobrovoľne odchádza zo života. Ak vytvoríme paralelu medzi týmto príbehom a silnou myšlienkou dizertačnej práce, záver románu vyznieva oveľa výrečnejšie. Do hlavnej postavy vložil Vámoš veľa autobiografických črt, aj hrdina napáda svojich kolegov pre nedostatok citu a rozumu. Chce vyburcovať ľudí z ľahostajnosti. V knihe tak ako v práci mala by platiť dialektika medzi jednotlivcom a kolektívom. Preto by princíp krutosti, ktorý vedie k súdržnosti jednobunecných jedincov, nespájal aj ľudí. V danom spoločenskom rozvrstvení môže platiť len jedna Nietzscheho téza. Ju prisúdil Vámoš aj svojim postavám v románe – človeka z tejto skupiny dáva na rovtinu prešibaného zvieratá, ktoré je pre iné zvieratá nebezpečné svojou istivosťou. Dvojitosť videnia biologická a spoločenská inklinuje k prekonaniu problémov. Zložitosť problémov s gonokokmi a tým aj s pohlavnými chorobami, zdá sa, bude vyriešená. Je to len klam, viac chcenie. Za daných okolností, teda spoločenských podmienok niet východiska. Zurianovi sa nepodari vyliečiť fyzicky ale ani psychicky, nepodari sa mu preklenúť priepasť medzi ním a lekármi. Musí odísť.

Román Atómy Boha je kompozične nevyváženým dielom. Úvod k románu, filozoficky fundovaný, chápeme ako expozíciu, ktorá si vynucuje zvýšenú pozornosť. Sledujeme ako spisovateľ sprístupní filozofické ponímanie; spomína Boha, atómami sú gonokoky a Bohom život so svojimi bolesťami. Musíme tu podotknúť, že nasledujúca symbolika svojoj filozofickou úroveň je pre čitateľa sklamaním.

Vráťme sa v tejto súvislosti pre úplné pochopenie osobnosti Gejzu Vámoša k jeho dizertačnej práci, ktorá,

266

retuguje na pavzdelanosť (Za Diogenovým lampášom). Vo výbere sa stretáme aj s modelmi, kde bolesť a zápas sú skôr formálne vybojované. Chýba stupňujúca sa tendencia, úder nemá silu. Nemožno z výberu nespomenúť novellu Atómy Boha, ktorá predchádzala najnižšieho rovního románu svojich čias (podľa Krémeryho). Práca je zasvätená biologicko-komplikácii a medicíne. Lahko pochopíme zámer autora: v novele sa usiluje o viac ako o priblíženie medicíny všednému človekovi, zdôrazňuje jeho nedokonalosti a upevňuje teizmus. Je to štúdiu, predpríprava k pohybu gonokokov, predpríprava boja človeka s nepostrehnuteľným mikróbom. Biologickou stránkou sa práca výrečnejšie obracia k lekárskej problematike, prítomnosť autora v diele je stále nepopierateľná. Príbehy bacilov viac zostávajú na primárnej rovine, bacily majú svoje rody a vyprávajú ich históriu. Akoby v „rukách“ týchto skupín bol osud človeka. Pripomínajú doteraz v tvorbe opakované ťažisko pôsobenia zlých síl. Je tu viac optimizmu v rámci životnej reality, viac nevyhnutnosti ako filozofovania.

Hlboké odborné vedomosti traktuje Vámoš v románe Atómy Boha (1928). Ak celkovo pristupujeme k Vámošovej tvorbe ako k provokujúcim dielam, tak máme na mysli Atómy Boha, alebo Odlovení haluz. Sám spomína v románe: „Pri každej veci, ktorou sa človek zaberá, prvé dojmy sú najmohutnejšie.“ Tak ako na Vámoša zapôsobil styk lekára s pacientmi a s ich chorobou, autor priam „hltal vnútornú filozofiu oddeľovania a jeho chorôb“, tak sa aj čitateľ zmocňuje neobyčajnej tematiky. Zaujme ho epická stránka románu, Vámošova nespokojnosť. Román ťažko nedávať do súvisu s dizertačnou prácou Princíp krutosti a nechať spojiť medzi nimi. Náš predpoklad sa splní. Nechýba pesimistický podtón, ktorý nás presvedča, že únik z hlbín nie je taký jednoduchý a pomoc v živote prichádza veľmi zriedkavo. Vo Vámošovej dizertačnej práci dominuje veľké úsilie – zabrániť akémukoľvek ničeniu

265

ako sme už spomenuli, nesie názov Princíp krutosti a podtitul Mikrób a človek. Spisovateľ dlhší čas pôsobil ako lekár v Piešťanoch, súčasne študoval filozofiu na FFUK v Bratislave a v roku 1932 obhajoval spomínanú dizertačnú prácu. Uvádza k nej prečítanú a citovanú literatúru od Aristotela cez Hegla, Russela, je to hlboko fundovaná práca. Vnímajme niekoľko základných myšlienok a spojíme ich s tvorbou autora: infekcia života, organický život medzi bodmi varu a mrazu, množenie baktérií a princíp krutosti, ktorý núti jednobunecných jedincov k súdržnosti. „Nemoc ako aj smrť je teda darom tohto princípu, ktorý vyriešol rozkaz súdržnosti diferenciacie.“ Krutý je osud zložitých tvorov a stupňuje sa vývojom. Viac ako literárne dielo je dizertačná práca postavená na medicínskom základe. Má humánny charakter. Svojou filozofiou smeruje k spoluživanu ľudstva.

Zaistujme si v dejinách slovenskej literatúry, zistíme, že ne jeden spisovateľ bol povoláním lekár. Humor, satira, či irónia nechýbajú popri prísnej kritičnosti, sponej priamo so životom, ani pri jednom z nich. (Spomeňme aspoň Kukučina, Laskomerského, neskôr to bol Horváth, Stodola, Králik) i keď sme hovorili, že Vámoš zaujíma výnimočné miesto v slovenskej literatúre, predsa v rámci dost slabých tradícií napísal v roku 1932 väčšiu do humoru ladenú Jazdeckú legendu. Aj pri tomto diele môžeme nájsť neporušenú kontinuitu medzi spomínaným románom Atómy Boha a Jazdeckou legendou. Vámoš rozvíja svoj epický talent a zostáva v lekárskom prostredí. V príbehu ide o štyroch lekárov, ktorí sa v rámci prezenčnej služby učia jazdiť na koni. Nechýbajú komické situácie a také osoby, ako je primár Fušer, či Fischer a jeho Gusti, hypermangán alias pán plukovník Piskatschek. Celé dielo pôsobí osviežujúco. Kritika sa jednoznačne zhodla v tom, že ide o druhé obohatenie tvorby spisovateľa. Smútok odsunul bokom a nahradil ho humorom, smiechom, satirou. Je

267

však prehnané tvrdiť, že próza má idylický ráz. Preto sa dať ukolísat úsmevným pohľadom, keď hromadenie negácie je prípravou na ďalší útok.

Takto sme celkom zákonite prišli k poslednému dielu – románu Gejzu Vámoša, k *Odlomenej haluzi* (prvý raz vyšla v r. 1934 a reedícia bola v r. 1965). Žiaľ, toto umelecké dielo uznávané ako vrchol tvorby autora, je zároveň bodkou za jeho tvorbou. Natíska sa otázka, keďže spisovateľova tvorba má viac vrstiev a viac polôh, ako ho práve toto dielo reprezentuje.

V prvých svojich prózach bojuje za ľudský ideál, a takto skúmame jeho zástoj k realite, odpor ku skutočnosti, kde sa ponáša človek na človeka ako mravec na mravca (spisovateľ nechcel, aby bol jeden človek kópiou mravca, nesúhlas s individualitou, ktorá vyvoláva konflikty, nesúhlas s odklonom, spojeným s „ortodoxným poňatím židovskej viery“. V románe *Odlomená haluz* poukazuje na problém židovstva bez zábran, jeho sád je prísny, preto vyvolal svojho času príval protestov. Tentoraz nás neprekvapí vyhranenosť názorov, pretože Vámoš rieši aj svoj špecifický problém vo vzťahu k židovstvu. Pochádzal z položidovskej rodiny, no neskôr sa so židovskou vierou rozchádza. Spoločensky sa nezačlenil, jedna aj druhá strana sa od neho odklňajú. Vámoš veľmi živo hľadá komunikáciu so životom. Tak ako v skutočnosti, aj v románe smeruje k zotretiu židovskej individuality, proti úsiliu nepokročiť vpred. Toto všetko píše v časoch, keď ešte netušil kataklizmu, blížiacu sa s rokom 1939, ktorá prinútila autora, aby sa cestou za hranice vyhovel nebezpečenstvu. Jeho osud je od tejto chvíle spečatený. V korešpondencii Hane Gregorovej sa priznáva, že v cudzine poznáva svet, ale písať môže iba doma. Túžba po domove zostáva neuskutočnená, lebo Gejza Vámoš na následky choroby beriberi predčasne zomiera.

Vydanie próz Gejzu Vámoša je opäť krokom ku komplexnejšiemu obrazu našej medzivojnovovej literatúry.

Obsah

EDITINO OČKO

- Editino očko 9
- Moja malá Macka 23
- Diabol a Diabolo 31
- Holčička 38
- Paranoik 48
- Luciferove rozmary 67
- Tri gardedámy 77
- Maryla 84
- Dvadsiaty máj 98
- Za Diogenovým lampášom 103
- Atómy Boha 114
- Študentská láska 125
- Horúce popoludnie 129
- Hypochonder 134
- JEST 143

JAZDECKÁ LEGENDA

- Medicina eguitans. Mračná sa stahujú 177
- Hróza 185
- Vojak a civilista 192
- Služba ako remeň, alebo – de Gustibus non est disputandum 196
- Lakové zázraky 203
- Kde je bič! 216
- Anča čierna 221
- Ohnivý krst 227
- Manévrová idyla 234
- Rakovina v armáde 239